

میر جعفر پیشہ وری

شہریورین اون ایگی سی

دوازدهم شہریور

کتابخانه کوچک سوسیالیسم

سَمَشْخَر نَوْرِن اَوْن اِكْمِي سِي
آذْرَبَايجَان دَمُورَات فَرَقَه سِنِين پَر سَخِي اِيلَن دُونُومِي
مَنَاسِبَتِيلَه
١٣٢٤ ١٣٢٥

مَرْكَزِي تَبْلِيغَات شَعْبِي نَشْرِي سِي
بَرز-١٣٢٥
لَبَعْتِي بَر لَه مَع

آذْرَبَايجَان مِيلِي حُكُومَتِي نِين اِيلَدُونُومُو مُونَسِبَتِيلَه

5	اون ایکی شهر یور نئجه تشکیل اولوندو
8	بیزیم شو عار لاری میز بونلاردیر
10	تشکیلات نئجه وجودا گلدی؟
11	بیرینجی کونقره
11	تهران مور تجعلری نهضتیمیزه زمینه حاضیر لادیلار
12	تهران بارماغی
13	دموکرات دؤولتر ی نین دیپلوماسی مامور لارینا و ایران صلاحیتدار مقاملارینا گؤندهردیگی آچیق مکتوب
14	بیرینجی کونقره نین تاثیر ی
15	تهران تیرهدی، صدر بیخیلدی
15	میلی حؤکومت تشکیلی یولوندا
16	فیضولی موقوف
17	ایکینجی دؤوره نین شو عار لاری
17	قرار لار
18	بؤیوک خلق بیغینجاقلاری
21	آذربایجان مجلس موسیسان میلی سی نین قرار لاری
23	هئیات میلی
26	مجلس میلی میز
۲۱۰	آذر
31	آذربایجان میلی حؤکومتی
32	آذربایجان میلی حؤکومتی نین پروقرامی
34	میلی حؤکومت
35	آذربایجان میلی حؤکومتی نین اعلامیه سی
36	بؤیوک مسولیت قارشیسیندا
37	تاریخی بیر سند
38	آذربایجانین داخلی دؤولت ریسی ایله تبریز پادیگانی فرماندهی آراسینداکی قرار ددین متنی

39	تبریز پادیگانی اؤز اسلحه‌سینی بئره قویدو
39	-اوجونجو لشگر سربازلاری نین قاچماغی و موتواری اولماغی
40	دونن گنجه‌کی آتیشمالار
40	میلی حؤکومتین مووفقیتلری نین تاثیر
40	تاریخی مووفقیت!
41	میلی دؤولتین قرارلاری
41	تبریزده آذربایجان دؤولت دارولفونونی
42	دیل حقینده آذربایجان میلی حؤکومتی نین قرار
43	یئتیم و صاحب‌سبز اوشاقلارین تربیه‌سی حقینده (آذربایجان میلی حؤکومتی نین قرار)
44	آز ادلیغین موذافیعه‌سی او غروندا «فدایی تشکیلاتی»
45	خلق قوشونلاری
46	میثلی گؤرونمه‌میش بیر گون
48	فقط توپلارین آغزیندان چیخان سؤز حقیقتدیر! (آقای پیشه‌وری نین میلی نیظام ایدار‌ه‌سینده، میلی نیظام خیدمتی حقینده سؤیله‌دیگی نیطقین خولاصه‌سی)
52	ماعاریف ساحه‌سینده
53	اؤلمک وار، دؤنمک یوخدور
55	نهضتیمیز و دونیا سیاستی
57	توپراق مساله‌سی
57	ایران آذربایجان میلی حؤکومتی نین کند تصروفاتی سیاستی و تدبیرلری
61	مجلس میلی نین فعالیتی
62	فیرقه‌نین تشکیلات ایشلری
63	فیرقه‌میز و کارگر طبقه‌سی
64	میلی حؤکومت خلقه حساب وئریرکن
65	میلی مجلسین عومومی ایجلاسیندا آقای پیشه‌وری نین آ.م.ح.- نین ایندیبه قدر گوردوگو ایشلر حقینده وئریدیگی گوزاریش
73	مشروطه قهرمانلاری نین موجسمه‌لری
74	اونودولماز تاریخی بیر گون
75	مؤحترم هموطنلر

76	سۆز یوخ عمل گۆستر مک لازیمدیر
77	مووافیقتنامه و نهضتیمیزین یئنی دؤوری
77	آذربایجاندا پارلایان آزادلیق گونشی بوتون ایرانی ایشیقلا ندیر اجاقدیر
79	آذربایجان نوماینده لرینین تهران حؤکومتی ایله آپار دیقلاری موداکیرملر باره سینده
اعلامیه	
80	دؤولتین آذربایجان باره سینده اییلا غیه سی
84	آذربایجان نوماینده لر ی هئیاتی نین پیشناهادی
86	لایحه نین متنی
88	آقای پیشه وری نین آذربایجان خلقی نین صلاحیتدار شخصیتلری نین کونفرانسیندا
انتدیگی بیانات	
92	قطعنامه
93	دؤولت و آذربایجان نوماینده لر ی آراسیندا مووافقیت اولونموش قرار ددین متنی
آقای پیشه وری نین رادیو موقابلینده سؤیله دیگی تاریخی نیطقی	
99	آقای پیشه وری نین آذربایجان مجلس میلسی نین آخیرینجی ایجلاسیندا کی نیطقین
خولاصه سی	
102	بیر قدر ده ایرانین عومومی وضعیتیندن دانیشماق لازیمدیر
104	بیر نچه کلیمه ده مووافیقتنامه حقینده دئمک لازیمدیر
105	یئنی دؤور، یئنی شو عار لا

اون ایکی شهر یور نئجه تشکیل اولوندو

آقای پیشه‌موری و آقای شبستری آراسیندا آپاریلان اوزون موداکیره و موکاتیبه‌دن سونرا نهایت آقای پیشه‌موری آژیر روزنامه‌سینی مووقتین یولداشلاری نین ایختیارینا قویوب، شهر یورین اوللرینده تبریزه گمکله فیرقه‌میزین تشکیلی اوچون بیرینجی قدم گؤتورولموش اولدو.

بو گون فیرقه‌نین ارکانینی تشکیل ائدن بو ایکی سیما مملکتین وضعیتینی جیدی صورتده موداکیره ائتدیکن سونرا بو قرارا گلدیلر کی، او وقت حیزب توده تشکیلاتی نین صدری اولان آقای بادکانی دا جلب ایتسینلر.

آقای بادکان اوزون مودت آپاردیگی سیاسی موباریزملرده آلدیگی تجربه‌لری نظرده توتوب آقای پیشه‌موری و آقای شبستری نین میلی شوعارلارینی تصدیق، اولار ایله بو شوعارلار اوزه رینده فداکارلیق گؤسترمگه حاضر اولدوغونو گؤستردی.

او وقت آذربایجاندا حیزب توده و جیبه‌هی آزادی‌دن باشقا سیاسی بیر تشکیلات یوخ ایدی. کارگرلر ایتیحادیه‌سی ایسه کامیلن حیزب تودهنین تحت تاثیرینده ایدی.

جیبه‌هی آزادی ایسه آقای پیشه‌موری و آقای شبستری واسیطه‌سیله تشکیل اولدوغونا گؤره اولارین نظرینه شریک اولاجای احتمالی چوخ قوونلی ایدی. او وقته دک حیزب توده تشکیلاتی اطرافیندا توپلانان عوضولرین بؤیوک فداکارلیقلارینا و ایرتیجای عونصرلر ایله آپاردیقلاری شدید موبارزیه باخمایاراق عملی بیر قدم گؤتوره بیلمه میشلردی. بوندان علاوه حیزب طبقاتی شوعارلار آلتیندا چالیشدیگی اوچون عموم اهالینی اطرافینا توپلاماغا قادر اولمامیشدی.

حالبوکی فیرقه‌میزین موسیسلری میلی نهضتیمیزی ویجودا گتیرمک اوچون عموم طبقاتین موین میلی شوعارلار واسیطه‌سیله جلب ائتمک لوزومونو جیدی بیر صورتده درک ائتمیشدیلر، اونا گؤره اوچلر یعنی آقای پیشه‌موری، آقای شبستری و آقای بادکان اوچ گونلوک موداکیره‌دن سونرا بو قرارا گلدیلر کی، آقای پیشه‌موری و آقای شبستری اول دموکرات فیرقه‌سی نامیله میلی بیر تشکیلات ویجودا گتیرسینلر. آقای بادکان ایسه توده تشکیلاتلارین باشچیلاری ایله موداکیره اندیب ایکی فیرقه‌نین بیرلشمه‌سینی وساییلینی فراهم ائتسین. بو تصمیمدن سونرا آقای پیشه‌موری ایله، آقای شبستری دموکرات فیرقه‌سینی تشکیلینه باشلادیلار. اولجه آزادیخواه شخصلردن موسیسلر تاپماق لازیم ایدی.

بو ایسه موشکول بیر مساله حساب اولونوردو، چونکی خلق سیاسی تشکیلاتلاردان نتیجه آلماییب سؤزدن و تظاهوردن باشقا عمل گؤرمه دیکلرینه گؤره چوخ چتینلیک ایله ایشلمگه حاضر اولوردولار، مخصوصن فیرقه رهبرلرینین تعقیب ائتدیگی اوچون میلی شوعارلار داها بؤیوک فداکارلیق طلب اندیردی. او وقته دک فارس متعصب‌لری نین آپاردیقلاری تبلیغات سایه‌سینده، آذربایجانلی اوزنون میلی خصوصیاتینی ایظهار ائتمگه جورات نیشان وئره بیلمه‌دیگی اوچون مساله فؤوق العاده جیدی بیر مساله ایدی خلق عمومیتله ایسته دیگینی آشکار صورتده دیله گتیره بیلمیردی. اونا گؤره ساده بیر صورتده خلقه یاناشیب، فیرقه تشکیلینه دعوت ائتمک نتیجه وئره بیلمیردی. بونو نظره آلدیقدان سونرا آقای پیشه‌موری فیرقه‌میزین بیرینجی کتبی مدرکی، فعالیت‌میزین بونؤوره داشی اولان معروف ۱۲- ماده لی «اون ایکی شهر یور موراجعتنامه» سینی آذربایجان و فارس دیل‌لرینده قلمه آلدی کی، بو موراجعتنامه بیر عیده آزادیخواه‌لارین ایضاسینا یئتیشدیکدن سونرا شهر یورین ۱۲- سینده موننتشیر اولسون.

ایضا توپلاماق اوزو موشکول بیر ایش ایدی. بونولا بئله فیرقه یاراتماق ایسته‌مین رهبرلر مایوس اولماییب، تانییب- بیلدیکلری آزادیخواه‌لار موراجعت ائدرک موراجعتنامه‌نی اولار اوچون اوخویوب، اوز مقصدلرینی بیان ائتدیلر.

ایش اولده دئدیگیمیز تکین آغیر و قدم خطرناک ایدی، اونا گؤره هنوز اعلامیه موننتشیر اولمادان اول بعضیلری موتوحیش اولوب، اوز ایضالارینی گئری گؤتورمک ایسته‌دیلر، باشچیلارین تصمیمی ایسه قطعی ایدی، اونا گؤره قیرخ سککیز نفرین ایضاسیله ۱۲- شهر یورده موراجعتنامه‌میز اینتیشار تاپدی.

موراجیعتنامه‌نین اینتیشاری آذربایجان بویوک حادینه ایدی، شهر بوردن اول اونون اوزو اطرافا گونده ریلدیگی اوچون آذربایجانین هر طرفیندن تلقرافلار سنل کیمی آخماغا باشلادی. ایلر بویو آزادلیق عشقینده یانیب یاخیلان خلق کوتله‌لری تلقرافلار واسیطه‌سیله اوزلری‌نین دمکرات فیرقه‌سینه ایلحاقلارینی اعلام ائتدیلر. بو تلقرافلار فووق العاده ماراقلی سندلردیر. اونلارین بعضی‌سینده، یوزدن زیاده ایضا واردیر. بوتون شهر، قصبه حتا کندلریمیزده بئله همان شهر بویو گونلرینده بویوک حرکت وجودا گلدی. موراجیعتنامه‌نین اینتیشاریندان ایکی گون سونرا مونتشر اولان آذربایجان روزنامه‌سی‌نین صحیفه‌لری تبریک تلقرافلاری ایله دوماغا باشلادی، مثلن بو روزنامه‌نین بیرینجی شماره سینده اهر، جولفا، مرنددن گلن تلقرافلاردا ۸۷- ایضا واریدی. هامان روزنامه‌نین ایکینجی شماره سینده گلن تلقرافلارین ایضاسی ۲۰۱ - دانا یا، روزنامه‌نین اوچونجو شماره‌سینده ایسه بو ایضالار ۷۵۰ - یه چیخدی. بو نحو ایله تلقرافلارین گونلوق ایضالاری مینلره بالیغ اولدو.

بیلدیگیمیز کیمین ایکی گون موراجیعتنامه‌دن سونرا آذربایجان روزنامه‌سی اینتیشار تاپدی، بو روزنامه سابق، آذربایجان جمعیتی‌نین اورقانی اولوب آقای شستری‌نین مودورلوگو ایله مونتشر ائدلمیشدی، اونا گوره هامان آد، هامان مودیریت ایله ایشه باشلاندی. آذربایجان روزنامه‌سینی بو دؤوره ده آقای پیشه‌وری شخص یازیب اونا مستقیم رهبرلیک ائتدیگی اوچون فیرقه‌نین گونده‌لیک ایشلری‌نین آیناسی اولما بیلیمیشدی. خلق هامی بو واسیطه ایله فیرقه‌نین ایشلریندن ایطیلاع تاپیر، فیرقه عوضولری ایسه اونون مقاله‌لرینی اوزلری‌نین تبلیغات ایشلرینده مؤوضوع قرار وئیردیلر.

مخصوصن مقاله‌لرده اعلامیه‌نین موادی تشریح ائدیلیر، اونلاردان ماهیرانه بیر صورتده سیاسی و تبلیغاتی نتیجه‌لر آلینیر، بو واسیطه ایله خلقین افکاریندا بویوک اینقیلاب یارادیلیردی. مثلن بیرینجی نومره‌نین باش مقاله‌سینده آقای پیشه‌وری «فیرقه‌میز ایشه باشلادی» سرلؤوحه‌سی آلتیندا بئله یازیر:

دوشنبه گونو فیرقه‌میزین موراجیعتنامه‌سی اینتیشار تاپدی. بو موراجیعتنامه خلقیمیز طرفیندن گنیش توجه و بویوک رغبتله قارشیلاندی. مینلرجه آذربایجانلی آذربایجان شهرلرینده، موراجیعتنامه یاپیشدیرلمیش دیوارلارین قاباغیندا توپلانیب اورک دویونتوسو ایله اونو اوخودو، دوشوندو، آلفیشلادی، بو واسیطه ایله سعادت و آزادلیغی اوچون یول آچیلدیغینی حیس ائتدی.

موراجیعتنامه‌میزین دلی اولدوقجا آیدین و صریح ایدی. بورادا خلقین ایستکلری- آرزولاری، احتیاجلاری چوخ آیدین بیر صورتده گؤسترلمیشدی.

بیز ایرانین ایستقلالینا علاقه‌دار اولدوغوموز ایله برابر آذربایجان خلقی‌نین فرهنگی اختیاراتی و اوز موقدراتی‌نین اوز گوجو ایله تعیین ائتمه‌سینی آرزو ائدیریک.

بیز اوز دیلمیزده فرهنگ، بهداشت و دولت، ایداره‌سی طلب ائدیریک. اوز دیلمیزده کیتابیمیز و ادبیاتیمیز آزاد بیر صورتده وجودا گلمه‌سینه خلقیمیزین موترقی بیر خلق اولماسینا ایمکان وئرلمه‌لیدیر.

بیز بیرینجی نوبه‌ده اوز ائومیز اولان آذربایجاندا باشلایب بورانین ترقی‌سینی تامین ائتمگه چالیشیریک. بونون اوچون چوخ ساده و طبیعی بیر تشکیلاتی وجودا کئیرمگی جیدن طلب ائدیریک، بو تشکیلات ایران قانون اساسی پایه‌سینی تشکیل ائدن ایالت و ویلایت انجمنلری دیر. ایالت و ویلایت انجمنلری تازا بیر تشکیلات دگیلدیر، اونون بویوک و تاریخی گنجیمیشی واردیر، ایران خلقلری مشروطه و آزادلیق آلماق ایشینده آذربایجان خلقی‌نین ایالت انجمنی‌نین فعالیتینه و فداکارلیغینا بورجلودور، اونا گوره ده مستبیدلر و آزادلیق دوشمنلری بیرینجی نوبه‌ده بو تشکیلاتی اورتادان چیخارماغا موفق اولموشدور.

فیرقه‌میز میلی بیر فیرقه اولدوغو اوچون صنیف و طبقه نظرده توتمایب عموم جماعتی اوز بایداغی آلتیندا چاغیریر، بو واسیطه ایله مرکزی حؤکومت و یئرلی مامورلارین لیاقتسزلیگی نتیجه سینده مئیدانا چیخان نیفاق و بعضی یاراماز عنصورلرین ناروا حرکتلری سایه سینده تورهنن هرج و مرج و شولوقلغا خاتیمه وئرمجکدیر.

بئنه هامان شماره‌ده آقای پیشه‌وری «ایکی یول آیریجیندا بیزیم آخیر سؤزوموز» عنوانی آلتیندا ایرانین عمومی وضعیتینی تشریح ائدیرکن فیرقه‌نین بولونو تعیین ائدیرک یازیر:

بیز دموکراسی و آزادلیغی وار قوه میز ایله سا خلاصا آند ایچمیشیک، تازا بیر هیئرلر میئدانا چیخسا دا اونون آذربایجانا یولو اولابیلمز. تازا رضاخانلیق فیکیرینه دوشن خاینلرین آذربایجانا حاکیمیت سورمک آرزو سو اورکلرینده قالاجاق» آذربایجان اوزو اوز ایشلرینی ایداره ائتمگه قادیردیر. اگر تهران حوقابازلاری لندن آلد یقلاری ایلهام اوزره آزادلیغی محو ائتمکده دوام اندرسه، بیز بیر قدم ایرلی قویوب تامایله اورادان قطع رابیطه ائتمگه مجبور اولاجاییز.

تهران حؤکومتی گرک بیلسین کی، او ایکی یول آیریجیندا دایانمیشدیر، آذربایجان اوز یولونو اینتیخاب ائتمیشدیر، او آزادلیق و دموکراسی اوصولونا دوغرو گندهجکدیر. اگر تهران ایرتیجاع یولونو اینتیخاب اندرسه خوداحافیطلیق بویوروب آذربایجانسوز یولونا دوام ائتسین.

«بو دوربیزیم آخیر سوزوموز!»

بئله لیکله آذربایجان روزنامهسی فیرقهنین کسگین دیلی و قودرتلی تبلیغات و اسیطهسی اولوب خلقی. و فیرقهنی هدفه دوغرو سووق ائتمگه باشلابیر.

آذربایجان روزنامهسینین مقالهلری خلق ایچریسینده بؤیوک تاثیر بوراخیر و اونون قوی منطیقی اوخوجولاری دوشونمگه وادار اندیر. عین حالدا روزنامه ۱۲- شهر یور اعلامیهسینی بیر آن بئله نظر دن اوزاق سالمیر. مثلن ایکینجی نومه سینده ایالت انجومنی باره سینده یازیلان قیسا، معنالی مقالهلرده آشاغیداکی صریح جوملهلره تصادوف اند یریک:

«کومیتهمیز. چوخ تنز بیر صورتده بؤیومگه باشلامیشدیر. بو بیزیم آزادلیغیمیزین ضامینی اولابیلر. لاکین بو کافی دگیلدر. فیرقه سیاسی و ایجتیماعی بیر تشکیلاتدیر، او خلقی هیدایت و تشکیل ائده بیلر، لاکین اونا حؤکومت ائده بیلمز، خلقه حؤکومت ائده بیلن تشکیلات ایالت انجومنی اولاجاقدیر. بو انجومن گرک دموکراتیک اوصول ایله عموم خلق طرفیندن اینتیخاب ائدیلسین، بوتون دؤلت ایدارلری و اونلارین باشیندا دورانلار اوز ایشلرینده بو میلی تشکیلاتا تابع اولوب اونون دستورلارینی ایجرا ائتمگه مجبور دولار. آذربایجان ایالت انجومنینین بؤیوک سیاسی معناسی واردیر. بو انجومن تهران و ایرانین آیری شهرلرینده باش قالدیرمیش ایرتیجاع و ضید دموکراسی جریانینا مؤحکم بیر یومورق و دیش سیندیران بیر جواب اولاجاقدیر.»

«تهران ایرتیجاعی بیزیم انجومن آدینی ائشیتدیکده تیتزمیب ال آیاغینی ایتیرمگه مجبور اولاجاقدیر.»

همان بو مقالهده فیرقه صدرینین بو گونکو شوعارلاریمیزی پیشینلیک ائتمهسی آیدین صورتده میئدانا چیخیر. آقای پیشهورینین یازدیغی او مقالهده آشاغیداکی جوملهنی مخصوصن اوخوجولاریمیزین رهبرلری بوگونکو موفقیتلری چوخ آیدین صورتده گؤرورموشلر: «آذربایجان ایالت انجومنی تک آذربایجان مسالهسینین حلی دگیل بلکه بوتون آزادلیق مسالهسینین حلی دئمکدیر.»

۱۲- شهر یور موراجیعتنامهسی چوخ حرارتلی بیر قلم ایله یازیلیب اورادا آذربایجانین وضعیتینی آچیق بیر صورتده تشریح ائد یلمیشدیر. موراجیعتنامهده آذربایجان خلقینین دوچار اولدوغو اسارت و فلاکتلرین سببلرینی تشریح اندرکن اونلارین اورتادان قالدیریلماسی عملی یوللار دا گؤستر یلمیشدی.

موراجیعتنامهده آذربایجان موختاریتینین لوزومی متین و مؤحکم دیلار ایله ایثبات ائد یلمیش، بو موختاریتین انجومن ایالتی واسیطهسیله تامین ائد یلمهسی اورتالیغا سورولموشدور.

بو موراجیعتنامهنی دیقتله اوخودوقدا آشکار صورتده گؤروروک کی، فیرقه ایشه باشلادیغی وقت وضعیتینی جیدی بیر صورتده موطالیعه ائتمیش، اوز شوعارلارینی اونون اوزرینده قرار وئرمیشدیر. بوگونکو موفقیتلریمیزین ائده ائد یلمه سینده هامان موراجیعتنامهنین بؤیوک تاثیری اولمیشدور. کنچن ۱۲- شهر یورده قبول ائد یلمه سینده بئشیدگیلمیزی ایثبات اوچون موراجیعتنامهنین ۱۲- بند دن عیبارت اولان شوعارینی بوردا تکرار ائد یریک:

بیزیم شو عار لاریمیز بونلار دیر

۱- ایرانین ایستیقلا و تمامیتینی ساخلاماقلا برابر آذربایجان خلقینه داخلی آزادلیق و مدنی موختاریت وئرلمه لیدیر کی، انده بیلسین اوزونون فرهنگی یولوندا و آذربایجانین آبادلاشماسی و ترقیسی اوچون عموم مملکتین عادیلانه قانونلارینی گؤزله مکله برابر اؤز سرنوشتینی تعیین ائتسین.

۲- بو منظوری حیاتا کنچیرمک اوچون چوخ تنزلیکه ایالت و ویلایت انجومنلرینی اینتیخاب اندیب ایشه باشلاملیدیر. بو انجومنلر فرهنگی، بهداشتی و ایقتیصاد ساحه سینده فعالیت گؤستر مکله برابر قانون اساسی موجبینه تمام دؤولت ایشچیلرینی عملیاتی تفتیش اندیب اونلارین تغییر و تبدیلینده ایظهار نظر ائده کدیر.

۳- آذربایجانین اینتیدایی مکتبلرینده اوچ کیلاسا قدر درس لر فقط آذربایجان دیلینده آپار یلمالی دیر و اوچ کیلاسدان یوخاری دؤولت دیلی اولماق اوزره فارس دیلی ده آذربایجان دیلی ایله یاناشی تدریس ائدیلمه لیدیر. آذربایجاندا میلی دار و الفونون تشکیلی دموکرات فیرقه سی نین اساس مقصدلریندن بیریدیر .

۴- آذربایجان دموکرات فیرقه سی صنایع و فابریکالارین گنیشلنمه سینه جیدی چالیشاجاق و سعی ائده جک کی، موجود فابریکالاری تکمیل ائتمکله برابر ایشسیزلیگی رفع ائتمک اوچون، ال و ماشین صنایعینی گنیشلندیرمک اوچون وسیله لر یارادیب تازا فابریکالار وجودا کتیر سین.

۵- تجارتین گنیشلنمه سین، آذربایجان دموکرات فیرقه سی چوخ لازیم و جیدی مساله لر دن حساب اندیر. بو گونه قدر تجارت یوللاری نین باغلی قالماسی چوخلو کندیلرین، مخصوصن باغدار لارین و خیردا مالیکلرین ثروتلری نین اللریندن چیخماسینا و اونلارین دینچی حالینا دوشمه سینه سبب اولموشدور. بونون قاباغینی آماق مقصدی ایله دموکرات فیرقه سی بازار تاپماق و آذربایجان امتیعه لرینی نین خارجه چیخاریلماسی اوچون ترانزیت یوللاری اختارماق ایشینه جیدی ایفدام ائتمگی و بو وسیله ایله عومومی ثروتین نوقصانی نین قاباغینی آماسینی نظرده توتموشدور .

۶ - دموکرات فیرقه سی نین اساس مقصدلریندن بیری ده آذربایجان شهرلری نین آبادلاشماسیدیر. بو مقصودا چاتماق اوچون فیرقه سعی ائده جک کی، چوخ تنزلیکه شهر انجومنلری نین قانونو تغییر تاپیب شهر اهالیسینه مستقیل بیر صورتده شهرین آبادلیغینا چالیشیب اونلاری آبیرومند و موعاصیر حالا سالماغا ایمکان وئر یلسین. مخصوصن تبریز شهرینی سو ایله تامین ائدیلمه سی آذربایجان دموکرات فیرقه سی نین چوخ فوری جاری مساله لریندندیر .

۷ - آذربایجان دموکرات فیرقه سی نین موسیسلری گوزل بیلیرلر کی، مملکتین ثروت تولید ائده نی و ایقتیصادی قوه سی کندیلرین قوتلی قولودور. اونا گوره بو فیرقه انده بیلمز کی، کندچیلر آراسیندا وجودا گلن حرکتی نظره آلماسین. بونا گوره ده فیرقه سعی ائده جک کی، کندیلرین احتیاجلارینی تامین ائتمک اوچون اساسلی قدملر گؤتورولسون. مخصوصن کندلی ایله اربابلارین آراسیندا مو عین بیر حودود تعیین ائتمک و بعضی اربابلار طرفیندن ایختیراع ائدیلمیش غنیر قانونی وئرگیلرین قاباغین آماق دموکرات فیرقه سی نین فوری وظیفه لریندندیر. فیرقه سعی ائده جک بو مساله ائله بیر صورتده حل ائدیسین کی، هم کندیلر راضی قالسین و همده مالیکلر اوزلری نین گله جگیندن ایطمینان حاصل اندیب، رغبتله کندلری نین و اوز مملکتلری نین آبادلیغینا چالیشسینلار.

خالیه یئرلری و آذربایجانلی ترک اندیب قاچان و آذربایجان خلقی نین زحمتلری نین محصولونو تهر اندا و سایر شهرلرده مصرف ائدن اربابلارین یئرلری، اگر تنزلیک ایله آذربایجانا موراجعت ائتمه سطر، دموکرات فیرقه سی نین اساسنامه سینده موافیق اولاراق کندیلرین ایختیارینا وئر یلمه لیدیر. بیز اوزلری نین عئیش و نوشیدان اؤتری آذربایجانین ثروتینی خارجه آپارانلاری آذربایجانلی حساب ائتمیریک. اگر اونلار آذربایجانا قایتماقدان ایمتیناع ائتسه لر، اونلار اوچون آذربایجاندا بیر حاق قائل دگیلیک بوندان علاوه فیرقه چالیشاجاق کی، چوخ سهل و ساده بیر صورتده آذربایجان کندیلرینی نین اکثریتی تورپاق و اکین آلتری جهتدن تامین ائتسین .

۸ - دموکرات فیرقه سی نین موهم وظیفه لریندن بیری ده ایشسیزلیکه موباریزه ائتمکدیر. ایندین بو خطر چوخ جیدی بیر صورتده اوزونو گؤستر مکده دیر.

گلهجکده بو سنل گوندن - گونه قووتلنهجکدير. مرکزی دؤولت و محلی مامورلار طرفیندن بو خصوصدا هنج بیر ایش گورولمه میشدیر. اگر ایش بو مینوا ل ایله داوام اندرسه، آذربایجان خلقی نین اکثریتی فنا بیر حالا دوشمگه محکومدر. فیرقه چالیشیر بو خطرین قاباغینی آلماق اوچون جیدی تدبیرلر گورولسون. هله لیک فابریکالارین تاسیسی، تیجارتین گنیشلنمه سی، اکینچی تشکیلاتلارین تاسیس اندیلمه سی، دمیر و شوسه یوللارین چکیلمه سی کیمی تدبیرلر، مومکوندور بیر قدر فایدالی اولسون •

۹- اینتیخابات قانونوندا آذربایجانین حقینده بویوک ظولم اندیلیمیشدیر. دقیق ایطیلاعاتا گوره بو اولکده دؤرت میلیوندان یوخاری آذربایجانلی یاشاماقدادیر. بو غیر عادیلانه قانون موجبینجه آذربایجانا مجلس شورای ملی ده، ۲۰- وکیل یئری وئرلیمیشدیر. بو قطعین مونتاسیب بیر بؤلگه دگیلیدیر. آذربایجان دموکرات فیرقه سی سعی ائدهجک آذربایجان نوفوسونا نیسبت وکیل اینتیخاب ائتمه حق اولسون. بو تقریبین مجلس نوماینده لری نین اوچده بیرینی تشکیل ائده بیلر.

آذربایجان دموکرات فیرقه سی مجلس اینتیخاباتی نین مطلقن آزاد اولماسی طرفداریدیر. او، دؤولت ایشچیلری نین داخلی و خارجی، همچین پولولارین قورخوتماق و آداتماق یولو ایله اینتیخابات ایشینه قاریشمالارینا جیدن موخالیفت ائدهجکدير. اینتیخابات گرک تمام ایراندا آن واحیده باشلانیب، چوخ سریع بیر صورتده قورتارسین •

۱۰- آذربایجان دموکرات فیرقه سی فاسید، موختلیس و روشوه آلان شخصلر ایله کی دؤولت ایدارلرینه سوخولموشلار، جیدی مباریزه ائدهجک و دؤولت مامورلاری آراسیندا صالح و دوروستکار شخصلردن قیدردانلیق ائدهجک. مخصوصن فیرقه چالیشاجاق اولارین ماعاشلاری و زیندگانلیق شراییطلری ائله ایصلاح اولسون کی، اولار اوچون اوغورلوق و خیانت ائتمگه باهانا قالماسین. اولار ائلییه بیلسینلر کی، اؤزلری اوچون آبیرو حیات وجودا کتیرسینلر •

۱۱- دموکرات فیرقه سی سعی ائدهجک آذربایجاندا آلیان وئرگیلرین یاریسیندان یوخاریسی آذربایجانین اؤز احتیاجلارینا صرف اندیلسین و غیر مستقیم وئرگیلر جیدی صورتده آزالسین •

۱۲- آذربایجان دموکرات فیرقه سی بوتون دموکراتیک دؤولتلر، مخصوصن موتفیقلرله دوستلوق ساخلاماق طرفداریدیر و بو دوستلوغو داوام ائتدیرمک اوچون چالیشاجاق مرکزده و شهرلرده ایران ایله موتفیق دموکراتیک دؤولتلر آراسیندا دوستلوغو پوزماق ایسته مین خاین عنصرلرین اللرینی ایجتیماعی، سیاسی و دؤولتی ایشلردن کنار ائتسین •

بودور دموکرات فیرقه سینی یارادانلارین اصل مقصدلری •
بیز اومیدواریق کی، هر بیر وطن پرست آذربایجانلی ایستر آذربایجانین داخلینده و یا آذربایجاندا خاریجده بو موقدس مقصد چاتماق اوچون بیزیمله همصدا و ال بیر اولاجاقدیر. طبیعی دیر کی، اینسان اول اگر اؤز ائوینی ایصلاح ائتمه سه محله، شهر و یا مملکت اوچون ایشله یه بیلمز.
بیز اول اؤز ائویمیز اولان آذربایجاندا باشلیریق و اینانیریق کی، آذربایجانین ایصلاح و ترقی سی ایرانین ترقی سینه سبب اولاجاقدیر و وطنیمیز بو واسیطه ایله قولدورلارین و مورتلرین چنگالیندان نیجات تاپاجاقدیر •

یاشاسین دموکرات آذربایجان!

یاشاسین مستقیل و آزاد ایران!

یاشاسین ایران و آذربایجان آزادیغی نین حقیقی مشعلداری اولان آذربایجان دموکرات فیرقه سی!

تشکیلات نئجه و یجودا گلدی؟

موراجیعتنامه‌دن سونرا آذربایجاندا بویوک تشکیلاتی فعالیت باشلاندی. شهرلر و کندلرده جماعت دسته دسته بیغیلیب فیرقه‌نین شؤعه‌سینی تشکیل وئردیلر. موسیسلر سیرا سینا داخیل اولان عوضولر بو تشکیلاتا سر و صورت وئرک اوچون موقتی موسیسلر هنیاتی طرفیندن اطرافا گؤندهریلدی. بوتون اولکه‌میزی شدید فعالیت بورودو. هر یئرده موسیسلر کومیتلری تشکیل اولونماقلا تشکیلاتین پایه‌سی قورولماغا باشلادی.

بویوک حرارت و یورولماقسیزین جیدیتله ایشه باشلایان فیرقه رهبرلری تنها تبلیغات ایله ایکتیفا ایتمه‌یب تشکیلاتی مرکز یلشدیرمکله قازانیلان گئنیش تبلیغات نتیجه‌لریندن عملی ایستیفاده ائتمگه باشلادیلار.

بو مقصد ایله موراجیعتنامه اینتیشاریندان سونرا ۲۲- شهر یورده موسیسلرین عمومی ایجلاسی دعوت اولونوب اون بیر فردن عبارت بیر موسیسلر کومیته‌سی تشکیل وئرگه موقوف اولدولار. بو کومیته‌یه اکثریت آرا ایله آقای پیشهوری صدر، آقای شبستری موعاون اینتیخاب اولوندولار. همان گون آقای بیریا شورای متحیده‌ی کارگرانین صدری، کارگرلر ایتحادیه‌سی‌نین دموکرات فیرقه‌سی‌نین رهبرلیگینی رسمن قبول ائندیگینی کتبن کومیته‌یه خبر وئردی. یئنه هامان گونون آخشامی آقای بادکان و آقای قیامی توده تشکیلاتی‌نین عمومی گئنیش کونفرانسی‌نین تصمیمینی خبر وئردیلر. بو تصمیم واسیطه‌سیله حیزب توده‌نین آذربایجان دموکرات فیرقه‌سینه مولحق اولماسی قرارا آلینمیشدی. شورای متحیده و توده تشکیلاتی‌نین بیرلیک تمایولو دموکرات فیرقه‌سینی حثیرت‌آور بیر طرزده قوتلندیردی و قرار اولدو کی، توده، تشکیلاتی‌نین کومیته عوضولریندن بیر نئچه نفر فیرقه‌نین موسیسلر کومیته‌سینه داخیل اولسونلار، بو تدبیرین نتیجه سینده سیرالاریمیز اینانیمیش و موجب کادرلارلا مؤحکمنمگه باشلادی.

موراجیعتنامه‌میز موننتشیر اولان کیمی تهران روزنامه‌لری علنیه‌میزه شدید بیر صورتده حمله‌یه گنجیب توهمت و ایفتیرا قالمادی کی، بیزیم اوستوموزه آتاسینلار. درین ایمان و قطعی تصمیم اوزره فعالیتله باشلایان فیرقه رهبرلریمیز اولنلار جواب وئرک عوضینده اوز ایشلرینه ایدامه وئریدیلر.

موعین نقشه اوزره اولدوغو اوچون ایش چوخ سریع صورتده پیشرفت ائتمکده ایدی.

فیرقه گیزلتمه و اورت باسدير سياستینه موخالیف اولدوغو اوچون اوز مقصدلرینی ساده صورتده آچیب خلقه بیان ائتدی، ایشیمیزین باشلانغیجی قیزیل اوردونون اولکه‌میزده اولدوغونا تصادوف ائدیگی اوچون دوشمنلریمیز خلق آراسیندا سو تفاهوم ائتمک اوچون نهضتیمیزی تجزیه و یا آیری بیر اولکه‌یه ایلحاق عونوانیله لکه‌لندیرمک ایستیردیلر.

بو سو تفاهومی رفع ائتمک اوچون شهریمیزین عموم طبقاتی‌نین باش بیلنلریندن گئنیش بیر ایجلاس دعوت ائدیلدی. بو ایجلاسا آقای پیشهوری بیر ساعات یاریم سورن نیطقینده فیرقه‌نین شوعلارینی شرح وئرکن ایله هاوادا ایران نقشه‌سینی ترسیم ائتدی. بو جومله ایسه بوتون نهضت دؤوره‌سی فعالیتیمیزین مشعلی اولدو: سول و ساغ جریانلارین هر ایکیسی ایله مباریزه ائدرکن آقای پیشهوری‌نین، ۱۹- شهر یورده سؤیله‌دیگی بو تاریخی جومله نظرده توتولماقلا فیرقه ایچریسیندن چیخابیلن عموم سهو جریانلارین قارشسی‌نینی مسدود ائتدی. تبریز شهر تشکیلاتی‌نین اساسی ایسه چوخ تئز بیر زماندا یعنی مهر آیینین بنشینده و یجودا گلدی. ایگیرمی اوچ گونلوک فعالیت نتیجه‌سینده دموکرات فیرقه‌سینه یازیلانلارین سابی (حیزب توده تشکیلاتیندان علاوه) مینلری تجاوز ائتمیشدی. مهر آیین ۹- دا تشکیل تاپان کونفرانسیدا بیرینجی فیرقه کونفره‌سینه ۵۹ نفر نوامینده اینتیخاب ائدیلدی. بویله‌لیک ایله شهر تشکیلاتیمیزین اساسی قویولوب، مونظم صورتده ایشه باشلاندی.

بو دؤوره‌ده آذربایجان روزنامه‌سی بویوک رول اویناماقدا ایدی. خلق اونو سئوینج ایله اوخور و فیرقه‌نین سیاستینی درک ائدیردی. آقای پیشهوری اوزون مودت سورن یازچیلیق تجروبه‌سینی و سیاسی معلوماتینی تامایله اونا مونحصیر ائتمیش ایدی. مقاله‌لر چوخ قیسا، آتشین و حرارتلی ایدیلر. ایستر روزنامه ایستر ایسه شیفاهی تبلیغات اثرینده خلق ایچریسینده بویوک فیکری نهضت باشلابیب گوندن گونه یوکسلمکده ایدی. شاعیرلریمیز میلی نهضتدن ایلهام آلیب چوخ درین معنالی و اولدو شعرلر یازماغا باشلادیلار.

«آذربایجان» روزنامه‌سی‌نین شهر یور و مهر آیلا ریندا چیخان نومرله رینه دیقت اندیلیرسه تقریبین بوتون شاعیرلریمیزین قیمتلی شعرلرین او دؤورده یازیلماش اولدوغو چوخ آیدین گؤرونر. آقای اعتماد، آقای علی فطرت، آقای آذر اوغلی، مدینه خانیم علی اکبرزاده، مظفر درقشی و عاشیق حسین جوان او گونلرده وطنی شعرلر یازماقدا بؤیوک شووق و هوس گؤستریردیله.

فدایلریمیزین ذوق و شووقله قولاقلا ریمیزی، نوازش ائدن: «همیشه لیک پاشا آذربایجان» سورودونو دا آقای نجم تبریزی هامان: شهر یور آییندا یازیب، آذربایجان روزنامه‌سی ایداره‌سینه گؤندر میس و مهرده چاپ ائدیلیمیشدی.

دئمک خلقدن درین احساسات و یجودا کتیر یلمیش ایدی. فیرقه‌نین صحیح رهبرلیگی بو احساساتی ایسته‌نین مقصده دوغرو سوروب اوندان تشکیلات و سیاسی نتیجه آماغی تامین ائتدی.

فیرقه‌میزین فعالیتی بیزه بو جهندن یاخشی نتیجه وئرمیشدیر کی، باشچیلار اوز ایشلرینی تصادوفه واگوزار ائتمه‌یب، مو عین نقشه اوزره حرکت ائتمگه چا لیشمیشلار.

بیرینجی کونقره

قاباقدان مو عین ائدیلیمیش پروگرام اوزره، مهر آیین ۱۰- دا فیرقه‌میزین بیرینجی کونقره‌سی تشکیل تاپدی. بو کونقره‌ده آذربایجانین بوتون شهر، قصبه، و کندلریندن نوماینده‌لر اینتیخاب اولونموش ایدیلر. کونقره فیرقه‌نین تشکیلینه رسمیت وئرمگه (حیزب توده ایران) تشکیلاتی ایله دموکرات تشکیلاتی‌نین بیرلشمه‌سینی عملن ایجرا ائتدی. بو اوچ گون دوام ائدن کونقره چوخ بؤیوک و اساسلی مساله‌لرین حلینه موفق اولدو. بونلاردان ان موهمی فیرقه‌نین مرام و نیظامنامه‌سی‌نین تصویبی ایدی.

شهر یور آیین ۱۳- ده اینتیشار تاپان مرامنامه دوز بیر آیدان سونرا یعنی مهر آیین ۱۲- سینده قبول ائدیلن فیرقه مرامنامه‌سی تشکیلنده داها موکمل بیر صورتده رسمیته کئچدی. کونقره موختاریت، یئر بؤلگوسو و میلی دیلیمیزین رسمیتی کیمی بؤیوک شوعارلاریمیزی اساس اولاراق مرکزی کومیتیه تاپشیریپ قطعی اومید و جیدی تصمیم ایله خاتیمه تاپدی.

بو کونقره‌ده قیرخ بیر نفر لیک بیر «مرکزی کومیته» سئچیلیب، آقای پیشه‌وری فیرقه صدر لیگینه، آقای شبستری ایله آقای بادکان صدر مو عاونلیگینه اینتیخاب اولوندولار.

تهران مور تجعلری نهضتیمیزه زمینه حاضر لادیلار

بیزیم میلی نهضتیمیز یوخاریدا یازدیغیمیز سورعتله گنیشلندیگجه تهران اوزونون ایرتیجای رفتاریندا جیدیشمگه باشلا ییر.

ایران مشروطه‌سینده جلالیق وظیفه‌سیله مشغول اولان «صدر الاشراف» نهضتیمیزی بوغماق اوچون «سید مهدی فرخ»- ی فووق‌العاده ایختیارات ایله آذربایجانا والی تعیین اندرکن فیرقه ده بونا جواب اولاراق بؤیوک بیغینجاق چاغیریر و اورادا فرخی قبول ائتمک اوچون قطعنامه صادیر اولونور.

مجلس شورای ملی ایسه تامیله اؤز ماسقاسینی بیرتیب، ایرتیجای سیاستینی بیروزا وئریر. ملک مدنی لر و امیر تیمور کللی لر کیمی موسئید و فاشیست عونصورلری ریاست هئیاتینه اینتیخاب اندیر. بو واسیطه ایله آذربایجان نهضتی نین داها دا ووسعتلنمسی اوچون موساعید زمینه وجودا گلیر.

همین بو دؤورده تهراندا آزادیخاهلارین تعقیب و توقیفینه ایقدام اولونور. مخصوصن کارگرلر اینتیجادیسی باشچیلاریندان «روستا، و شمیده» توقیف اولونور. تهراندا تعقیبه واقع اولان افسرلر ایسه تهرانی ترک اندیب خوراسانا و اورادان دا صحرا یا قاجماقلا جانلارینی خیلاص ائتمگه چالیشیرلار.

تهران رادیوسو آذربایجان سورودونو چالماقلا عموم ایران خلقینی علئیهیمیزه تحریک ائتمگه چالیشیر. بونلار ایسه ایرتیجای سیاستمدارلارا عکس نتیجهلر وئریر و اونلاری اؤز باشلارینی اینتیرمگه وادار اندیر.

تهران بارماغی

آذربایجان روزنامهسی نین ۲۰- مهر تاریخی شومار هسینده «تهران بارماغی» عونوانلی مقاله آذربایجاندا اولان تهران مامورلاری نین او گونکی خایینانه سیاستلری نین اوستونو آچیر، مقاله نین بو جوملهلری شایان دیقئدیر:

«تهران ایرتیجای نین قارا بارماغی آذربایجان کندلرینده گورسنمگه باشلانیر، بو ایسه کندلرده ساییسیز - حسابسیز ژاندارملاردان عیبارتدیر.

کندلیلری گوج ایله چکیب فیتنه و فیسادا سؤوق اندیرلر. اربابلارین املاکینی حیفظ ائتمک و بهره آلماق باهاناسیله کندلیلری دؤیور، ازیر، اینجیدیر و ناراحات اندیرلر. بیز چوخ گوزل بیلیریک کی، آذربایجان مالیکلری نین بؤیوک بیر قیسمتی صلوح و آرامیش طرفداریدیرلار. ولی موفتینلر اونلارین آدیندان خلقی ناراحات اندیر و جور به جور باهانالار ایله کندلرده حقوقی ایشلره قاریشیرلار.

فیرقه میز وار قووه سیله سوکوتو ساخلاماغا چالیشیر ولی فیتنه کارلار اؤز منحوس سیاستلریندن ال گوتورمک ایسته میرلر.

گورورسوز کی، میلت و مملکتین موقدراتی کیملرین الینده دیر؟ او دئییر: بیز حقوقی ایشلره قاریشا بیلیمریک، کیم گوجلی ایسه اؤز ایشینی قاباقدان آپارمالیدیر.

ژاندارم و امنیه تشکیلاتی نین باشیندا دورانلارین لیقوان حادیه سینه بؤیوک جینایتکارلیقلاری اولموشدور.

اگر اوگون بونلار مسولیته جلب اندیلسه ایدی، بو کیمی حرکتلر اولونمزدی و بو گون عدلیه ریسی و مودعی العموم کندلرده باش وئرن جینایتلری اؤز بویونلاریندان آتماقلا تازا بیر شوریشین مئیدانا چیخماغینا یول وئرمزدیلر.

بیز بونیه خلقیمیزی تحملوه، صبره و متانته دعوت اندیریک و عئین زاماندا فیتنه و فیساد تولید اندنلرین سیمالارین گؤستریمک اوچون اونلارین نه کیمی ایشلر گوردوکلرینی مداریک و اسناد اوزره یازیب تشکیلاتیمیزا وئرلمهسی تووصیه اولونور. پ.»

بو گونلردن سونرا ژاندارملارین وحشیلرکی آرئیر. نهایت ایش او یئره گنیریر کی، فیرقه بو خصوصدا بو جینایتلری ایشا ائدن بیر موراجیعتنامه نشری ایله ایرانین صلاحیتدار ایدارملرینه و ها بئله خارجی کونسولخانالارینا جینایتلرین تفصیلاتینی اونلارین نجه بیلاتعقیب قالماسینی گؤستریر.

بیز آبان آیی نین ۲۵- ده یازیلان او سندی بورادا ایکینجی دفعه تکرار اندیریک:

دۆلەت مامورلارینین کەندلەردە یار تەدیقلاری فجاجیعی ایفشا ئاتمک اوچون آذربایجان دموکرات فیر قەسی نین آذربایجاندا دموکرات دۆولتەری نین دبیلوماسی مامورلارینا و ایران صلاحیتدار ماملارینا گۆندەردیگی آچیق مکتوب

دۆلەت مامورلارینین آذربایجاندا گۆندەن- گۆنە آرتماقدا اولان وحشیانە فاجیعەلەرە و بۇچارالارین شیکایتلەرنە صلاحیتلی ماملارین توجە انتەمەسە، آذربایجان دموکرات فیر قەسی نین مرکزی کومیتەسینی، آذربایجاندا اولان دموکرات دۆولتەری نین سیاسی نویمانەلەرنی خەلقیمیزین فجیع و اورک یاندیرجی و وضعیتیندن موطع انتەمگە، بو وسیلە ایلە خەلقین دېلسوز فریاد و نالەسینی موتەدین دونیانین قولاغینا، ھانسی کی، ظولم و وحشیلیگی کۆگۈندەن قازماق اوچون فداکارلیق و جانبازیقلار انتەمیشلەر، ینتیرمگە وادار انتدی.

بۆیۈک دۆولتەری ن باش کونسول و ویس کونسوللارین مملکتیمیزدە یاندیریلان اود و آلودان موستحضر انتمک اوچون دموکرات فیر قەسی الیندە اولان بیر چوخ اسناد و مداریک اوزوندن بیر نئچە سینی گۆسترمک ایستیر.

آذربایجان دموکرات فیر قەسی چارەسیز اولاراق بو تاسوف آور ایقدامی اندیر، اوندان اۆترو کی، حۆکومت ھنچ اۆز موتجاویز مامورلارینین احجافاتیندان جیلووگیرلیق انتەمگە حاضیر اولمور، بر عکس ھر گۆن اونون شیدتینی آرتیریر. ایندی باش وئرن فجاجی گۆستیر کی، اولار بو وسیلە ایلە آذربایجان خەلقینی آرادان آپارماق یا اونو اورتا عصیرلەردە اولان قوللار کیمی ساخلماق ایستیرلر. دوداق کسمک، داغ قویماق، قارین بیرتماق و بو فجاجی ایلە قتل و غارت انتمگین اورتا عصیرلەردە بئله آز سابیقەسی وار دیر.

آقالات! سیز موتەدین دونیانین نویمانەلەری و دموکرات خەلقەری نین گۆندەرمەلری بو قضایانین شاھیدی اولون و اینتیظاریمیز بودور کی، آذربایجانین مظلوم میلەتی نین سسینی دموکراسی دونیاسی نین آزاد مطبوعاتیندا اینتیشار وئرسیز.

اگر بیر نفر بو مظلوم و سیتەدیلەلەری ن بیر نئچە نفریلە صۇحبت اندیب و بونلارین حقیندە عملەگن فاجیعەلەری ن یوزدە بیریندن موطع اولورسا حتمن موتاتیر اولوب شکەسیز اۆز دموکرات میلەتینە ینتیرە چکدیر کی، ھلە دە دونیادا ائله بیر دۆولت وار دیر کی، اونون مامورلاری مملکتین قانونلارینی آیاق آلتینا آلیب و اۆز میلەتینە دونیادا اولان بوتون اینسانیت قانونلارینی خیلافینا اولاراق رقتار اندیر و اورادا قانون، محکمە- مودعی العومومی بیر اووج موستبید خودسر و ایستیفادەچی اشخاصین الیندە آلتدیر. ایرانین ایندیکی وضعیتی دنیا دموکراسی سینا عار دیر. قوی دنیا بیلسین کی، بیر عیدە مظلوملار کی، چارە سیزلیکدن اولار اۆز مظلومیتلرین ایظھار اندیرلر جواب وئرسین.

بودور بیر قیسمت دۆولت مامورلارینین کەندلەردە یار تەدیغی فجاجیعی و اولارین قانونسوز لوقلاری و ظولوملاری حقیندە عدلیە و سایبر صلاحیتدار ایدارلەرە یازیلان شیکایتلردن کی، حقیقتدە خارواردان بیر اووچدور و ایندیبه قدر دە بونلار ترتیب اثر وئریلمەیبیدیر.

«۱- ۹، ۷، ۲۴- دە «ھشترو» ماحالی نین «عجمی» کەندینە مالیک محمد صادق مجتەدی و موباشیر عبدالحسین ساسانی بیر عیدە موسلح ژاندارملا کەندیلەرە حملە اندیر، ژاندارملاردان بیری ذولفعلی آدیندا بیر کەندلینی قولوندان یارالیر و حسن آقا، غلام، فتحعلی و مشەدی عبادالە ادلی دۆرد کەندلینی گوناھسیز ینرە گولە ایلە وورور و بنش نفر کەندلینی آغیر صورتدە یارالایرلار، بئله کی، ایندی دە یاتاقدا دیرلار. بونولا برابر قاتیللر ھلە دە تعقیب اولونمامیشلاردیر. لاکین گوناھسیز کەندیلردن بیر نئچە نفر توتولوب و حبس اندیلەمیشلردی.»

۲- «کاغذ کنان» ماحالیندا «قوشا بولاق» و «یام بولاق» کەندلریندە ۷، ۷، ۲۴- دە محرم و قنبر ادلی ایکی نفر کەندلی اصلان ھمایون و استوار ابراهیمی نین الیلە آزادباھلیق جورمیبلە قتلە ینتیشیلر و ژاندارملارین موسلحانە حملەسی نتیجەسیندە کەندیلر اۆز عایلەلری ایلە چۆللەرە قاچیرلار.

۳- «سراب»- ین «شربیان» کندیده بیر عیده ژاندارم گوروهبان مقدسین باشچیلیغینا کندلیلرین ائوینی و اموالینی غارت و اؤزلرینی دویوب حبس اندیرلر، بیر کندلی اؤلور و نئجه آراد، اوشاق سیقت اندیر.

۴- «تیکمه داش»- دا ژاندارملار آزادیخاهلارین ائولرینی غارت اندیرلر و ایکی نفره قدر کندلیلر اؤز آراد و اوشاقلاری ایله چؤلره قاچیرلار.

۵- «اممند» کندیده ایگیری نفر ژاندارم سروان دیبانی باشچیلیغی ایله کندلیلرین مال و جانلارینا تجاوز اندیرلر کی، یوز اللی نفر کندلی اونلارین ظولموندن دلی کیمی قاچاراق اؤز جانلاری اوچون تبریزه آذربایجان دمکرات فیرقهسینه پناهنده اولورلار.

۶- «سلطان آباد» کندیده حسن ژاندارم و علی آدلی بیرسی بیر نفر آرادنی توفنگ قونداغی ایله او قدر دویورلر کی، اونو اولوم حالینا سالیرلار و هامان آرادین ایکی یاشلی اوشاغی توفنگ قونداغی ضربهسی آلتیندا اؤلور.

۷- «گول تپه» کندیده سروان عابدینی بیر بویوک عیده ژاندارملارلا آزادیخاهلاری آغاچا باغلابیب و اونلارین قاباغا گلنرینی حبس اندیب و «مردانقیم» کندیده مورتجع خانلار ژاندارملارلا بیرلیکده بوتون آزادیخاهلارین ائولرینه حمله اندیرلر. اونلارین ماللارینی و اثاثیهلرینی غارت ائتدیکن سونرا اونلارین باشینا او قدر ایشکنجهلر گتیریلر کی، بیر عیده بویوک کندلیلردن چؤل و منشلره قاچماغا مجبور اولورلار. ژاندارملارین و بعضی محلی مورتجیلرین یاراتدیقلاری فجایعدن عدلیه وساییره قانونی مرجعله اولونان شیکایت و اعلام جورملرین سایبی بو گونه قدر یوزی کنچمیشدیر.

بوتون او کیمی مؤوقعلرده خلقین مسول مقاملاردان مورتکیبلری قانون اساسی حودودوندا و جزایی محکمهلرین اوصولیلا تعقیب ائتمک، ژاندارم مامورلارین نین غنیر قانونی اولاراق حقوقی ایشلره موداخیله ائتمکدن جیلووگیرلیق اولونماسی تقاضا اولونموشدور. (قضایی قوهنین اجرایی قوهدن آیری اولدوغونو عدلیه نین ۳۵۳۶- نومره و ۱۱، ۵، ۲۴- تاریخی ژاندارم ایدارمهسینه یازدیغی بخشنامه موجیبینجه، ژاندارم ایدارمه نین حقوقی ایشلره موداخیله ائتمه مہسی تقاضا اولونموشدور. چونکی او ایدارمه نین مامورلاری خلقین آسایشینی تامین عوضینده خلقین قتل و غارت ائدیلمه سینی و آسایشینی پوزولماسی نین سببی اولموشلار.)

(آذربایجان دمکرات فیرقه سینی مرکزی کومیته سینی نین ایجتیماعی ایشلر شوعه سی)
(«آذربایجان» شوماره ۵۶، آبان ۲۵، نوایر ۱۶)

بو جینایتلری یارادان تهران بارماغی ایسه خلقی، مخصوصن کندلینی تنگه گتیریر و اونو قانلی و شدید موباریزه وادار اندیر. بیری گلیمشکن بونو دا قنید ائتمک لازیمدیر کی، فیرقه ۳۰- مهردن ۲۰- آذره قدر همیشه کندلیلری سوکوتا دعوت ائدرک آزادلیغین صلوح یوليله الدهه ائدیلمه سینی لازیم گورموشدور. تهران بارماغی اؤز جینایتینده او قدر ایصرار و سماجت گؤستریمیش کی، بیلاخره فیرقه کندلیلره اؤزونوزو دیفاع ائدین فرمانینی وئرمگه مجبور اولموش، بو فرمانین نتیجه سینده فدایی دستلری مئیدانا چیخمیشدیر.

بیرینجی کونفره نین تاثیر

بیرینجی کونفره نین تاثیر خلقین ایچریسینده چوخ بویوک اولدو. بو واسیطه ایله میلتمیز اؤزونه بیر مرکز ثقیل، بیر ملجا، داها دوغروسو حقیقی رهبرلیک اندیجی قوه تاپدیغینی درک ائتمگه باشلادی. اونا گوره بو موناسیبت ایله بیئه ده فیرقه میزین ایلك تشکیلی گونلرینده اولدوغو کیمی آذربایجانین هر طرفیندن یوزلرجه تبریک تلقرافلاری آخیب گلیمگه باشلادی.

کونفره‌نین قرارلارینی واورادا تصویب اولان مرامنامه‌میزی نظره آلساق گۆرمه‌ریک کی، بو ساده بیر بیغینجاق دگیل ایمیش. بو گون دوست و دوشم‌نلریمیزی تصدیقی ایله بوتون دونیادا سس سالان بویوک نهضتیمیزی نقشه و تدبیرلرینی تهیه ائتمک، واقیعن حربی و اینقیلابی بیر ارکان حرب ایشینی گۆرموش اولدو.

بو جهته دئییه بیلریک کی، کونفره‌نین خاتیمه سیله میلی نهضتیمیز باشلانیب، مونظم بیر صورتده خلقی تشکیلات آلتینا آماغا موفق اولدو.

تهران تیتزه‌دی، صدر بیخیلدی

«فرخ»- ون تبریزه گل‌مکن مایوس اولماسی فیرقه‌میزی گونده‌لیک ایشلرینده پیشرفت ائتمه‌سی، تهران موحیطینده شدید بیر صورتده قورخو تولید ائتدی. نتیجه‌ده ال- آیاغینی ایتیرمیش مجلس مورتجعلری «صدر»-ی ایش باشیندان کنار ائتدیلر. ایرتیجاعی هنیات حاکیمه آراسیندا ایکی شدید موباریزه باشلادی. بیر دسته ایسته‌پیردی نهضتیمیزی سیلاح و پولیس تشکیلاتینی تقویت ائده‌رک، بو واسیطه ایله بیر طرفدن خلقی مرعوب ائتمک، او بیری طرفدن فورصت اله گتیریب فیرقه باشچیلارینی اورتادان آپارماغا چالیشیردی‌لار. ایکینجی دسته ایسه حیله و نئیرنگه موتوسیل اولوب، خلقیمیزی ایغفال ائتمگی لازیم گۆردوکلری اوچون بیزه یاخشوی بیر والی گۆندرمک و دادلی و عدلر وئرمگی ایرلی سورموشدولر. ایتیفاقن هر ایکی گوروه دؤولت تشکیلاتیندا درین نوفودا مالیک اولدوقلاری اوچون اوز فیکیرلرینی موعین مامورلار واسیطه‌سیله انجام وئرمگه موفق اولوردولار. بو ایسه آذربایجاندا فارس‌لار دنمیشکن «کوسه و ریش پهن» شکیلنده ظاهر اولوردو. مثلن بیر طرفدن سرهنگ «ورهرام»- لار، «پرویزی»- لر و «زنگنه»- لر واسیطه‌سیله کند و شهر اهالیسینی ازیر، دویور، ایقاندان سالیردلار، او بیری طرفدن مولایمتلی‌لیک ایله معروف اولان «حسام السلطان بیات»- ی والی تعیین ائدیپ اونا تاپشیریردی‌لار کی، نهظت باشچیلاری ایله سازیش ائتسین. خلقین گۆزونون قاباغیندان پرده آسماق اوچون بویوک ایصلاحات و عدلرله ایشه باشلاسین. بو «کوسه و ریش پهن» سیاست ایسه خلقه گیزلی قالمادیگی اوچون فیرقه‌میزی تبلیغاتی و تشکیلاتی فعالیتینی داها دا قوتلندیرمگه باعث اولوب و موحیطیمیزده شدید بیر تشنوج و یجودا گتیردی.

میلی حؤکومت تشکیلی یولوندا

ایش ساده بیر چارچووادا دایانا بیلمزدی. میلی و دموکراتیک شوکارلار ایله خلقی آیاغا قالدیران فیرقه سؤزه قناعت ائدیپ دورا بیلمزدی. تهران ایسه عملده گؤذشت ائتمک ایسته‌میردی. «صدر الاشراف» کابینه‌سی‌نین یئرینی «حکیمی» کابینه‌سی تیریزدن قاچان مورتجعلر ایله ال بیر اولان تهران ایرتیجاعی قوملری‌نین تحت تاثیرینده قالان، بو سؤزلریمیزی ائشیمک بنله ایسته‌میردی. حتا قانون اساسیده صریح بیر صورتده قئید ائدیلمیش ساده انجومن ایالتی قانونونو بنله سفسطه ایله آرادان آپارماغا چالیشیردی.

بو وضعیتیه نظرده توتوب تهران هنیات حاکیمه‌سی‌نین ایشلرینی دقیق صورتده تعقیب ائدن مرکزی کومیتیه، فیرقه مرامی‌نین ایجراسی اوچون سؤزدن عمله گنچدی.

بیر طرفدن ژاندارملارین فیشار و تضییقیندن جانا دویموش کندیلرین آراسیندا فدایی دستملری تشکیل ائتمک، او بیری طرفدن خلقین آرزولارینی یئرینه یئتیرمک اوچون میلی دؤولت تشکیلاتی یاراتماق لوزومو مئیدانا چیخدی و بو فیکیرین تاخیر ائدیلمه‌دن ایجراسی آقای پیشهوری‌نین مستقیم مسولیتی ایله آغاز اولوندو و بوتون فیرقه باشچیلاری بو هدفه یئتیشمک اوچون شدید بیر صورتده فعالیتیه باشلادی‌لار. بو فعالیتین نتیجه سینده آذربایجاندا اولان دؤولت تشکیلاتی موتزلزیل اولوب گوندن گونه ضعیفلنمگه باشلادی. نهایت عملده ایکی حؤکومت مئیدانا چیخدی کی، اونلاردان بیری

گوندن گونه نوفوذ و قودرت کسب ائندن دموکرات تشکیلاتی، او بیررسی اؤز سنگرلرینی بیربیری نین دالیسینجا ترک ائتمک مجبوریتینده قالان چوروموش دؤولت تشکیلاتی ایدی.

آخیرده ایش او یئره گلدی کی، فیرقه عوضولرینی صبیره، متانته و عاقیلانه رفتارا عادت وئرمک اوچون فیرقه صدری آشاغیداکی مقالهنی یازیب، آذربایجان روزنامه سینده اینتیشار وئردی:

فیضولی موقوف

ائشیتدیگیمیزه گوره چاغریلمامیش قوناقلاردان شهرداری ریسی بؤیوک قانونسوزلوقلارا باشلامیش. قانونی صورتده خلق طرفیندن سئچلمیش شهر انجونی عوضینده سککیز آی بوندان اول وقتی قورتارمیش کؤهنه انجمن اعضاسی نین ایله بعضی ایشلر گؤرمگه ایقدا ائتمیشدیر.

بو کیمی فیضولوقلارین وقتی گئچمیشدیر. ریسی شهرداری اولماسین اوندان داها یئکسه اولسون، دیکتاتورلوق و قانونسوزلوقا آذربایجان خلقی یول وئره بیلمز.

آقای شهردار بیر دفعه آنلا سین کی، بورا آذربایجان دیر، دیکتاتورلوقو بورادان یعنی آذربایجانین مرکزیندن باشلاماق اولماز. وقتی گئچمیش انجمنلرین و یا مجلس شورانین واسیطه سیله میلئت مالیندان بیر دینار خرج ائتمک قانون اساسیمیزی آیاقلاماق دنمکدیر.

بو ایشی گؤرنلر کیم اولورسا اولسون خاین و موجروم تانینماقلا محکمه یه جلب اولمالیدیرلار. بیز دادسیتان و قانون موجیبینجه صلاحیتدار مقاملارین نظرینی بو جیدی و بؤیوک اوغورلوق و خیانتته جلب اندیریک. ویزارت کیشورین باباسی دا شهر انجمنلری نین ایستیقلا لینی پوزا بیلمز. اگر صلاحیتدار مقامات بو قولدور موسئید عونصورو محکمه یه جلب ائتمگه فؤوریتله تشبوٹ ائتمزسه اوندان داها صلاحیتلی اولان خلق اؤز حوقوقوندان مودافیعه اندر. فیضولباشیلار آنلا سینلار کی، بو آسانلیق ایله بؤیوک بیر شهرین حوقوقونو پایمال ائتمک اوچون باشا گلمز. «فرخ»- ون نقشه سینی ایجرا ائتمک بو ساده لیک ایله باش توتماز. شهریمیز اؤز ایشلرینی ایداره ائتمک اوچون انجمن اینتیشاب ائتمیش، نزاکت ماییل لیغی الدن وئرمه یب بو گونده ک اونون ایشه باشلاماسینا مونظیر اولموشدور. موسئیدلر، مورتعلر و خایینلر و خایینلر الینده اولان ویزارت کیشور ایسه کجدار مریض واسطیهلر ایله ایئتلاف وقت اندیب، آخیرده گؤنده ردیگی توحفه، قانونی پوزماق و خلقین حقیقی پایمال ائتمکدن عیبارت اولموشدور. بونو نظره آلیب مرکزی کومیتهمیزین فعالیتده دوام ائندن عومومی ایجلا سیندان جیدی صورتده قانونی شهر انجمنی نین تشکیلینی تقاضا اندیریک. قوی تهران بیر دفعه اؤز تکلیفینی دوشونوب بو کیمی فیضولوقلارین آذربایجاندا باش توتما یاجاغینی یقین ائتسین «پ».

بو مقاله آبان آبی نین ۱۸- ده یازیلیمیشدیر. مقاله نین لحنی ایثبات اندیر کی، فیرقه سون درجه قودرت و ایقتیدارا مالیک اولدوغو حالدا حؤکومت مامورلاری فؤوق العاده بیر صورتده ضعیف و بئچار اولموشلاردیر. اون سککیز آبان ایله ایگرمی بیر آذر آراسیندا بؤیوک بیر فاصیله اولمادیغینی نظره آلساق آیدین صورتده احساس اندیریک کی، فیرقه میز نه میقیاسدا اؤزونو داها بؤیوک قدلر گؤتورمگه آماده اندیب و گؤتورمک ایستهدیگی قدلرین موفقیئتینی ده یوزده یوز تاملین ائتمیش ایمیش. بو مقاله دن ایکی گون سونرا یعنی آبان آبی نین ۲۰- ده همان روزنامه ده بئله بیر مقاله یه یئنده تصادوف اندیلیر.

ایکینجی دؤورهنین شو عارلاری

بو عنوان آلتیندا قلمه آلینان مقالهنین نهایتینده بئله یازیلیر:

((بو گونکو شو عارلاریمیز انجومنلرین تشکیلی و اون بئشینجی مجلس سئچگیلرینین سریع بیر صورتده باشلانماسیدیر. بو ایش بؤیوک سیاسی بیر ایشدیر. او، فیرقهنی خلق ایله یاخینلاشدیریب، اونون حقیقی رهبری مقامینا یئتیرمیلن بیر ایشدیر. هئچ بیر سیاسی فیرقه تک اوز عوضولرینین ایله ایستهدیگینه نیل اول بیلمز. داها آرتیق خلق ایشلرینه قاریشیب خلقین آرزولارینی داها دا گئنیش داییره ده آنلاییب اونلارین عملی اولماسینا چالیشارسا، او فیرقه خلقه داها یاخینلاشیب، اونون بیتمز - توکنمز قودرتیندن ایستیفاده ائدهیلر.))

«ایکینجی دؤورده فیرقه ایشچیلریمیزدن بونو طلب ائدیریک.»

«بؤیوک میتینگلر و گئنیش کونفرانسلار واسیطهسیله انجومنلر و مجلس اینتیخاباتینین معناسینی آنلادیب و اونلاری بو یولدا موباریزه حاضیرلاماقدان عیبارتدیر.»

«بیر سؤزله قورولوش دؤورهمی خاتیمه تاپیب و تبلیغات و عمل دؤورهمی باشلانمیشدیر. بو گوندن اعتبارن فیرقه سیاسی قودرت کسب ائتمک یولوندا موباریزه ائدیر. سیاسی قودرت انجومنلر و مجلس نومایندهلرینین آزادیخه و دموکرات شخصلردن اینتیخاب اولونماسی سایه سینده کسب ائدیلهیلر. بونو هئچ بیر فیرقه عوضو اونودا بیلمز.»

پ.))

بئلهلیکله فیرقه حاضیرلیقلاری حملیه گنچیر، فیرقه دیلی اولان آذربایجان روزنامهسی اوز لحنینی تامایله دیشدیریب خلقی قیاما و عملی موباریزه چاغیریر:

«آذربایجان ثروتی آذربایجاندا قالمایدیر» و «کارلار انشیتسین، کورلار دا گورسون» عنوانلی مقالهلردن تمام معناسیله بؤیوک نهضتین عملن باشلانديغی آشکارا چیخیر. مخصوصن آخیرینجی مقالهده آقای پیشهوری یازیر کی، ایش تبلیغات و مقالهده دگیلیر، مقالهلر فقط فیرقه فعالیتینی مطبوعاتدا اولان اینعیکاسی حساب اولونا بیلر.

بو دؤوره یعنی آبان آخیر گونلرینده فیرقه آرتیق موعین نقشه اوزره حرکت ائتمگه باشلیر.

آبان آیینین ۱۷- ده تشکیل تاپان کومیتهمیزین عومومی ایجلاسی آرتیق سؤزدن عمله گنچمگی قرارا آلیر. بیر طرفدن فدایی دستهلرینین حملهمی او بیری طرفدن دؤولت تشکیلاتی یاراتماق وسیلهلری تامین اولونور. نهایت ۲۱- آذر قیامی قطعی اولاراق تعیین ائدیلهیلر. عومومی ایجلاسلین قطعنامه سینده ایسه صریح بیر صورتده تهرانا منتظیر اولمادان انجومن ایالتی و محلی اینتیخاباتینین باشلانماسی قرارا آلینیر.

قرارلار

۱- فیرقهنین مشهور بیاننامهمی و بیرینجی کونقرهمینین اعلان ائدیگی شو عارلاری عومومیتله ایراندا خصوصیله آذربایجاندا درین تاثیر باغیشلایب و دموکراتلیق جریانی قوتلندیرمیشدیر. بونو عومومی ایجلاس چوخ شادلیقلا قئید ائدیب، شو عارلارین عملی صورتده باشلانماسینی قرارا آلیر. بو شو عارلار آذربایجان خلقینین میلی موختاریتینی تامین ائتمک اوچون ایالت و ویلایت انجومنلرینین تشکیل و مجلس شورا اینتیخاباتینی تاخیره سالینماز صورتده باشلانیماسی واسیطهسیله اول بیلر.

۲- فیرقه قورولوش دؤورسینه خاتیمه وئردیگی اوچون ایندی گنیش تبلیغاتی ایشلره باشلابیب خلقی فیرقهنین اطرافینا توپلاماق اوچون بؤیوک بیغینجاقلار و میتینقلر تشکیل وئرهبیلیر و بو میتینقلری ایداره ائتمک اوچون حاضرانان فیرقه فعاللارینین فعالیتیه گیریشمه لرینی تامین ائده بیلیر

۳- ایالت و ویلایت انجومنلرینین اینتیخاباتینی خلقین اؤز گوجیله باشلاماسی لوزومونو قئید ائدیپ، کومیتیه یاخین بیر زاماندا بوتون آذربایجان خلقی آراسیندا اینتیخاب اولونان خلق نوماینده لریندن بؤیوک بیر کونفرانس تشکیل ائتمه لیدیر.

۴- فیرقه یازیلانلاری تاممیله تشکیلاتا باغلاماق اوچون عوضیت ورقلری چوخ تنز بیر صورتده پایلانمالی و مرکزی کومیتیه طرفیندن تهیه ائدیلمیسه حق عوضیتلری بیغماغا ایقدام ائتمه لیدیر.

۵- جوانلار آراسیندا ایشلری مؤحکم لندیرمک اوچون بعضی مسول شخصلر تعیین ائتمک تا جوانلار آراسیندا جیدی ایش آپاریب اونلاری گله جک ایشلر اوچون حاضر ائتسیلر.

۶- کندلرده قانونسوز اولاراق کندلیلره هوجوم ائدن ژاندارملارین، عموم جماعتینین قوه سیله قاباغی آلیسین.

همین بو تاریخده آذربایجان روزنامه سینده بو مقاله یه ده تصادوف ائدیریک:

بؤیوک خلق بیغینجاقلاری

شهرلریمیزده ایالت و ویلایت انجومنلری تشکیلی و مجلس سئچگیلرینین باشلانماسی خصوصوندا بحث ائتمک اوچون بؤیوک خلق بیغینجاقلاری دعوت ائدیلمیشدیر. بو بیغینجاقلاردا خلقیمیزین دوغما رهبری اولان فیرقه تشکیلاتی نظارت ائدیر. آلدیغیمیز معلوماتا گؤره قصبه و کندستانلاردا بو بیغینجاقلار نظره چارپماقدادیر.

بونولا آذربایجان خلقی اؤزونون دیری بیر میلّت اولدوغونو ثبوت ائتمکده دیر. تهران حؤکومتینین جاهیل و نادان مامورلاری فیرقه تشکیلیندن سونرا اونون کندلرده قول- بوداغینی کسمک اوچون اینسانلیغی تحقیر ائدن وحشیانانا تدبیرلره ال آتدیلار. خوشبختانا اونلارین تشبوئو فیرقه میزین خنیرینه تمام اولوب، کند جماعتینی بیزه یاخینلاشدیریر و بو واسیطه ایله فیرقه میز داها سریع بیر صورتده کندلرده کؤک سالماغا دوام ائدیر.

دوغرودور کی، یوزلر ایله کند زحمتکشلری ژاندارم ظولموندن داغلاردا یاشاماغا مجبور اولموشلار. یینه ده دوغرودور کی، اهل و عیالینی گؤتوروب فیرقه میزین قاپیلارینا پناه کتیرن کندلیلره بؤیوک کؤمکلرک انده بیلمه میشیک. لاکین کندلی دوشونوب آنلامیش کی، اونون فلاکت و بدبختلیگی مووقتیدیر. ایالت و ویلایت انجومنی وجودا گلیرسه بو کیمی جینایتلره چوخ تنز بیر زماندا خاتیمه وئرله بیلیر. اونا گؤره ده کندلی ده وار قوه سیله بو ایشین چوخ تنز بیر زماندا باشلانماسینی طلب ائدیر.

بیز بیلیریک کی، خلقیمیزی اسارتده ساخلایان مورجع قوملر وار گوجلری ایله اونون بیر میلی تشکیلات اطرافینا توپلانماسینینین قارشسینی آماغا چالیشماقدان صرف نظر ائتمیه جکلر. لاکین فیرقه میزین گؤتوردوگو دوزگون و متین خط حرکتی سایه سینده اونلارین آرزولاری اوره کلرینده قالیب اومیدلری یاسه موبدل اولاجاقدیر.

ایندی بوتون آذربایجاندا ایکی جریان وجودا گلمیشدیر: بیری خلقی اوزوب، بوغوب، مال- مکنّت کسب ائتمک ایسته یین دؤولت مامورلاری، دیگر ایسه آزادلیق، دموکراسی اوصولونی عملی صورتده دیریلتمگه چالیشان میلی قوملر، بیرینجی جریان ظولم و بیدادگرلیگه دایاندیغی اوچون گوندن گونه ضعیف لشیب مئیداندان چیخیر. ایکینجی ایسه اینسانلارین سعادت و خوشبختلیگینی تامین ائتمک یولوندا آپاردیغی قهرمانانه مباریزه نتیجه سینده قوت و قودرت کسب ائدیپ، ایرلی گئدیر و خلقی اؤزونون اطرافیندا تولا ماقلا گله جک میلی قودرتین بیناسینی مؤحکم لندیریر.

بؤیوک میلی حرکت آرتیق باشلانمیش آزادلیغی تامین ائتمک یولوندا مئیدانا قویولان شوعلارلارین ایجراسی وقتلی گلیب چاتمیشدیر. ایندی آرتیق تۆهمت و ایفتیرالارا قولاق آسان یوخدور، ایکی آی یاریملیق جیدی فعالیت بۆهتان دئیلرین سیماسینی آشکارا چخاریب فیرقه‌میزین گۆتوردیو یولون دوغرو بیر یول اولدوغونو ایثبات ائتمیشدیر.

ایندی هامی بیلیر کی، دموکرات فیرقه‌سی دوشمنلرین دندیکلری‌نین خیلافینا اولاراق ایران ایستقلال و تمامیتی‌نین نفعینه چالیشان بیر فیرقه دیر. ایندی دوست و دوشمن آنلامیشدیر کی، میلی موختاریت تجزیه دگلدیر. کیمسه آذربایجانلی ایراندان آبیرواق ایسته‌مز. اونو بو، یا باشقا بیگانیه ساتان یوخدور. بو سؤزلرین هامیسی آزادلیغی بوغماق اوچون مورتجملر طرفیندن مئیدانا آتیلان خایانه تۆهملردیر.

آذربایجان خلقی چوخ ساده و طبیعی صورتده اوزونون سیاسی، ایقتیصادی و ایجتیماعی ایشلرینی ایداره ائتمک ایسته‌ییر. اوز قولونون گوجیله اوز میلیتی‌نین اوزونه ترقی و تکامل یوللارینی آچماغا چالیشیر.

بوتون آذربایجانلی بوروموش میتینقلر، بیغینجاقلار و ایجتیماعلارین هدفی ایسه بودور. بو وقته قدر آزادلیق، بیرلیک و دموکراتلیق باره سینده داللی سؤز چوخ دانیشیلیب و شیرین وعدملر چوخ وئرلمیشدیر. خلق ایندی سؤزه اینانا بیلیمیر. او، چوخ حقلی اولاراق عمل ایسته‌ییر. بوگونه قدر جور بهجور آدلار ایله اورتایا چیخان فیرقه‌لر ایسه خلقه عمل نیشان وئره بیلیمیشلر. فیرقه‌میز ایسه بؤیوک شوعلارلی عملی ائتمک ایسته‌ییر، میتینقلردن مقصد بودور.

خلق چوخ آچیق بیر صورتده ایالت و ویلایت انجمنلری‌نین تشکیلینی طلب ائدیر. قانون اساسیمیزین پوزولماسینا یول وئرمه‌مک اوچون ۱۵- جی مجلس سئچگیلری‌نین باشلانماسینی تقاضا ائدیر. بو ایشه رهبرلیک ائتمگی فیرقه‌میزدن گۆزله‌ییر.

ایندی آذربایجاندا دوام ائدن میتینق و نوماییشلرین معناسی بودور. «پ.»

بنله‌لیکله بوتون آذربایجان خلقی آباغا قالخیر، کندلر، قصبه‌لر و شهرلرده ۱۰- مین، ۲۰- مین و ۵۰- مین نفرلیک میتینقلر تشکیل اولونوب کتبی صورتده قرارلار چیخاریلیر و بو قرارلاردا دموکرات فیرقه‌سیندن فوری صورتده ایالت انجمنی‌نین تشکیلی و میلی موختاریتیمیزین تامینی طلب ائدیلیر. خلقین اکثریتی‌نین تشکیل ائدن بو بیغینجاقلار اوز ایشلرینی قطعنامه ایله محدود ائتمه‌ییب عمله گنجیریر و حقلرینی آلماق و دندیکلرینی حیاتا گنجیرمک اوچون نوماینده‌لر اینتیخاب ائدیپ تیریزده تشکیل اولونان کونفره‌به گؤندهریرلر.

بو واسیطه ایله آذربایجاندا بؤیوک خلق کونفره‌سی تشکیل تاپیر. کونفره آبان آیین ۲۹- دا سحر ساعات ۱۰- دا تبریز شهری‌نین شیر خورشید صحنه‌سینده سردار میلی ستارخان قارداشی‌نین سینی ریاستی ایله ایفتیتاح اولونور.

ان قدیم مواهیدلردن آقای «سعید دیوان» آذربایجان آزدیخالاری نامیندن کونفره‌نی تبریک ائدیر.

سونرا آذربایجانین آیری شهرلریندن آخیب گلن نوماینده‌لر حرارتلی و آتشین سؤزلرله کونفره‌نی سلاملا دیقدان سونرا بیرنجی جلسه تبریکلره و اعتیبارنامه کومیسئونون گوزاریشینه حصر ائدیلیر. گون اورتادان سونرا آقای پیشه‌وری عمومی وضعیتیمیز و کونفره‌نین وظیفه‌سی حقیقده موفصل بیر نیطق ائدیر. اونون نیطقی سککیز یوز نفردن تشکیل تاپمیش خلق نوماینده‌لری طرفیندن دفعه‌لر ایله آقیشلانیر، بنله‌لیکله نوماینده‌لر فیرقه‌میزین سیاستینه ایناندیقارینی ایثبات ائدیرلر.

آقای پیشه‌وری‌نین نیطقی ایسه بو جومله‌لرله قورتاریر:

«بیز آرتیق اوزوموزو ایداره ائتمک ایسته‌ییریک. بیز آذربایجانلی ایراندان آبیرواق فقط آذربایجانین داخلی موختاریتینی ایسته‌ییریک.»

آذربایجان هیندوستان دگیل، بورا آذربایجاندیر. اونون موشعش تاریخی واردیر، بو میلت دیریدیر. آذربایجان میلتی تاریخه ستارخان، باقیر خان و شیخ محمد خیابانیلر وئرلمیشدیر. اونون ایفتیخارلی تاریخی واردیر. بیز میلی موختاریت صؤحبتی ائدیریک، تیجار تیمیزی، بهداشتیمیزی، ماعاریفیمیزی، پوست و تلفرافیمیزی و بوتون ایشلریمیزی

خلفیمیز ایداره انتمهلیدیر. آز ادلیغی آلارلار، اونو وئرملر. اگر بیزیم خلقیمیزین قاباغینا سیلاح ایله چیخسالار، قوی بو میلی کونقره اوز میلی هئیاتینی دیفاع ائتمک اوچون جوانلاریمیزین سیلاحلی میلی قوهلرینی یاراتسینلار.»

(بوتون سالون آیاغا قالخیر، آراسی کسيلمهين گورولتولو شورانگیز اوورا سسلری نچه دقیقه دوام اندیر.)

بو اوورا سسلری، بو آیاغا قالخماق ایسه، قیام و نهضتیمیزده خلقین حقیقی صورتده ایشتراکی و حقیقت حالدا بو نهضتین باشلانماسی دمک ایدی. میلی قیامین معناسی دا انله بودور.

بو کونقره اوزونون تاریخی موراجیعتنامهسیله ایرانین صلاحیتدار مقاماتینا و آذربایجاندا اولان خارجی دؤولتلرین نومایندهلرینه موراجیعت اندیر. اگر بو موراجیعتنامهیه دیقت اولونارسا بیزیم بوگونکو سیاستیمیزین اساسینی تشکیل ائدیگی آشکارا چیخار.

موراجیعتنامهنین عینی بودور: عونانلار.....

بو ایل آبان آیین ۲۹-۳۰ جو گونلرینده تبریز شهری نین شیر خورشید سالونوندا ۱۵۰- مین نفرین ایمضاسیله عموم آذربایجان شهر و حومه لریندن توپلانان عمومی میتینقلر طرفیندن سنجیلیمیش یئددی یوز نومایندهلرین شیرکتی ایله تشکیل تاپان بویوک خلق کونقرهسی اوزونون دوردونجو ایجلاسیندا ایتفاق آرا ایله اوز طلباتی نین اساسی مسالهلرینی آشاغیداکي مادهلرده قئید اولونان اعلامیه واسیطهسیله ایران مرکزی حؤکومتینه بیلدیرمگی قرار آلدی:

«آذربایجان خلقی بوردا یازیلماسینا یئر اولمایان ساییز تاریخی سببلره و حادیتلره گؤره اوزونه مخصوص میلیت، دیل، آداب- روسوم و ساییر خصوصیاتا مالیکدیر. بو خصوصیات اونا حق وئریر کی، ایرانین ایستقلال و تمامیتینی موراعات ائتمکله برابر بوتون دونیا میلتلری کیمی آتلانتیک اعلامیهسی موجبینجه اوز موقدراتینی تعیین ائتمک اوچون آزاد و موختار اولسون.

۲- کونقره آذربایجان خلقی نین ایرانین باشقا ایالت و ویلایتلریله اولان مدنی، ایتتیصادی و سیاسی رابیطه سینی نظره آلماقلا برابر، بو خلقین ایندیکی ایران دؤولتی نین تاسیسی حقیقده گؤستریدیگی فداکارلیقلاری (واقیعن ایندیکی ایران دؤولتی آذربایجانلیلار واسیطهسیله تاسیس اولونموشدور) نظره آلیب هئچوجه ایله راضی دگیل اونون مشروع و قانونی تقاضالارینی کی، میلی موختاریتدن عیبارتدیر، ایرانین سرحدلرینه خلل گتیریب، اونون تجزیهسی اوزهرینده قرار وئرسین.

۳- آذربایجان خلقی وار قوهسیله ایراندا مشروطه شکلی آلمیش دموکراسی اوصولونون طرفداری دیر. آذربایجان میلی ایرانین تمام ایالت و ویلایتلری کیمی ایرانین مجلس شورای میلی سینه نوماینده گونده رمجک و عادیلانه مالیات وئر مکده شیرکت اندهجکدیر.

۴- آذربایجان خلقی رسمن و علنن اعلان اندیر کی، بوتون دونیانین دیری میلتلری کیمی (ایرانین تمامیت و ایستقلالینی گؤزله مکله برابر) اوزونون داخلی ایشلرینی ایداره ائتمکدن اؤترو میلی حؤکومت یاراتماغا حقلیدیر. و او باجاریغی قدر ایرانین تمامیت و ایستقلالینی موراعات ائتمکله برابر آذربایجان دموکراسی و حاکمیت میلی اوصولی ایله ایداره اندهبیلر.

۵- آذربایجان خلقی آزادلیق و دموکراتلیق یولوندا بویوک زحمتلر چکیب چوخلو قوربانلار وئر دیگینه گؤره ایستیر اوزونون موختار حؤکومتینی حقیقی دموکراتلیق اساسی اوستونده قورسون. بونا گؤره ده کونقره طرفیندن تصویب اولونموش داخلی نیظامنامه اوستونده اوزونون مجلس میلی سینی اینتیخاب اندیب و لازیم گؤرور کی، آذربایجانین میلی و داخلی حؤکومتی بو مجلسین نومایندهلرینی نین آراسیندا اینتیخاب اولونوب اونون قاباغیندا مسول اولسون.

۶- آذربایجان خلقی نین اوز میلی و آنا دیلینه مخصوص علاقہسی واردیر. اوزگه دیلین تحمیلی، اونو ترقی و تمدون کروانیدان دالی سالمیش و اونون میلی فرهنگ و ماعاریفی نین یولونو باغلامیشدیر. بو ناروا تحمیلین قاباغینی آلماق و آذربایجان ترقی سینه لازیم گلن بوتون وسیلهلری و یجودا گنیرمک اوچون آذربایجان خلقی نین میلی کونقرهسی هنیات میلی یه دستور وئریر: چوخ تنز بیر زماندا آذربایجان دیلین بوتون دؤولت ایدارهلرینده مرسوم و اونون تدریسی تمام مدرسهلرده (ایستر دؤولتی ایسترسه میلی) عملی ائتسین.

۷- یوز اللی مین نفرین ایضاسی و ینددی یوز نفر نومایندهنین ایشتیراکیله تشکیل تاپان میلی کونقره آذربایجان میلی نین ایرادهسیله اوزونو موسیسلر مجلسی اعلان اندیب، آذربایجانین داخلی ایشرینی ایداره ائتمک اوچون ۳۹- نفر دن عیارت بیر میلی هنیات اینتیخاب اندهرک اونلارا ایختیار وئریر کی، میلتن میلی ایستکلرینی عملی ائتمک اوچون لازیمی تدبیرلر گوروب، صلاحیتدار مقامات ایله موذاکیره یه گیریشینلر، عین زماندا آذربایجان مجلس میلی سی نین و هابنله مجلس شورای ملی اینتیخاباتینی ایجرا ائله سینلر.

آخیره کونقره ایران دؤولتی نین و دونیانین بؤیوک دموکراتیک دؤولتلر نین نظرینی یوخاریدا یازیلانلارا جلب اندیب ایظهار اندیر کی، بو مطالبین ایجراسی اوچون فقط تبلیغ و تشکیل واسیطه سیله ایقدام اندیب نیزاع داخلی و قارداش قانی تۆکمگه ایجازه وئریمیجهک، ولی اگر مرکزی دؤولت ایسترسه اونون و قانونی طبیعی حقیقی سلاح گوجو و قهر- غلبه ایله اورتادان آپار سین او وقت ناچار هر قیمته اولورسا اولسون، اوز حوقوقوندا موذافیعه اندهرک و تا بیر نفر آذربایجانلی قالاتادک اوز میلی موختاریتی اوغروندا موباریزه آپاراجاقدیر.

مجلس موسیسان (میلی کونقره) میلی هنیاته ایختیار وئریر کی، آذربایجانین موختاریتینی تامین ائتمک اوچون صلاحیتدار مقامات ایله علاقیه گیریشین. مسالهنی صلوح و موسالیمت یولیه حل ائتسین، ولی میلی هنیات هنجوجه ایله آذربایجانین موختاریتی و میلی حؤکومتی حقیقده صرفنظر ائتمک و ایرانین تمامیت و ایستقلالینی پوزماق ایختیارینا مالیک دگیلیر.

بیز آرزو اندیریک کی، بوتون دموکراسی عالم بیلسین کی، دونیادا بیر میلّت واردیر کی، حاضر اولوب اوزونون وار قوه سیله اوز حوقوقوندا موذافیعه اندیب، آسیانین بیر گوشه سینده آزادلیق و دموکراتلیق بایداغینی قالخیزیب ایسته ییر فقط اوز کؤمگیله اوزونون آزادلیغینی تامین ائتسین.

اومید اندیریک ایرانین صلاحیتدار مقاماتی و بؤیوک دموکراتیک دؤولتلر بیزیم میلی منظوروموزون ایجراسی اوچون نؤوعپورانه کؤمکلیکلردن کی، منشور آتلانتیک اونون اساسی اوزرینده قویولموشدور، موضاییقه ائتمیه جکدیر. احتیارات فایقه ایله.

«(میلی کونقره) مجلس موسیسانین ریاست هنیاتی»

موراجعتنامه دن داها جالیب- توجه، کونقره نین قرارلاریدیر کی، بیز تبلیغاتچیلاریمیزین ایستیفادهسی اوچون بورادا درج اندیریک:

آذربایجان مجلس موسیسان میلی سی نین قرارلاری

سه شنبه گونو، آبان آیین ۲۹- دا آذربایجان خلقی نین بؤیوک میلی کونقرهسی، آقای پیشهوری نین عمومی اؤوضاع حقیقده وئریدیگی معلوماتی موذاکیره ائتدیکدن سونرا آشاغیداکی قرارلاری اینتیفاق آراء ایله قبول اندیر.

۱- بؤیوک دموکراتیک میلتلرین فداکارلیغی نتیجه سینده دیکتاتورلوق، زورگولوق و نژاد اوستونلویو تبلیغ ائدن قولرین ابدی اولاراق بیخیلدیگی و بوتون میلتلره اوزونو ایداره ائتمک، اوز موذراتینا حاکیم اولماق ایمکانی و یجودا

گلدیگی حالدا، آذربایجان خلقی تمام معناسی ایله بیر میلّت کیمی آیاغا قالخیب اؤز طبیعی و قانونی حقینه، اؤز گوجو ایله مالیک اولماق ایستهییر *

۲- خلقیمیز سوء تفاهم و توهمنلره یول وئرمهک اوچون اوز موقدراتینی اله آلدیگی حالدا، اولکه میزین ایراندان ایریلماغینی اعلان اندیر و بوتون ایران خلقری ایله قارداشلیغینی حفظ ائتمگی اوزونه وظیفه بیلیر *

۳- میلی کونقره آز ادلیق دشمنلری نین ایفتیرا و توهمنلری نین ایندینن قباغینی آلماق اوچون آچیق و آیدین صورتده آذربایجانین ایراندان ایریلماسی و یا اونون ایری مملکته ایلحاق ائتیشاراتینی جیدی صورتده تکذیب اندیر *

۴- آذربایجان خلقی مشروطه اوصولونا صادیق قالیب، قانون اساسی نین دموکراتیک اصل لرینی ایجرا ائتمگه چالیشاجاقدیر *

۵- عمومی مشروطه قانونلارینی موراعات ائتمکله برابر آذربایجان خلقی اوزونون داخلی ایشلرینی ایداره و میلی موختاریتینی تامین ائتمک اوچون قانون اساسیدان ایستیفاده اندیب، انجومن ایالتی تشکیلاتینی بیر قدر گنیشلندیریب، اونا مجلس میلی آدی وئریر. ایران داخلینده ایرانین تمامیت و ایستیقلاالینی هنجوجهله خلل دار ائتمهمن، اوزونون میلی حوکومتینی و یجودا گنیریر *

۶- بؤیوک خلق میتینقلری نین قرارینا گؤره خلق کونقرهسی آذربایجان دموکرات فیرقهسی نین رهبرلیگی ایله، مجلس میلی و ویلایت انجومنلری و مجلس- شورای میلی انتخاباتی نین فؤوریتله باشلانماسینی قرارا آلیر *

۷- هر بیر میلّت اؤز موقدراتینا حاکیم اولماسی او وقت ایمکانپذیر اولای بیلر کی، او میلّت یاشادیگی اولکهنی ایداره ائتمک اوچون اساسی قانونلارا مالیک اولایلسین. بیز چوخ یاخشی بیلیریک کی، تهراندا تمرکز تاپمیش مورتعلر خلقیمیزه بو ایختیاری وئرمیه جکلر. بلکه اوزلری نین خاین ایرادلرینی خلقه و مملکته تحمیل ائتمک اوچون بیزیم قباغیمیزا انگلر ده چیخارتماقدان گؤز یومماق ایستهمیه جکلر. اونا گؤره بؤیوک کونقره خلقیمیزین آرزو و طلباتینی عملی ائتمک اوچون جیدی قدم گؤتوروب، اوزونو موسیسلر مجلسی اعلان اندیر. میلی موختاریتیمیزی مؤحکم پایه اوستونده قورماق اوچون مجلس میلی و یجودا گنیریر *

۸- طبیعی دیرکی سیاسی، میلی، ایقتیصادی و مدنی موختاریته مالیک اولمادان میلی موختاریت بوش سؤزدن عیبارت اولوب، قالار. بو نوقطه نظرده مجلس- موسیسلر، میلی بیر حوکومت یارانماسینی و موسقیمن داخلی ایشلریمیزین بو حوکومت واسیطهسی ایله ایداره اندیلمهسینی تاخیرسیز بیر صورتده لازیم گؤرور *

۹- مجلس میلی انتخاباتی قورتاریب، میلی حوکومت رسمیت تاپان گوندهک، کونقره اوز نمایندهلریندن ۳۹ نفرلیک هئیات- میلی نامی ایله بیر هئیات اینتیخاب اندیر و قبول ائدیگی قرارلارین ایجراسینی بو موقتی هئیاته تاپشیریر *

۱۰- بو هئیات، مجلس میلی تشکیل تاپان گونه قدر آذربایجان خلقی نین میلی ایشلرینی ایداره اندهجک، مجلس میلی تشکیل اولان کیمی اونون وظیفهسی خاتیمه تاپمیش اولاجاقدیر *

۱۱- مرکزده و شهریستانلاردا باشلانان اینتیخاباتی تامین ائتمک و هئیات- میلی نین امنیتی حیفظ ائتمک اوچون میلی کونقرهیه هر نوع تدبیر گؤرمگه گنیش ایختیار وئریلیر *

۱۲- میلی کونقره، دؤولت ایدارملری نین باشیندا دوران مامورلاردان میلی هئیاته تابع اولوب، اونون گؤستریشلرینه و نظارتینه ایطاعت ائتمگی طلب اندیر و بونون خیلاقینا رفتار اندیب، اوزونو حاکیم مطلق گؤستریمک ایستهمیلرین نئزلیکله دؤولت ایدارملریندن ایخراجینی لازیم گؤرور *

۱۳- میلی کونقره بوتون دؤولتی مدرسهلرده آذربایجان دیلی نین، مجبوری صورتده تدریس اندیلمهسینی میلی هئیاته تاپشیریر و بو میلی وظیفهنی انجام وئرمگه مانع اولانلاری آذربایجان خلقی نین دشمنی حساب اندیب، اولارین ایرتیجاعی فیکیر و خاینانه حرکتلرینه مانع اولماق اوچون، جیدی تدبیرلر گؤرسون *

۱۴- کونقره پلیس، ژاندارم و ارتش تشکیلاتی‌نین ترکیبینه پوزماق فیکیرینده دگیلدیر. اونلار اؤز رسمی لیباس و درجه‌لرینی حیفظ و وظیفه‌لرینی انجام وئرملکه داوام اندیرلر. لاکین اگر اونلاری ایداره اندلردن، بیزیم میلی موختاریتیمیزین علییه‌نه بیر ایش باش وئرسه، میلی هئیاته ایختیار وئرلییر کی، اونلارین خیانتلری‌نین قباغینی آلماق اوچون جیدی تدبیرلر گؤرسون.

هئیات میلی

بوتون خلق طرفیندن گئنیش ایختیارات ایله اینتیخاب اولونان ۸- یوز نفرلیک بؤیوک کونقره، فؤوق العاده مونظم ولی گورولتولو گنچدی، دردلری دنشیلیمیش خلق نوماینده‌لری شدید احساسات ایله ایسته دیکلرینی دنمکهه بیر- بیرینه سییقت اندیردیله.

کونقره ده منیدانا آتیلان شوعلار خلق حاکیمیتینی یاراتماق اوزرینده ایدی. جوشا گلن احساسات بعضن کونقره‌نی اساسی شوعلاریمیزین چارچوواسیندان کنارا چکمک تمایولو ایجاد اندیردیهسه، فیرقه رهبرلری فیرقه‌نین تاکتیکی اوزره یانلیش افکار و احساساتین قباغینی آلیب ایشی دوزگون مجرایا چکمگه موفق اولوردولار.

مئلان قیرمیزی اینقیلابدان دانیشان بیر نوماینده‌نین یانلیش فیکیرینه آقای پیشهوری بنله جواب وئردی کی: «من گنچ گونکو شوعلاری و ایسته دیکلریمیزی تکرار اندیریم. بیز اؤزوموزو ایراندان موجزا بیلیمیریک. بیز مشروطه‌نی دیریلتمک ایسته‌ییریک. بیزیم دانیشان یولداشلاریمیزین بو مؤوضوعی موراعات انتمگی لازیمدیر. بیزه دوشمنلریمیز جور بجور توهمتلر آتیرلار. مثلن تورکیه رادیوسو دنیر کی: تبریزده عوصیانچیلار ایدارلری ایشغال اندیلر.»

«بیزیم رادیو ایستگاهیمیز یوخدور کی، دونیا یا بیلدیریک کی، بونلار هامیسی موزخرف و ایفتیرادیر. بیز ایران ایستیقلا لینا علاقمندیک، بیز فقط آذربایجان میلی موختاریتینی آلماقدان اوترو ایقدام اندیریک و بو باره ده بیر نفریمیز قالینجایا قدر مباریزه دن یورولمایاجاق، ایندی دانیشانلاریمیز بو مؤوضوعی کامیلن موراعات انتمه‌لیدیرلر.»

کونقره‌نین فعالیتیندن بیر نمونه اولماق اوزره اونون اوچونجو جلسه‌سی‌نین موذاکیراتیندان بیر قیسمتی بورادا درج اندیلیر:

«آقای الهامی- مشروطه مملکتی مجلس و انجمنلردن تشکیل تاپار و بونلاری اساسلاندران موسیسان مجلسی دیر.»

((بیزیم بو کونقره میزین اینتیخاب اولوب و تشکیل تاپماسی کی، عوموم ذربایجان میلی‌نین طرفیندن مجلس موسیسانین وظیفه سینی داشیماق دئمک اولور. بیزیم بورادا حاضر اولان مؤحترم نوماینده‌لریمیز اؤز موهم و آغیر وظیفه‌لرینه واقیف اولمالیدیر. نجه کی، بیزیم مؤحترم رهبریمیز آقای پیشهوری اؤز نیطقینده دندیلر: هر بیر فرد آذربایجانلی آیری بیر ایرانلیدان آرتیق ایران ایستیقلا لینا و بایراغینا علاقمندیر. من سؤزومو خولاصه اندیب دنیرم کی، بو کونقره‌ده بیز انله تصمیملر توتمالی‌بیق کی، گلجهک نسلیمیز بیزه نیفرت انتمه‌سینلر و بیزه رحمت اوخسونلار. یاشاسین ایرانین ایستیقلا لی! یاشاسین آذربایجانین حق موطالیباتی! (آلقیشلار))

«سونرا آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی‌نین مرکزی کومیتیه‌سی‌نین عضوو و قوجامان رهبرلریمیزدن آقای شبستری‌یه سؤز وئرلیدی.»

((آقای شبستری- ایران کیمی ساحه‌سی و یئری بؤیوک اولان بیر مملکته ۲۰۰- میلیون قدر نوفوس یاشایا بیلر. ایراندان عدالتسیرلیگین نتیجه‌سینده ۱۰ و یا ۱۵ میلیوندان آرتیق نوفوس یوخدور، قیرخ ایل قابق ایراندان آذربایجان میلی قیام اندیب و ایران میلی اوچون آزادلیق آلدی. او مؤوقعه‌ده آزادلیق مرکزی آذربایجان ایدی، اوندان آلتینان آزادلیق و مشروطیت بیر اندازه دیری اولوب، خلقیمیز اوندان بیر اندازه ایستیفاده انتمگی بیلیردیله. اوندان سونرا کی، مشروطه و آزادلیغین البته رنگی دیشیلدی کی، ایستیداد دؤورسیندن داها آرتیق خلقه ظولم و فیشار وارید اولدی. شهر یوره قدر میلتیمیز په‌لوی‌کیمیلرین و اونون دؤورسینده بیغیلان جوجه دیکتاتورلارین نهایت فیشاری آلتیندا یاشاییردیله. شهر یوردن بو طرفه په‌لوی طرفدارلاری مملکتی وئران و میلی اسارته چئویریب امنیتی‌میزی گورورسوز کی، نه فلاکت حالینا سالدیلار.»

«دموکرات و آزادیخواه خلقیمیز دورد ایل شهر یوردن سونرا اینتیظار حالیندا یاشاییب و بیر نتیجه آلمادیقلارینا گوره اول بیرینجی دموکرات فیرقه‌سی‌نین بیانیه‌سینی وئردیلر، بوگونکو گون ده اوز حقلرینی طلب ائتمکدن اوتر و خلق کونقره‌سی تشکیل اولوب و خلقیمیزین آرزولارینی عملی ائدهجکدیر.» (آلقیشلار)

«آقای افتخاری - سردرود نوماینده‌سی: مؤحترم آق‌لار، ۴۸- کندی ۳۶- مین طرفیندن سیزه سلام یئتیریپ و خلق کونقره‌سین تبریک اندیریم. ایران اینتیخاباتی‌نین اولی غلط اولموشدو. میلت مجلیسینده قند، شکر، یومورتا، یئر آلم، لاستینق آلوری اولماز. مجلیسده میلت قایغوسو چکن اشخاص لازیمدیر. بونلار اوزلری ده بیلیرلر کی، غلط ایشله‌ینلر همان نوماینده‌لرین ده عملیاتی نتیجه سینده دیر کی، ژاندارملارین توفنگ قونداقلاری بیزیم باشلاریمیزدان یاغیر. بیز ایرتیجاعین بو طولومکار حؤکومتی‌نین جینایتلرینه سون قویوب اوز ایالت و ویلایت انجومنلریمیزی ویجودا کتیرمه‌یک.»

«خلیل آذر- ملک کندی طرفیندن: ملک کندی و اونون حؤومه‌سی طرفیندن بو کونقره‌یه آتشین سلام عرض اندیریم. بیز قانون اساسی‌نین ایجرا اولونماسینی ایستئییریک. ایرتیجاعی دؤولت آذربایجان میلتی‌نین یخه‌سیندن الینی چکسین. بو فجایع و طولوملرین رفعی‌نی بو خلق کونقره‌سی‌نین چیخاردیغی قرارلاریندان گوزله‌ییریک. ملک کندی‌ده نچه گون قاباق اولدورولن ۲۰- یاشیندا بیر جوانین اینتیقامین و اونون قاتیللری‌نین میلی محکمه‌یه وئریلمه‌سینی بیز بو کونقره‌دن ایستئییریک.»

«یاشاسین ایران ایستیق‌لالی! یاشاسین آذربایجان میلتی‌نین گله‌جک سعادت و خوشبختلیگی!»

«آقای یزدانی- خوی نوماینده‌سی، قوجا اروادین آقای پیشه‌وری‌یه گوندردیگی بیر جوت جوراب باره‌سینده صؤحبت اندیب او قوجا اروادین تاپشیریق‌لارینی ایظهار ائدی.»

«او قوجا ارواد دندی کی، سیزین رهبریزدن خاهیش اندیریک او ژاندارملارین طولوموندن بیزی و بیزیم بالالاریمیزی خیلاص ائتسین. خاتیمه‌ده علاوه ائدی: یاشاسین آذربایجان خلقی‌نین میلی موختاریتی.»

«آقای پیشه‌وری، قوجا اروادین جوراب گوندرمه‌سینی تذکور وئریپ دندی: من ایفتیخار اندیریم بو جورابی آذربایجانین گله‌جک موزه‌سینه گوندریب و آذربایجان آنا- باجیلاریمیزین احساساتینی دیریلدک، قوی گله‌جک قیزلاریمیز، میهن‌دیس و دوکتور قادینلاریمیز ساوادسیز خوی باجیلاریمیزین توحفه‌سینی گوروب و اونون احساساتیندان سرمشق آلسینلار.»

اردبیل نوماینده‌لریندن آقای جودت صؤحبت ائتدیلر.

«صفویلرین امانگاهی باره‌سینده‌کی، کدوک-ده ۳۰۰- ایلدن قاباق دوزله‌ییدیر و ایرانین بدبخت و وئران حالدا قالماسینا ایشاره ائده‌رک اوچ گون کدوکدا قالمالارینی دندیلر. آذربایجان میلتی تمام اوز دردلرینی بیلیرلر و بو کونقره‌دن فقط عمل گوزله‌ییرلر. من آخیره‌ده دئییرم یاشاسین ایران و آذربایجان!»

«آقای فتاحی- مشگین نماینده‌سی دندیلر، صمیم قلبه بو کونقره‌نی تبریک اندیریم. بیزیم آذربایجانین ناموسلو اوغلو مرحوم دوکتور ارانی دئییر: بیر میلت یاشاماغینا گوره اوز ایجتیماعی موحیطینی ایطلاع ائتمگه مجبور دور. بیزه ماعاریف، بهداشت لازیمدیر، بیزه فیرقه لازیمدیر کی، میلتیمیزین احتیاجاتینی تامین ائتسین. من بئله خیال اندیرم کی، آذربایجان میلتینه ایندی مجلس میلی، انجومن ایالتی و ویلایتلردن افضل و لازیمراقدیر. من دئییرم یاشاسین آذربایجانین ایگیت جوانلاری کی، اوز میلتینی ایستئییر فلاکتدن نیجات وئرسین.» (آلقیشلار)

«آقای اسحق- ماکو نوماینده‌سی: سلام یولداشلار (آلقیشلار) خوشوقتم آذربایجان آزادیخواه‌لار ایله بیر جلسه‌ده شیرکت اندیریم. بقولی سعدی:

سر که نه در راه عزیزان بود
بار گرانیست کشیدن بدوش
باش گرک میلت یولوندا گنتسین.
میلی حؤکومت باره‌سینده دانیشدیلار، حضرت علی‌نین کلاملاریندان دئییب و نتیجه آلدیلار کی، آدام اوز پنجه‌سی سایه‌سینده اوجالا بیلر. وقت قورتارماسینا گوره آقای اسحقین سؤزونه خاتیمه وئریلدی.

آقای خرمدل- کبریت‌سازی نواینده‌سی: انجمن ایالتی و ویلایتی مرکز دین آیریلماق دگیل. بیز مجلس شورایا دا نواینده گونده‌رجه‌بیک و قطع رابیطه ده مجلسدن انتمیریک. ولی منیم نظریه انجمن ایالتی و ویلایتی بیزیم دردلریمیزه چاره انده بیلیمز. آخیرده دئییریم: یاشاسین آذربایجانین میلی مجلسی! بیز اوز میلی مجلسیمیزی آچمالی‌بیق.

آقای خورشیدی- منیم سوزوم دوشمنلریمیزه خیطاب‌دیر. بیز ایران‌دان آیریلمییه‌جاییق. ایران بیزیم‌دیر و بیز ده ایرانین. ولی انجمنلر قانون اساسیده یازیلان ماده‌لردندیر. دؤولتین میلته تکیه‌سی اولماسی لازیم‌دیر، بیزیم دؤولتیمیزین ابدن میلته تکیه‌سی یوخدور. یاشاسین ایران ایستیقلالی و آذربایجانین دموکرات فیرقه‌سی!

آقای پیشه‌وری: بو جلسه میلته کونفره‌سیدیر. بو کونفره ده فقط قرار و تصمیم آیینم‌لیدیر. بو کونفره ده ژاندارم سرنیزه‌سیندن مظلوم اولانلار ایشتیراک اندیرلر. تورکیه رادیولاری‌نین تۆهمنلرینه باخماییب بو کونفره آذربایجان میلیتی‌نین آزادلیغینی آلماق ایسته‌ییر. بیز گۆرک بیزیم شوعارلاریمیز دوزدور یا یوخ، گۆرک بیزه موختاریت لازیم‌دیر یا یوخ، بورادا کارگر و کندلی اوز سۆزلرینی دئییه‌بیلیرلر ولی مجلسده بیزیم وکیللریمیز قویون کیمیدیرلر، بیزیم کادریمیز وار و بو جلسه اونو ایثبات اندیر، گونون جریانی رهبرینی یارادار.

آقای زمانی - هشت‌رود ماحالی طرفیندن تبریک عرض اندیریم. انجمن ایالتی و ویلایتی عوضینه مجلس میلی لازیم‌دیر. یاشاسین ایران و آذربایجان. (آقیشلار)

آقای پنبه- حسن علی خیراللهی شمس تبریزی‌نین شعرینی اوخودو و پیشناهاد ائله‌دی کی، بو ایستیب‌داد موجسمه‌سینی گولوستان باغین‌دان گۆتورسونلر. بیزه موختاریت لازیم‌دیر. بیز اونو آلا بیلریک و بیزه مانع توره تمک اولماز.

آقای سعیدی اورومیه نواینده‌سی تبریک و سلام عرض ائله‌دی، موختاریته راجع دانیشدی‌لار و دندیلر: بیز ائومیزی اوزگه‌دن یاخشی ایداره انده بیلریک. بیزه تۆهمت و ایفترا دئییلرین نظری فقط آذربایجان میلیتی‌نی بوغماقدیر. من اوزوم افشار طایفاسین‌دانام، آذربایجان دیلینه راجع صؤحبت ائله‌دیلر، من بو عقیده‌ده‌م کی، آذربایجان اوزونو ایصلاح اندندن سونرا ایران‌ی دا ایصلاح ائله‌سین و ایران‌ی بیر آبرومند مملکت ائله‌سین. آذربایجان ایرانین باشیدیر، یاشاسین آذربایجان و موختاریتیمیز!

آقای بیریا - مؤحترم نواینده‌لر و کارگرلر ارسباران طرفیندن منه سفارش اندیلر کی، بو کونفره‌نی تبریک اندم. صفوی کیمی فرماندارلار و دوکتور قاسم خان کیمی کتیف عونصورلرین ظالیم پنجه‌لری ائتیندا آرادان گندن ارسباران زحمتکشلری طرفیندن بو عظمتلی کونفره‌نی تبریک اندیریم. سونرا آقای بیریا پنبه‌سی‌نین پیشناهادینا گۆره ده قدیم بیر شعر اولان (شاه قاجیر ها) شعرینی اوخودو: «دوزدور اولو دالینجا دانیشمازلار آما او مرحوم باشیمیزا ائله بیر اویون گنیریب کی، قیامته تک یادیمیزدان چیخمایاجاق.»

هلال ناصری - مجلس موسیسان بیزیم اساس- مشروطه‌میز دیر. سیز اونا اهمیت وئرین. بودا مجلس موسیسان کیمی جلسه دیر و سیز ۵- میلیون نوفوسون نواینده‌سی‌سینیز، سیزه من پیشناهاد اندیریم بو مجلس موسیسان، انجمن ایالتی و ویلایتی عوضینه مجلس میلیتی تشکیل وئرسین، بیزه آزادلیق وئریمه‌بیلر، اونا گۆره [کی]، اوندان موختاریت ده وار. بیز بورادا گرک قطعی تصمیم آلاق و کندلیله بزازین مساله‌سینی دندیکده جماعات گولدولر. یاشاسین کونفره‌میز! موصلح قونشولاریمیز کوردلردن بیزه نواینده وارید اولوب ولی موتاسیفاتنه قاردا - سویوقدا مریض اولوب مریضخانادا یاتیب‌لار و او نواینده آقای داوودی دیر کی، نوبری‌نین وسیله‌سیله تبریک دئییرلر.

آقای نوبری - آقای حاجی مصطفی داوودی کوردلر طرفیندن بیزه نواینده گلوب و بیزه سوز وئریرلر کی، تمام قول و شرافتله هر دقیقه آذربایجانا هر پی‌آمد اوز وئریرسه بیزلرده اونا کؤمک ائتمگه حاضریریق. (اوزون آقیشلار)

چشم آذر - ۳۹ ایل اول انجمن ایالتی و ویلایتی ایراندا تشکیل اولوب‌دور. بیز بو مجلسی، میلی مجلس آدلاندیراق، آذربایجانین موختاریتی‌نی تامین ائتمک اوچون آذربایجانین میلی سیلاحلی قوه‌سی اولسون. (آقیشلار)

آقای داوودی اوز میلی دیلینده یعنی کورد دیلینده دانیشماق ایسترکن آقای پیشه‌وری دندیلر: چوخ خوشحالیق بو یورون دانیشین. آقای داوودی دانیشماغا باشلا‌دی‌لار. (اوزون آقیشلار)

آقای نوبری: آقای داوودی‌نین فرمایشاتینی ترجمه اندیرم- دنیهرک ترجمیه باشلادیلار: اوزونو و یولداسی میرزا مناف کریمخانی معرفلیک ائتدیلر. «بیز ایرانلی بیق و ایران تجزیه‌سینه ده راضی دگیلیک. بیز دولت مامورلاری‌نین ظولموندن و فشاربندان مجبور اولوب میلیمیزی آزاد ائتمک اوچون، کوردستان دموکرات فیرقه‌سی آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی ایله برابر تشریک مساعی ائتمک اوچون همیشه همفیکر اولاجاقدیر.»

آقای پیشهوری: تهران حؤکومتی ایشی بیر وضعیتیه سالیب کی، کونقره‌میز گرک جیدی قذملر گؤتورسون. تهران حؤکومتی عوض-اینکی آذربایجان میلینه روجوع ائله‌سین خاریجی مقاملارا موتوسیل اولور. آذربایجان مساله‌سی تئیرزده حل اولونمالیدیر، بیر میلنت اؤز حقیقی دیریلتمگه گرک قادیر اولسون.

لندنده، تورکیه ده آذربایجان موقدراتی حل اولماز. فقط بیزیم ایشیمیز آذربایجاندا و بو کونقره‌ده حل اولماز. بیز موقتیق دؤولتله ایله دوستوق ولی نجه کی اونلار اؤز ایشلرینه داییر هنجکسه دخالت ایختیاری وئرمزلر بیزده هنجکسه ایختیار وئرمیریک کی. بیزیم ایشلریمیزه دخالت ائله‌سینلر. بیزیم احتیاجیمیز تک دیل دگیل. بیز ایقتیصادیات، ماعاریف و صنایع و باشقا جهتلردن ده احتیاجاتیمیز واردیر. بیز آذربایجان آدی داشییان میلتن موختاریتینی کی، زجان و همدان اطرافی دا اونا شامیلدیر، ایسته‌میریک. بیز قاشقایی و مشهده یاشایان آذربایجان دیلی دانیشانلارا عایید صؤحبت ائتمیریک. منیم اؤز ائومیه علاقه‌م وار و بو ائوین ده ایداره اولونماسی، قیزدیریلماسی، آغاریلماسی و پنجره‌سی‌نین دوزلمه‌سی اؤز عؤده‌مه دیر. بیز ایسته‌میریک بیزیم ائالاریمیزین قیبرلری اوستونده خاریجیلر گزیب و بیزه حاکیمیت ائتسینلر. سیز هر آد قویوسوز قویون، بیز ائله مجلس دوزلمته‌لی‌بیک کی، آذربایجانلیدان اولسون. مورتجکلرین تانک-توپلاری گرک بیزیم جنازهلریمیزین اوستوندن گنجیب و بیزیم آز ادلیغیمیزی اوندان سونرا پوزسون.

ایندی پیشناهاده وارکی، ۵- نفرلیک بیر کومیسسیون اینتیخاب اولوب قرار چیخارتسین و گون اورتادان سونرا قرارلاری کونقره‌یه وئرسینلر. منیم فیکریمجه ۳- قرار اولمالیدیر:

- ۱- مجلس اینتیخاباتینا موراقتت ائتمک،
- ۲- دنیا دؤولت‌لرینه و ایران خلقینه مخصوصن آذربایجان خلقینه ایسته‌گیمیزی خبر وئرمک،
- ۳- گله‌جک مجلسین یا انجمنین نیظامنامه‌سی و نجه اینتیخاب اولاجای و وکیللرین حسابی و محلی گرک بورادا تعیین اولسون. مستقیم بیر میلیون یاریم خلق بو کونقره‌ده شیرکت ائتدیلر. بو کونقره آذربایجان میلتنین ایراده‌سیدیر. بورانین چیخاردیغی قرارلار آذربایجان میلتنین قرارلاریدیر. گرک نهایت دیقت اولونسون کی، بیزیم گرک بیر میلی کومیتیه یا هئیات اولسون، هر بیریندن مودافیعه ائتمگه و ایشکالاتی رفع ائتمک لازیمدیر. سونرا مجلسله گندن نوماینده‌لریمیز خلقیمیزه خبر وئرسین، بیز دندیکلریمیزی مؤوقع عمله قویمالی‌بیق. آیری ایش لازیم دگیل. بیز ده اینتیخابات مساله‌ده سیدیر.

قرارلاری یازماق اوچون بنش نفرلیک بیر کومیسسیون اینتیخاب ائتدیدی. سونرا کورد نوماینده‌لری‌نین تئریک جواپینی آقای پیشهوری وئریب دندیلرکی، کوردلر آذربایجانیمیزین بیر عایله‌سیدیر. بیزله اونلارین آراسینا نیفاق سالماسینلار. آقای قاضی محمده و کورد میلتنیه بیزیم سلامیمیزی یئرین.

بئله‌لیکله خلق کونقره‌سی مجلس موسیسانا چئوریلوب گله‌جک نهضتیمیزین پایاسینی قویوش اولدوق.

مجلس میلی‌میز

بؤیوک خلق کونقره‌سی خاتیمه تاپان کیمی، بیلافاسیله آذربایجان مجلس میلی‌سی اینتیخاباتینا حاضرلیق باشلاندی. هئیات میلی طرفیندن اینتیخاب اولونان نوظار هئیاتی، آقای قیامی‌نین ریاستی ائتیندا موعین پروقرام اوزره ایشی اله آلدی.

آذربایجانین هر بیر یئرینده بنش گونون مودتینده ایش باشلانوب خاتیمه تاپمالی ایدی.

فیرقه ساده بیر صورتده بو اینتیخابات موباریزه‌سینی تشکیل ائتدی. هر یئرده کومینهلر و اشخاص طرفیندن نوماینده‌لیگه کاندیدلر گؤستریلدی. فیرقه‌نین تبلیغات و تشکیلات قودرتی او اندازه ایدی کی، کیمی ایسته‌سه ایدی اینتیخاب انده بیلردی.

بونولا بئله اینتیخابات آزادلیغینی نظرده توتاراق فیرقه عوضو اولمایان اشخاصا دا ایجازه وئردی کی، اؤزلرینی کاندید گؤسترسیلر. حتا فیرقه عوضولرینه ده دستور وئریلدی کی، ایناندیقلاری بیطرف کاندیدلره ده رای وئرسیلر.

مجلس میلیمیزین اینتیخاباتی بؤیوک سیاسی بیر اقدام ایدی. بیز ایلر بویو آپاریلان چوروموش اوصولو بیر دفعه‌لیک کنار آتیب یئنی نیظامنامه اوزره دموکراتیک بیر سئجگی ایجرا ائتدیک.

بو سئجگیده عموم خلقین ایستر قادین، ایستر کیشی اولسون شیرکت ائتمه‌سینی همان نیظامنامه موجهیبیجه تامین ائتدیک.

خلقی حق و ایختیاردان محروم ائتمک اوچون او هفته قدر مرسوم اولان پول، تهدید و تطمیع ایمکانینی اورتادان قالدیردیق.

دؤولت مامورلاری‌نین الینی اینتیخاباتا قاتماغا ایمکان وئرمه‌میشدیک. بو سئجگیلرین آزاد، مستقیم، موساوی و موتناسیب اولماسی اوچون بوتون اینتیخابات حوزملرینده تجدید نظر ائتدیک.

هر بیر شهر، هر بؤلوک، هر قصبه حتا هر محله‌ده یاشایان اهالیبه ایمکان وئردیک کی، مستقیم و آزاد صورتده اؤز رای‌لرینی وئرسیلر.

خلق فیرقه‌میزین چاغیریشینی بؤیوک شووق-شعف ایله ایستقبال ائتدی. او گونه قدر هئج بیر اینتیخاباتدا شیرکت ائتمه‌نین آداملار دا دسته-دسته گللب رای وئرمکله، اؤزلرینی میلی فیکیریمیزه شریک اولماقلا، نجه میلی شوعورا مالیک اولدوقلارینی ایثبات ائتدیلر. مخصوصن خانیملارین هوسی داها دا آرتیق ایدی. جوان، قوجا، فقیر و دؤولتلی هامی اؤز سعادتینی دوزگون یول ایله آپاریلماسیندا گوروب رای وئرمک اوچون بیر-بیرینه سیبقت اندیردیلر. ائلمیز رای حوزملرینه سئل کیمی آخیب گلکده ایدی.

او شانلی گونلردن بیر نومونه اولماق اوچون، آقای پیشه‌وری‌نین آذربایجان روزنامه سینده ۱۲- آزرده یازدیغی بیر مقاله‌سینی بورادا درج ائدیریک:

فیرقه‌میزین تزلزلول‌ناپذیر عزم و ایراده‌سی سایه‌سینده ائل ترپندی. خلقین هر بیر ایشه تردید و سوظن ایله باخان طبقه‌سی، یعنی بازار و ایداره خیدمتچیلری ده میلی مجلسیمیزین سئجگیلرینده شیرکت اوچون نیظامنامه موجهیبیجه و میلی هنیاتیمیزین رسمی اعلانی ایله تعیین اولونان مودتین آخیر گونلرینده اینتیخابات صاندیقلارینا هوجوم ائدیب رای‌لرینی وئرمگه باشلادی.

اگر بو مودتی یکی گون تمدید ائتمک مومکون اولسایدی، فقط تبریز شهرینده یوزمیندن زیاده رای وئریله‌جک ایدی.

ظرافات دگیل فقط شنبه گونو خلق سککیز مینه بالیغ رای سالمیشدی. بو ایرانین مشروطه تاریخینده گورولمه‌میش بیر ایشدیر.

شنبه گونو صاندیقلارین قاباغینا توپلانانلاری گوردوکده ایسلامین فتح و ظفر گونلری خاطریره گلیر (اذا جا نصراله) آیه شریفه‌سینی حقیقی معناسی نظرده موجسم اولوردو. خلق غلبه‌میزه اینانیدیغی اوچون آخین-آخین، دسته-دسته گللب رای سالیر و آدیغی تعریفه‌نی بیرینجی مجلسیمیزدن یادگار اولماق اوزره بؤیوک خوشحالیق ایله موراجیعت اندیردی.

بو مووفقیته ایکی بؤیوک سبب گؤستره بیلریک. اولن فیرقه عوضولرینده ووجودا گلن درین ایمان و اونون نتیجه سینده ایبراز اندیلن قهرمانلیق، ایکینجیسی خلقین ایچریسینده تولید اولان اعتیاد و اینامدان عیبارتدیر. بو ایش هنوز تشکیل تاپیب گوندن گونه مؤحکمنمکده اولان جوان فیرقه تشکیلاتی اوچون بؤیوک بیر ایمتاحان ایدی. فیرقه بو ایمتاحاندان فخر و موباهات ایله چیخماغا مووفق اولدو.

تهراندا بؤیوک ایشیمیزی اوزاقدان تاماشا ائدیپ موخالیف روزنامهلرین های- کوی سالماسیله موتاثر اولان آزادیخواه دوستلاریمیز بعضن بیزه کؤمک یئتیرمک فیکرینه دوشوب بو یا بیر آیری آزادیخواهی تشویق ائدیپ تبریزه یولا سالیب و ائله فیکر اندیرلر کی اولارین رهبرلیگینه فیرقه‌میزین احتیاجی واردیر. بونيله شهریمیزه وارید اولان آزادیخواه‌لار ایشیمیزی یاخیندان گؤردوکده اوزلرینین ضعفلرینه اعتراف ائدیرلر. بو اوچ آی مودتینده فیرقه‌نین موباریز و آتش ایچینده یارادیب تربیت ائتدیگی فعال قوه نی (کادری) آلقیشلاماق، اولارلدان ایش اؤیره نمگه اوزلرینی مؤحتاج گؤرورلر.

فیرقه‌میزین ووجودا گتیردیگی فعال (کادر) سئچگی ایشینده اوز قودرت وایستعدادینی بوروزا وئردی. دونن مرکزی صانديق محلینده یاشلی بیر دموکراتین ۴۸- ساعات تمام اوز پوستوندا دوام ائتدیگی آشکارا چیخدی. بو آدم پوستی تحویل وئردیکده گولومسونوب، اوز وظیفه‌می اینجام وئردیگیم اوچون خوشبختم، دئییب ایستیراحت اوچون ائوینه گئندی.

بیزده ایندی هامیمیز چالیشیر، هامی فعالیت گؤستریر، هامی اوزونون عورضه، لیاقت و غئیرتینی بوروزا وئرمگه چالیشیر. قوجا، جوان، اوغلان، قیز، یاشلی خانیم، بئلی بوکولوب قوجالمیش کؤهنه مواهید، بیلاخره هرکس اوز وارلیگی ایله عوموم خلق ایشینی آخیرا یئتیرمک ایستیر.

فیرقه‌میزین ایچینده عظیم بیر قودرت - اینسانی، حئیرته سالان بیر اینتیظام ووجودا گلیمیشدیر. عوضولر آرتیق تردید و تزلزوله ایمكان وئرمه‌ییب فیرقه‌نین رهبرلیگینی جان و دیل ایله بنیمسه ییب، ایمان و عقیده اوزره مرکزی کومیته‌نین تصمیملرینی ایجرا ائدیر. ایسلامیتین اول گونلرینده گؤرولموش تعصوب اوزره وظیفه‌لرینی انجام وئریرلر. فیرقه دن فقط ساده بیر تبسوم آلدیقلا رینا ایفتیخار ائدیرلر.

ایندی بیزده اولومه گئتمک امری آماغا ایفتیخار ائدن جوانلار تاپیلماغا باشلامیشدیر. حقیقی فداییلر، ایجتیماعی حیاتی‌میزین هر بیر قسمتینده اوز لیاقت و فداکارلیقلارینی ایثبات ائدیرلر.

فیرقه آرتیر، ووسعتلنیر، مؤحکم‌لشیر، بوتون خلقی اوز رهبرلیگی آلتینا آماغا قودرت تاپیر.

بو قودرتی، بو لیاقت و بو ایستعدای گورن مغرور باشلار دا اگیلیب خلقین عزم و ایراده‌سینه تسلیم اولور. میلت یولوندا اولمگه حاضر اولان فداییلرین اللرینی سیخیر. گنجه گوندوز فیرقه اوچون چالیشماق و اونون بؤیوک هدف و مقصدلرینی اله ائتمگه حاضر لاشیرلار.

ایشیمیز خلق ایشی اولدوغو اوچون خلقین گؤستریدیگی حوسن توجه بیزیم اوچون بؤیوک فتح و موظفیت حساب اولمالیدیر.

آهنین قلعه‌لر و بیخیلماز سنگرلرین هامیسیندان مؤحکم، خلقین اورمگیدیر. اورکلری فتح ائدن قومنین موقابیلینده هئچ بیر قلعه موقاویمت انده بیلمز. فیرقه‌میز خلقین اورمگینی فتح ائتمیشدیر.

بونو مجلس میلی اینتیخاباتیمیز ایثبات ائندی اونو، یعنی او جلب ائدیلمیش اورمگی، ساخلاماق اونون ایسته دیکلرینی وئرمک زمانی گلیب چاتمیشدیر.

بو جهندن فیرقه‌میزین یولو موشکول و وظیفه‌سی آغیردیر، عشقی قازانماق آسان اونو ساخلاماق موشکولدور. بیز ایندی خلقین عشقینی قازانمیشیق، اونو ساخلاماق اوچون داها بؤیوک زحمتلره تحمل ائتمه‌لی‌بیک. «پ.»

این‌تیخابات تبریز شهرینده داخی بویوک مووفقیته خاتیمه تاپدی. کئچن دؤوره بورادا اون گونون عرضینده فقط زوراکى اون‌بیر مین رای آنجاق توپلانمیشدی. حالبو کی، ۶- آزدن ۱۰- آذر قدر فقط ۵- گونون عرضینده بیزیم میلی سئجگیمیزده رای وئرلرین سایى ۲۳۹۵۱- نفره بئتیشدی.

دئمک کئچن دؤورهده، گونده میندن داهای رای وئرلیدیگی حالدا بیزیم میلی این‌تیخابات جریاتیندا ایسه همان خلق بعضی گونلرده سککیز مین رای وئرمله اؤز میلی علاقه‌سینی گؤستریب، درین بیر مفکوره ایله تکان بئدیگینی بوروزا وئردی. او گؤستردی کی، پول، طاماح و قورخو واسیطه‌سیله گؤرونمه‌سی ایمکانپذیر اولمایان بیر ایشی، خلقین ایمان و اعتقادینی جلب ائتمک سایه سینده آسانلیقا وجودا کئیرمک اولارمیش.

فیرقه‌میزین خلق ایچریسینده کؤک سالمیش حؤرمت، علاقه و احتیرامینی ایثبات ائتمک اوچون تبریز نوماینده‌لری نین آلدیقارای رایلرین سایى شایان دیتدیر. تبریز شهرینین وئریدیگی ۲۳۹۵۱- رای دن ۲۳۵۵۰- سی آقای پیشهوری نین آدینا چیخمیشدی. بو ایسه نظیری گؤرونمه‌میش بیر اعتیاددیر. ان آخیرینجی رای آلان تبریز وکیلریندن آقای محمد عظیم‌نن آدینا ایسه ۲۱۲۷۳- اوخونموشدو.

دانشیقارلردان سونرا چبخاریلان قراری یوخاریدا قنید ائتمک، بو قرار ایله حؤکومت میلی‌میزین پایاسی قورولموش اولدو.

فیرقه‌میز اولکه‌میزی ایداره ائتمک اوچون قانونی بیر موسیسه وجودا کئیردی. بو موسیسه ایسه آقای شبستری نین تحت ریاستینده تشکیل تاپان هئیات میلی‌دن عیبارت ایدی.

فیرقه بو هئیات واسیطه‌سیله کونقره‌نین قرارلارینی حیاتا کئچیرمگه باشلادی، هئیات میلی واقعه حؤکومت میلی ایشینی گؤرمگه موظف ایدی.

آبان آبی نین ۳۰- دا کونقره طرفیندن این‌تیخاب اولونان ۳۹- نفرلیک هئیات میلی همان گون ایسه باشلادی. اونون قاباغیندا دوران موهوم وظیفه آذربایجان مجلس میلی‌سی نین این‌تیخاباتی ایدی.

هئیات میلی همان گون ایسه باشلایب نظارت هئیاتی این‌تیخاب اندهرک مجلس میلی این‌تیخاباتین فرمانینی صادر ائتدی. میلی کونقره‌نین تاپشیریعی، هئیات میلی نین جیدیتی و فیرقه‌نین مودبیرانه رهبرلیگی نتیجه سینده چوخ سریع بیر صورتده ایجرا ائیدیلدی. کونقره هئیاتینه مجلس میلی تشکیلی اوچون بیر آی وقت وئرلیدیگی حالدا این‌تیخابات ۲۱- گونده خاتیمه تاپیب، میلی قورولوشوموزون باشلانغیجی اولان بویوک تاریخی گونده، یعنی ۲۱- آزرده، مجلس میلی‌میز تاریخی ایفتیخار و شرفه مالیک اولماقلا خلقین درین سئوینجی و احساساتی ایله تشکیل تاپدی.

بو موسیسلر مجلسی نین تنظیم ائدیگی تاریخی سنلردن بیرسی ده آذربایجان مجلس میلی‌سی نین این‌تیخابات قانوندور. همین بو این‌تیخابات قانونو واسیطه‌سیله دیر کی، خلقیمیز بوتون ایراندا دموکراتیک نهضتی نین علمداری اولماغا مووفق اولدو. همین قانون واسیطه‌سیله دیر کی، بوتون ایران خلقی بیزی حقیقی دموکرات تانییب باشلادیغیمیز بویوک ایسه اعتیاد گوزو ایله باخماغا باشلادی.

این‌تیخابات قانونو، فیرقه‌میزین مرانامه‌سی نین اساسی اوزره قلمه آلینمیشدیر. بو قانونون اوچ سطیردن عیبارت اولان ۸- جی ماده‌سی واسیطه‌سیله فیرقه موتهویرانه و قهرمانلارا یاراشان بویوک بیر قدم گؤتورموش اولدو.

۸- جی ماده بو ایدی:

«۸- ایگرمی یاشینا چاتمیش بوتون آذربایجانلی آرواد و کیشیلرین این‌تیخاب ائتمه حقی وار دیر.»
بو ماده قادینلارا و جوانلارا این‌تیخاب حقی وئرمله خلقین بو گونه قدر فلاح حالدا یاشایان گنیش کوتله‌سینی سیاسی حیاتا جلب ائدیر و دموکراسی اساسی نین مؤحکم‌نمه‌سینه ایمکان یارادیر.

مجلس میلی این‌تیخاباتلاریندان علاوه هئیات میلی نین گوردوگو تاریخی ایشلردن بیرسی ده معروف «دکلاراسیون»- ون ایران صلاحیتدار مقاملارینا و خارجی نوماینده‌لره گونده‌ریلمه‌سی و ایکنجیسی ایسه آذربایجان والیسی حسام السلطان ایله آپاریلان موذاکیره‌لر دیر. بو موذاکیره آقای پیشهوری، آقای شبستری و آقای بیریا توسطیله عمله گلدی. آقای بیات، تهران حؤکومتی نین اونا فقط دانشماق ایختیارینی وئریدیگی قنید اندهرک دئدی کی: من فقط جاری موقررات اوزرینده انده بیلرم آذربایجانلیلارلا دانشام. بو دانشیقان معلوم اولدو کی، او فقط بیزه اندرز وئریمک

و نصیحت انتمکله ایشه خاتیمه و نرتمک ایستهبیر، بو ایسه گولونج بیر ایش اولدوغوندان بیر نتیجهیه مونجر اولد بیلیمزدی. اونا گوره ظاهرده بویوک ایختیارات ایله گلن والی مجلس میلی‌میزین تشکیلینه بیر نجه گون قالمیش آذربایجانی ترک اندیب. طیاره ایله تهرانا موراجیعت ائتدی. اوردا وئردیگی گوزاریشن بیزیم انله دقیق معلوماتیمیز یوخدور. لاکین شایبعاتا گوره نهضتیمیزین وجودونو اینکار انتمگه مووفق اولمامیشدیر.

هئبات میلی دؤورسی فیرقهنین ان شدید فعالیت دؤورسی اولموشدور. هئبات میلی اینتیخاباتی دیگر طرفدن ده فدایی تشکیلاتی یار اتماعا مشغول ایدی.

۲۱ آذر

۲۱- آذر فیرقه و نهضتیمیزین تاریخینده بویوک بیر یئر توتور، بو گونده فیرقهنین تشکیل ائتدیگی ایکی بویوک سوتون بیر- بیرینه یئتیشمکله نهضت قطعی بیر شکل آلدی.

بو سوتونلاردان بیرسی فدایی تشکیلاتی ایدی. فیرقهنیز کندلرده طبیعی صورتده باشلانان فدایی نهضتینی تشکیل اتمگی بیر ای اولدن قرارا آلمیشدی. بو تشکیلاتا مستقیم صورتده فیرقهنین صدری آقای پیشهوری اوزو شخصن رهبرلیک ائدیردی. بعضی یئرلرده فیرقهنین ان فعال، ان جیدی و ان شهامتلی کادرلاری بو ایشی تشکیل اتمگه موظف اولموشدولار. ایش فؤوق العاده سریع اولدوغونا باخمایاراق، سریع بیر صورتده ایرلی گنتمکده ایدی. مرکزی کومیتهنین بو ایشده فداکارلیغی چوخ بویوکدور. بو کومیته ساده رهبرلیگه قناعت اتمهیب اوزونون ان گورکملی عوضولرینی فدایی دستلری باشچیلیغینا تعیین اتمیشدی. مثلن تبریز فداییلرینی آقای ژنرال کاویان، مراغا فداییلرینی آقای ژنرال کبیری، میانا و سراب فداییلرینی آقای ژنرال غلام دانشیان، میانداب فداییلرینی آقای سرهنگ قولی صبحی، اوسکو فداییلرینی آقای سرگرد کلانتری و اورمیه فداییلرینی آقای آزاد وطن تشکیل اتمگه مامور اولموشلاردی کی، بونلارین هامیسی فیرقهنیزین مرکزی کومیته‌سینین عوضولریدیرلر.

بنله لیکله دنمک اولار کی، مرکزی کومیته‌میز فدایی نهضتینین ارکان حربی وظیفه‌سینی انجام وئرمیشدیر.

بونلاردان علاوه فیرقه آکتیولریندن سرهنگ آرام، سرهنگ غلامرضا جاویدان، فرضی دهقان، میر کاظم، میر خلیل، پیشمازی، میر ابوالفضل هاشمی، تیزفهم و خلیل آذر و باشقالارینین فدایی رهبرلیگینده بوروزا وئردیکلری شهامت و فداکارلیق شایان دیقئدیر. بو اینکار اندیلمهین حقیقت ایثبات ائدیر کی، فیرقهنیز فدایی تشکیلی و اونون رهبرلیگینده مستقیم صورتده چالیسیب و حثیرت آور بیر صورتده لیاقت بوروزا وئرمیشدیر. اگرچی الهه صحیح بیر صورت یوخدور ولی بیرنجی گورونوشه ایستینادن دنیه بیلیریک کی، ایله سیلاح آلیب اولوم- دیریم مباریزه‌سینه حاضر اولان قهرمان فداییلرین یوزده دوخساندان یوخاریسی فیرقه عوضولری اولموشدور.

ایران خلقینی ایلر بویو ازیب اسارت آلتیندا ساخالیان تهران ایرتیجاعینین باغرینا قورخو سالان بو بویوک تشکیلات ۲۱- آذرده بیر آیدان یوخاری سابقه‌سی یوخ ایدی. اونون عملیاتی ایسه مجلس اینتیخاباتی باشلادیقان سونرا ظاهره چیخمیشدی، سراب، میانا و مراغا فداییلرینه مخصوصن امر وئریلمیشدی کی، اینتیخابات قورتارانندان سونرا عملیاتا گیریشینلر.

بونلا بنله مجلس میلی‌میزین آچیلیش گونو، اونون امنیتینی تامین اتمک و تصمیماتینی مؤقع ایجرا یا قویماق اوچون اطرافدا اولان فدایی دستلری مونظم صورتده حرکت اندرک شهری موحاصیره‌یه آلمیش و شهر فداییلری ایسه اوز وظیفه‌لرینی انجام وئرمک اوچون حاضر باش حالینا گلیمشلردی.

ایکینجی سوتون ایسه یئنه مرکزی کومیتهنین ایکینجی دسته‌سی واسیطه‌سیله ایشه باشلابیب مووفقیتله ایجتیماعی و سیاسی سنگرلری بیر- بیرینین دالینجا ایشغال اندیب ایرلی گلیمشلردی.

بو سوتوندا فیرقه صدری و اونون موعاونلری آقای شبستری و آقای بادکان باشدا اولماق اوزره، یئنه ده مرکزی کومیته عوضولری بیرنجی صفده مباریزه اندیب، بویوک و حثیرت آور ایشلر گورمکده ایدیلر.

بو سیاسی و ایجتیماعی موباریزه صفینده داها آرتیق فعالیت گؤسترن مرکزی کومیتة عوضولری آقای بیریا، آقای قیامی، آقای ولایی، آقای خلیل آذربادکان، آقای جودت، آقای شاهین، آقای چشم آذر، آقای رفیعی، آقای زفری، آقای پیشنمازی و آقای هاشمینیا و سایرلرینی گؤسترتمک اولار کی، گنجہ- گوندوز یاتماییب خلقی تشکیل و افکار عومومونو حاضرلاماقلا مقصد و هدفی یاخینلاشدیرماغا موفق اولموشلار.

نهایت هر ایکی سوتون ۲۱- آزرده تبریز شهرینده، مجلس میلی تشکیلی گونو تعیین اندیلن هدف و محله بیر- بیرینه یئتیشمیش، بو واسیطه ایله دونیا سس سالان میلی حؤکومتیمیز وجودا گلیمیش و نهضتیمیزین ایکی ارکانین بیرلشمه سیله بؤیوک بیر تاریخی حادیثه مئیدانا چیخمیشدیر.

مجلس میلی تشکیلی، ۲۱- آذر شرایطینده آغیر و بؤیوک بیر ایش ایدی. او گون هنوز سرتیب درخشانی نین نظامی قوه سی خلع سیلاح اندیلیمیش، پولیس و ژاندارم تشکیلاتی تامیله بیزیم الیمیزه کئچمه میشدی. شهرین اؤزونده هر ساعات تصادم گؤزلهنیلیر و بعضی فدایی باشچیلاری نین ناشیلیغی جهنندن توفنگ و موسلسل آتیشمالاری دا بعضن اینتیفاق دوشوردو.

بونولا بنله فیرقه رهبرلری قبلن تهییه اندیلن نقشه اوزهریله ایشلرینه دوام اندیب، گنجہ- گوندوز چالیشاراق مجلسین نظامنامه و تشکیلاتینی وجودا کئیرمکن چکیمه بیردیلر.

مجلسیمیزی، ۲۱- آزرده نماینده لرین ان یاشلیسی حساب اولونان آقای رفیعی، سینی رییس سمیتله ایفتتاح ائتدی. سونرا ایسه تشکیلاتی ایستهنیلن کیمی قوروب نظامنامه نی کئچیرمک اوچون آقای پیشهوری ریاسته اینتیخاب اولدو.

اوگون مجلس فؤوق العاده عظمتلی ایدی. بعضی خارجی دؤولتر نماینده لری و شهر اهالیسی نین موختلیف طبقه لری نین گؤرکملی باشچیلاری نین بیر چوخو تاماشاچی صفتیله حاضر اولموشلاردی.

آقای پیشهوری تاریخی جلسهنی ایداره اندهرک نظامنامه نی مشروح بیر صورتده توضح اندهرک مجلسین تصویبینه یئتیردی. موسلسل و توفنگ سسلری نین شدید بیر صورتده دوامینا باخمایاراق مجلس کمال سوکوت و آرامیش ایله فعالیتنه ایلامه وئریب، اوزونون ریاست هئیاتینی اینتیخاب ائتدی.

هئیات ریاست اینتیخاب اولوندوقدان سونرا آقای پیشهوری ریاست کورسوسوندن آشاغی اننیب آقای شبسترینی اینتیخاب اولدوغو ریاست وظیفه سینی انجام وئرمگه دعوت ائتدی. ایش باریک بیر یئره چاتدیغی اوچون جیدی بیر قدم داها گؤتورمک لازیم ایدی. آقای شبسترینی نین ریاست وظیفه سینه اینتیخابی میلی حؤکومت تشکیلی پیشناهادی ایله باشلاندى. موختصر موداکیره دن سونرا بوتون دموکراتیک اولکلرده اولدوغو کیمین مجلسده اکثریت قازانان فیرقه لیدری نین حؤکومت تشکیلی ائتمه سی قرارا آلیندی. بو طریق ایله آقای پیشهوری باش وزیر اینتیخاب اولوندولار.

ایشی بیر آن تاخیره سالماق مقصدی ایله آقای پیشهوری مرکزی کومیته نین تصمیمی اوزرینه گون اورتادان سونرا مجلسده حاضر اولوب آشاغیداکی تفصیل و ترتیب ایله میلی حؤکومت اعضاسینی و اونون پروگرامینی مجلسه تقدیم انله دی.

آذربایجان میلی حؤکومتی

آذربایجان مجلس میلی سینی نون گون اورتادان قباقدکی جلسه سینده آذربایجان دموکرات فیرقه سینی نین ریسی آقای پیشهورینی آذربایجان میلی دؤولتینی تشکیل وئرمگه نامزد و مامور ائتدی.

آقای پیشهوری گون اورتادان سونراکی جلسه ده اؤز کابینه سین آشاغیدا قئید اولونان ترتیب اوزره مجلس میلی یه موعرفلیک ائتدیلر:

- ۱- باش وزیر
- ۲- داخيله وزیری
- ۳- خلق قوشونلاری وزیری
- ۴- فلاحت وزیری
- ۵- معاریف وزیری
- ۶- صحیه وزیری
- ۷- مالییه وزیری
- ۸- عدلیه وزیری
- ۹- پول و پوست و تلفون وزیری
- ۱۰- تیجارت و ایقتیصاد وزیری
- ۱۱- ایش و زحمت وزیری تعیین اولونانا کیمی او ویزارتخانایا مربوط اولان ایشلره باش وزیرلیک نظارت ائدهجکدیر.

کابینه موعریفلیک اولدوقدان سونرا ایئتفاق آرا ایله تصویب اولوب، سونرا مجلس طرفیندن آقای زین العابدین قیامی دیوان- تمیز ریاستینه و آقای فریدون ابراهیمی آذربایجان مودعی العموملوغونا اینتیخاب اولدولار.

آقای پیشهوری اوز دولتی نین برنامہ سینی گنیش صورتده تشریح اندیب و آذربایجان میلی حوکومتی نین پروقرامینی (برنامہ سینی) آشاعیدا قنید اولان تفصیل اوزره قیرانت ائندیلر.

آذربایجان میلی حوکومتی نین پروقرامی برنامہ سی

آذربایجان میلی کابینه سی، آذربایجان خلقی نین ایلر بویو آرزو ائدیگی میلی موختاریتینی عملن ویجودا کتیرمک و بو واسیطه ایله آذربایجان خلقی نین میلی احتیاجلارینی رفع اندیب، اونو ترقی و تکامله سؤوق ائتمک اوچون آشاعیداکی وظایفی اوزونون یاخین هدفی و برنامہ سی قرار وئریر؛

۱- میلی موختاریتیمیزی دونیایا تانیتماق، اونون داوام و بقاسینی تامین ائتمک اوچون جیدی تدبیرلر گوروب، صلاحیتدار مقامات ایله موزاکیره گیریشمک، ایرانین ایستقلال و تمامیتینی خللدار ائتمدن میلی دولتیمیزی دموکراتیک اساسلار اوزره قورماق و بو یولدا قاباغا چیخابیلن موشکولاتی رفع ائتمک.

۲- میلی موختاریتیمیزی مؤحکم اساسلار اوزره قوروب، اونو خلقه یاخینلاشدیرماق مقصدی ایله چوخ تنز بیر صورتده ویلایت انجمنلری نین اینتیخاباتینا باشلاماق و بیئرلی ایدارلرین نظارتینی اونلارین ایختیارینا قویماق.

۳- شهرلریمیزی عومران و آبادلیغی اوچون بیلاتاخیر شهر انجمنلرینی، دموکراتیک اساسلار اوزره اینتیخاب اندیب، اونلارین ایشلرینی دوزگون و صحیح بیر صورتده جریانا سالماق.

۴- بیئرلرده موعتمید آزادیخه آدمالاردان، فرماندار و بخشدارلار اینتیخاب اندیب، اونلارین واسیطه سی ایله کئچمیش ظالیمانه حرکتلر و خلقی تحقیر ائدیجی عمللرین قاباغینی آلیب، بوتون اولکده امنیت و آسایشی تامین ائتمک.

۵- ژاندارم و پولیس ایدارلرینی خابین و خلقی ازیب فلاکته سؤوق ائدن اشخاصین لیندن چیخاریب، آزادیخه و میهن پرست اشخاصا تاپشیرماق و اونلارین ایشلرینی خلقین آرزو و احتیاجاتینا مونتاسیب بیر حالا سالماق.

۶- مالیات قانونلارینی نظردن کئچیرمک و مالییه ایدارہ سی نین دخل و خرجینی تفتیش ائندیکدن سونرا، چوخ تنز بیر صورتده میلی بودجه لایحه سینی مجلس میلییه تقدیم ائتمک. عومومیتله مالی سیاستین گلیر و مخاریج اساسینی مملکتین ترقی و تکاملی اوزرینده قرارلاشدیرماق.

۷- موختارینیمیزی، مجلس میلی میزی و میلی دؤولتیمیزی قورماق و اونون گلهجگینی تامین ائتمک اوچون کندلرده و شهرلرده وجودا گلن فدایی دستلرینی بیر مرکز اطرافیندا تمرکز وئرمک، میلی خلق قوشونو وجودا گتیرمک و بو قوشونون تسلیحات و تنظیماتینی مو عاصیر حالا سالماق مقصدی ایله جیدی تدبیرلر گؤرمک.

۸- فرهنگ و معاریف ساحه سینده دؤولتیمیزین قاباغیندا ایکی بؤیوک مساله دورور. بیرنجیسی اؤز میلی دبلیمیزی بوتون مدرسلرده رسمی اولراق قبول و ایجرا ائتمک، ایکنجیسی ایسه عومومیتله ساوادیسیزلیغا قارشی موباریزه آپارماق، مجانی و ایجباری تحصیلی عملی یولونا قویماق. بونلارین هامیسیندان زیاده، میلی حؤکومتیمیز عالی تحصیل مساله سینده اهمیت وئریم، میلی دارالفنونوموزون اساسینی قورماغا چالیشمالیدیر.

۹- تیجارت و ایقتیصاد ساحه سینده میلی حؤکومتیمیز بیرنجی نؤوبه ده میلی صنایعیمیزه اهمیت وئریم، مؤوجود کارخانالاری دوزگون یولونا قویماق. ایکنجی نؤوبه ده یئنی کارخانالار اچماقلا، مملکتین صنایعینه اولان احتیاجاتینی تامین ائدهجکدیر. تیجارت ساحه سینده دؤولتیمیز آذربایجانین تیجارت مرکزی اولابیللمه سی اوچون تدبیرلر گؤره جک و یوللار آریاچاقدیر.

۱۰- یوللارین تعمیر و احداثی، پوست و تلگراف و تلفون کیمی ایرتیباط و ساپی نین گنیشلندیریم، مو عاصیر حالا سالیمناسی حؤکومتیمیزین اساسی وظیفه لریندن دیر.

۱۱- کندلی ایله اربابلار آراسیندا تولید اولان ایختیلافتی رفع ائتمک اوچون موتقابل ریضایت شرطی ایله، جیدی قانون لایحه سی تنظیم ائدییم، بو یول ایله کندلی و ارباب مساله سینین حل و تصویب ائلمک.

۱۲- کندلرده و شهرلرده گوندن - گونه آرتماقدا اولان ایشسیزلیگین قارشیسینی آماق اوچون خالیسه تورپاقلارینی فؤوریتله زارعلر آراسیندا تقسیم ائتمک. همچنین آذربایجانلی ترک اندییم اونون خاریجینده میلی موختاریمیز علییه نه تبلیغات آپارانلارین دا یئرلرینی ضبط اندییم کندلیلرین ایختیارینا قویماق ایله یئرسیز کندلیلر آیاقلاندیریلمالیدیر. بوندان علاوه خلقیمیزین اکثریتینی تشکیل ائدن کندلیلر اولدوغو اوچون گلهجکده بانک کشاورزینی انله بیر صورتده قوتلندیرمک لازیمدیر کی، انلییه بیلسین کندلییه اعتیار وئرمکله یئر مساله سینین حل ائتسین و اربابلار اؤز منیل و رغبتلری ایله یئرلری کندلیلره عادیلانه قیمتله ساتا بیلسینلر.

۱۳- بئکارلیقلا جیدی موباریزه ائتمک اوچون جیدی تدبیرلر گؤرمک، ال صنایعی، یول ایشلری، کارخانالار تاسیسی، فلاحت و تیجارتین آرتماسی وسیله لریندن جیدی صورتده ایستیفاده ائتمگی لازیم گؤرور.

۱۴- کارگر و زحمتکشلرین معیشتینی دوزگون یولا قویماق اوچون ایش و زحمت قانونونون لایحه سینین تهییه اندییم مجلسیه تقدیم ائتمگی و عین زاماندا ایشچیلرین بیمه اندیلمه سینین ایجباری ائتمک اوچون تدبیرلر گؤرمه لییدیر.

۱۵- صحییه ایشینه توجه اندییم بیرنجی نؤوبه ده عومومی و موسری خسته لیکلرین قاباغینین آلیمناسی و مخصوصن کندلرده و آشاغی طبقه حکیم و داوا یئتیرمکله خلقین بهداشتینی تامین ائتمه لییدیر.

۱۶- مجلس شورایی میلی طرفیندن بو آنا قدر وضع اولونموش قانونلاری، آذربایجان خلقی نین حیاتینا و میلی موختاریتینه موناسیب بیر صورتده ایصلاح اندییم تازا مو فید لایحه لر پیشنهاد ائتمک.

۱۷- خصوصی مالکیت حاقیندا آذربایجان میلی حؤکومتی، مملکتین بوتون ساحه لری اوچون خصوصی مالکیتی قبول اندییم، مملکتین و خلق ایقتیصادیاتی نین ترقی سینده و خلقین رفاه حالینا سبب اولان هر جور خصوصی ایقداماتا کؤمک ائدهجکدیر.

۱۸- آذربایجان میلی حؤکومتی، اولکه ده یاشایان عوموم اهالی نین ویجدان و عقیده آز ادلیغینا احتیرام ائدهجکدیر.

۱۹- آذربایجان میلی حؤکومتی، آذربایجانلیلارلا بیرلیکده آذربایجاندا یاشایان بوتون هموطنلری خصوصی ایله کوردلری، اثرمنلری، آسورولاری و باشقالارینی حوقوق و قانون موتقابلینده موسوی حساب ائدیر.

۲۰- آذربایجان میلی حۆكومتی، مرکزی ایران حۆكومتینی تانیماقلا برابر بو حۆكومتین آذربایجانین موختاریتینه موخالیف گلّمهین، آذربایجان خلقی نین مجلس موسیسان و آذربایجان مجلسی نین موراجیعتنامه و قرارلاریندا قئید اولونان میلی حقوق و طبلرینه ضید اولمایان تدبیرلرین حیاتا کنجیرمجکدیر .

برنامەنین اطرافیندا موفصل صورتده بحث ائتدیکدن سونرا رای آلینیب، آذربایجان میلی حۆكومتی نین برنامەسی ایتیفاق آراء ایله تصویب اولدو .

ایگیرمی بیر آذر، دئمک اولار فیرقەمیزین شدید فعالیت گونلری نین ان بیرینجیسی حساب اولونمالیدیر. بو بیر گونون عرضینده گورولن ایشلری اگر شرح وئرسک اوزو بیر تاریخ کیتابی اولا بیلر. فداییلرین شهره ووردو، مجلسین یئنی آچیلیشی، اونون هئیات ریاستی نین اینتیخابی، نیظامنامەسی نین تصویبی، میلی دؤولتین تشکیلی و اونون یوخاریداکی تفصیل اوزریله تقدیم ائتدیگی برنامە نهایت تیریز ده اولان دؤولت مוסلح قوملری نین باشچیلاری ایله و اولارین تسلیمی حقینده آپاریلان ۸- ساعاتلیق دانیشیق، ائله ایشلر دیر کی، عادی بیر زماندا اولارین ایجراسی اوچون گونلر بلکه آپار صرف ائتمک لازیم گلیردی.

مخصوصن میلی حۆكومتین وضعیتە حاکیم اولوب بو بؤیوک تحولات نتیجەسینده مئیدانا چیخا بیلن بوتون حادثه لردن برق آسا حرکت ایله جیلو و گیرلیق ائتمەسی، بیرینجی درجەده قئید ائدیلمه لیدیر.

او گون تیریز شهری مוסلح فدایی قوملری ایله خینجا- خینج دولمشودو. ایستر شهرده اولان، ایستره اطرافدان گلن بعضی ماجراجو عونصورلر ساده بیر سو حادثه یه موننتظیر ایدیلر کی، تۆکولوب خلقین ائولرینی و بازاری غارت ائتسینلر. فیرقەمیزین جیدی گؤستریشی و یئنی قورولموش میلی حۆكومتیمیزین شدید تدبیرلری سایه سینده بو قورخولو ایشین قاباغی آلیندی.

نهایت تیریز آزاد بیر صورتده نفس چکیب، اوز دوغما دؤولت تشکیلاتینی محبتله باغرینا باسماغا موفق اولدو. فیرقەمیزین دؤولت قورولوشوندا گؤستریدیگی لیاقت و امنیتی برقرار ائتمک یولوندا بوروزا وئردیگی قودرت، عوموم طرفیندن سئوینج ایله قارشیلانیب خلقین گله جگه اومید و ایطمینانی آرتماغا باشلادی.

آذر آیی نین سون گونلرینده دوغرودان دوغرویا بوتون آذربایجان خلقی بؤیوک جشن و بایرام گونلری گنجیرمکده ایدی. بو نهضتین موفقیته قورتارماسی خلقی مسرتە کتیردی. ایللر بویو اسارت بویوندوروغو آلتیندا سوروکله من جماعتین، نهضتیمیزین ایجاد ائتدیگی اومید نورو اثرینده اوزلری گولمگه و اولارین ۲۵- ایللیک دیکتاتورلوق دؤورەسینده سیخیلیب، ازیلیب، یاس و بئچارالیغا محکوم اولان اورکلری آچیلیب فرح و شادلیقلا دولماغا باشلادی. ۲۱- آذر موسقیمن خلق گونو، خلق بایرامی یئرینی توتدو، بوتون کندلر و شهرلریمیز بو بایرامدا اورکدن شیرکت ائتدی.

میلی حۆكومت

فیرقەمیزین گؤستریشی و فیرقە صدری نین موسقیم رهبرلیگی ایله تشکیل تاپان میلی حۆكومت همان گون ایشه باشلادی. اگر چه حۆكومتی تشکیل ائدن وزیرلرین هامیسی دؤولتی ایشلرده ناشی و سابقه سیز آدمالار ایدیلر، بونولا بئله اولاردا اولان صمیمیت و فداکارلیق نتیجەسینده قارشیدا دوران موشکولاتا باخمادان، دؤولت ریسیسی سیاسی معلوماتی و اوزون مودت آپاردیگی سیاسی و ایجتیماعی موباریزملردن آلدیگی تجربهلرینه ایستینادن عؤده لرینه موحوال ائدیلن وظیفه نی لیاقت و شرافتله انجام وئرمگه باشلادیلار.

میلی دؤولت بیرینجی قەدمدن اوزونو فیرقە، مجلس و بلکه عوموم خلق قارشسی سیندا مسول حساب ائتدیگی اوچون مجلسه تقدیم ائتدیگی پروقرامی اوزونه سرمشق قرار وئریب اونون ماده لری نین ایجراسینا هیمت صرف ائتمگه باشلادی .

بیرینجی نۆبەدە دۆلت تشکیلاتینی موزیر و فاسید عونصورلردن تیزلەمک و بو تشکیلاتی خەلقین آرزولارینی یترینه یئتیرمک و زیفەسینە او یغون بیر حالا سالماق لازیم گلیردی. بو موشگول و زیفەنی بیر یا نچە گۆندە ایجرا ائتمک اولمازدی. اونا گۆرە ایتمام حوجت اولماق شرطیلە اونلارا خیطابن آشاغیداکی اعلامیەنین اینتیشارینا لوزوم گۆرۆندۆ:

آذربایجان میلی حۆکۆمتی نین اعلامیەسی

آذربایجان مجلس میلی سەنین اینتیشاب ائندگی آذربایجان ملی دۆلتی ایرانین ایستیقلال و تەماینی حیفظ ائتمکە برابر ایشە شورۆع ائندگی بو واسیطە ایله بوتون خەلقە اعلام ائدیر.

بو اعلامیە مونئشیر اولان گۆندن ائتیبارن مالکیت خوصوصی محفوظ اولماق شرطیلە بوتون آذربایجاندا اولان دۆلت ایدارەلری تازا حۆکۆمتین تحت ایختیارینا گنچدیگیندن عوموم دۆلت مامورلارینا اۆز و زیفەلرینی دوزگونلۆک و صداقت ایله انجام وئرمەلری تاپشیریلیر. و تازا دۆلتین امرلرینە ایطاعت ائدیپ اونون دستوری ایله رفتار ائدن کارمەندلر اوچون مونسایب ایش شراییطی و یجودا کتیریلەجک. ایشلەمەکن ایمتیناع ائندلر ایشە کمال احتیرام ایله ایستەدیکلری یترە گۆندەریلەجکلر.

آذربایجان میلی حۆکۆمتی خەلقین سەادت و خوشبختلیگیندن اۆترو قورولدوغو اوچون عوموم خەلقی فەالیتە، دوزلۆگە، آسایش و امنیتی حیفظ ائتمگە بیر-بیریلە قارداشوار ی ایشاماغا دعوت ائدیر.

امنیتی ایخلال ائدن و خەلقین مال و جان، ناموس و حیاتینا تجاووز ائلەیلر هەمچینین دۆلت مالینا خیانت الی اوزادیب دۆلت ایدارەلریندن سو ایستیفادە ائندلر و یا دۆلت ایدارەلریندە خرابکارلیق، موسامیجە و اۆز و زیفەسیندە کوتاهلیق ائتمک کیمی خاینانە تشبۆتلر بوروزا وئرنلر ایشە خەلقین دوشمنی حساب اولونوب و میل و دۆلت یانیندا نیفرت و اینزجار قازانماقدان علاوه قانونی محکمە واسیطەسیلە موجازات ائدیلهجکلر.

هامیدان خەلقە و اولکەیه و آذربایجانین گلەجگی یولوندا جیدیت گۆزلەنیر، دۆلت ایشە اونون شراییطینی یجودا کتیرمگە چالیشاجاقدیر.

آذربایجان میلی وزیرلر هئیاتی عئین زماندا آذربایجاندا ماموریتلری اولان خاریجی دۆولتلرین دیپلوماسی نومایندهلرینە ایطیلاع وئیر کی، کمافی السابوق اونلارین بین المیال قانونلار شراییطیندە اولان حق و ایختیارلاری کمال دیقت و احتیرام اولوناجاقدیر. هەمچینین دموکراتیک دۆولتلرین اتباعی نین آسایش و امنیتی حیفظ ائتمک یولوندا میلی دۆلت هنج بیر فداکارلیقدان خوددارلیق ائتمییهجکدیر.

بوگۆندن ائتیبارن دۆولتە موتعلیق اولان منقول و غیر منقول اموال و هەمچینین نقد و جینس و احتیبار میلی، دۆلت ایختیارینا گنچدیکن اونلارین ساخلا ماغینا موزف اولان دۆلت مامورلاری گنچمیشدە وئردیکلری تەهود و قبول ائندیکلری مسولیت اوزرە اونلاری حیفظ و حراست ائتمگە مجبور دورلار. بو اموالی حنیف و منیل ائندلر آغیر جزالار ایله موجازات گۆرچکلر.

آرتیق آذربایجان میلی حۆکۆمتی تحقوق تاپمیش، خەلقین ایرادەسیلە داخیلی میلی دۆولتیمیز یجودا گلیب رسمی صورتدە خەلقیمیزین آرزو و آمالینی ایجرا ائتمگە باشلامیشدیر. خەلق ایشە اۆز میلی حۆکۆمتینە وار قووه سیلە موساعیدت گۆستریب اونون فەالیتی اوچون مونسایب شرایط یجودا کتیرمەلیدیر.

بوخاریدا قنید ائدیلدیگی کیمی دۆلت وار قووه سیلە امنیتی حیفظ ائتمگە چالیشیر. اونا گۆرە خەلق اوچون نیگارن اولماغا هنج بیر دلیل بوخودر. هر کس اۆز ایشینە مشغول اولمالی، اۆز ایستەدیگی کیمی یاشامالی دیر. بازار ی باغلاماق، مدرسەلری تعطیل ائدیپ وحشت و ایظطیراب یار ائماغین معناسی بوخودر، حۆکۆمت اۆز برنامه سینی خەلقین احتیاجاتی اوزریندە قورموشدور. اونا گۆرە خەلقی ناراحات ائدن حادیثەلرە یول وئریلمەیهجکدیر.

تصادوفی حادثه‌لره ایسه چوخ تنز بیر زاماندا خاتیمه وئرله‌جک. ماجراجولار، آسایشی ایختیلال اندنلر عالی محکمهلر طرفیندن موحاکیمه و شدید بیر صورته موجازات اولوناجاقلار.

هنج بیر پیس ایتیفاق دوشمه‌یه‌جک، هنج کسین حوقوقونا تعرض اولمایا‌جاق‌دیر. میلی حؤکومت نظمیهدار هسینی تازا قوولر، وسیع ایختیارات ایله گوجلندیرمیشدیر. هر ج و مر ج و نامنلیگه آرتیق مئیدان وئرلمه‌یه‌جک‌دیر. مخصوصن مدرسه‌لریمیز همان سابق پروقراملارینی تعقیب ائتمه‌لی، موحصیلریمیز وار قوولریله ایمتاحانلارا حاضر لاشمالیدیرلار.

کندلرده و شهرستانلاردا ایسه جیدی صورته ایشه باشلانیب عادی حال و یجودا گله‌جک و دؤولت مامورلاری فداییلرین غنرمسول اشخاصین دخالتی اولمادان اوز وظیفه‌لرینی انجام وئر مگه قادیلر اولاجاقلار. فدایی دستهلری اینتیظام آلتینا آلینب موعین مرکزه تابع اولاجاق و بو واسیطه ایله هر بیر سو حادثه احتمالی‌نین قباغی آلینا‌جاق‌دیر.

گئدین چالیشین آسوده اولون، میلتمیزین گله‌جگی و سعادتینی تامین ائتمک اوچون قبول ائدیگینیز وظیفه‌نی صداقت و ایمان ایله انجام وئرین. دؤولت عموم هموطنلردن بونو طلب ائدر.

او گونلرده آذربایجان خلقی‌نین گله‌جگی باره‌سینده هر کس بیر جور دوشونوردو. حتی فیرقه‌میزین رهبرلیگی سایه‌سینده و یجودا گلن میلی حؤکومه ایکی اورکلی‌لیکله ده باخانلار وار ایدی. آشاغیداکي مقاله او وقت فیرقه سیرالاریندا چالیشان بعضی موردد روشنفکرلرین نظریندن بیر نومونه اولماق اوچون بورادا درج ائدیلمیر. بو مقاله آذربایجانین ۷۹- جو نومره‌سینده «نوروز» ایسم موستعاری آلتیندا یازیلیمیشدیر.

بؤیوک مسولیت قارشی‌سیندا

دونه کیمی میلتمیزین ضلالتینه دؤولت ایشلرینی مسول تانیردیق. دونن گئچدی، داها دوننکی ایش باشیندا اولان عونصورلرین عملیاتینی تقبیح ائتمکدن خوددارلیق ائدیلمه‌لیدیر، اولارین نا جوانمردانا ظولملری، احجافلاری خلقیمیزین کاساسینی لبریز اندیب نتیجه‌سینده فداییلریمیز دسته‌سینی و یجودا گئیردی و آز مودتد طرفینده حؤکومتی اله آلیب میلتمیز دؤنمز ایراده‌سینی ایثبات ائدیلمیر.

بونا گؤره ده دوننکی شخصیتلری تحقیر، اینتیقاد ائتمکله مملکتیمیزین اوموراتی حل اولمایا‌جاق‌دیر.

بوگوندن اعتبارن آذربایجان اوز هئیات دؤولتینی و خلقیمیزه رهبرلیک ائدن فیرقه ایشچیلرینی میلتمیزین سعادتینه و اونو دوزگون یولا آپارماغا مسول تانیرلار.

آذربایجان دؤولتی‌نین قارشی‌سیندا مؤحترم صدریمیز آقای پیشهوری‌نین دئدیگی کیمی بؤیوک مسولیت دورور!

آذربایجانلی بیر مؤوقع دؤولته تاپشیریرلار کی، اونا ابدن آثار تمدون و تکامل یوخدور!

شهرلریمیز خرابا، کندلریمیز وئرانا، خلقیمیزین یوزده یوزو عصریمیزده اولان علوم و صنایعدن بی‌بهره دیرلر!

بئله بیر مؤوقعده آذربایجان میلتمیزین حیاتی‌نین هئیات دؤولته تاپشیریرلار. بونا گؤره دؤولت چوخ بؤیوک مسولیت آلتینا گئدیر، آیدیندیر کی، خلقیمیزین اومید و آرزوسو تازا دؤولته باغلی‌دیر.

آذربایجان خلقینی ایللر بویو تهرانین یاراماز عونصورلری سویوب، چاپیب، ناموسونا، مالینا تجاوز ائدیلمیر. نتیجه‌ده بنش میلیونلوق بیر میلتمیز بیخبر از همه چیز ساخلامیشدیرلار.

اونلار اوز نقشه‌لرینده ناپلئون و اترلودا یاغیشی اونودموش کیمی میلتمیز ایستعمار ایداره‌سینی اونودوب نتیجه‌ده بو گونکو شیکسته معروض قالدیلار.

آذربایجان بیر یارالی آدام کیمی موسستیبد جلادلارین الیندن قورتولوب صدیق، موشفیق بیر طبیبه مؤحتاجدیر. اونون یارالارینین ساغالماسینا چوخ بؤیوک فداکارلیق ایستهییر. بو ایشه عؤدهدار اولان فداکار شخصلر گنجه گوندوز یورولمادان ایشلمهلیدییرلر.

میلت بؤیوک وظیفهنی آذربایجان دموکرات فیرقهسینین مؤحترم صدری آقی پیشهورینین عؤدهسینه قویبودور.

آقای پیشهوریده اولان فعالیت، جدیدیت، فداکارلیق بیزی بو بؤیوک امرین انجامینا اومیدوار ائتمکله برابر خلقیمیزه سعادتلی بیر گلهچک ایندین پیشینلیک اولور.

آقای پیشهوری، سینین چوخلوغونا و وجودون ضعیف اولماسینا باخمایاراق زواللی میلتنی مودهیش اوچورومدان نیجات وئرمک وظیفهسینی بوینونا آلمیشدیر.

بیز بو فداکارلیغی صمیم قلبدن آقای پیشهورییه و خلقیمیزه کی، بنله بیر ایگید اوغول جامعیهه تقدیم ائدییدیر تیریک ائتمکله برابر اونون مووفقیتنی آرزو ائدییریک.

بوندان سونرا آقای پیشهوری آذربایجان مجلس میلیسینین قارشیسیندا آذربایجان دؤولتینده و یجودا گلن غلط ایشلر بارهسینده مسول اولاجاقدیر.

مجلس خلقیمیزین سعادتینی آقای پیشهوریدن گؤزلهمکله برابر اونون هر جور ایشتیهااتا، میلتمیزین علئیهنه انجام تاپان ایشلرده مسول تانییاجاقدیر.

بونا گؤره رییس دؤولت ایکی بؤیوک مسولیت قارشیسیندا واقع اولوب کی، هر ایکسی ده حایز اهمیتدیر، بیرنجی دفعه دؤولت و وطن خاینلری ایله جیدی موباریزه آپارماقدیر. بو پارازیتلری گرک تمام ایداراتدان توتوب محکمه میلینین ایله تاپشیرسینلار. ایکنجی ایسه میلتن قارشیسیندا خلقیمیزین سعادتینه مسول واقع اولوب ایلر بویو اسارت آلتیندا قالان میلتمیزی دوزگون یولا سؤوق ائتمهلیدیر. فعلن بو ایکی بؤیوک وظیفه هنیات دؤولتن قاباغیندادیر، لیکن هیمت و ایراده هر بؤیوک مسولیتدن یوکسک دیر، کیمسهده ایراده و وطن محبتی اولسا بؤیوک موشگولاتی حل ائده بیلیر. هنیات دؤولنده اولان ایراده و جدیدیت و صداقت بیزی مووفقیته اومیدوار ائدیر. بوندان سونرا بیز قاباقدکی اولان خاینلرین عملیاتینی اونودوب، حال حاضریدا اولان دؤولتمیزین عملیاتینی قدم بقدم تعقیب ائدهجیبیک. «نوروز»

تاریخی بیر سند

۲۱- آزرده تشکیل تاپان میلی حؤکومت ایگیری می ایکی آزرده شهرده اولان نیظامی. پولیس و ژاندارم قوملرینین تکلیفینی موعین ائتمک و بو ایشی صولح یولو ایله انجام وئرمک اوچون، ۲۱- آزرده باشلانان موداکیرهه ایدامه وئردی.

اول پولیس اونون دالینجا ژاندارم قوملری قئید- شرطسیز تسلیم اولدولار. شهربانی مامورلاری میلی دؤولت طرفیندن تعین اولونموش یئنی مامورلارین کؤمگی ایله شهرین امنیت و اینتیظامینی حیفظ ائتمگه مامور اولدولار. ژاندارملار ایسه تمامیه خلع سیلاح اولونوب ایدارلرینی تحویل وئرمگه مجبور ایدیلر.

قوشون فرماندهی ایسه تهراندان آلدیغی خایانه امر اوزرینه اوزون مودت موقاویمت گؤستریب مسالهنین قانسیز بیر صورتده حل اولونماسینا رضایت وئرمیردی. بو ایسه هم اوزونون همده نیظامی افرادینین محو و ایظمیخاللی دئمک ایدی. چونکی اگر ایش آتیشما و جنگه مونجر اولسایدی نیظامیهده محصور حالدا قالان مین ایکی یوز نفر سربازدان بیر نفر ده اولسون دیری قالماياجاق ایدی. او زمان اوچونجو لشگرین فرماندهلیق وظیفهسینی داشیدان سرتیب درخشانی هر ساعات تهراندان جواب گؤزلهییردی. نهایت اونون گؤزلهدیگی جواب پنجشنبه گونو آخشام ساعات سککیزده ویصول اولدو. بو جوابدا دئییلیردی کی، افسرلر ایله مشورت ائدیپ پادگانین تکلیفینی اونلارین نظری ایله موعین ائتمک لازیمدیر.

بو جوابین ویصولو ایله آرتیق سرتیب درخشان آغیر نیظامی مسولیتدن خیلاص اولوندو. بوندان سونرا اگر قان تۆکولموش اولسایدی گوناھی اونون اوز بوینونا اولاجاق ایدی، بو تلقرافین ویصولوندان بیخبر اولمایان فیرقه و حۆکومت ریسی ایشین تنز بیر صورتده انجام تاپماسینی جیدی و قطعی بیر لحن ایله طلب اندیردی.

دوغروداندا اگر ایش تاخیره دوشسه ایدی ناگوار حادثهلر اوز وئره بیلردی. آزادلیق دوشمنلری مخصوصن «ارفع»-ین بارماغی ایله اویناییب، آذربایجانی قان دریاسینا دؤندهرمک ایستهین سرهنگ «ورهرام» کیمی خاین عونصورلر بویوک وطنداش موحاریبهسی یاراتماغا ایمکان تاپا بیلردی.

اونا گۆره آقای پیشهوری آقای شبستری نین ایشتیراکی ایله مسالهنی بیر آن اول قورتارماغا چالیشیردیلار، بونونلا بنله دانیشیق ۱۵- ساعات دوام ائندی. قطعی تصمیم توتماغا جسارت اندهیلمهین سرتیب درخشان بیلاخره اوز تحت فرمانیندا اولان افسرلردن بیر نچه سینی ایستهیب مسالهنی اولار ایله اورتالیغا قویدو.

سونرا آقای پیشهوری افسرلرین اکثریتینی دعوت ائدیپ اولارا قضیه نین حقیقتینی آنلادتی.

نهایت ساعات سککیز یاریم گون اورتادان سونرا معروف «آقایو» بیناسیندا طرفئینین ریضایتی ایله آشاغیداکي قرارداد تنظیم و ایضا ائدیلدی.

آذربایجانین داخلی دولت ریسی ایله تبریز پادگانى فرماندهی آراسینداکی قرار ددین متنی

چون آذربایجان داخلی دولتی آذربایجان میلی مجلسی طرفیندن آذربایجاندا امنیتی حیفظ ائتمگه مامور اولموشدور، آرامیشی حیفظ ائتمک نوقطه ی نظریندن هنجگونه سونفاهوم تؤولید ائتمه مک و قارداش قانی تۆکمهمک اوچون اوچونجو لشکر فرماندهی ایله دفعات ایله موذاکیرات و موشاویرملر اولموشدو.

بیر نچه گون تبادل افکاردان سونرا ۱۱ بیلاخره تاریخ ۲۲- آرمه سنه ی ۱۳۲۴- ده پنجشنبه گونو ساعات سککیز یاریم گون اورتادان سونرا تیمسار سرتیب درخشان اسلحه ی بیله قویماق اوچون مووافیقت و تبریز پادگانى ایله همکارلیق ائتمگه دایر، آذربایجان دولتی هیئاتی ایله حؤومه ده اعلام ائدیپ آشاغیداکي قرارین عقیدنه مووافیق اولدوغونو ایظهار ائدیله:

۱- تبریز پادگانى طرفیندن آقای تیمسار سرتیب درخشانى و هیئات دولتی داخلی جانیبیندان آقای سید جعفر پیشهوری تعیین اولوب و شورو مشروحنی ایضا ائدیله.

۲- تبریز پادگانى افرادیندان هنجکس دستور ثانوی صادر اولمایینجا سربازخانا موحوطه سیندن خاریج اولماییب و داخلی دولت اولارین وسایل زندگانى سینی و اولارین معاشینی فراهم گتیرسین.

۳- سیلاحلارین کولیه سی انبارلاردا جمع اولریک اولونوب آذربایجان داخلی دولت طرفیندن تعیین اولونموش اشخاصین موحافیظه سینده اولمالیدیر.

۴- آقایان افسراندان هر هانکیسی اوز مسقط اولر اسلرینه و یا دیگر نوقطه لره گنتمک مئبللری اولسا موسافیرت انده بیلرلر و دولت میلی حاضر دیر کی، ایمکان و وسایل خودودوندا اولارین موسافیرتینی فراهم گتیرسین.

۵- همکارلیغا ماییل اولان و آذربایجانین ارتش میلی سینده خیدمت ائتمک ایستهین افسرلر، تحلیف و مراسم سوؤگند انجامیندان سونرا دولت اولارنى خیدمته قبول ائدیپ و اولارین زیندگانلىق وسیله لرینی تامین انده جکدیر.

۶- اوسوارلار و گوروه بانلار و سایر افراد پادگان مراسم تحلیف و سوؤگند وفادارلیق انجامیندان سونرا، اسلهلر اولارلا قایتاریلاچاق و اوز سربازلیق خیدمتلرینی ایدامیه مشغول اولاجاقلار.

۷- بو قرارداد ایکی نوسخده تهیه اولونوب آقای تیمسار سرتیب درخشانی نین فرمانده لشکر ۳- آذربایجان و دیگر طرفدن آقای سید جعفر پیشهوری رییس دؤولت داخلی آذربایجان طرفیندن ایضا ائدیلب، موبادیله اولونموشدور.

اوچونجو آذربایجان لشگری نین فرماندهی - سرتیب درخشانی (ایضا)
آذربایجان داخلی دؤولت هنیاتی نین ریسی - سید جعفر پیشهوری (ایضا)

همان ساعات آشاغیداکی اعلانی آقای سرتیب درخشانی تبریز پادگانینا خیطابن ایضا ائدیب اونون اینتیشارینی میلی حؤکومتدن خواهش ائتدی. اعلان صوبح ساعات ۱۰- دا اینتیشار تاپدی.

تبریز پادگانی اوز اسلحه سینی یئره قویدو

تبریز پادگانی افسر ارشدلریندن موتشکیل کومیسینوندا اخذ اولونموش تصمیملر نظرن قان تۆکمک و قارداش قیرقینی اولماماق اوچون، ایترلاف نوفوس دؤولت، توجار و سایر شخصلرین اموالی داغیلماماق مقصدینه مووافق دستور وئریرم کی، کولیهی تبریز پادگانی اوز اسلحه سینی یئره قویسون و صادیر اولموش اعلامیهیه مووافق رفتار ائتسیلر.

اوچومینجی آذربایجان لشگری نین فرماندهی - سرتیب درخشانی (ایضا)

بونا باخمایاراق باشدا سرهنگ وره رام اولماق اوزره افسرلردن بیر نچه سی شهرده اینتیظامسیرلیق توره تمک مقصدیله بویوک بیر خیانتیه مورتکیب اولوب قرارداددی ایجرا ائتمک عوضینده میلی حؤکومت نومایندهلری نین باشلارینی قاتیب نظمی نین قاپیلارینی آچاراق سربازلارا ائولرینه گنتمک فرمانی وئردیلر. بو واسیطه ایله گنجه ساعات ۱۲- ده مین ایکی یوز نفر سرباز و ایکی یوزدن زیاده افسر سربازخانانی غارت ائدیب شهره داغیلدیلار. اگر فدایی باشچیلاری و فیرقه عوضولری ده غفلت ائتمیش اولسایدیلار شهرده بویوک هر ج و مرج عمله گله بیله جک ایدی، خوشبختانه فیرقه و حؤکومت وضعیته کامیلن حاکیم اولدوقلارینا گوره بو هر ج و مرجین قاباغی آئیندی. لاکین سربازخانادا اولان بوتون ملزومات بو واسیطه ایله اورتادان گنتمدی. بو جینایتکارلار حتا سربازخانانین غارتینه کیفایت ائتمه ییب بویوک اسلحه و نیظامی لوازیماتی مثلن موسلسل و رادیو و سایر شئیلری سیندیریب خراب ائتمیشلردی. بو حادثهنی نیشان وئرن خبری نومونه اوچون بورایا درج ائدیریک.

۳- جو لشگر سربازلاری نین قاچماغی و موتواری اولماغی

آذربایجان میلی دؤولت ریسی و ۳- جو لشگر فرماندهی مابئینینده اولان قراردادین ایکینجی ماده سینده صریحن قئید ائدیلمیشدی کی:

«تبریز پادگانی افرادیندان هئچکس دستور ثانوی صادیر اولمایینجا سربازخانا موحطه سیندن خارج اولماییب...»

قرارداد ایضا اولاندان سونرا بیلافاسیله آقایان افسران سربازخانانی ترک ائدیب، اوز منزیلرینه گنئدیلر و سربازلار دا سرپرستسیر قالیب، بیلا تکلیف سربازخانادان قاچماغا شروع ائدیلر. بدهی دیر کی، بو خیلاف عمل سربازلیق مقامینه توهین اولماقدان علاوه مومکوندور کی، شهرین امنیتیته ده اساسلی لطمه ویرسین. بینا علنییه هنیات دؤولت میلی آذربایجان بو امرین عاقیبیتیندن جیلووگیرلیق ائتمک اوچون امر وئرلمیشدیر کی، فووری صورتده موثیر اقدامات اولونسون و شهرین امنیتی تامین و حیفظ اولونسون.

اڻله تصور واردير ڪي، ٻو پيشامد مرڪزي حڪومتين دستورونداڪي آخيري جي جوملهين نتيجه سيدير.

دونن گنجھڪي آتیشمالار

دونن گنجھ شهرين هر يئرینده ڪاميل امنيت برقرار ايدي و اينتظامات مامورلاري طرفيندن چوخ جيدي ايقدمات اولونوب شهرين امنيتي ويجودا گلميشدير. دونن گنجھ بعضي نوقطهلرده باش وئرن آتیشمالار فقط شادمانليق نتيجه سي ايدي ڪي، ۳- جو لشگرين موفاومتي قورتارديغينا گوره انديليردی.

ميلي حڪومتين موفاومتي نين تاثيري

آذربايجان روزنامه سي نين ۲۳- آذر نومرھ سينده بير قدر ترديد و مولاھيظه ايله (اونودولماز لھظلر) مقالھ سيني يازان نوروز اسمي ايله حڪومتين گوتوردوگو جيدي قدماتلر نتيجھ سينده ويجودا گلن افكار- عومومي نين تاثيرينده ايڪي گون سونرا آشاغيداکي مقالھ ني يازيب اينتیشار وئرميشدير ڪي، روشنفڪيرلرين و افكار عامهين نغبير و تحولونو گوسترمک اوچون شاين ديقتدير.

تاريخي موفاومتي!

آزادياھليق جيھهسي دورد گون اول فيرقه ميزين مودبير، جيدي، فعال رهبرلريندن حوسن سياستي نتيجھ سينده فاتح چيخديغي حقي حق صاحبيبه يئتيردي. خلقيميزين نهضتبه، آزادياھليق حرڪتلرينه گولن آداملار دورد گون بوندان اول فيرقه ميزين سينماز قودرتينه موصاديف اولماقالا برابر حقيقتھ ڪاميلن ايمان گتيرديلر ڪي، «ظولم ايله آباد اولان ائو عدليه برباد اولار.»

اگر ايش باشيندا اولانلار رياست، صدارت ميزلريني ايشغال ائندلر بير آز عاقيل، دورانديش اولسالار، گرڪ بو تاريخي حاديتھدن عيبرت آليب بير داھا ظولم و احجاف دؤورھ سينه دولانماسينلار. فيرقه ميزين علئيهينه آپاريلان زهرلي تلبليغات بوسوتون پوچا چيخدي. بيزلري مجهول الهويھ، شارلاتان، اشرار آدلانديران آچاقلار ايسه خجالتليگيندن خلقين اولزونه باخا بيلميرلر.

فدايلر دستھسي مونظم صورتھ شهره گليب، آشوبطلب آداملارين آداديجي سؤزلرينه آدانمادان مونظم صورتھ اولز يئرلرينه قايتيديلار.

ائو تالاماق، بازار غارت ائتمک، خلقين ناموسونا تجاوز ائتمک کيمي فدايلره نيسبت وئريلن ايشلردن بدن شهريميزده بير کيچيک آثار گورولمھ ميشدير. بوندان ماعيدن بيز فيرقه ميزين جيدي، مودبير رهبرلرينه و فدايلر دستھسي نين ايمان و عقيدھ سينه اوميدوار اولماقالا برابر مؤحترم صدرميز آقاي پيشھوري نين بو سؤزونو هنج وقت اونوتماميشيق. او دنميشدير: «بازار تالايانلار، خلقين مال و ناموسونا تجاوز ائندلر گرڪ آذربايجان دموکرات فيرقه سي نين رهبرلريني و اعضاسي نين نعلشلي اوستوندن گنجسينلر»، يعني مادام دموکرات فيرقه سينده قودرت وار، کيمسه خلقين جانينا و مالينا تجاوز ائده بيلمز.

آقاي پيشھوري نين فعاليتي و بو درين دستوراتي نتيجھ سينده دير ڪي، دونياني مبهوت ائدن آذربايجان نهضتي بو قدر ماھارتله انجام تاپيب، نتيجھده بير نفرين بنله بورونو قانامادي.

ایکی گون عرضینده روزنامه دفترینه واصل اولان تقدیرنامه لرین سایه ایکی یوزدن آرتیق دیر. خلق صمیم قلبدن فدایی لرین آذربایجان دموکرات فیرقه سی نین اعضا سی نین قانونی و مهربان عملیاتیندن ایظهار تشکور ائدیر.

قیشین بو موسیمینده آیغیندا جورابی اولمایان بیر فدایی ۴۵۵۰ تومن پولال وورمادان خوددارلیق اندیب اونو ساغلام صورتده اوز مافوقونا تسلیم ائتمگی، هله دونیانین ان بویوک اینقیلابلاریندا دا گورونمهمیشدیر. بیز اوز فیرقه عوضولریندن بو فداکارلیغی سوراق آلدیقان سونرا بویوک نهضتیمیزه ایقدام ائتمیشیک. بیز خلقیمیزی نیجات وئرمدن اوترو وار قووممیزله جانیمیزی فدا ائتمگه حاضر لاشمیشیق. بونا گوره بیزه آشوبطلب آدمالارین تبلیغاتی بی اثر قالماقلا برابر، موقدس مقصدیمیزی تعقیب ائتمگه داها دا تشویق ائدیر. «نوروز»

میلی دؤولتین قرارلاری

۲۱- آزدن سونرا فیرقه حؤکومت رهبرلیک ائتمگه باشالاییر و اوزنون تدبیرلرینی بو واسیطه ایله حیاتا گنجیریر. هامی بیلیریک کی، ژاندارملارین ظولم و جینایتی نتیجه سینده یوزلرجه کند و شهر زحمتکش لری زیندانلارا دولوب اورادا طاقتفرسا بیر حیات گنجیرمکده ایدی لار. حؤکومتی آلان فیرقه باشچیلاری ایسه بو ایشه بیر آن خاتیمه وئرملی ایدی لار. هله حوکومت تشکیل اولمادان اول میلی هئیات زمانی بئله چوخلو زیندانلار فیرقه کؤمگی ایله آزاد اندیلمیش لردی. بونولا بئله یئنه ده زیندانلار بیگونه زیندانلار ایله دولو ایدی.

بو اسف آور حالا خاتیمه وئرمدن اوچون، میلی حؤکومت عفو عمومی لایحه سینین تنظیم ائده رک مجلس میلی نین تصویبیدن سونرا بیلافاسیله اونو حیاتا گنجیردی. بو واسیطه ایله خایین ژاندارم و پولیس جالدارلارین قوربانلیقلاری خیلاص اولراق حیاتا قدم قویدولار.

میلی حؤکومتین آلتی آی مودتینده گوردوگو ایشلر باره سینده آقای پیشهوری نین مجلس میلی یه وئردیگی گوزاریشلری درج ائتمه دن اول، نومونه اولماق اوچون میلی حؤکومتین بیر گونده اعلان ائدیگی اوچ قرار ی بورایا درج ائدیریک:

تبریزده آذربایجان دؤولت دارولفونونو تشکیلی حقیقنده آذربایجان میلی حؤکومتی نین قرار ی

میلیمیزین آرزولارینی و آذربایجان میلی کونفره سی نین قرارلارینی نظره آلیب میلی و مدنی ترقیمیزی تامین ائتمک اوچون آذربایجان میلی حؤکومتی اوزوموزه گلن درس ایلیندن وطنیمیزین مرکزی تبریز شهرینده آذربایجان دؤولت دارولفونونو تشکیلی ضروری سایدیغی اوچون آشاغیداکی قرار ی قبول ائدیر.

۱- آذربایجانین معاریف و یزارتی، دارولفونونو تشکیلی اوچون لازیم اولان بودجینی تنظیم اندیب بیر آیا قدر هئیات دؤولته تقدیم ائتسین.

۲- آذربایجان دؤولت دارولفونو هیله لیک اوچ فاکولته دن عیبارت اولمالیدیر. (۱)- طیب فاکولته سی، (۲)- فلاحت فاکولته سی. (۳)- پداقوژی فاکولته سی، کی، بودا تاریخ و دیل، ادبیات، فلسفه، حقوق، ریاضیات شؤعه لریندن تشکیل تاپمالیدیر.

۳- معاریف و یزارتی اون گونون مودتینده آذربایجان دارولفونونو اوچون لازیم اولان بینانی سنجیب هئیات دؤولته ایطیلاع وئر مه لیدیر.

۴- آذربایجان ماعاریف ویزارتی ایندی دن دارولفونون اوستادلار هنیاتی نی سئچمگه و دارولفونون اوچون آذربایجان دیلینده علمی وسایط حاضیرلاماغا باشلامالیدیر.

آذربایجان میلی حؤکومتی نین باش وزیری «پیشهوری»

دیل حقیقنده آذربایجان میلی حؤکومتی نین قراری

خلقیمیزی دؤلت دستگاهینا یاخینلاشدیرماق و عمومون احتیاجاتینی ساده بیر صورتده آنلاماق و همچنین میلی دیلی و میلی مدنیتیمیزین ترقی و تکامل یوللارینی تمیزلهمک اوچون آذربایجان میلی حؤکومتی اوزونون ۱۶- دنی تاریخی جلسهسینده آشاغیداکي قراری قبول ائتمیشدیر.

۱ - بوگوندن اعتیبارن آذربایجاندا، آذربایجان دیلی رسمی دؤلت دیلی حساب اولونور. دؤلتین قرارلاری و رسمی اعلانلار، همچنین خلق قوشونلاری حیصه لرینه وئرین فرمانلار و قانون لایحه لری مطلقن آذربایجان دیلینده یازیلمالیدیر.

۲ - بوتون ایدارلر (دؤلتی، میلی، تیجارتی و ایجتیماعی) اوز ایشلرینی آذربایجان دیلینده یازماغا مجبور دورلار. بو دیلده یازیلمايان دفتر و مداریک رسمی حساب اولونما یاجاقدیر.

۳ - محکمه لرده ایشلرین جریانی تمامی ایله آذربایجان دیلینده آپاریلما ی و بو دیلی بیلمه ینلر اوچون موترجم تعیین اولونمالیدیر.

۴ - آذربایجانین بوتون ایداره، موسیسه و تیجار تخانالاری نین تابلولاری مطلقن آذربایجان دیلینده یازیلمالیدیر.

۵ - رسمی ایجلاسار و یغینجاقلاردا، سوخنر انلیق و موذاکیره آذربایجان دیلینده اولمالیدیر.

۶ - آذربایجانلی اولماییب باشقا دیل ایله دانیشانلار و عمومی دؤلتی ایدارلرده خیدمت ائدنلر آذربایجان دیلی ایله یازیب - اوخوما ی و دانیشما ی اؤیره نم لیدیرلر.

۷- ماعاریف ویزارتی ایداره مامورلارینی آذربایجان دیلی ایله آشینا ائتمک مقصدی ایله آیری دیل لردن سوای، اونلار اوچون ایدارلرین جنبینده بؤیوک لر اوچون مخصوص کیلاسار آچمالیدیر. بو کیلاساردا حاضر اولانلارین ایش مودتی بیر ساعات آز مالیدیر.

۸ - آذربایجاندا یاشایان باشقا میلتلر اوز ایشلرینی اوز آنا دیل لری نده آپارماغا حق لیدیرلر. لئیکن اونلار اوز رسمی اعلانلاری و یازیلاریندا اوز میلی دیل لری ایله برابر آذربایجان دیلینی، رسمی دؤلتی دیل اولاراق، ایشلتمه لیدیرلر.

۹ - آذربایجاندا یاشایان خیردا میلتلرین خصوصی میلی مکتبلرینده کی تعلیم اوز آنا دیل لری نده اولدوغو حالدا، آذربایجان دیلی نین ده تدریسی مجبور دیر.

۱۰ - آذربایجان میلی حؤکومتی ماعاریف وزیرین مکتبلرده درس لری ن آذربایجان دیلینده اولماسی حقیقنده کی قرارینی تصویب و تایید ائدیپ، مدرسلرین میلی دیله کئچمه سینی بوتون موعلیم و موعلیمه لره بیر میلی وظیفه کی می تاپشیریر.

آذربایجان میلی دؤلتی نین باش وزیری «پیشهوری»

یئتیم و صاحبسیز اوشاقلارین تربیهسی حقینده آذربایجان میلی حؤکومتی نین قراری

قرنلر بؤیو دوام ائدن ایستیبداد رژیمی و چوروموش ابرتجاعی وضعیتین یاراتدیغی شرایط موجبینجه میلیمیزین ایستیقلاینی و گلهجک نسلیمیزین اساسینی تشکیل ائدن اوشاقلاریمیزین موهم بیر حیصهسی یئتیم و سرپرستسیز قالیب اینسانلیغی تحقیر ائدن فلاکت و دینچی لیک حالیندا کوچه و خیوانلاردا آجلیق و لیباس سیزلیق و جور بجور ناخوشلوقلار واسیطهسیله خزل کیمی سارالیب و محو اولوب گئتمکده دیرلر.

آذربایجان میلی حؤکومتی خلقین ایستیفاده و سعادتینی و همچنین گلهجک نسلین تمدون و صیحت جهتیندن ترقی سینی تامین ائتمک اوچون بو آجی حالا بیر آن اول خاتیمه و ئرمگه ایقدام ائدیپ، یئتیم و بیكس جوانلاری کوچهلردن بیغیب تربیت ائتمک اوچون آشاغیداکی قراری قبول ائتمیش و اونون نئزلیک ایله ایجرا ائدیلمه سینی لازیم گؤرموشدور.

۱- مجلس میلی ریسی نین ایفتیخاری صدارتی آلتیندا معاریف و صحیه ویزارتی نین نو ماینده لریندن آذربایجانین خئییر خاه و میلت سئون شخصلریندن عیبارت بیر هیات اینتیخاب ائدیلمه لی، یئتیم و بی سرپرست اوشاقلارین تربیه سی یولوندا جیدی و عملی تدبیرلر گؤرمک اونون عؤده سینه قویولمالیدیر.

۲- اوچدن ۱۴ یاشینا بالیغ اولان و بی سرپرست قیز و اوغلان اوشاقلارینی تربیت ائتمک اوچون بیرینجی نؤویه ده تبریز شهرینده ایکی قیز و ایکی اوغلان تربیت خاناسی تاسیس اولونمالی و آیری شهرلرده ده بو موسیسه لرین میثلی وجودا گتیریلمه سی اوچون موقدیمه وسایلی تهییه ائتمه لیدیر.

۳- اوچ یاشیندان آشاغی اولان صغیرلری ساخلاماق و اونلارین حیاتی نی تامین ائتمک اوچون صحیه ویزارتی واسیطه سی ایله پروریش ائوی داها تاسیس اولونمالیدیر.

قنید- معاریف ویزارتی نین تاسیس ائدیگی یئتیملر مکتبینه ۴۰۰ فقیرین تحصیل و تربیه سینه ایمکان و ئرمه لی، صحیه ویزارتی نین صغیرلر پروریشگاهیندا ۱۰۰ نفره بالیغ کۆرپه قبول ائدیلمه لیدیر.

۴- صحیه و معاریف ویزارتخانالاری بو موسیسه لرین بودجه سینی اون گونه قدر تنظیم ائدیپ و دؤلت هیاتینه تقدیم ائتمه لیدیر.

۵- مجلس میلی ریسی نین ایفتیخاری ریاستی آلتیندا تشکیل ائدیلن هیات (خئییره انجومی) خئییر خاه، اینسانیت پرور و معاریف سئون اینسانلارین کؤمگی ایله اعانه توپلایب بوتون یئتیم، بئچارا و صاحبسیز اوشاقلاری، همچنین آیری مدرسه لرده تحصیل ائدن یوخسول اوشاقلارین تحصیل و تربیت وسایلینی تهییه ائتمه لیدیر.

۶- آذربایجان معاریف ویزارتی نزدینده تشکیل اولونان آذربایجان انجومن خئییره سی آذربایجان بوتون شهر و قصبه لرینده اؤز شؤعه لرینی تشکیل ائتمگه چالیشمالی، خئییر خاه اینسانلارین کؤمگی ایله فقیر و بئچارالیغا خاتیمه و ئریلمه لیدیر.

۷- آذربایجان انجومن خئییره سی جوان نسلی فلاکتدن خیلاص ائتمک و اونون تعلیم و تربیتی یولوندا بؤیوک اعانه لر و ئرن و دیگر کؤمکلر گؤسترن اشخاصین آدلارین روزنامه لر واسیطه سیله مونئشیر ائدیپ، میلت نامینا اونلاردان قدیردانلیق ائتمه لیدیر.

۸- آذربایجان میلی حؤکومتی بوتون هموطنلری، میلت اوچون ننگ و لکه اولان دینچیلیک ایله جیدی مباریزه آپارماغا دعوت ائدیر و آذربایجان بوتون بؤیوک آدی و شرفلی شؤه رتینی خلدار ائدن بلانین چوق تنز بیر زماندا رفع ائدیلمه سی یولوندا میلی حؤکومت هامیدان هیمت طلب ائدیر.

آذربایجان میلی حؤکومتی نین باش وزیر «پیشهوری»

آزادلیغین مودافیعهسی او غرودا « فدایی تشکیلاتی »

فیرقه‌میزین دوزگون سیاستی نتیجه‌سینده، جوزیی محلی تصادوملردن باشقا، دئمک اولار کی، حؤکومت قان تۆکولمهدن ایرتیجاعی قوولمرین الیندن چیخیب میلت الینه گئچدی. بو، اؤزو- اؤزلوگونده بؤیوک بیر موفقیت ایدی کی، فیرقه اؤز تشکیلاتی آلتینا آماقلا اونا هدفه دوغرو سووق ائتمکله انجام وئردی. ولی بو کیفایت ائتمزدی. آلتینان آزادلیغی ساخلاماق، اوندان خلقین سعادت یولوندا ایستیفاده ائتمک لازیم ایدی.

فیرقه باشچیلاری چوخ یاخشی بیلیردی کی. فداییلرین ضرب‌شصتی نتیجه‌سینده سوساماغا مجبور اولان مورتجملر راحت دورماییب، خلقی اؤز حالینا قویماقلاقلار. بوندان علاوه نهضت ساده دؤولتی بیر تبدولاتدان عیبارت اولوب قالماقلاقلادی. اوندان خلق ایقتیصادی تدبیرلر گۆزله‌بیر و اؤز سعادتینی تامین ائتمک اوچون اوندان اومیدلر گۆزله‌بیردی. بو ایسه موتکمین آدمالارین، مخصوصن او گونه قدر ایرتیجاعی رژیمین سایه‌سینده خلقین قانینی سوروب ثروت و سامان صاحبی اولان موقته‌خورلارین خوشلارینا گلن بیر ایش دگیل ایدی.

بوندان علاوه حؤکومت خلقین الینه گئچمکله، بو وقتهدک آذربایجان نامینا داخله‌ده و خارجه‌ده موفقیت قازانیب بؤیوک سیاسی و ایقتیصادی ایستیفاده ائدن طوفنیلی عونصورلرین توکانلاری بو واسیطه ایکه باغلانمیش اولوردو. اولنار بیر داها آذربایجان آدیندا ایستیفاده ائدیرک اؤزلرینی دؤولت ایدارلرینه و یا مجلس شورای ملی‌یه تحمیل ائده‌بیلیمه‌جکلریدی. نهایت دره‌بیلگیگین ان قابا و ان ووحشیان طرزی ایله رفتار ائدن بوینو یوغون اربابلار- ذولفقاری، یمین لشکر و غیرلری کیمی خلق جلادلاری نهضت نتیجه‌سینده تسلوط و ایقتیدارلارینین اذن گئتمه‌سینی حیس ائتمکله راحت دورمایاقلاریدی. بوندان باشقا آذربایجان نهضتین بوتون ایرانا سیرایت ائتمه‌سیندن وحشته دوشن تهران مورتجملری و اولنارین اربابلاری ایسه راحت اوتورماییب، آذربایجانین داخل و خارجه‌سینده اولان قارا ایرتیجاع وسیله‌لرینین بیزیم علیه‌بیزه تحریک ائت مکنده موضایقه ائتمه‌جکلریدی. بونلارین هامیسینی فیرقه رهبرلیگینده چالیشانلار و میلی حؤکومت نظرین اوزاق توتا بیلمزدی. اونا گۆره میلی حؤکومت تشکیل اولونان گوندن فدایی دستلرینی اینتیظاما سالیب اولناردان مونظم و موتشکیل بیر قووه و یجودا گتیریلیمه‌سی مساله‌سی منیدانا چیخدی.

نهضتین باشلانغیندا فداییلر گۆنللو اولاراق اؤز لباس و اؤز خرجی ایله سیلاح گۆتوروب منیدان - مباریزمه قدم قویموشدولار. اگر بینا اولسایدی اولنار اؤز یئرلرینده مسلح حالدا یاشاییب ایسته‌نیلن وقت یاردیمدان اؤترو حاضر اولسونلار، ایش او قدر چتین اولمازدی. لئیکن آلتینان آزادلیغی ساخلاماق اوچون سرحدلریمیزی مؤحکم‌لندیرمک و شهرلرده مونظم واحیدلر ساخلاماق لازیم ایدی. بونا گۆره میلی حؤکومت فداییلری ایکی قیسمته تقسیم ائدیرک، بیر قیسمته ایجازه وئردی کی، اؤز یئرلرینده مسلح حالدا ایشلرینه مشغول اولسونلار. او بیرسی قیسمتینی ده مونظم واحیدلرده تقسیم ائدیرک یوخاریدا دنییلن مقصود اوچون اؤز ایختیاریندا ساخلادی. بو ایسه اوگونکو شرایطه چوخ موشگول بیر ایش ایدی. یننی تشکیل تاپمیش دؤولتین صاندیغیندا دا تهران حؤکومتی بیر شئی قویمامیشدی. گنت- گنده شیدتلمکده اولان قیش پالتارسیز، باشماقسیز و آزوقه‌سیز فدایی‌یه قارلی سنگرلرده مباریزه ایمکانی وئرمه‌جک ایدی. میلی حؤکومت فیرقه‌یه دایاناراق بو موشگولو ده رفع ائتمک اوچون جیدی قدملر گۆتوردو. او گونه‌دک تعطیل اولان کارخانالاری ایشه سالدی. قهرمان کارگرلرین هیمتی سایه‌سینده خاروق‌العاده بیر صورتده فدایی‌یه لازیم اولان پالتار، باشماق و آزوقه تهییه ائدیلیب جیبه‌لر گۆنده‌ریلیدی. بو طریق ایله چوخ آز بیر زماندا چته و پارتیزان حالیندا اولان فداییلر مسلح قوشون حالینا گلیب، آزادلیغی مودافیعه ائتمگه باشلادی.

نهضتین باشلادیغی وقت مراغا، ساراب، اردبیل، مرند، خوی، تبریزده فداکارلیق ائدن فداییلر، بو گوندن سونرا تعجیلی مونظم صورتده تشکیل اولونوب آزادلیغیمیزی تهدید ائدن ایرتیجاعی دؤولت قوولمرینین قارشسینا گۆندهریلدی.

بو واسیطه ایله زنجان و سایین قالا جیبه‌لری و یجودا گلدی.

بو ایکی جیبه‌ده هنوز یاخشی پالتار، سیلاح و یاخشی آزوقه‌یه مالیک اولمایان فدایی قهرمانلار، دیشدن دیرناغا قدر مسلح اولان دؤولت قوولمریله ووروشمایا حاضر لاندیلار. اولنارین روحیله‌ری فؤوق‌العاده قیمتلی و یوکسک ایدی. هر ساعات تهران و همدانی ایشغال ائتمک اوچون ایجازه ایسته‌بیردی. اگر او گونلرده عومومی و سیاسی وضعیت ایجازه وئرمیش اولسایدی، همین آفاق‌یالین، یاری آج و یاری چیللاق فداییلریمیز تهرانی آسان وجیله ایشغال ائده‌بیلریدی. فداییلریمیزین زنجان و ووردو نتیجه‌سینده ایدی کی، تهران مورتجملری چمدانلارینی باغلیب آمریکایا دوغرو قاچماغا باشلامیشلار. فداییلریمیز زنجان و سایین قالا جیبه‌سینده ایکی طرفلی مباریزمه مجبور

اولموشدورلار. زنجاندا بؤیوک قودرت و نوفودا مالیک اولان ذولفقاری، ارکان حرب رییبسی «ارفع»- دن آلدیغی اسلحه و موهمات واسیطه‌سیله علنیهمیزه بؤیوک بیر جیبهه تشکیل اتمیشدیر. رضاخان رژیمی سایه‌سینده ثروت و سامانا ینتیشن «اسلحه‌دارباشی» و سایر پارازیتلر ده اونا کؤمک ائدیردیلر. سایین قالادا ایسه اورانین ریشملی فنودالی حساب اولونان «یمین لشگر»-ی تجهیز اندیب علنیهمیزه قالدیرمیشدیلا. بولاردان علاوه قره‌داغدا ایلر بویو قاچاقچیلیق ایله عؤمور سورن خانلار دا سیلاح گؤتوروب نهضتیمیزی بوغماغا تشبوٹ اتمکده ایدیلا. میلی حؤکومت ایسه اؤزونه موخالیف ائدن قوولرین قارشسییندا فقط فداییلرین اسلحه‌سینه دایانیردی. بو ایسه ایشتیباه دگیلادی، درین آزادیخالیق حیسی ایله موجه اولان فدایی دستلری قاباغی چیاخان چتینلیکلره باخمایارق اعجازکارانه بیر صورتده بوتون قوولری ازیب مؤیداندان چیاخارتدی، بو وسیله ایله آزادلیغیمیز تامین اولوندو.

فداییلرین گؤستردیگی قهرمانلیق، خلق آراسیندا اولارا نیسبت بؤیوک محبت تؤولید اتمکله برابر اولارین سیلاح‌نین سسی نه تک داخلی مورتعلری، بلکه ایراندا اولان بوتون ایرتیجایی عونصورلرین اومیدینی محو اندیب اولاری سوسماغا وادار ائتدی. فدایی تشکیلاتینی وجودا کتیرن باشچیلارین عومومیتی فیرقه عوضولری اولدوقلارینی یازمیشدیق. بو قهرمان دمورکاتلارین اؤز ایشلرینده گؤستردیکلری فداکارلیق حقیقتن قابیل تقدیردیر. مخصوصن اولارین میلی حؤکومتین امرینی جیدیتله یزینه یئتیریب. شدید بیر صورتده اینتیظاما تابع اولمالاری قئید اندیلمه‌لیدیر. فدایی باشچیلاری ایندی آذربایجان خلقی‌نین ان سئوملی اولادلاری اولونورلار. خلقین فداییلره اولان محبتی. اولارین مادی وضعیتلرینی یاخشیلشدیرماق مقصدیله اولارا وئرین هدیه‌لردن قیاس اتمک اولور. بو بؤیوک هدیه‌لره ایفتیخارن ایشتیراک ائدنلرین سای آتی میندن زیاده‌دیر. ۷-یاشینداکی اوشاقدان، ۷۰-یاشینداکی قوجالارا کیمی ایستر آواد، ایستر کیشی موسابقه ائدرجه‌سینه یاغیش کیمی هدیه یاغدیрмаقدا ایدر. بو ایسه آذربایجانین ایفتیخارلی تاریخی‌نین ان حساس فصیللریندیر.

خلق قوشونلاری

بیز ایراندان آپریلماق فیکیرینده اولمادیغیمیز اوچون رسمی قوشون و ویزارت جنگ تشکیل اتمک ایسته‌میردیک. اونا گؤره ده قوشون ایشه ایله مشغول اولان ویزارتخانانین آدینی ویزارت جنگ قومادیق، خاریجه ویزارتی کیمی حربیه ویزارتیمیز ده یوخ ایدی. لاکین آزادلیغی مودافیعه و موحافیظه اتمک اوچون میلی بیر قوشون وجودا کتیرمک ده اولمازدی. اونا گؤره میلی حؤکومت تشکیل تاپان کیمی خلق قوشونلاری تشکیلی مساله‌سی ده منیدانا چیخدی. اول بئله بیر فیکیر وار ایدی کی، میلی قوشون داوطلبانه تشکیل اولونسون، سونرا خلقین آزادلیغا اولان علاقہ‌سی و جوانلاریمیزین نیظاما اولان هوسینی نظر آلیب میلی وظیفه اوصولونو قبول ائتدیک.

بوش ایله قوشونو تشکیل اتمک شاید آسان نظره گلکین و بونولا بئله بیز بو ایشی گؤرمگه موقوف اولدوق. هر بیر ایشه سورعه مؤعتقید اولان فیرقه‌میز قوشون تشکیلینده ده ایلدیریم صورتیله حرکت ائتدی.

قوشونوموزون شرفلی تاریخی ۱۸-بهمن ۱۳۲۴- دن باشلانیر. بو تاریخده آقای پیشه‌وری اؤزونون «هامی‌یا، هامی‌یا، هامی‌یا» عونوانلی موراجعتنامه‌سیله جوانلاریمیزی میلی وظیفه‌ده شیرکت اتمگه دعوت ائتدی، همان خلق قوشونلاری حقیقده میلی حؤکومتین قراری صادیر اولدو. بو قرار اؤزره مجلس میلی‌میزین سابقن تصویب ائدیگی قانون اجراییه قویولماغا باشلادی. مجلس میلی ایسه ۳۰- آذر یعنی میلی حؤکومت تشکیلیندن ۹- گون سونرا بو قراری قبول اتمیشدی. قرارین اجرایی‌نین تاخیری بیر پارا سیاسی مولاخیزلردن ایدی. فیرقه و میلی حؤکومت ایسته‌میردی کی، قوشون تشکیلی ایله ایفتیراچی دوشمنلرین اللرینه باهانا وئرسین. گنت- گنده موباریزه‌نین دایره‌سی گنیشلنیر تهران حؤکومتی‌نین فیشاری علنیهمیزه آرتدیگی اوچون، اؤزوموزون داها آغیر موباریزه‌یه حاضرلامالی اولدوغوموزدان بؤیوک قدمی فقط ۱۸- بهمند گؤتورمگه مجبور اولدوق. خلق میلی وظیفه چاغیریشینی چوخ سؤینج ایله ایستقبال ائتدی.

ماعاریف ساحه‌سینده چالیشان جوانلاریمیزین احساساتیندان بیر نمونه اولماق اؤزره میلی وظیفه اعلانی مونسابتی ایله وئرین میتیقین خبرینی بورایا درج ائدیریک:

میثلی گورونمہمیش بیر گون! خلقین میلی نیظام خیدمتیندن ایستقبالی نجه اولدو؟

دونن آذربایجان خلق قوشونلارینین بیر گون اول نشر ائتدیگی میلی نیظام فرمانی تبریز تاریخینده ستارخان و باقرخان نهضتیندن سونرا میثلی گورونمہمیش بیر طرز ایله تبریز خلقی طرفیندن قارشیلاندی.

میلی حوکومت طرفیندن نشر ائدیلمیش اولان قانون و قراری بوتون خلق کوتلهلری بویوک صمیمیت و احساسات ایله ایستقبال ائتدیلر.

هاوانین ناموساعیدلیگینه، قار یاغاما و سویوغا باخماییب اولدن حاضیریلیق گورولمهدن خلق قوشونلاری چاغیریشینا گوره بیر بویوک میتینگ تشکیل ائدیلدی.

صوبح ساعات ۹-۱۰ دا بوتون موتوسیطه مدرسهلرینین موحصیللری میلی حوکومتین قرارینی ایستقبال ائتمک اوزره اوز مخصوص بایراقلاری ایله نیظام وظیفه ایدارہسینه گئتدیلر. اورادا خلق قوشونلار وزیر ی آقای کویان، آقای بیریا و نیظام وظیفه ایدارہسی ایشچیلری طرفیندن قارشیلاندیلار.

ماعاریف وزیریمیز آقای بیریا چوخ هیجانلی و موثر اولان نیطقینده ماعاریف ایشچیلری، موحصیل و موعلیملرین گؤستردیکلری بو صمیمانه احساساتدان تشکور اندهرک یکشنبه گونوندن اعتیبارن داوطلبلری نیظام وظیفه ایدارہسینده آد یازدیرماغا دعوت ائتدیلر.

آقای بیریانین نیطقیندن سونرا موحصیللر ترتیب ایله اوز مدرسهلرینه قایبتدیلار. بو حنینده کارگرلر، اکیچیپلر و باشقا صینیفلر طرفیندن تشکیل ائدیلمیش موظم بیر میتینگ خبری نیظام وظیفه ایدارہسینه چاتدی.

بو میتینگ اوغلانلار دانیشسراسی قباغینداکی وسیع منیداندا تشکیل تاپمیشدی.

اون مینلرجه نوماییشچی مئیدانی ایشغال ائتمیشدیلر. آغ پارچالار اوزرینه قیزیل و قارا خطلر ایله قئید ائدیلمیش:

آذربایجان میلی حوکومتینی حیفظ ائتمک اوچون هامی میلی اوردویا!

وطنیمیزین دیفاعسی اوچون هر زمان حاضیریق!

یاشاسین آذربایجان خلق قوشونلاری!

یاشاسین میلی دؤولتیمیز واونون میلی اوردوسو!

آذربایجان جوانلاری سیلاح آلتینا گیرمگی اوزلرینه ایفتیخار بیلیرلر!

شوعارلار مئیدانین هر سمتینده گوزه جارپماقدا ایدی. میتینقده آذربایجانین قهرمان آنالاری اولان قادینلار دا شیرکت ائتمیشدیلر.

ساعات ۱۱-ده آقای میر رحیم ولایی شهر کومیتہسی مسولو و میلی مجلس کاتبی طرفیندن میتینقین آچیلشی اعلام ائدیلدی و سونرا ماعاریف وزیر ی آقای بیریا جوشغون و حرارتلی بیر سسله آشاغیدا گؤستردیگیمیز نیطقی ایراد ائتدیلر:

آذربایجان اودلار، آلولار اولکہسی ایللر بویو اسارت زنجیری آلتیندا یاشاییب، اونون آنالاری و باجیلارینین ناموسو ایاقلار آلتیندا تاپدالاناندان سونرا ۲۱-آردہ یاراتدیگی قیام نتیجہسینده اسارت زنجیرلرینی قیردی.

۲۱- آزرده آذربایجان قیزلاری و قادینلاری دا جان و دیل ایله شیرکت اندیب میلی حؤکومتی یاراتدیلار. نجهکی هر یئرده میلی حؤکومت قورولوب او حاکیمیتی گرک خلق حیفظ ائتسین و اوز میلی حؤکومتینی، مملکتینی ده خاینلردن و دوشمنلردن مودافیعه ائلسین.

عزیز قارداشلار آذربایجان خلقی ده اوز حاکیمیتینی حیفظ ائتمک اوچون آذربایجان خلق قوشونلاری وزیرلیگی نین فرمانینا گؤره داوطلبانه خلق قوشونونا وارید اولاجاقدیر.

قوی بیز دوشمنلریمیزه ثابت ائدک کی، بیز آذربایجان خلقی اوز پولاددان مؤحکم سینهلریمیز ایله میلی اولکه میزین سرحدلرینی حیفظ ائدهجیمیک.

قوی بوتون دموکراسی میلتلر بیزیم بو میلی و بویوک فداکارلیغیمیزدان خبردار اولسون.

قوی بیزیم آزادلیق حسرتی ایله چیرپینان سینهمیزدن چیخان آلولار دوشمنلریمیزی و تهران مورتج حؤکومتینی زلزلهیه گئیرسین.

عزیز قارداشلار، باجیلار، ماعاریف ایشچیلری، موعلیم و موحصیلر! من نجهکی آذربایجانین ناموسلو و فداکار بیر اوغلو کیمی اوز میلی بایراغیمیزین اؤنونده آند ایچیرم کی، وطنیمه خیدمت ائدم. من سؤزومو قورتاریرکن دئییرم:

یاشاسین میلی حؤکومتیمیزدن پوشتیانلیق ائلهین آذربایجان دموکرات فیرقهسی و اونون رهبرلری!
یاشاسین آذربایجان خلقی نین قوردوغو حاکیمیت!
یاشاسین خلقیمیزین ایرادهسینی تمثیل ائدن مجلس میلی میز!
یاشاسین اوز وطنینی دوشمنلردن حیفظ ائلهین و تاریخ بویو اوز شوچاعت و شرفینی دونیا یا گؤسترن قهرمان آذربایجان خلقی!

آقای بیرینین سؤبلهدیگی آتشین نیطق موتوالی آلفیشلار و هورا سسلری ایله قطع اندیلیردی.

نیطقی گورولتولو آلفیش و هورا سسلری تعقیب ائندن سونرا آقای ولایی، آذربایجان دموکرات فیرقهسی صدر موعاونینی، آقای بادکانین نیطق ائدهجگینی اعلام ائندی و آقای بادکان خلقین هلههسی آراسیندا بنله بیر نیطق سؤبلهدیلر:

آذربایجانین عزیز کارگر، اکینچی، موعلیم و باشقا جوانلاری:
هامی میزین یادیمیزدادیر کی، همیشه نیظام خیدمتی ائلمگه چاغیریردیلار. بو گون میلی حؤکومتین وئردیگی چاغیریشی سایه سینده بورا بیغیشانلار نیشان وئریرلر کی، میلتمیزین نه قدر اوز ایستیقلال و موختاریتیندن دیفاع ائتمگه علاقهسی واریدیر. اودور کی، من آذربایجان دموکرات فیرقهسی مرکزی کومیتهسی آدینا سیزلرین گؤسترگینیز بو عالی احساساتدان اؤترو تیریک ائدیرم.

عزیز و مؤحترم جوانلاریمیز بوتون دموکرات میلتلر آزاد. شرافت و ایفتیخار ایله یاشاماق اوچون فداکارلیق اندیب و قوربانلیقلار وئریشلر. بیز امینیک کی، بیزیم جوانلاریمیز وطن خیدمتینه علاقه ایله حاضر الورلار اونلاردا گلهجکده باشقا دیری میلتلر کیمی باش اوجا و ایفتیخار ایله یاشایاجاقلار.

بو صمیمی احساسات ایله کی، میلی حؤکومتی میزی، میلی مجلسی میزی و میلی فیرقه میزی ایستیقبال اندیرسین، میلی حؤکومتی میز، میلی مجلسی میز و میلی فیرقه میز سیزه قول وئریر کی، سیزی گلهجک مومتمدین و موعاصیر میلتلر سویه سینیه یوکسولتمک یولوندا باش و جان ایله فداکارلیق ائتسین.

یاشاسین آزاد وطنیمیز و میلی حؤکومتی میز
یاشاسین آذربایجان جوانلاری!

آقای بادکاندن سونرا آقای دیبایان میلی مجلسین هئیات ریپسه طرفیندن میلی مجلسین ریپسی آقای شیبستری نامینه میتینقده ایشتیراک و ایبراز احساسات ائندلردن تشکور ائندیلر. اوندان سونرا میلی قوشونلار وزیری آقای کویان ایشتیراک ائندلرین هلهه و آلفیشلاری آراسیندا میلی حؤکومت و میلی قوشونلار و وزارتت نامینه حؤکومتین تصمیمیندن

بو جور صمیمیتله ایستقبال ائدن خلقیمیزدن تشکور ادیب و اونلاری صباح نیظام وظیفه ایدارهسینده میلی قوشون سیرالارینا گیرمک اوچون آد یازدیرماغا دعوت ائتدیلر.

موخبیر

میتینق ساعات ۱۲ تامادا سونا یئتیشدی.

همین میلی وظیفه چاغریشی موناسبتیله دعوت اولونان ضیافتده آپاریلان جریانی دا اوگون خلقیمیزین و فیرقه رهبرلریمیزین احساساتیندان بیر نومونه اولماق اوچون شاپان توجه اولدوغوندان بورایا درج ائتدیلر:

آقای پیشهوری نین میلی نیظام ایدارهسینده میلی نیظام خیدمتی حقینده سؤیلهدیگی نیطقین خولاصهسی « فقط توپلارین آغزیندان چیخان سؤز حقیقتدیر! »

دونن میلی قوشونلار وزیرلیگی طرفیندن میلی وظیفه ایدارهسینده، آذربایجاندا میلی وظیفه چاغریشی موناسبتی ایله بیر جشن مجلسی ترتیب ائدلمیشدی. بو مجلسده مجلسین ریسی، میلی حؤکومتینمیزین باش وزیر، وزیرلر و شهرین موخالیف طبقه‌لری نین نوماینده‌لری شیرکت ائتمیشدیلر. بوندان باشقا یوقوسلاو مطبوعات نوماینده‌سی ده مجلسده شیرکت ائتمیشدی. سحر ساعات ۹- یاریمدا میلی مجلسین ریسی آقای شبستری مجلسی آچراق میلی حؤکومتی‌میزین باش وزیر آقای پیشهوری‌یه سؤز وئردیلر. آقای پیشهوری آشاغیدا خولاصه‌سینی نشر ائتدیگیمیز نیطقی سؤیله‌دیلر:

من انله فیکیر ائلیرم کی، بو بؤیوک قدم کی، بیزیم میلی حؤکومتیمیز گؤتوروب بیزیم آزادلیغیمیزی و گله‌جک سعادتیمیزی تامین انله‌مک اوچون بؤیوک بیر تضمین دیر. بیز اؤز میلی آزادلیغیمیزی موخافیظه ائتمک اوچون بؤیوک موطالیعه‌لر و موباحیثه‌لردن سونرا بو نتیجه‌یه گلیب چیخمیشیق کی، آزادلیغی خلق گرك اؤز قوه‌سیله ساخلا سین. خلقین اگر اؤز قوه‌سی اولمازسا آزادلیق موفته و زحمتسز ده وئریلسه اونو ساخلاماق اولماز.

ایندی بیزیم نهضتیمیزین ایراندا بؤیوک تاثیر اولموشدور، لاکین مومکوندور کی، بو آنی بیر تاثیر اولسون. بیز بو کیمی تاثیرلره اؤزوموزو دیلخوش انده‌بیلیمز. هر حالدا خلقه بیر بؤیوک اینیکا لازیمدیر. بو دا، میلی قوشوندان عیبارتدیر. خلقیمیز اؤز آزادلیغینی هر شکله اولور اولسون فقط اؤز قوه‌سی اولان میلی قوشون گوجو ایله حیفظ ائتمه‌لیدیر. قوی بوتون دونیا بیلسین کی، آذربایجان میلی یاشاماق اوچون اولمگه حاضر لانیشدیر. خلقیمیزی ایدبار، فلاکت و بدبینلیکده ساخلاماق ایستهمین تهران مورجع حؤکومتی بونو حیس ائتمیشدیر کی، آذربایجاندا بیر میلی قوه وار، او بو قوه‌نی اورتادان آپارماق اوچون موخالیف وسیله‌لره ال وورموشدور. ایندییه قدر او مونظیر ایدی کی، بو نهضتی نظامی قوه ایله آرادان آپار سین. او بولدان مایوس اولاندان سونرا دیپلوماسی چارلره تشبوت ائدیپ خلقین باشی اوستوندن اؤز فیکرینی اجرا ائتمگه چالیشیر. بیزیم جوابیمز ساده دیر، بیز او میلی قوشونوموزا دایانیب مسالهنی اؤز گوجوموز ایله حل انده‌جه‌یک.

بیز میلی قوشونوموزو یاراتمالی‌یق. بو قوشون ایله آزادلیغیمیزی و داخلی امنیتیمیزی حیفظ ائتمه‌لی‌یک. ایندییه قدر بو ایشی قوه‌ملری گورولر و فداکارلیق ایله ده گورولر. اما اگر تهران مورجع حؤکومتی ایستیه کی، آذربایجان آزادلیغینی بوغا، اوندان آذربایجان خلقی او حؤکومتی ازیب و تهراندا آذربایجان تانیماغا یاران بیر حؤکومت یاراتماغا چالیشاجاقدیر. (شیدتلی آقیشلار)

بیزیم قاباغیمیزدا ایکی بول دورور، یا گرك موافیقت اولونسون کی، بیز آزادلیقلا ایقتیصادی، ماعاریفی و میلی وظیفه‌لریمیزی اجرا اندک، اگر بو ایشی اجرا ائتمگه قویماز سالار او وقت بیز اؤزوموز مجبوروق تهرانا گندک، اورانی آلاق، آزاد و دموکرات بیر حؤکومت قوراق و اؤز خلقیمیزین میلی آزادلیغینی بو یولیه تامین اندک. بو بیزیم بؤیوک وظیفه‌میزدیر. (گورولتولو آقیشلار) بورادا ایندییه قدر ایکی دفعه نیظام وظیفه سابقه‌سی اولوبدور. بیری

رضاخان دؤور هسینده اولموشدور کی، خلق اونو بؤیوک نیفرت ایله قارشیلایمیش و بو ایش عولمیزدان بیر نچه سی نین ده توقیف و تبعیدینه باعیث اولموشدور.

چونکی خلق او دستگاها اینانا بیلمیردی و حقی ده وار ایدی، بیر ده بو او اخیرده اولموشدور کی، خلقی زور ایله نیظامی آپاریردیلار، ایندی شهرلر- کندلریمیزده هامی اورکدن میلی قوشونا گیرمک اوچون داوطلب اولوب قوجا کیشیلر بنله نیظاما داخل اولماق ایسته بیرلر، بورادا منیم یانیمدا یوقوسلاو مطبوعاتی نین نوماینده سی اوتورموشدور. اونون ایظهارینا گؤره بیزیم خلقیمیز ایله یوقوسلاو یا میلی آراسیندا بیر اوخشارلیق واردیر. اورادا خلق آلمان ایشغالی دؤور هسینده مارشال تیتونون اطرافینا توپلانیب میلی آزادلیغی یارادیلار. اگرچی بیز او قدر قهرمانلیق گؤستره بیلمه میسک ولی حقیقتده بیزیم خلقیمیز بؤیوک و قهرمان بیر خلقدیر. اونون هنجوجه ایله تهران، ایصفاهان و باشقا یئرلرین اهالیسی ایله اوخشاریشی یوخدور. او، یوقوسلاو خلقی کیمی اوز آزادلیغی او غروندا موباریزیه قالمیشدیر. او فارس دگیل و فارس لاردان فرقلیدیر. دوننکی تظاهرات نیشان و ثردی کی، خلقیمیز اوزونو تانییب و اوز میلیتینی تشخیص وئریدیر. آزادلیغین معناسینی دوشونوب و اونون قدیر و قیمتینی درک ائله میسیدیر.

کچن گون من آقای ایچکیان ایله صوحت ائلیردیم، او دئییردی کی، فدایی قوملری زنجانا وارید اولماق هامان تهران مورجعلری قاچماق تداروگو گؤروردولر.

ایندی ده اگر یوز نفر قزوینده تاپیلسا اونلارین هامیسی قاچاقلار. من تهرانان موتعدید مکتوبلار آلمیشام. بو مکتوبلار یازیرلار کی. سیز حرکت ائتمک هامان تهرانین داخلینده بؤیوک اینقیلاب و یجودا گله جکدیر. مرکزی حؤکومت بیزی بو ایشه وادار ائدرسه بوتون ایران خلقلری اسارتدن خیلاص اولاجاقلار. آما بیلمه لی سیز کی، بؤیوک آرزولاری غیر مونتظم قوه ایله انجام وئرمک اولماز. بیزیم گرک توپوموز، طیاره میز و هر جوره سیلاحیمیز اولسون. بیز ائومیزین پالازینی ساتیب تانک، توپ و طیاره آلمالی ییق. ایران آزادلیغی آذربایجان آزادلیغیندان آسلیدیر.

خلقین میلرله تلقرافینا جواب وئرمگه حاضیر اولمایان مورجع صدر و حکیمی حؤکومتی بیزیم نهضتیمیزین سایه سینده ایصفاهاندا و ایرانین باشقا شهرلرینده انجمن ایالتی و ویلایتی اینتیخاباتینا حاضیر اولدو. حالبوکی. بوندان قابق بو قانون ایجرا سینا آیری قانونلارین مانع اولدوغونو سؤیله بیردی. بیز ایکی یول آیرجینداییز، یا گرک تهران حؤکومتی آزادلیق یولو ایله گنده و بیزیم آزادلیغیمیزا مانع اولمایا، اگر گنتمزسه بیز اونولا گنتمه میجه بییک و اگر مومکون اولسا اونو بیخیب یئرینه بیر دموکرات رژیم یاراداجغیز، (آلقیشلار) بیز مومکوندور نچه گون موقتی حالدا چتینلیک چک و ایقتیصادی فشار دا گورک، ولی بؤیوک ایش گورمک ایسته مین ملت گرک بو کیمی فشارلارا تابلاشسین. محاربه مؤقعینده گوردوک کی، روسیه میلی و باشقا میلتر نه قدر فداکارلیق گؤستریدیلر. بیز اونلاردان عیبرت آلمالی ییق.

دوننکی میتینگ و اطرافدان گلن تلقرافلار و کاغازلار بؤیوک احساسات نیشان وئریدی. آذربایجان خلقی همیشه اوز آزادلیغینا علاقه نیشان وئرمیشدیر. صفویه نهضتینی ایکی یا اوچ شئیخ و یجودا گنیردی. اونا دموکرات فیرقه سی ده یوخ ایدی. بیزیم ایسه مونتظم قودرتلی بیر فیرقه میز اولدوغو حالدا داها بؤیوک اوردو یاراتماغا قادیریک. میلیتیمیزین بؤیوک کچمیشی واردیر و بیر داها دونیا گؤستره جکدیر کی. صادق، صمیمی، فداکار، قودرتلی و دواملی بیر میلیتدیر. او قدیردان و صمیمی دیر، اونا فقط بیر باشچی لازیم ایدی و ایندی او باشچی فیرقه میز اولماق اوزره و یجودا کلمیشدیر. اعتراف ائتمک لازیمدیر کی، فیرقه خلقیمیزی بو بنش آی مودتینده چتینلیکلردن و اگری- بوروق یوللاردان گنچیرتمیشدیر و گله جکده ده گنچیرمکدیر.

تهران حؤکومتی بیر گون فرخی بؤیوک ایختیارات و پول ایله گؤندردی. بیر گون ده بیاتی، بیات آقای سراجین ائوینده بیزه دئییردی کی، بیز سیزین موختاریتیزی تامین ائدیریک، بیز اونا دندیک کی، سیز بو گون دئییرسیز و صاباح اینکار ائده بیلر سیز. بیزه ایسه حقیقی تضمین لازیمدیر، او ایسه میلی خلق قوشونو اولاییلر.

«حقیقت ایسه همیشه توپون آغزیندان چیخار»، بیر ملت حقیقتی فقط توپ و گولله وسیله سی ایله نیشان وئره بیلر. آه و ناله میسه باخماز. بیزیم حؤکومتیمیز دموکراتیک حؤکومتدیر. بوتون طبقه لرین حؤکومتیدیر. قوی روحانیلر و بوتون طبقه لر ال- اله وئرسینلر و موختاریتیمیزی قوروسونلار.

قوی جوانلار میلی قوشوندا شیرکت ائله سینلر و قوجالار اولارا لیباس، پالتار و جوراب گؤنده رسینلر. بیز بو یولدان خئییر گؤره بیلر یک، نجه کی میلی حؤکومت قورولان گون وعده وئردیک کی، خلقیمیزین مال، جان و ناموسونو

حیظ ائدهجگیز. حتا دوکانلارین قباغیندا یاتاغاغیمیزی دا وعده وئر دیک، هامی بیلیر کی، وئر دیکیمیز وعدهیه مردلیک ایله عمل ائتمیشیک.

ایندی ده خلقین مالینی و ناموسونو حیظ ائله مگه قول وئریریک و سوزوموزون اوستونده دوراغاغیز. بیز ایفتیخار ایله دئییه بیلیریک بونو، خلق بیزیم آرخامیز دادیر. کندلی نین و کارگرلرین هامیسی. شهرین موتوسیط طبقهسی، بلکه ده عالی طبقهسی عومیتله بیزیم دالیمیز دادیر.

خلق بیرلشه جکدیر، بیز بونا اینانیریق. بورادا گرک قانون حؤکم سورسون و قانونو حیظ ائتمک اوچون ده توپ و توفنگ لازیمدیر. اودور کی. گرک میلی میلی قوشون سیرالارینا گیرمگه تشویق ائدک. بیز دئمیریک کی، قباقدان موحاریبه وار و موحاریبه اولمایاجاق اما اگر موحاریبه ائتمک ایسته سهر، بیز بیر نفر قالانا قدر مؤقعیت یولوندا چالیشاغاغیز.

ایندی ده فیکر ائلیرم کی، موحاریبه اولمایاجادیر، اما بیز اوزوموزو گرک حاضیرلایاق، دالی چکیمک یوخدور. اگر بیزیم آزادلیغیمیزا تجاویز اولسا هامی میز گندیب ساواشاغاغیق، هامی میز گرک اوزوموزو حاضیرلایاق تا هئچکس بیزیم آزادلیغیمیزا و حقیمیزه تجاویز ائتمگه جسارت ائتمه سین. اودور کی، آقالاردان خواهیش ائدیرم کی، هرکس اوز یئرینده بیر موبللیغ اولسون، خلقی باشا سالسین تا میلی قوشون یارانسین. قوشون کوچدن کنچنده خلق اونو گول دستهلری ایله ایستیقبال ائله سین.

قوی وطن آزادلیغی یولوندا فداکارلیغا حاضیر اولان جوانلاریمیزین باشلارینا گوللر تۆکولسون. قوشوندا گرک قانون اوزوندن اولسون و بوتون قانونی باشا چاتمیش اولانلار نیظاما گنتسین، قوی هامی نیظامی لیباس گنسیین.

من اوزوم ده گئییه جگم. قوی هامی بیلسین دونیادا بیر میلت وار کی، اونون بوتون افرادی آراد و کیشی اوز آزادلیغینی مودافیعه ائتمک اوچون سیلاح گۆتورموشدور. حؤکومت ایله خلق آراسیندا ایختیلاف اولمامالیدیر.

گرک خلق اوزو حؤکومتین حیظ ائتسین. بیز مومکوندور ایشتیبا ائدک ولی بو ایشتیباهلاری دوزملده جگیز. قوی روزنامه ده. تلفوندا، تلقرافدا بیزیم ایشتیباهلاریمیزی دنسینلر تا دوزملدک. بیز باش اوجالیغی ایله دندیکلریمیزی انجام وئریشیک، ایندی بیزیم دوشمنلریمیز بیزی نچه نفر ماجراجو آدلاندرانلار بنله بیزه بیر ایراد تاپا بیلیرلر. اونلار فقط کیچیک باهانالار توتورلار. مثلن دیل مساله سین بیزه بیر گونا بیلیرلر. او آقالار بونو بیله لیدیرلر کی، آذربایجانلی فارس دگیل و اوزونه مخصوص دیلی واردیر. زور ایله ده اونو فارس ائله مک اولماز. بیز چوخ بؤیوک موفقیتلر قازانمیشیق، بیزیم ایشلریمیز قباقدان گنده جک. اولکه میز ایستر ایسه طبیعی ثروتدن چوخ زنگین بیر اولکه دیر. جوغرافیایی نقطه می نظرندن تیجارتی یوللار اوستونده واقع اولموش بیر مرکز دیر. اولکه ده داخلی آیری سئچگیلیک آرادان گندیب، واحد، موحید بیر خلق عمله گلیمشیدیر. بو بیرلیگی حیظ ائتمک اوچون یئنه ده تکرار ائدیرم قوشون لازیمدیر. قوی بیز ائومیزین فرشین. اسبابینی ساتمالی اولساق اسلحه آلاق و میلی قوشونوموزو وجودا کتیریک، آزادلیغیمیزی ساخلا یاق. یئری گلرسه تهرانا گندیب آزادلیق علئیه نه موباریزه ائدن ایرتیجاعین اوجاغینی داغیداق، تهرانلیلار اوچون ده دمورکراتیک حؤکومت قوراق. (آلقیشلار)

آقای پیشهوریدن سونرا آذربایجان تیجارتی نین آق ساققالاریندان آقای حاجی علی اکبر صدقیانی حاضیرانی تبریک ائدیب، بوتون خلقین بو بؤیوک ایشی خوشوقتلیک ایله ایستیقبالا حاضیر اولدوغونو، سؤیله دیلر.

آقای صدقیانیدن سونرا آقای بادکان مرکزی کومیته سی صدر مو عابینه سؤز وئر یلدی.

آقای بادکان: آقایان مؤحترم آقای پیشهوری نین او قوی نیطقیندن سونرا من اوزومه حق وئر میرم کی، دانیشام، اما من ایسته میرم دئیم کی، مؤولای متقیان علی بن ابی طالب علیه السلام بویورور: الحیات تحت ظلال السیوف. دیریلیک قیلینجلارین سایه سینده دیر. نئجه کی آقای پیشهوری بویوردولار همیشه بورادا نیظام وظیفه یه چاغیریش اولاندا گؤروردوز کی، آرانلار گندیردیلر خلقی ائویندن چکیب کتیریدیلر. بونو دا مورتجعلر ده گؤردولر کی، دونن اون بنش مین نفر دن چوخ آدام گلیمشیدیلر کی، ایسته بیردیلر داوطلب یازلیسینلار.

بیزه پیشناهادلار گلیدیلر کی، قوجالار داوطلب اولورلار، یا خلقدن پیشناهاد گلیدیلر و من بورادا رسمن پیشناهاد ائدیرم کی، هامی نیظامی پالتار گنسیین و ایدار سینه، ایش باشینا گنتسین. اونا بینان من اومیدوارام و امینم کی. آذربایجان خلقی اوز آزادلیغینی حیظ ائتمکدن اؤترو نه تک نیظاما گنتمگه بلکه اولمگه ده حاضیردیر. هابئله آقایان

توجار و عولما طرفیندن ده بو خصوصدا بؤیوک علاقه گؤرسنیر و آقای پیشهوری نین بویوردوغو کیمی امینم کی. گلهجکده بؤیوک وحدت- میلی عمله گلهجکدیر. ایندیکی بؤحران موقتی دیر.

بو، رژیم دگیشدیرمک سایه سینده دیر. بو کیمی مؤوقلرده ایقتیصادی رابطلر قیریلار، بؤحران عمله گلر. اودور کی، بیز گرک بونا دؤزک و ال-اله وئرک و گلهجکده بو گونکی طبقلر آسایش ایله یاشاسین. بیز هنج بیر طبقه ایمتیاز قایل دگیلیک. (آقیشلار)

آقای بادکاندان سونرا سردار میلی ستارخانین آخوی سی آقای حاجی عظیمخان بنله دئدیله: من بو وقتیمده حاضریم توفنگ گؤتورم و هر یئره بویورسالار گئدم. بیز اولنهجک میلته خدمت ائدهجگیک. بیز میلتین و او کندلی قارداشلارین نؤکری بییک. (شیدتلی آقیشلار)

میلی مجلسین ریسی موعاوینی، آقای رفیعی (حاج نظام الدؤوله) قیسا بیر نطقده دئدیله کی: بنده کمال ایفتیخار ایله بو فیرقه و حؤکومه و ارید اولماغا موقوف اولدم. من اولیندن حیس ائله دیم و تمام عمل و قرائین ده نیشان وئریر کی، منیم آنلادیغیم کامیل دوروستور. من ده ملاک طبقه سی و اوز طرفیمدن بونو تبریم ائدیرم. من موتاسیفم کی. اوز سینیم ایجازه وئریمیر اما نوملریم وار کی، بو فئیزی درک ائدهجکلر.

آقای بادکاندان سونرا آقای قولیخان بورجالو قارا پاپاق ائلی طرفیندن آذربایجان آزادلیغینی دیفاع ائتمک یولوندا او ائیلین حاضر اولدوغونو بیان ائدیله.

بو مؤوقده میلی قوشونا آد یازدیرماغا کلنلرین آدلارینی ثبت ائتمگه باشلاندی. معاریف وزیریمیز آقای بیریا مورتب سوتونلارلا موحطه ده موقوف اولان داوطلبلر اوچون موهیبج بیر نطق ایراد ائدیله.

مجلس ساعات ۱۱- ده سونا یئتیشدی

بو گوندن اعتبارن بیر طرفدن جوانلار دسته- دسته میلی وظیفه یازیلیر او بیر طرفدن اونلاری تشکیل ائتمگه مامور افسرلریمیز اونلاری قبول ائدهرک واحیدلره و اولدن تهییه ائدیلمیش نقشه اوزره میلی قوشون تشکیل ائتمی و وجودا کتیریرلر.

یئری گلمیشکن بونو دا قنید ائتمه لی بییک، میلی قوشونوموز تشکیلنده افسر مساله سی چوخ بؤیوک اهمیته حایز ایدی. ارفعین خایانه سیاستی نتیجه سینده اوچونجو لشگرین افسرلری اوز درجه و مقاملارینی الدن وئریمک قورخوسوندان آذربایجانلی ترک ائدیلمیشلردی. قالانلارین دا سایه او قدر آز ایدی کی، اونلارین واسیطه سی ایله قوشون تشکیل ائتمک مومکون اولایلمزدی.

بو مؤوقده «ایران ارتشی» تشکیل ائتمک فیسادی و ارفعین آپاردیغی خایانه سیاست اوزوندن تنگه گلیب فرارا مجبور اولان ایران افسرلری، نهضتیمیزین مؤحکملیگینی و ایرلی گئتمه سینی ائشیدیب دسته- دسته بیزه مولحق اولوردولار.

هله فدایی حرکتی باشلانان گونلرده بو افسرلردن بؤیوک ایستیفادلر گورونموردو. عومومیتله بیزیم طرفه پناهنده اولان افسرلر ایران ارتشی نین ان فعال، ان صمیمی و ان فداکار کادر و صفی تشکیل ائدن یاخشی تحصیل گورموش جوانلار ایدی.

بونلار مخصوصن سیاسی مفکوره و آزادیخواهانه روحیه مالیک ایدیلر. اونا گوره بیزیم میلی قوشونوموزون تشکیلنده اورکن چالیشماغا باشلادیلر.

بونولا بنله افسر آزلیغی شدید بیر صورته احساس اولونوردو. بو احتیاجی رفع ائتمک اوچون تعجیلی بیر صورته حربی مکتب یارادیلیب فدایی جریانیندا یارارلیق گؤسترن ساوادلی جوانلارین تحصیلینه ایقدام اولوندو. دیگر طرفدن اوزون مودت قوشوندا خدمت ائدن گورو هبانلارا افسرلیک وظیفه سی تاپشیریلماقلا، افسر مساله سی ده ساده بیر صورته رفع ائدیلمیش اولدو.

قوشونون لیباس و لوازماتی ایسه میلی حؤکومتین کارخانا و صنایعه اولان علاقہسی سایهسینده چوخ نئز بیر صورتده تهییه اندیله بیلدی.

بو ایش او قدر سرعت ایله انجام تاپدی کی، قوشون ایشی ایله مشغول اولان افسرلر اؤزلریده حئیرتده قالدیلار. زیرا دونن کئندن چاریق ایله گلن کندلی بالاسی، بو گون قوشون پالتاری گنئیب نئچه آی تعلیم گؤرموش بیر قوشون فردی کیمی رسمی گنچیدلرده ایشتیراک ائتمکله اؤزونون ایستعدادینی بوروزا وئردی.

ماعاریف ساحه سینده

ماعاریف ساحهسینده ده فیرقه بؤیوک قدملر گؤتورمگه موفق اولدو. ۱۲- شهر یور اعلامیهسینده دیل بارهسینده مئیدانا آتیلان شوعارلاری میلی حؤکومتیمیز همامان تشکیلینین اولیندن آرتیق فداکارلیق ایله ایجرا ائتمگه باشلادی.

بوتون ایداره و مدرسهلریمیزده فقط اؤز میلی دیلیمیز رسمی اولراق قبول اندیلدی. بنله بیر فورستی اورک دؤگونتوسو ایله گؤزلهین خلق، حؤکومتین امرینی جان و دیل ایله ایستقبال ائتدی.

خلقیمیزین موباریزه اورقانی اولان آذربایجان روزنامهسی دیل و ماعاریف اوغروندا بؤیوک یارارلیق گؤستردی. اونون صفحهلری شاعیرلر و یازچیلاریمیز اوچون گنئیش قلم مئیدانی اولماقلا یئنی یازچی و شاعیرلر مئیدانا چیخیب اؤزلرینین ایستعداد و هونرلرینی گؤسترمگه ایمکان تاپدیلار، مخصوصن میلی نهضتیمیزین نتیجهسینده یوکسلن عمومی روحیه شاعیر و یازچیلاریمیزا بؤیوک ایلهام منبعی اولوب اونلاری یازیب یاراتماغا وادار ائتدیگی قنید ائتمک لازیمدیر. شاعیرلریمیزین کئچن شهر یوردن ایندیکی شهر یوره قدر یازدیقلاری جورات ایله دئمک اولار کی، الی ایل مودتینده یازدیقلاریندا داها آرتیق اول بیلر. بیر ده سؤز یازینین و شعرین چوخلوقوندا دگیلدر، شعرین دگری اوندان تجسوم ائیلن روحیه ده آرانیلیر کی، بو جهندن بیر ایلیک ادبیاتیمیز فؤوق العاده غنی و ثروتلی دیر. سایهقلی شاعیرلریمیزدن علی فیطرت، اعتماده، محزون، ساهیر و ساینلری دئییهیلریک عؤمورلرینده یازیب اینتیشار وئردیکلری شعرلرین مونسبتیله او قدر شؤهرت و حؤرمهت قازانا بیلیمیشلردی کی، بو بیر ایلین مودتینده قازانمیشلار. جوان شاعیرلریمیز ایسه دئییهیلریک کی، اؤز شؤهرت و یارادیشلارینی فقط میلی نهضتیمیزدن ایلهام آلمیشلاردیر. آذر اوغلو، علی توده، مدینه گولگون، محمد علی درفشی و غنیرلری فقط نهضتیمیزین شاعیرلری حساب اولونا بیلرلر. بونلارین نهضتدن اول یازدیقلاری اشعار نهضت زمانی یازدیقلاری ایله قابیل موقاییسه بنله اول بیلمز. بونلارین هامیسیندان علاوه میلی دیلیمیزده مئیدانا چیخان روزنامهسیدیر. ایندی بیزیم اؤز دیلیمیزده ۸ روزنامه چیخیر. بونلاردان علاوه آیلیق مجلهلریمیزین ده اساسی قویولموشدور. اومید ائدیریک نئز بیر زماندا اونلار دا اؤز اینتیشارلاری ایله گؤزلریمیزی ایشیقاندیراجاقلار. ادبی جهندن بیر قدر ضعیفلیک وارسا دا لاکین اونون دا پشنکلی تک- تک نظره چارپامیش دگیلدر. بو بیر ایل نهضت زمانیندا فقط آذربایجان روزنامهسینده ۲۵۵- قیطعه شعر چاپ ائدیلیمیشدیر کی. بو آذربایجاندا گورونمیش بیر ایشدیر.

سیاسی مطبوعاتا گلدیگه دئییهیلریک کی، چوخ بؤیوک قدملر گؤتوره بیلیمیشیک. بو خصوصدا آقای پیشهورینین سیاسی موضوعلاردا و عمومی ایشلریمیز حقیقده یازدیگی مقالهلرین بؤیوک تاثیرلی اولموشدور. آقای پیشهورینین فارسی دیلینده اولدوغو کیمی آذربایجان دیلینده مخصوص سبکی واردیر، بو سبک فؤوق العاده ساده و روان اولدوغو قدرده حاوی اولدوغو ضرب اولمتلر، کینایهلر، منطیقی جوابلار و اساسلی دلیللر ایله اوخوجونو دوشوندوردو کجه ایقناع ائدیر و اونون روحوندا درین بیر تاثیر بوراخماقلا، اونا نه قدر موخالیف اولور اولسون، مقالهنی قورتاردیقا راضی قالما یا بیلمز. بو ایسه بیزیم جوان یازچیلاریمیزا سرمشق اولموش یازیمیزین ساده و طبیعی لیگینی تامین ائتمیشدیر. بورادا آقای پیشهورینین تهران روزنامهلرینین بیرینه وئردیگی دیش سیندیران جوابی نمونه اوچون درج ائدیریک:

اۆلمک وار دؤنمک یوخدور

خلقیمیزین میلی آزادلیق یولوندا گؤتوردوگو بؤیوک قدیمین حقیقی معناسینی درک ائتمکدن عاجیز اولان تهران آزادیخاهلاری، ایکی اساسلی مسالده بیزه اؤز عقیدملرینجه بؤیوک ایراد تاپمیشلار. بونلاردان بیرى آذربایجان دیلی، ایکینجی سی ایسه آذربایجانلیلارین میلی دیر. بو ایرادی بیز اؤزلرینی آزادیخاه آدلاندیران فارس موتعصبیلرینین هامیسیندان ائشیتیمیشیک و جوابیمیز دا چوخ ساده اولموشدور. آذربایجانلی فارس دگیل و فارسی دیلینی ده آذربایجانلینین اکثری باشا دوشه بیلمیر. گوج ایله او دیلی آذربایجانلیلارا تحمیل مومکون اولایلمه میس و اولمایا قادیر.

آذربایجاندا انله بیر ائو تاپیلماز کی، اونون اهالیسی آذربایجانلی اولسون آما آذربایجان دیلیندن باشقا بیر دیل ایله دانیشماغا رغبت گؤسترین. مرحوم حاجی امام جومعه خوی قیرخ ایل تهراندا یاشادیغی حالدا اؤزونون تکیه کلامی اولان «پی اوغلان» سؤزونو ترک اندیب اونا مونسایب بیر فارس سؤزو ایشلده بیللمه میسدی. بو ایسه تهرانلیلار آراسیندا ضرب المثل دیر. تهرانین اؤزونده حاجی امام جومعه کیمیلرین سابی یوزمیندن علاوه دیر و بونلارین هامیسی اؤز آراریندا آذربایجان دیلی ایله دانیشماغی سئور و اوندان لذت آپارالار. آذربایجانلی یوز ایل خاریجده قالارسا اخلاق، روحیه و طرز تفکور جهتن آذربایجانلیدیر. او اؤز یوردونو، اؤز آنا و بابا اوجاغینی سئور و اونو یاد ائتمگه ایفتیخار اندر.

آذربایجانا دیلسوزلوق ائدن فارس آزادیخاهلارینا دئمک گرکدیر کی، سیزلر اگر وحشته سالیب تهرانا چکدیگیز آذربایجانلیلارین اورگینه گیره بیلسیز اورادا آذربایجانا اولان عشقی و محبتی گؤردوکده حنیرت اندرسیز.

چونکی سیزده اؤز یوردوزا محبت و علاقه یوخدور. آذربایجانلی هنج بیر جهتن سیزه بزمه مدهیگی کیمی وطن محبتی، آنا عشقینده ده سیزلره اوخشاماز. سیز اونو تانییا بیلمز سینیز. چونکی ماهیتینده اولان غورور- میلی دن سیزلرده اثر یوخدور. دوغوردور آذربایجان دموکراسی نهضتی باشلانان زمانا دک اؤزونون میلی حقیقده آز دانیشمیشدیر، ولی عملده همیشه او اؤزونو مستقیل بیر میلّت حساب اندیب، جهت و سبب سیز عزیز اولان فارسلا را یابانچی گؤزویله باخیب، اونلارین تحت- حاکیمیتینده یاشاماغی اؤزونه عار بیلیمشیدیر.

گندین تهرانین جنوبی محللرینده و کارگرلر یاشایان کوچملرده بیر قدر دریندن تحقیقات اندین! آذربایجانین موختلیف گوشملریندن بیر پارچا چورک قازانماق اوچون موهاجیرت اندیب، اولاردا فقیر و یوخسول حالدا یاشایان زحمتکش و قهرمان اینسانلارین حالی ایله آشینا اولون. سونرا اونلاری همان محللرین قهوه خانالاریندا تیریپاک منقللرین باشیندا اینسان قیافه سینی ایتیرمیش سفیلر و یا کرج سوپونون کناریندا کثافت موجسمه سی اولان سیرانی قازانلارینین اطرافیندا چومباتما ووروب عراق زهرمار ائدن فوکولولاریز ایله موقایبسه اندین. اوندا آنلار سیز کی، آذربایجانلی نییه اؤزونو سیزدن حساب ائتمیر و نه سببه بیز اونو بیر میلّت تانییب اؤزونو ایداره ائتمگه حقلی بیلیریک.

تهراندا مونتشیر اولان کئیهان روزنامه سی اؤزونون «پیام به پیشهوری» عنوانی آلتیندا منه خط یازمیش اولدوغو مقاله یه شخصیم خوصوصوندا اهمیت قابل اولماییب و من شخصن خودسیتالیق ایله ایشیم اولمادیغیندان اونون حقیقده یازدیغی موثبت سؤزلره انله قیمت وئرن دگیلم. اونا گوره او خوصوصدا بحث ائتمک ایسته میرم. اصلن فارسلا آذربایجانلیلاری اؤز یانلاریندا آنلاماز و قابا حساب اندر، حتا اؤزلرینه یاراشان آدلار ایله ده اونلاری آدلاندیرماقدان خجالت چکمز لر. «کئیهان»-دا مقاله یازان آقا دا او خیال ایله منیم باشیمی یاریب اتگیمه قوز تۆکمک ایسته میسیدیر. قوی ریاکارلیق، ایکی اؤزلولوک تهرانلیلارا قالسین. بیز آچیق دانیشاق و اونلارین حیله گرلیگی بیزی آلداتماسین. پیشهوری یه پیام گؤندرمگین فایداسی یوخدور. آذربایجاندا وجودا گلن بؤیوک نهضتی پیشهوری وجودا گنیرم میسیدیر. بو خلقین روحوندان، اورگیندن قویان بؤیوک نعره نین اثریدیر. پیشهوری و اونون مسلکداشلاری ایسه خلقی سئویب اونون سعادتینی آرزو ائدیکلرینه گوره بو نهضتدن کناردا دورا بیلمز دیلر. پیشهوری ساده بیر یازیچی دیر. لئیکن او همیشه فیکیرلرینی خلقدن آلدیغی اوچون خلقین احتیاجلارینی دوشونوب، اونون دردلرینی آنلایانلاردان اولموش، اونون سعادتینی اؤزونه مقصود و هدف قرار وئرمیشدیر.

کئیهان روزنامه سی نین یازیچی سی آقای نوشادین ایشتیباهی بونادیر کی، او پیشهوری نین آذربایجانین میلی آزادلیغینا قاریشماسینی، مورتعلمر ایله آپاردیغی موباریزه ده گوردوگو خسارت یا مورتعلمرین اونون شخصی حقیقده ایشله دیکلری خیانتینده آختاریر. بو پیشهورینی تحقیر ائتمک دئمکدیر. پیشهوری و اونون کیمی خلق خادیملری سیاسی موباریز ملرده اؤزلرینین شخصی احساساتلارینی دخالت وئرمز لر، بو چوق کیچیک و جاهیل آدمالارین ایشیدیر.

من په‌لوی‌نین اون بیر ایلیک زیندانی ایله مجلس مورتلرینین اعتبارنامه‌یه ایشلتدی‌کلری مسخره‌آمیز اوشاقلیغی چوخدان اونوتوشام. بیز ایندی بؤیوک بیر ایش ایله مشغولوق. کئچمیشی خاطرلاراماغا بئله وقتیمیز اولما بیلیم. حتا او قارا گونلرده بئله من شخصی اینتیقام حسی و خصوصی عداوت ایله یاشامامیشام و بونو ایفتیخار ایله یازا بیلرم. ووجدانیم بو خصوصدا راحت و آسوده دیر. ظاهیری آزادی‌ها‌لارین خلقیمیزین میلی مباریزه‌سینه شخصی رنگ و اثره‌سینه اؤز آرشینی ایله اولچمک دئییرلر. بیزیم مباریزه‌میز شخصی دگیلدیر و کیمسه‌دن شخصی اینتیقام چکمک ایسته‌میریک. سیاستده اینتیقام ایله مشغول اولماق اولماز، صؤحبت پیشه‌وری‌نین شخصی اخلاقی اوستونده دگیلدیر. ناحق یئر بیزی تطمع ائتمگه چالیشان تهران یازیچیلارینا بو کیمی یازی‌لاری اوخودوقدا آجی‌بیریق. اونلارین روحلاری‌نین ضعیفلیگینه یازیغیمیز گلیر.

مثلاً کنیهان یازیر: «سبز آذربایجان دیلی و میلتیندن صرفنظر ائتسه‌نیز، بیر کوچیک‌خان، بیر ستارخان، بیر خیابانی اولما بیلرسیز.» من بؤیوک سیمالارین آدینی همیشه احتیرام ایله دیکر ائتمیشم. لئیکن اونلار هرگیز تقلید ائتمک آرزوسوندا دگیلم. چونکی من شخصی آد اوچون چالیشمیرام، من آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی‌نین عادی بیر عوضویم و آرزو ائدیرم خلقیمیزین نهضتی فیرقه‌میزین آدینا تمام اولسون و من ده فیرقه‌نین بؤیوک آدیله ایفتیخار ائدیم. تازا، تهرانین ستارخان، خیابانی، کوچیک‌خان و محمد تقی‌خان کیمی فداکارلارا و ئردیگی پاداش آرزو ائدیلمه‌لی بیر پاداش دگیلدیر. لنین و موصطفا کمال اولما فیکیری ایسه ایدن منده اولما بیلیمز. چونکی لنین کیمی شخصلر هر بیر موحیطده دوغا بیلزلر. آتا تورک ایسه باشقا بیر شرایطده مئیدانا چیخمیشدیر.

«گلین بو کیچیک دایرمدن کی. اؤز دؤورمنیزده چکمیش‌سبز آباغینیزی کنار قویون، بو مومبیزلیک کی، آذربایجان ایله ایرانین سایر نوقطه‌لری آراسیندا چکمیش آرادان گؤتوروز تا بیر کوچیک‌خان یا ستارخان یا خیابانی و یا لنین و یا آتاتورک اولاسیز.» بونو تهران آزادی‌ها‌لاریندن بیررسی یازیر. بو ثبوت ائدیر کی. اونلار چوخ عاجیز و چوخ زبون آدمالردیر، اؤز ایراده و قوه‌لرینه ائتمک‌لاری دا بوخودور. خاریجدن بیر نیجات و ئریجی آختاریلار. بیر میلت اوچون بوندان بؤیوک بدبختلیک اولما بیلیمز. دونن رضاخاندان نیجات گؤزله‌بیلر بو گون پیشه‌ورین آذربایجانین دؤورمه‌سینه چکیلن دایرمدن پوزوب اؤزلری اوچون آزدلیق و وجودا کئیرمک طلب ائدیرلر. بو بنچارلیقدیر، بو انله بیر بدبختلیک‌دیر کی، دیری و عاقیل میلتلر اونو ائتمکدن نیفرت ائدرلر. پیشه‌وری ایسه اوزونون مسخره‌هالا دوشدوگوندن خجالت چکیر.

دوغرودور پیشه‌وری آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی‌نین آغ‌ساقال‌لاریندن حساب اولونور و آذربایجان مجلس میلی‌سی اونا ائتمک‌دن ائدیب میلی حؤکومتین باشیندا قویومشودور. لئکن او هئجوقت خودسر و مطلق اولعینان دگیلدیر. او فیرقه و میلتین بیر سر‌بازیدیر. او بیرینجی‌سی‌نین دستورو، ایکینجی‌سی‌نین آرزوسو اوزره حرکت ائدیر.

بنچارا تهرانلار گؤرکور خلق و میلتین قودرتینی هله ده درک ائده بیلمه‌میشلر. اونلار انله خیال ائدیرلر کی، پیشه‌وری‌نین شوهرتی و یا آذربایجان خلقی‌نین اونا اولان ائتمک‌دن، اونون قابقدان تهیه ائتمک‌گه نقشه اوزریله وجودا کلمیشدیر. یا اینکه پیشه‌ورینی آپاریلان مباریزه ده قاباغا چکن اونون قاباغا دوشمک منظوروندان ایرلی کلمیشدیر.

بورادا آذربایجان خلقی‌نین ذکواتی و روح یوکسلیگی آشیکارا چیخیر. آذربایجانلی هرگیز حاضیر اولماز تک بیر شخصدن اؤزو اوچون نیجات و آزدلیق گؤزله‌سین و اونا خیطاب ائدرک سرحدلری آج بیزه ستارخان و موصطفا کمال اول، دسین. تهرانلی بئله سؤزلری دئمکدن اوتانماز. حتا اونو بیرینجی‌لیک قازانان غزت‌سینه یازیب اینتیشار و ئرمگه ده جسارت ائدر. بونلار آنلاماق ایسته‌میرلر کی، بیزیم قودرت و گوجوموز مباریزه‌نین میلی خاصیتینده دیر. آذربایجان خلقینی بیرلشدیریب و اونلاری دموکرات فیرقه‌سینه باغلايان آنجاق فیرقه‌میزین مئیدانا آدیغی میلی شوعلاری دیر.

بیز بوتون ایران نامینا آزدانیشمامیشیق. حیزب- تودمنین تهرانا گؤنده‌دیگی سابسیز- حسابسیز تلقرافلار هنوز اونودولمامیشدیر. بونلار بیهوده سؤزلردیر. تهران آزدلیق و ئرمبیلیمز، تازا او آزدلیغی آلدیقدان سونرا میلتیمیزین میلی اسارتی باقی قالماسینی بیز دوشونمه‌میش دگیلیک. ۷- یاشیندا تازا دیل اچان کؤرپه بالالارین باشینی بیگانه دیل تعلیم ائتمک واسیطه‌سینه ازیب، چورودوب، فاسید ائتمگه بیز آزدلیق دئییمیریک. بنش میلیونلوق بیر خلقی زور ایله یابانچی بیر خلقین حاکیمیتینه تانع ائتمک آزدلیق دگیلدیر. قرنلر بویو قهرمانانه مباریزه آپاران بیر جمعیتین میلتینی، اوچ نفرین خوشونا گلمکدن اؤترو اینکار ائتمک اینسانلیغا یاراماز. باشلادیغیمیز بؤیوک حرکتین میلی رنگ و میلی خاصیتینی دگیلدیرمک ایسته‌بیلر. خلقیمیزین سیلاحینی الیندن آلاماغا چالیشیرلار. بونلارین آزدیخه ماسکالاری بیزی ایغفال ائده‌بیلیمز. آزدیخه آدمالار بو میلتین باشقا بیر میلت اوستونده حاکیمیت سورمه‌سینی طلب ائده‌بیلیمز. آزدیخه‌لیق حالوا دگیلدیر. آزدیخه اینسانلار گرک حق و حقیقتی اینکار ائتمه‌سینلر. حق و حقیقت ایسه آذربایجانلیلارین میلی دیل، میلی آداب و روسومی، میلی اخلاق، میلی ایستعداد و میلی تاریخلردیر.

تهران آزاديخاهلاری بيزيم ميلتيميزی اينكار ائتمکله قایا و خشین ایستیبدا روخونا مالیک اولوب و مورتجکلردن داها مورتجع اولدوقلارینی ایثبات اندیرلر. آذربایجان خلقی ایسه اوزونون قودرتینی میلی بیرلیک و میلی آزادلیقدا تاپمیشدیر.

ایندی آذربایجان میلی بیر اولکهدیر. اونون قهرمان خلقی اوزونو ایداره ائتمگه لاییق اولدوقلارینی بوتون دونیا ایثبات ائتمیشدیر. تبریز مرکز مورتجکلرینین خایانه سیاستینه باخمایاراق هر جهتدن تهراندان ایرلیده دیر.

امنیت، آسایش، خلقی نین قنیدینه قالماق، اوجوزلوق، ایشسزلیک ایله موباریزه، ایقتیصادی، سیاسی و فرهنگی تدبیرلریمیز خلقی گلجگه گوندن- گونه آرتیق اومیدوار ائتمکده دیر. تهران حؤکومتی نین قلمرؤووندا ایسه درین و قطعی ناومیدلیک حؤکم سورمکدهدیر، مایوس بیر میلّت اینقیراضا محکومدور. اومیدوار میلّت ایسه هر جور موشگولاتا غایب گلیب یاشار و آرزولارینی ایجرا ائتمک یولوندا هئچ بیر فداکارلیقدان آیاق گئری قویماز.

ایندی بیز هرگون، هر ساعت ایرلی گندیریک. تهران ایسه مورتجکلرین و اوزلرینی آزاديخاه گؤسترمگه چالیشان بوشوغازلارین قارا سایه سینده فلاکته سوروکله نیر. بیز موباریزه نی آخیرا قدر آپارماغا آند ایچمیشیک.

اؤلمک وار، دؤنمک یوخدور!

«پیشهوری»

ماعاریف عالمینده اوز دیلیمیزده نشر اولونان مکتب کیتابلاری و بیناسینی قویدوغوموز میلی دارولفونوموز، فیرقه تاریخینه قیزیل خط ایله قئید ائدیلمه لیدیر. بونولا بیز ایفتیخار انده بیلرک ۱۲ شهر یور اعلامیه سینی حیاتا گئچیرمیشیک.

نهضتیمیز و دنیا سیاستی

نهضتیمیزین دایره سی گنیشله ییب اهمیت کسب ائدیگجه دنیا دیپلماتلاری و دنیا آزاديخاهلاری نین اونا نیسبت ماراق و توجهی آرتماغا باشلادی، نهایت ایش او یئره گلیب چاندی کی، آذربایجان مسالیه سی بین المللی شکل آلاق دنیا مطبوعاتی نین گونده لیک موضوعلاری نین بیرینجی سینی تشکیل وئردی. بوتون دنیا رادیولاری. موختلیف دیلرده اولکهمیزین آدینی و نهضتیمیزین جریانین سؤیله مکده بیر- بیرینه سیبقت ائتمگه چالیشدیلار.

بونون البته جور- بجور عیلتلری اولاییلردی. آما بعضیلری اوندان شورالار ایتیفاقی علییه نه ایستیفاده ائتمگه چالیشدیلار. بیزیم عقیده میزه گوره بو غدارانه و خایانه سیاست ایدی. اولار بیزیم داخلی دوشمنلریمیزدن مودافیعه ائتمک مقصدیه مسالیه نی بو شکله سالماغا جان آتیردیلار. حالبوکی آذربایجان نهضتی ایران اوچون تام معناسیله داخلی بیر ایش ایدی. ایران خلقی بو نهضتدن بویوک اومیدلر گؤزله دیگیندن داخلی و خارجی مورتجکلر اونا بو ایفتیرالار ایله بوغماغا چالیشدیلار. بعضی دوشمنلریمیزده بیزیم بویوک میلی حرکتیمیزه گولونج اولاراق تجزیه نامی وئرمله بوتون جماعتی بیزیم علییه میزه تحریک ائتمک ایستیه ییردی.

حالبوکی، داخلی موختاریت مسالیه سی تجزیه دئمک دگیلدی. فیرقه میز بو مسالیه نی ۱۲- شهر یور اعلامیه سینده مؤحکم دلیللر ایله شرح وئریم، بله بیر احتیمالین و توجیهین قاباغینی آلمیشدی. حتا بیزیم نظریمیزده «فدراتیو» اوصولو دا تجزیه دئمک دگیلدی. نجه کی شهر یور موراجیعتنامه سینده گؤستریلیبدر اگر فدراتیو تجزیه دئیلسه ایدی، ایله ایسه آمریکا جومهوریتلری ایتیفاقی، سوییس مملکتی تجزیه ائدیلب مرکزیتدن دوشموش مملکتلر حساب اولونمالی ایدیلر. میلی محلی موختاریت، دیل مسالیه سی یا انجومن ایالتیه وئرین گنیش ایختیارارت مودعی لری میزین ایفترا آمیز ایدیعالاری نین خیلافینا اولاراق بیر مملکتین تجزیه سی دگیل و دوغرودان دوغرو بوتون خلقین دؤلت تشکیلاتیندا دخالتینی تامین ائدیگی اوچون مملکتده مؤحکم و سارسیلماز بیر وحدت وجودا گلمه سینه سبب اولان ان اساسلی و

تجروبه‌دن گنج‌میش دؤولتی بیر تشکیلاتدیر. باشقا جور تصووری بئله محال‌دیر. نه ائتمه‌لی کی، میلی-دموکراتیک نهضت‌لری، شرفده مستعمیره علاق‌سی اولان بؤیوک دؤولت‌لرین دیپلومات‌لاری گؤرمک ایسته‌میرلر. اگر بو حرکتین آذربایجانا، آذربایجان خوددولاریندا قالماسینا اینانمیش اولسا، دیلار شاید اولولهنی اورتایا سالماز دیلار، نه ائتمه‌لی کی، نهضت‌لرین بیر مملکتین سرحدی داخلینده محدود قالمایاجاغینی اولار دا گون کیمی آشیکار گؤرمکده‌دیرلر. اونا گوره اللرینده اولان حدسیز-حساب‌سیز وسیله‌لردن ایستیفاده ائده‌رک بیزیم اوچون حیات-مومات مساله‌سی اولان میلی حرکتیمیزی بوغوب اورتادان آپارماغا چالیشیر دیلار. ایش گنتدیگجه مطبوعات و رادیولاردان تجاوز ائدیب، رسمی بین‌المیلی بیغینجاقلارا یئتیشدی، خارجی ایمر بالیستلرین قبالارینی یالماقدا ایمتاحان وئرن «تقی‌زاده» و «علا» کیمی جیب‌لرینی دولورموش خاینلر ماسکالارینی بیر تیب ایرانین داخلی ایشی اولان نهضت مؤوضوعونو خارجی اولکلرین موداخله‌سی ایله حل ائتمک ایسته‌دیر.

بو ایسه ایرانی ایستقلال و تمامیتینی رخنه‌دار ائتمک و ایرانین اهالی‌سینی اجنبیلرین حیمایه‌سی آلتینا تاپشیرماق دئمک ایدی. بو ایشین بو بیره گلب چاتماسی آذربایجان خلقینی عصبی‌لشدیریدگی قدر ده اولارین گؤزلرینی آچدی و اولارا آتلتدی کی، ایران هیات حاکیمه‌سینی تشکیل ائدن طرفیلی عونصورلر، اؤز حاکیمیت‌لری‌نین پوزولماسینی حیس ائتدیگده مملکت و میلی ده محو و نابود ائتمکدن چکینمزلر. علا و تقی‌زاده‌نین لندن و واشینگتوندا گوردوکلری ایشین معناسی بو ایدی.

آذربایجان خلقی بو عملدن چوخ آجی تجروبه‌لر آلدی، تهران مطبوعاتی ایسه بیر نچه موترقی روزنامه‌دن باشقا مساله‌نین ایچ اوزونو آجیب خلقه گؤسترمدن خوددارلیق ائتدیلر. اولاری خلقیمیز اورگیندن قالخان دموکراتیک حرکت مرعوب ائتمیشدی. یعنی بعضی مورجع و ساتقین تهران مطبوعاتی دا تقی‌زاده‌لر و علالار کیمی اجنبی بویوندوروغو آلتینا گیرمگی، خلق حاکیمیتینه و میت از ادلیغینا ترجیح وئریدیلر. بیزیم فیرقه‌میز گؤزل دوشونوردو کی، ایران آزاد اولمادیغی تقدیرده آذربایجان آزادلیغی تامین اولونا بیلمز، چونکی فیرقه اول گوندن ایران داخلینده اولماق شرطیله میلی نهضتی وجودا گنیرمیشدی. اونا گوره مورجع حؤکومت‌لرین یئرینی توتان قوام‌السلطنه کابینه‌سی‌نین باریشما دعوتینی قبول ائتدی. بو آیغا قالمیش خلق طرفیندن گؤشت حساب اولونسا دا لازیمی بیر گؤشت ایدی. چونکی اولن بو واسیطه ایله یابانجیلارین ایران ایستقلالینی بوغماق اومیدلری پوچا چیخدی. بو نهضتیمیزی تجزیه و و سایر ایفتیرالار ایله لکه‌دار ائتمگه جان آتان خاین و پارازیت عونصورلرین سیلاحلاری دا اللریندن آلینب، بوتون ایران جماعتی‌نین قباغینی توتان پرده بیر تیلیب تار-مار اولماقلا نهضتیمیز بوتون ایران اوچون میلی دموکراتیک بیر شکل آلدی.

قوام‌السلطنه حؤکمتی ایله باشلادیغیمیز موافیق‌نامه‌نین ایران تاریخینده بؤیوک قیمتی واردیر بو واسیطه ایله دیر کی. آذربایجان نهضتی ایران آزادلیغی‌نین ضامینی نامی آلماق ایفتیخارینی کسب ائده‌بیلدی. بو واسیطه ایله دیر کی. بیرمدن فیل یاراتماغا چالیشان ایمریالست نؤکرلری‌نین سؤزو قورتاریب. اؤز ایشلری‌نین دالینجا گنتمگه مجبور اولدولار.

دونیا دا یکی طرفلی اولمایان بیر حادیثه یوخدور، بو اصله گوره دونیا مورتع‌لری‌نین علیهمیزه قالدیردیقلاری هیاهونون دا مفید طرفی واردیر. بو هیاهو نتیجه‌سینده بوتون دونیا بیزی تانیدی. دیل، آداب-روسوم و میلی خصوصیاتا مالیک اولدوغوموزو درک ائتدی. آذربایجان آدی بؤیودو، دوشمنلیکدن خلقیمیز ده بؤیوک ایستیفاده ائده بیلدی.

ایش همیشه بئله‌دیر. دیری میت، هوشیار میت فداکارلیغا حاضر اولان میت هر بیر تصادوفدن ایستیفاده ائده بیلر. فارس‌لارین بیر سؤزو واردیر، دئییرلر کی، «عدو شود سبب خئیر اگر خدا خواهد». بو سؤز دوغوردور، بیزیم دوشمنلریمیز دوشمنلیک ائدرکن بیز اولارین دوشمنلیکلریندن فایدالی نتیجه آلدیق.

بو مساله‌یه هنج ده کیچیک باخماق اولماز، فارس موتعصبیلری همیشه چالیشیر دیلار دونیا یا بیلدیرسینلر کی، آذربایجانلیلارین اؤزلرینه مخصوص دیل، ادبیات و خصوصیت‌لری یوخدور. بؤیوک نهضتیمیز بو آخماق‌جاسینا اولان تبلیغاتا سون قویودو. حتا بیزه سیاسی سببلره گوره موثبت نظرله باخماق ایسته‌مه‌نین آمریکا و اینگیلیس مطبوعاتی‌نین موهوم قیسمتی حیس ائدیبلر، فارس موتعصبیلری‌نین ایدیعاسی دوغرو دگلدیر. آذربایجان خلقی‌نین اؤزونه مخصوص دیلی واردیر، بو دیل فارس دیلی‌نین بیر شؤعه‌سی اولماییب تمامیه آیری بیر دیل دیر.

هابئله آذربایجانلیلارین طرز تفکور و آداب-ماعاشیرتی هنجوجه ایله فارس‌لار ایله جور گلمز. بو خلق ترقی ائدیبلر دونیا‌نین موعاصیر خلقلرینه یئتیشمک اوچون اؤز دیلی، اؤز معاریفی، اؤز آداب و روسومی اوزهریله ایرلی گنتمه‌لیدیر.

توپراق مسالہسی

بیزیم میلی نہضتیمیزین وئردیگی بؤیوک ثمرلردن بیرسی ده توپراق مسالہسینین دوزگون حل اندیلہسی دیر. بو مسالہ ایران خلقلری اوچون حل اندیلہسی لازیم اولان موشگول مسالہلردن ایدی. فیرقہمیز ۱۲- شہریور موراجیعتنامہسینده وئردیگی وعدہلری لایقینجه انجام وئردی.

خالصہ کند و یئرلرین ایستیناسیز مجانی اولاراق کندلیلر و اکینچیلر آراسیندا بؤلونہسی و آذربایجان خلقینین علئہینہ چالیشان بؤیوک مالیکلرین یئرلرینین ده اللریندن آییناسی بؤیوک ایش ایدی. اوندان داها بؤیوک مالیک ایله رعیت آراسیندا اولان بہرہ مسالہسینین بیر دفعہلیک حل اندیلیب، قطعی بیر چرچیوہ آراسینا آییناسی حساب اولونا بیلر. بو ایش نہ تک آذربایجاندا بلکہ ایرانین بوتون ویلایلرینده ایقتیصاد و تکامل جہتیندن بؤیوک تبدولات وجودا کتیرمکدیر. تنز یا گنج گرک ایندی اولسون.

اونسوز گورولن ایشلرین ہنج جورہ فایداسی اولایلمزدی. یئر بؤلگوسو و مالیک ایله رعیتین حودودونو تعیین ائدن قانونلار میلی نہضتیمیزہ ایقتیصادی تمل و مادی اساس وئردی. اونا گورہ بیز بو مؤوضوعو فیرقہمیزین ان بؤیوک، ان اساسلی و ان قیمتلی موفقیتلریندن حساب ائدیریک.

بو خصوصدا شرح و بسط وئرمک ظنیمیزجہ آرتیقیر، چونکی خلقیمیزین اکثریتینی تشکیل وئرن کندلیلراؤز خصوصی زیندگانلیقلاریندان، اونون معناسینی درک ائتدیکلریندن فیرقہمیزین امری ایله اولومہ حاضر اولدوقلارینی گؤستردیلر. بونولا بئلہ توپراق مسالہسی ایله علاقہدار اولان بیر خارجی روزنامہ موخبیرینین بو خصوصدا یازدیگی مقالہسی تبلیغاتچیلاریمیز اوچون بیر معلومات منبعی اولماق قصدی ایله بورادا درج اولونور:

ایران آذربایجانی میلی حؤکومتینین کند تصروفاتی سیاستی و تدبیرلری

ایران آذربایجانی اہالیسینین بنشدہ دورد حیصہسیندن چوخوکنده یاشاییر. اہالینین شہرلردہ یاشایان قالان حیصہسینین موہوم بیر قیسمتی ده بیلاواسیطہ تورپاغا باغلیدیر، باغچیلیق، بوستانچیلیقلا گنجینیر. بورادا صنایع چوخ گئریدہ دیر و مملکتین حیاتیندا موہوم بیر رول اوینایا بیلیمیر. اونا گورہ ده کند تصروفات مسالہسی ایران آذربایجانی خلقینین حیاتیندا موہوم بیر یئر توتور.

آذربایجانین اولدوقجا مونیبیت و زنگین تورپاقلاری، بول سویو، مؤعتدیل اقلیمی کند تصروفاتینین گلیرلی بیر منبع اولماسینی تامین ائتمیشدیر. ایران آذربایجانی کندلرینین یئتیشدیردیگی بول تاخیل، مئیوہ، بسلہدیکلری مال-قارانین محصولو نہ اینکی خلقین احتیاجینی تامین اندیر، حتا آذربایجان، تہران و اونون باشقا ویلایلری اوچون نہ بیر آدوقہ منبعی رولونو اویناییر.

بورانین کند تصروفات محصوللاری (بوغدا، توتون، کیشمیش، قورو مئیوہ، دری، یون، گون و سایرہ) ایرانین خارجی تیجارتینین اساسینی تشکیل اندیر. بو سببدن دیرکی، ایراندا آغالیق ائتمیش سولالہلر، خصوصیلہ رضاشاہ حؤکومتی ایران آذربایجانی کند تصروفاتینی اوزو اوچون اساس گلیر منبعی ائتمگہ چالیشمیش و آذربایجان کندلیلرینین فداکار امگی و تورپاغین برکتی سایہسیندہ بول و اوجوز محصول الدہ ائتمیشدیر. لاکین ایران حؤکومتی بورادا کند تصروفاتی اوچون ہنج بیر ایش گورمہمیشدی. بیرجہ اونو دئمک کیفایت اندرکی، ایران آذربایجانی کندلیلری نہ اینکی کومباہن و تراکتورون نہ اولدوغونو بیلیمیرلر، بورادا حتا ان عادی کند تصروفاتی آلتی ساییلان دمیرمالا، دمیرکوتان ہلہ ایشلہدیلمیر، تورپاق گوبرلنمیر، بوستانچیلیق و مالدارلیق ساحلریندہ نہ ہنج بیر یینی اوصول اینطیباق اندیلیمیر، مال-قارایا بایطارلیق کؤمگی گؤستریلمیردی. کند تصروفاتیندا یئگانہ موہوم آلت، آغاجخیش ایدی. قوشقو قوہسی اولاراق آجاق اوکوزدن ایستیفادہ اندیلیردی.

آذربایجان غزنتی ۹۶- جی نؤمرہسیندہ بو خصوصدا بئلہ یازیر:

بیزیم اولکه میزده فلاحتین اوصولو آیدین دیر. واقیعن اینسان اوتانیر دنسین کی، ایندیکی دونیادا بورادا نوح ایامیندان قالمیش خیش، گاواهن، اوکوز ایله یئر سورولور. کندلیلرین طرز حیاتلاری اینسانلیغا لاییق اولان بیر وضعیتده دگیل. تهران حؤکومتی مسوللاری خلقری دالیدا و ایستعمارا حاضر بیر وضعیتده سالماق اوچون آدام عصریندن میراث قالان فلاحت سیستمیندن ال چکیر.

تهرانین موستملکه به چئوریلیمیش اولدوغو ایران آذربایجان کی کند تصروفاتیندا، سو مسالهمسی ده خصوصی اهمیته مالیکدیر. منشه لرین آزیغی، حتا یوخلوغو، بورادا قوراقلیغا سبب اولور و اکین یئرلری، باغلار حتا اوزوملوکلر همیشه سوواریلماق طلب اندیر. بورادا سو حیات منبعی دیر.

آذربایجانین همیشه باشی قارلی ساوالان، سهند و باشقا داغلاریندان موختلیف ایستیقاملره آخان قیزیل اوزن، قاراسو (جنوبدا و شیمالدا) آجی چای، قوتورچای، آغچای کیمی چایلار و آراز نهری بورانین کند تصروفاتیندا حل اندیجی روللار اویناییر. بو چایلارین آخدیغی وادیلرده گوزل باغلار، زمیلر، پامبیق و چوغوندور تارلالاری واردیر. بونا باخمایراق سوواریلماق ایشی چوخ ایبتیدایی و چوخ بر باد شکیلده دیر.

کند تصروفاتی نین گنریده قالماسی نین و کندلیلرین آجینا قالی وضعیتده یاشاماسی نین موهوم سببلریندن بیر ی و بلکه ده اساسی، توپراق اوزرینده حاکیمیت، توپراقدان ایستیفاده شرطلری نین اولدوقجا آغیر اولماسی و وئرگیلرین آغیرلیغی ایدی. تکجه اونو دنمک اولار کی. قیزیل اوزن چاییندان و اونون قوللاریندان سو آلان زنگین و مونبیت زنجان ماحالی توپراقلاری نین بو یوک بیر قیسمتینه آنجاق بیر نفر بو یوک مورتجع مولکدار آغالیق اندیردی. تهران مورتجع حؤکومتیندن بیلاواسیطه کؤمک آلان و اونون موستبید اوصوللارینا آرخالانان آذربایجان خلقی نین بو دوشمنی، غصب اتمیش اولدوغو بو توپراقلاردا ایشلهین کندلیلری مجبور اندیردی کی، محصولون بنشده دورد حیصه سینی وئرسینلر.

توپراغین موهوم بیر حیصه سینده رضاشاه و اونون ال آلتیلاری نین، دؤولتین لینده ایدی. خالیصه آدلانان دؤولت یئرلری توپراغین ان مونبیت، ان سولو قیسمتلری ایدی.

اورومیه و خوی کیمی بیر سیرا یئرلرده ده دؤولت و آیری مولکدارلار توپراغین بیر قیسمتینی ده تاجیرلره ساتمیشدی لار.

بیلاواسیطه کندلی به مخصوص اولان ساحه، ایران آذربایجان توپراغی نین اون فایضینی تشکیل اندیردی. ایران آذربایجان کی کنديستانیندا اوزون زماندان بری حؤکم سورن بو وضعیت اولکه ده آغیر بیر فلاکت، حیاتی یوخسوللوق و ایش سیزلیک اوچون منبع تشکیل اندیردی. مینلرله آذربایجان کندلیسی بیر تیکه چورک قازانماق اوچون قونشو اولکه لره و ایرانین بیر چوخ ویلايتلرینه داغیلماغا مجبور اولوردو. بو گون تهراندا، ساریدا، ایصفاهاندا و سایر شهرلرده کی فابریکا و زاوودلاردا خالچا اعمالاتخانلاریندا، ایراندکی اینگیلس نفت معدنلرینده، شیمشک کؤمور معدنلرینده و یول اینشانتیندا خنیلی آذربایجان کندلیسی ایشلمگه مجبور دور. ایران آذربایجان کی نین اوزونده ده (تبریز، اورومیه، اردبیل و باشقا شهرلرده) بیر تیکه چورک دالیسینجا شهره آخیشان خنیلی کندلی به راست گلک اولار.

هئج ده تصادوفی دگیلیر کی. ایران آذربایجانیندا تشکیل اندیلیمیش آذربایجان دموکرات پارتیاسی نین و اونون رهبرلیگی ایله یارانمیش میلی حؤکومتین مرانامه و موراجیعتنامه لری نینده کند تصروفاتی مسالهمسی موهوم یئر توتور.

ایستر پارتیانین و ایسترسه حؤکومتین مرانامه سینده ایران آذربایجان کی خلقی نین ریفاه و سعادت نین تورپاقلا باغلی اولدوغو مسالهمسی چوخ دوزگون قویولموش دور. پارتیا و حؤکومت مملکتین ترقی سی اوچون ایلک نؤوبه ده تورپاقسیز کندلی به تورپاق وئریمه سی، کندلیلرین آراسیندا ایشسیزلیگین آرادان قالدیریلما سی مسالهمسی نین بوگون تاخیره سالینماز وظیفه کیمی ایرلی سورموش دور.

بو شرفلی وظیفه نی یئرینه یئتیرمک اوچون ایران آذربایجان کی میلی حؤکومتی بیر سیرا دوزگون تدبیرلره ال آتمالی ایدی. بورادا کند تصروفاتی نین اساس جهتی توپراق مسالهمسی، اونون کندلی به وئریمه سی مسالهمسی دیر .

کندلی به تورپاق هانسی منبعدن وئریمه لی؟

ایستر پارتیانین و ایستر ایسه حؤکومتین مرانامه سینده خصوصی مالیکیتین توخونولما زیغی نامین اندیلیر. حؤکومت مرانامه سی نین ۱۷ - جی ماده سینده بو حقه دئییلیر:

«آذربایجان میلی حۆكومتی نین بوتون ساحلر اوچون خصوصی مالیکیتی قبول اندیب مملکتین و خلق ایقتیصادیاتین ترقی سینه و خلقین رفاه حالینا سبب اولان بیلن هر جور خصوصی ایقدماتا کۆمک اندهجکدیر.»
مساله بئله بیر شکیلده قویولارکن حۆكومت نه انتملی ایدی؟ تام دموکراسی اساسلار اوزرینده قورولان میلی حۆكومت بوتون چارہسینی تاپماقدا چتینلیک چکمه‌دی. میلی حۆكومت کندلینی تورپاق صاحیبی انتمک اوچون ایلک نۆرپه‌ده ایکی موہوم منبعه موراجیعه انتملی اولدو: خالیسه (دؤولت) و دوشمن عونصورلری نین تورپاقلارینا.

هله میلی حۆكومت تشکیل اندیلمه‌مه‌میشدن اول آذربایجان دموکرات پارتیاسی ایران آذربایجانلی خلقی نین بیرلشمه و اؤز حوقوقلاری اوغروندا مباریزه‌یه چاغیران موراجیعتنامه‌سینده یازیلیمیشدی:

دموکرات فیرقہ‌سی نین عقیده‌سینه گۆره خالیسه یئرلری و آذربایجانلی ترک اندیب قاچان و آذربایجان خلقی نین زحمتلری نین محصولونو تهراندا و سایر شهرلرده مصرف ائدن اربابلارین یئرلری (اگر اولار تئزلیکله آذربایجانا قاییتماسالار) قئید و شرطسیز اولراق کندلیلرین ایختیارینا وئریمه‌لیدیر.

ایران آذربایجانلی کندلی سینه نیجات یولو گۆسترن بو موراجیعتنامه‌ده ایلہری سورولن ماده‌سینده دئییلیر:

«ایش سیزلیگین قارشسی سینی آلاماق اوچون خالیسه یئرلرینی فؤوریتله تقسیم انتمک، همچنین آذربایجانلی ترک اندیب اونون خاریجینده میلی موختاریتی میزین علئیه‌نه تبلیغات آپارانلارین دا یئرلرینی ظبط اندیب کندلیلرین ایختیارینا قویماق ایله یئر سیز کندلیلری آیقلا ندیرمالیدیر.»

بورادا گۆروندویو کیمی میلی حۆكومت تورپاق مساله‌سینی چوخ عادیلانه بیر یول ایله حل انتمگه چالیشیر. بو جیدی مرانامه‌نین یئرینه یئتیریمه‌سینه آرتیق باشلانیمیشدیر. تهران حۆكومتی طرفیندن غصب اندیلیمیش «خالیه» یئرلری آذربایجان خلقی نین مالی اعلان اندیلیمیشدیر.

میلی حۆكومت عئین زماندا آذربایجانین خاریجینده یاشایان و اؤز خلقی ایله هنج بیر علاقہ‌سی اولمایان سیلاحلی قولدور دستلری دوزهلدیب خلق حۆكومتینه قارشسی چیخان مولکدارلارین تورپاقلارینی میلی لشدیرمگه باشلامیشدیر. بو ساحه‌ده گۆرولن ایلک بؤیوک تدبیرلردن بیرى زنجان مولکدارى دولفقاری حقیقده میلی حۆكومتین چبخاردیغی قرار دیر. یوخاریدا قئید انندیگیمیز کیمی، دولفقاری بؤیوک بیر مولکدار دیر. معلوم اولدوغو اوزره آذربایجاندا یاشایان مولکدارلارین چوخ بؤیوک اکثریتی اؤز آنا یوردونا، میلتنه، اونون ناموس و شرف ایشینه، باشلادیغی موقدس مباریزه‌یه صادیق اولراق خلق ایله ال-اله وئریمه میلی حۆكومتینی قوتلندیریر. حۆكومت بئله‌رینه قارشسی مرانامه‌ده گۆستریلدیگی کیمی حرکت اندیر. بئله آداملارین مالیکیت حقى دؤولت طرفیندن مودافیعه اندیلیر.

تورپاق صاحیبیلری نین چوخو حۆكومت و خلق ایشینه هرطرفلی یاردیم گۆستردیکلری بیر زماندا دولفقاریلر «... اؤز فنودالته‌سینی موخافیظه انتمک اوچون و خلقی قول حالیندا ساخلاماقدان اؤترو میلی حۆكومتین علئیه‌نه موسلح صورتده قیام اندیب مورجع مرکز حۆكومتی ایله رابیطه ساخلایب و قتل و غارتہ» (آذربایجان غزنتی، نومره: ۹۰) ال آتیرلار. میلی حۆكومت آذربایجان دموکرات پارتیاسی نین و اؤزونون مرانامه‌سینه صادیق قالاراق دولفقاری حقیقده خصوصی بیر قرار قبول انتمیشدیر. بو قراردا میلی حۆكومت دولفقارینی آذربایجان میلیتی نین دوشمنی اعلان اندیر. همین قرارین اوچونجو ماده‌سینده دئییلیر:

«۳- دولفقاری نین بوتون املاکی و تورپاغی ضبط اولونوب خلقین مالی اعلان اندیلین.

۴- میلی دؤولتین زنجان ایدارملری دولفقاری نین تورپاقلارینی کندلیلر آراسیندا بۆلمک ایشینه ایقدام انتسین. بو باره‌ده خصوصی هئیاتلر دوزهلدیب گوزاریشلر وئرسین.» (آذربایجان غزنتی).

ایران آذربایجانلی میلی حۆكومتی نین باشچی‌سی سید جعفر پیشه‌وری بو موناسیبت ایله زنجان کندلیلرینه گۆنده‌دیگی خصوصی بیر مکتوبدا یازیر: «آذربایجان میلی حۆكومتی خلقیمیزین و خصوصیلہ اکینچی و زحمتکشلرین زیندگانلیغینی یاخشسی بیر صورتده تامین انتمک اوچون بؤیوک نقشلر و جیدی تدبیرلر گۆتوروب و گۆتورمکده دیر.

میلی دؤولت چالیساجاق ماعاریف، صحیه، ایش و چورک هامی اوچون فراهم اولسون، هرکس چکدیگی زحمت موقابیلینده اجر و موزد آپارسین، آرتیق پول وئرلمهجهک کی، خلقیمیزین زحمتینن بهره سینی بعضی طرفیلی صیفت شخصلر آپاریب آذربایجانین خاریجینده عئیش-نوش ائتمکله میلانیمیزین آزادلیغی علنیه تبلیغات و تحریکات ائله سین.

کندلیلری تورپاق ایله تامین ائتمک اوچون میلی حؤکومتین بیر تدبیری ده خلقه و میلی دؤولته صادیق اولان مولکدار تورپاقلارینین بیر قیسمینی هر ایکی طرف اوچون الؤریشلی بیر قیمتله اولنلاردان آلیب کندلیلره وئرمک و کندلیلر طرفیندن ایستیفاده ائدیلهجهک تورپاق بهره سینی مولکدار و کندلی آراسیندا عادیلانه بؤلمکدیر.

اگر بو وقته قدر مؤوجود قانونلارا گؤره مولکدار تورپاغینی بئجرن کندلی بهره نین بئشده دؤوردونو اونا وئرمگه و یالنیز بئشده بیرینی اؤزونه گؤتورمگه مجبور اولوردوسا، ایندی آرتیق بئله اولمایاجادیر. میلی حؤکومت سعی ائدیگی، بئله تورپاقلارین بهره سی کندلی و مولکدار آراسیندا عادیلانه بؤلونسون. بو تدبیر میلی مجلس طرفیندن تصدیق ائدیلمیش، دؤولت مرامنامه سینی ۱۱-جی ماده سینه تامامله اویغون گلیر. بو ماده ده دئییلیر: کندلی ایله ارباب آراسیندا تؤولید اولان ایختیلافاتی رفع ائتمک اوچون موقابیل ریضایت شرطی ایله جیدی قانون لایحه سینی تنظیم ائدیپ بو یول ایله کندلی و ارباب مساله سینی حل و تصفیه ائلمک.

حؤکومت بو مساله نی حیاتا گئچیرمک اوچون مرامنامه ده یازیلدیگی کیمی هر ایکی طرفین موقابیل رضایلیغینی اله ائتمگینی لازیم بیلیمیش و اونا گؤره ده کندلی و مولکدارلاردان عیبارت بیر کومیسسیون دوزلمتمیشدیر. بو کومیسسیون عملی ایشه باشلامیشدیر.

ایران آذربایجان کند تصروفاتیندا موهوم یئر توتان بیر ساحه ده مالدارلیقدیر. بورادا قاراداغ، چالدیران، ساوالان اردبیل، خالخال، مراغا اطرافینداکی یابلاقلاردا مین هکتار لارلا زنگین چمنلیکلر، اوتلاقلار واردیر. بو مالدارلیغین اینکیشافی اوچون چوخ زنگین شرایط یارادیر. ایران آذربایجانیندا ایندی تخمین بئددی میلیون قدر قویون و گئچی، بئددی یوز الی مینه یاخین قرمه مال، یوز ایگرمی مینه یاخین آت و خنپلی دوه واردیر. مالدارلیق خصوصیه اردبیل و قاراداغ ماحالاریندا خنپلی اینکیشاف ائتمیشدیر. لاکین بو رقم لر بؤیوک و گئنیش ایمکانلارا مالیک اولان ایران آذربایجان اوچون اولدوقجا آز دیر.

کند تصروفات وزیرلیگی ایندی حئیوانلارین جینسلرینی یاخشیلشدیرماق و اولنلارین سایه سینی آرتیرماق ایشینده جیدی فیکیر وئرمگه ده باشلامیشدیر. ایران آذربایجانیندا توتون و قند چوغوندورو دا تصروفاتدا موهوم یئر توتور.

مراغا، آذرشهر و اوشنودا یئنیش توتون ایرانین تصروفاتیندا گؤرکملی رول اویناییر. بو توتوندن حاضر اولان «اوشنو» آدلی پایروس بوتون ایراندا مشهوردور. بونا باخمایاراق توتون چوخ ایبتیدایی اوصوللارلا یئنیشدیریلیر و اولدوقجا آز محصول وئریردی. ایران آذربایجانین گؤزل بوجاقلاریندا اولان جیغاتی وادیسینده ده یاخشی قند چوغوندورو یئنیشیر و میانداق قند زاوودونون خام مالینی تشکیل ائدیر. گئنیش ایمکانلارینا باخمایاراق بو ساحه ده گئریده قالمیشدیر.

ایران آذربایجانیندا عئین زماندا باغچیلیق و اوزومچولوکده بؤیوک اهمیته مالیکدیر. عصرلردن بریدیر کی، ایران آذربایجانین کیشمیش، پوسته و بادامی، اریک، توت و ایگده سی دنیا بازارلاریندا شوهرت قازانمیشدیر. بوندان باشقا بورادا خیار، آلما، شاققالی و انجیر ده یئنیشیر. مرنده، اورومیه، تبریز و مراغا اطرافیندا گئنیش اوزوم و مئوه باغلاری واردیر. لاکین چوخ زمان خسته لیک و باشقا سببلر اوزوندن، اوزوملوکلر و باغلار محو اولوب گئدیر یا دا عومومیتله چوخ آز محصول وئریرلر.

ایندی آرتیق ایران آذربایجانین صنایعینی و خارجی تیجارتینی اؤز الینه آلمیش میلی حؤکومت بو ساحه ده جیدی فیکیر وئرمگه باشلامیشدیر و کند تصروفاتین قارشیسیندا دوران اساس بیر مساله نی ده حل ائتمگه گئریشمیشدیر کی، بو دا کند تصروفاتی اوچون مخصصیلر حاضر لاماقدان عیبارتدیر. اوللر بورادا بئله مخصصیلر یئنیشدیرن هنج بیر اورتا و عالی مکتب یوخ ایدی، ایندی ایسه میلی حؤکومت ایران آذربایجانیندا دارولفونون تشکیل و اونون یانیندا کند تصروفاتی فاکولته سی یاراتماغا باشلامیشدیر. بو فاکولته ده بایطارلیق، تاخیل، باغچیلیق، توتون و باشقا ساحلر اوزره مخصصیلر یئنیشه چکدیر.

«آ. آذری»

مجلس میلی نین فعالیتی

خلقیمیزین حق و اختیارینی تامین ائتمک اوچون آپاریلان مردانا موباریزه نتیجه سینده هامی یا معلوم اولدوغو کیمی ۲۱-آذرده قیام معناسی ایله دموکراتیک اساسلار اوزرینده میلی مجلسیمیز تشکیل اولدو. بو مجلس (ایله) دارولشورای-میلی آراسیندا، هم تشکیلات و هم طرز عمل جهتیندن بؤیوک توفیری وار ایدی. دارولشورای-میلی همیشه عموم نومایندهلری ایشتراکی ایله تشکیلاتی اولدوغو اوچون اورادا دها آر تئق دانیشیغا و تبلیغاتا اهمیت وئرلییر، ایشین سور عتله پیشرفتی نظره آلینمیر، نتیجه ده دولت تشکیلاتی فلج حالا دوشهرک یئریندن ترپنه بیلیمیر و اونون تقدیم ائتدیگی لوائج آیلاز ایله کومیسونلاردا یاتیب قالیر. بعضن اولنلارین موداکیره سینه بنله ایمکان تاپا بیلیمیر. بیزیم مجلس میلی میزین فعالیتی ایسه چوخ ساده ایدی. اولن بوتون نومایندهلرین وقتلری مرکزده تلف اولماماق اوچون هر اوچ آیدا بیر عمومی ایجلاسا دعوت اولونوردولار.

بو واسیطه ایله عمومی و اساسی مسالهره ینتیشیر، دؤلتین گوزاریشینه قولاق آسبب اونا یئنی دستورلار وئریر، ایدارلرین گوردولگری ایشلری نظردن گنچیریب اولنلارین ریسلرینه دوزگون یول گؤستریر، و ایمتاحتان اوچون قبول ائدیلن قانون لایحه لرین موداکیره و تصویب ائتدیکن سونرا گلهجک اوچ آی تعطیل زمانی اوچون هئیات- ریاسته لازیمی تاپشیر یقلار وئرملکه ایشلرین سورعتی اوچون زمینه حاضیر لایبردی. اوچ آی تعطیل مودتینده مجلسین وظایفینه انجام وئریب، دولت ایله سیخی رابیطه ساخلاپیر و اونون گؤندر دیگی لایحه لری سریع بیر صورتده موداکیره ائدرک سینامقادان اؤترو عؤدت وئریر.

بو اصل اوستونده دیر کی، بیزیم میلی مجلسیمیز، مرکزی قوتیمیزین صدر معاوینی و فیرقه میزین بانیلریندن ساییلان آقای حاجی میرزاعلی شیبستری نین تحت ریاستینده ۲۱- آذرده ایشه باشلاپب بؤیوک فعالیت بوروزا وئر بیلیمیشدیر. مجلس میلی نین هئیات ریاستی عمومیتله متین و بیغرض اشخاصدان تشکیل اولدوغو اوچون، میلی حؤکومت ایله مجلس آراسیندا همیشه حوسن تفاهوم اولموش، مجلس حؤکومت میلی نین ایشلرین نین قاباغا گنتمه سینده بؤیوک موساعیدت گؤستر میشدیر. مخصوصن آقای شیبستری نین فؤوق العاده هوشی، طبعی و ذکاوتی هئیات ریاستی نین فعالیتینده آر تئق درجه موثر اولموش. بو سببه اعتراف ائتمک لازیم گلیر کی، مجلسده فیرقه رهبرلیگی جیدی بیر صورتده نظر لری جلب ائده بیلیمیشدیر.

عمومیتله فیرقه میز ایله حؤکومت میلی و مجلس میلی میز آراسیندا اولان مؤحکم رابیطه و اساسلی بیرلیک نهضتیمیزین ایرلینمه سینده آر تئق درجه تاثیر باغیشلامیشدیر. فیرقه میزین مرکزی کومیته سی نین خلق حاکیمیتی یولوندا گؤتوردوگو قدملر، مجلسیمیزین خط حرکتی نین دوزگونلوگو، مخصوصن هئیات ریاستین بیطرف و بیغرضانه بیر صورتده یورولماق سیزین فعالیتینده اولماسینا مدیوندور. بو ایسه آقای شیبستری نین حوسن نیتی و ساغلام دوشونجه سی سایه سینده منیدانا چیخا بیلدی.

«مجلس میلی میزین عمومی ایجلاساری ایسه همیشه فیرقه میزین افکار و آمالینی تعقیب ائتمک یولوندا بؤیوک ایمان و اعتیاد بوروزا وئر میشدیر. ۲۲-آذرده عمومی ایجلاسین حؤکومت باشچی سی نین ایسته دیگی رای اعتیاد وئر دیگی جواب، میلی تاریخیمیزین ان موشعش ایفتیخار اتیندان ساییلما لیدیر. او گون حؤکومت تشکیله موهفوق اولان باش وزیریمیز تبریز پادیکانی نین فرماندهی سرتیب درخشانی ایله آپاردیغی موداکیره بیر نتیجه یه یئتیشمه دیگینی گوردوکه مجلسه گلپب آچیق و آیدین صورتده مؤوضوعو نومایندهلرین نظرینه یئتیریب، ایشین سیلاح گوجو ایله حل ائدیلمک احتیمالینی ایرلی سوروب بنله بیر احتیمالین وقوعی مونسبتله اولرادان رای اعتیاد ایسته دی. اونون جوابیندا بوتون نومایندهلر بیر تک وجود کیمی آیاغا قالخب «هامی میز میلی حؤکومتی میزین بایراغی آلتیندا سیلاح گؤتوروب موحاریبه ائتمگه حاضریق، قوی اؤز قوردوغوموز خلق حؤکومتی بیزدن اعتیاد عوضینده جانلاریمیزی قوربان وئر مگی ایسته سین، اونو آزادلیق یولوندا وئر مکنن موضایقه ائدن دگیلیک» دندیلر. بو قورو تعاروف دگیلیدی. باشدا مجلس ریسی آقای شیبستری اولماق اوزره نومایندهلر عمومیتله آیاغا قالخب سیلاح گؤتورمک اوچون فیرقه میزین مرکزی کومیته سینه گلپب اورادا باش وزیر و مجلس ریسی نین سرتیب درخشانی ایله یئنی تجدید ائتدیگری موداکیره نین نتیجه سینه مونظیر اولولار. بو تاریخلرده میثلی چوخ نادیر ایتیفاق دوشه بیلن بیر حادثه دیر.

دوغرودور محمد علی میرزا ایران مجلس شوورای میلی سینی توپا باغلا دیقدا نومایندهلردن بیر نچه سی اوردا قالیب شهید اولدولار، لاکین اولنلاردان اله سیلاح آلیب موحاریبه ائتمک فداکار لیغینی تاریخ نیشان وئر میر. بیزیم میلی

مجلسی میز بو فداکارلیق نتیجہ سینه دوغرودان دوغرویا فدا بیلر مجلسی اولدوغونو ایثبات ائتدی. بوندان علاوه مجلسی میزین بویوک ایفتیخاراتیندان بیریسی ده اورادا فدایی تشکیلاتلارینا رهبرلیک ائندلردن نوماینده صیفتیله ده ایشتیراک ائدن وار ایدی. آقای غلام دانشیان، جعفر کاویان، کبیری و غیرلری مستقیمن جیبهلردن اینتیخاب اولونوب گلمیشلردی. فیرقه میز ده بئله بیر مجلس وجودا گتیرمکله اوزونون یارادیجیلیغینی بوتون دونیایا ایثبات ائتمکله و میلنیمیزین ایستعداد و قابیلیتینی ده بوروزا وئرمگه سبب اولموشدو. بیزده مجلس میلی سابقه سی یوخ ایدی. میلی حؤکومت داخی بیسابقه ایدی. بونلارین هامیسی فیرقه رهبرلیگینی ایبتیکاری نتیجہ سینه مئیدانا چیخان بویوک تشکیلاتلاردیر کی، تاریخ اونلارین باره سینه هئچ وقت ساکیت قالا بیلمز. بو موسیسه لرین یارادیلماسی گله جکده بوتون ایران خلقی، بلکه شرق مملکتلری اوچون سرمشق اولماغا لاییق ایشلردن دیر. فیرقه میز بو تشکیلاتلاری یاراتماقلا گنچمیش هدف سیز و تشکیلات سیز قیاملارین تکرارینا خاتیمه وئریب، آزادیخا هلاک اوچون موفقیت قازانماق یولوندا یئنی بیر جیغیر آچدی کی، بو اوزلوگونه شایان ایفتیخار بیر ایشدی.

فیرقه نین تشکیلات ایشلری

ایگیرمی بیر آزرده آقای پیشهوری، آقای بادکانین موعاونیتی ایله شخص تشکیلات قورماق ایشی ایله مشغول اولوردو. بو وقت تشکیلاتا توجه ائتمک ایمکانی آرتیق ایدی. اوندان اوترو کی، فیرقه کادرلارین اوندان باشقا ایشلری یوخ ایدی. اونا گوره ایشلر چوخ سورعتله پیشرفت ائدی، اوچ ای مودتینده آذربایجانین بوتون شهر و کندلرینده فیرقه تشکیلاتی یارادیلوب جیدی بیر صورته فعالیت ائدی. بو سازمانلارین فعالیتی نتیجہ سینه ایدی کی، بوتون آذربایجان خلقی فیرقه بایراغی آلتینا توپلانوب بویوک نهضتی و اونون موصلح قوه سی اولان فدایی دستهلرینی وجودا گتیردی.

بو اوچ ای عرضینده ایستر مرکزی کومیتہ ایستر یئرلی فیرقه اوچاقلاری تشکیلات و تبلیغات ساحه سینه بویوک ایشلر گورمگه موفق اولدولار. بئله کی، حؤکومت فیرقه نین رهبرلیگی آلتینا گلن زمان بوتون دؤولت ایدارهلرینی نظارت آلتینا آلماقا حتا ایداره ائتمک اوچون فیرقه سیرالاریندان کیفایت ائده جک قدر ده چوخلو موجب و اینانیمیش ایشچی وئرله بیلدی.

بو ایسه اوچ آیدان آرتیق تاریخه مالیک اولمایان بیر تشکیلات اوچون بویوک موفقیت حساب اولونوردو. اگرکی او گون دؤولت ایدارهلرینه گونده ریلن اشخاصین آراسیندا اوزون مودت سیاسی مباریزه آپاریب سیاسی فیرقه لرده فعالیت گؤسترن موجب یولداشلاریمیز دا آز دگیل ایدیلر. بونولا برابر اونلاری تاپیب اعتمادلارینی جلب ائتمک، مسولیتلی ایشلره قویماق اوزو اوزلوگونه بویوک موفقیت حساب اولونا بیلدی.

۲۱- آزدن سونرا فیرقه کادرلارین دؤولت ایدارهلرینه گونده ریلدیگینه گوره تشکیلاتین ایچریسینه او جهتن چوخ موشگولات مئیدانا چیخدی. مخصوصن مرکزی کومیتہ نین مسولیتی آغیرلاشدیغی حالدا ایشچی ایشچیلرین موهوم بیر حیصه سی ایستر- ایسته مز دؤولت ایشلرینه مشغول اولدوقلاری اوچون فیرقه ایشلرینه لازیمینجه یئنیشه بیلهدیلر.

بو طرفدن بویوک موفقیتلریمیزی گورن خلق آخین- آخین تشکیلاتا وارید اولماغا باشلادی. بونلاری مونظم صورته تشکیلات آلتینا آلیب کادرسیز ایداره ائتمک چوخ موشگول بیر ایش ایدی. بو ایشلرین هامیسی فیرقه نین صدر موعاونی آقای بادکانین عؤده سینه موحول اولدوغونان اونون وظیفه سی فوق العاده بیر صورته آغیرلاشمیشدی. بونا باخمایاراق او اوزونون یورولماز بونیه سینه و قوتلی ایراده سینه دایانوب بو آغیر وظیفه نی قهرمانلارا یاراشان جیدیت و هیمت ایله انجام وئرمگه موفق اولدو.

آقای بادکان آلتی ای تمام مرکزی کومیتہ نین جاری ایشلرینی جیدیتله انجام وئریمک اورادان دؤولت ایشلرینه آپاریلان کادرلارین یئرینه تازا کادرلار تهیه ائتمکله تشکیلاتین دوام و بقاسینی تامین ائتدی. بو ایشده تیریز شهر تشکیلاتی نین جوان صدر موعاونی آقای ولایی نین فعالیتی ده تقدیره شایان دیر. بوندان علاوه، باشقا یئرلرده داخی یازیلان فیرقه تشکیلاتچیلارین اوز نوبه لرینده بویوک فعالیتلر ایبراز ائتمیشلر کی، یئری گلدیکجه اونلارین دا فعالیتلری تقدیر ائدیلمه لیدیر.

بوخاریدا سؤیلهدیگیمیز کیمی بو نهضتی وجودا گتیریب اونو دوزگون یولا آپارماق اوچون فیرقه آراسیندا ایش بؤلگوسونون فؤوقالعاده تاثیرلی اولدو. فیرقه‌نین عمومی سیاستینه آقای پیشه‌وری رهبرلیک ائتدیگی حالدا اونون داخلی ایشلرینی آقای بادکان و مجلس میلی کیمی موهوم تشکیلاتی آقای شیبستی، همکارلار ایتیفاقینی آقای بیریا وسایر تشکیلاتلاری مرکزی کومیتةنین باشقا عوضولری عؤده‌دار اولوب مووفقیته اینجام وئریرلردی. فیرقه‌میزین تاریخینده بو ایشین آرتیق درجه‌ده اهمیتی اولدوغونو قنید ائتمک لازیمدیر.

فیرقه باشچیلاری عؤده‌لرینه دوشن آغیر وظیفه‌لرینه باخمایاراق فیرقه تشکیلاتی ابدن اونونودولمامیش، وقتی وقتینده عمومی ایجلاسار، گنیش بیغینجاقلار دعوت اولونوب بوتون فیرقه افرادی فیرقه‌نین سیاستی ایله آشینا اولموش و بو واسیطه ایله تشکیلاتدا اولان فیرقه‌چیلر بیر عالی‌مین افرادی کیمی ال-اله وئرمرک بؤیوک نهضتی وجودا گتیریب اونون ایستینیلن هدفه یئتیرمگه کمال ایتبخار ایله مووفق اولموشدور.

فیرقه‌میزده بیرلیگه آرتیق درجه‌ده اهمیت وئرلمیش تک-تک افرادین خیردا و خصوصی رنجیشلرینه باخمایاراق افراد آغیر دقیقه‌لرده قارداش کیمی چالیشیب فداکارلیغا حاضر اولدوقلارینی ثوبوتا یئتیرمیشلر. اگر بعضی اوزونو بگمنن آداملار فیرقه‌نین عمومی سیاستینه موخالیف گوزو ایله باخمیش اولسالار دا ایشین سورعتله ایرلی گنتمه‌سی، فیرقه افرادی‌نین فداکارلیغی اونلارا «اویژکتیف» نیتلرینی ایجرا ائتمک ایمکانینی وئرهمیش، اونلاری فیرقه ایچریسینده ایکی‌تیرملیک سالیب اوندان خصوصی ایستیفاده ائده بیلیمک آرزولارینی اورکلرینده قالماسینا محکوم ائتمیشدیر.

فیرقه‌نین حقیقی رهبرلری‌نین بیغرضانه بیر صورتده جانفشانلیغی اولماسا ایدی قطع بو بؤیوک مووفقیتلری ائده ائده بیلیمه‌جک ایدی. اونا گوره بیز رهبرلریمیزدن همیشه بیرلیک، صمیمیت، صداقت، فداکارلیق و بیغرضلیک طلب اندیریک. مخصوصن ایستیمیریک کی، بو وقته تک اولدوغو کیمی بیرلیگیمیز ابدی و پایدار اولوب فیرقه ایچریسینه ایختیلاف سالماق ایله نهضتیمیزی پوزماق فیکیرینه دوشن آچاقلارین پیس نیتلرینه ایمکان وئریمه‌سین. بیز باشچیلاریمیزدان بونو طلب اندیریک.

بیرلیک، بیرلیک، یئنه ده بیرلیک لازیمدیر!

فیرقه‌میز و کارگر طبقه‌سی

فیرقه‌میز فعالیتیه باشلارکن همکارلار ایتیفاقی تشکیلاتیندان جیدی کؤمکلیکلر آلمیشدیر. فیرقه رهبرلیگی ایله فعالیت ائدن بو تشکیلات، مخصوصن تبریز شهرینده نهضتیمیزین قاباغا گنتمه‌سینده بؤیوک فعالیت گؤستریمیشدیر. فیرقه‌میزین کارگرلر کؤتله‌سی‌نین تشکیلاتی، مووفقیتمیزی تامین ائدن موهوم عامیللردن ان موهوم اول بیلیمیشدیر.

فیرقه‌میز خلق تشکیلاتی اولدوغو اوچون زحمتکش طبقه‌سینه آرتیق درجه اهمیت وئریمیش و اونلارین حیاتی‌نین یاخشیشماسی اوغروندا بؤیوک و جیدی قدملر گؤتورمگه مووفق اولموشدور. مخصوصن آقای پیشه‌وری میلی حؤکومتیمیز و میلی نهضتیمیزی ایداره اندیرکن ان چوخ اهمیت وئریدیگی مساله کارخانالارین ایشه دوشمه‌سی و اونلارین تعطیلی‌نین قباغینی آماق مساله‌سی اولموشدور.

بو واسیطه ایله یوزلرجه کارگرلرین حیاتی‌نین تهید ائدن ایشسزلیگه مردانا بیر صورتده مبارزه آپاریمیشدیر. پشمینه کارخاناسی‌نین ایشه سالینماسی، بوستان و ایران کارخانالاری‌نین ایشلرینه یاخیندان نظارت ائتمک اوچون اونلارین ایداره‌لرینده موستقیم بیر صورتده کارگرلر ایتیحاده‌سی طرفیندن مخصوص نوهاینده‌لر تعیینی، ایشسزلیک مبارزه‌سینده ان جیدی قدملردن حساب اولونمایدیر. آقای پیشه‌وری فیرقه‌نین سیاستینی دوشونهرک مینلردن زیاده کارگر عالی‌سینه چورک وئریمک اوچون بو کارخانالاری بیر آن نظرین اوزاق توتمامیش، مینلرجه آغیر سیاسی مسالهلر ایله اوز-اوزه گلیدیگی حالدا وقتین موهوم قیسمتینی اونلارلا صرف ائتمیشدیر. بو ایسه فیرقه‌نین کارگرلر طبقه‌سینه اولان علاقه‌سی‌نین بؤیوک بیر دلیلی دیر.

بوندان علاوه زیندگانلیغین وسایلی‌نین گوندن-گونه آشاغی دوشمه‌سی و بازارین کاسادلینغا باخمایاراق فیرقه، کارگر موزدونون آشاغی دوشمه‌سینه ایمکان وئرهمیش، آلتی آی دوام ائدن میلی حؤکومت دؤورونده بیر نفر ده اولسون

بؤیوک کارخانالاردان کارگر ایخراجی ایتفاق دوشمه‌میشدیر. بلکه بوستانین ایشه دوشمه‌سی و یئنی توخوجولوق کارخاناسی‌نین تاسیسی سایه‌سینده میندن زیاده ایشچیلر اوچون فعالیت و چورک قازانماق منبعی تهیه ائدلمیشدیر. بونلاردان علاوه شهرین آبادلاشماسی، تازا تاسیسات، هابئله یول ایشلری، نظام وظیفه مدرسه‌لری کیمی یئنی ایشلرین باشلانماسی سایه‌سینده مین‌لرجه جوان و یاشلی کارگرلر ایش دوشوب بو واسیطه ایله زحمتکش طبقه‌سی‌نین حیاتی تهید ائدن ایشسزلیگین قاباغی آلمیشدیر. نهایت کارگر ایله کارفرما آراسیندا مئیدانا چیخا بیلان ایختیلاف‌لارین قاباغینی آماق اوچون بو ایکی طبقه‌نین وظیفه و ایختیاراتینی موعین ائدن ایش قانونی تهیه و تصویب اولوندوقدان سونرا مؤوقع ایجرا یا قویولموشدور کی، ایندیکی شرایطده کارگر اوچون بؤیوک موقفیت حساب اولونا بیلیر.

اگر گوندن-گونه آرتماقدا اولان ایشسزلیگی و کاسادلیگی نظره آلساق او وقت فیرقه‌میزین کارگر طبقه‌سینه ائتدیگی خدماتین بؤیوکلوگو تمام معناسی ایله نظرده موجسم اولاجاقدیر.

نهایت دئمک لازیمدیر کی، آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی همکارلار ایتفاقینا رهبرلیک ائتمکله همیشه کارگر طبقه‌سی‌نین جیدی رهبری اولوب، اونون منافعی حیفظ ائتمک یولوندا هئچ بیر فداکارلیقدان چکینه‌میشدیر. دئمک اولور کی، همکارلار ایتفاق‌ای‌نین صدری آقای بیریا گنچن شهریور آییندا بو تشکیلاتین دموکرات فیرقه‌سی‌نین رهبرلیگینی قبول ائتمه‌سینی رسمن و کتبین اعلام ائتدیگده ایشتیباه ائتمه‌میشدیر. فیرقه آپاردیغی آغیر موباریزه‌ده، کارگری بیرینجی صفده گوردوگو کیمی اونون منافعی حیفظ ائتمگی ده اوزونون ان بیرینجی وظیفه‌لریندن حساب ائتمیش و انده‌جکدیر. البته کارگر طبقه‌سی و اونون رهبرلری ده چوخ گوزل بیلیرلر کی، اگر فیرقه‌نین دوزگون رهبرلیگی اولماسایدی، آذربایجان خلقی‌نین ان مظلوم طبقه‌سینی تشکیل ائدن کارگرلر ده آزاد اولوب ایسته‌دیکلری کیمی دردرسز اوز طلبلرینی الده ائده بیلمه‌یه‌جکلر ایدی. بو نوقطه‌نظرده دئمک اولور کی، آذربایجان کارگرلری دموکرات فیرقه‌سی‌نین رهبرلیگی سایه‌سینده ایکی آزادلیغا نایل اولدولار: بیرینجی‌سی عوموم آذربایجان خلقی کیمی میلی آزادلیق، ایکنجی‌سی عوموم کارگرلرین منافعی تامین ائتمک واسیطه‌سی ایله صینفی آزادلیقدیر کی، هر ایکی‌سی ده کارگر صینفی‌نین موباریزه تاریخینده جلی خطر ایله یازیلماق‌دیر.

میلی حؤکومت خلقه حساب وئریرکن

میلی حؤکومت فیرقه‌میزین رهبرلیگی آلتیندا ایشله‌دیگی اوچون اونون گؤستریدیگی خاروق‌العاده فعالیت‌نین ایفتیخاری دا فیرقه‌میزه عایددیر.

بیزیم یوخاریدا قئید ائتدیگیمیز کی میلی حؤکومت گوردوگو ایشلر نه تک آذربایجاندا بلکه ایراندا سابقه‌سز ایدی. اونا گوره چوخ بیر نئز زماندا فیرقه‌میزین و نهضتیمیزین نوفوذو سرحدلریمیزدن گنچیب ایراندان خارجی اولکلرده سس سالماقلا، دونیادا بیین‌المیلی بیر مساله شکیلی ایدی.

بو کیتابچا تعجیلی صورتده یازیلدیگی اوچون بو ساحه ده گورولن ایشلری شرح وئرمدن صرفنظر ائدیپ، حؤکومت باشچی‌سی آقای پیشه‌وری‌نین آذربایجان مجلس میلی‌سی‌نین ایکنجی عومومی ایجلاسیندا وئریدیگی گوزاریشی (رپورت) عئینن بورایا نقل ائتمگی کافی حساب ائدیریک:

میلی مجلسین ایکینجی عمومی ایجلاسی نین ۲- جی جلسہ سینده اولونموش دانشیقار

آقای پیشهوری نین آذربایجان میلی حوکومتی نین ایندییه قدر گوردوگو ایشلر حقینده وئردیگی گوزاریش

جومعه گونو فروردین آیی نین ۱۶-۱۷ ساعات دو ققوز یاریمدا آذربایجان مجلس میلی سی نین ایکینجی ایجلاسی
نوماینده لرین حوضورو و آقای شبستری نین ریاستی ایله تشکیل اولدو، بو جلسه ده دؤولت هئیاتی ده حاضر ایدی.

آقای شبستری: من ایکینجی دؤوره ایجلاسیه نین ۲- جی جلسه سینین رسمن آرتیق اعلام اندیرم. آقای محمد عظیما
دوننکی جلسه نین صورت جلسه سینین مختصرن راپورت وئرمجکدیر. آقای محمد عظیما بیرینجی جلسه نین صورت
جلسه سینین مختصر وجهیله اوخودو.

آقای شبستری: بیرینجی جلسه ده اوخونان پروقرام موجبینجه آقای پیشهوری آذربایجان دؤولت هئیاتی نین ایندییه
قدر گوردوکلری ایشلری باره سینده بیر راپورت وئرمجکدیر.

آقای پیشهوری: من انله فیکیر اندیرم کی، دئیجه گیم سؤزلر چوخ موفصل اولایلمز، چونکی دؤولتین بوتون
گوردوکلری ایشلر خلقین ایطیلاعی ایله، مخصوصن مجلس میلی عوضولری نین نظارتی ایله اولموشدور. اونا گوره
منیم دئیجه گیم سؤزلر گومان اندیرم کی، نوماینده لر اوچون تازا سؤزلر اولمایاقدیر و فقط بونلار مختصر صورتده
تذکور کیمی اولایلمز. سیز چوخ گؤزل بیلیرسینز کی، بیزیم میلی دؤولتیمیز مباریزده دوغولوب، دؤولت و مجلس
موسلسلرین و توفنگلرین و باشقا اسلحه لرین گورولتوسو آلتیندا تشکیل تاپیدیر. بیزیم وزیرلریمیز و دؤولت ایشچیلریمیز
آزادیاخالاردان سنجیلیب دؤولت ایشلرینه وارید اولموشلارسا دا، لاکین کیفایت قدر موجب دگیلدیلر. ایستیبادی
دؤولتدن پیس یادیگارلار و منفور ایرتئر، اوغورلوق، ایختیلاس، تنبلیک و دؤولت مقاماتیندان سواستیفاده ائتمک و
دوایرین بربالیغیندان باشقا بیر شئی قالمامیشدی. ایشچیلردن بیر عیده سی فقط ماعاشلارینی تامین اندیب، گونلرینی
گنجیریب، ساعات سایماق و اوندان سونرا خصوصی ایشلری نین دالینجا گنتمکدن باشقا فیکیرلری یوخ ایدی. من
اونلاری سرزنش ائتمک ایسته میرم، چونکی تشکیلاتین ایقتیضاسی او ایدی، بئش نفر، اوچ نفر صادیق آدام اولسایدی دا
یا ایشدن چکیلدی یا ایشده قالیردیس موحیط ایله سازیش ائتمگه مجبور اولوردو و بئله لیکه بیر جور ایمرار ماعاش
اندیردی. میلی دؤولت تشکیلینده ایدارهلرین وضعی بو ایدی. حتا من سابق اوستاندارلیق بیناسینا گنتمکده ایستیفاده
ائتمک اوچون بیر کاغاذ تاپا بیلیمدیم، خصوصن او وقت کی، اوستاندار بؤیوک ایختیار اتلا گلمیشدی کی، آذربایجان
نهضت میلی سینی یاتیرتسین، فارسار دئمشکن «در باغ سیز» نیشان وئرسین.

بیز حوکومتی اله آدیغیمیزدا وضعیت چوخ آغیر ایدی، من ایندی هله مالی جهندن بئیریم، هر حالدا حوکومتی اله
آدیغیمیز زمان بیز پروقرام ایله ایشه باشلادیق و او پروقرامی تصویب اوچون مجلسه گنیردیک. بیز قاباغیمیزدا
قویدو غوموز پروقرام ایران دؤولتی نین عادی پروقراملاری نظیری دگیلدی.

بو پروقرام میلی بیر پروقرام ایدی، بیز بیلیردیک کی، بو دؤولت موعین بیر مودته بو ایشلری گورمک. من
بئله گومان اندیرم کی، او پروقرام نوماینده لرین نظرینده دیر. پروقرامدا بیرینجی مساله میلی حوکومتین قورولوشدور.
میلی حوکومت بئله قورولمالی ایدی کی، خلق حیس ائتسین کی، بو حوکومت اونون قوردوغو حوکومتدیر و اوندا یاخین
دخالتی واردیر. بو ایش سؤزده چوخ آسان گورونسه ده، لئکن عملده چوخ چتیندیر. چونکی گنچ حوکومت خلقی
دؤولتدن آیری اولماغا عادت وئرمیشدیر. دؤولت خلقین باشی اوستونده بیر یوموروق کیمی اولوب، میلت ایسه عذاب و
فیشار آلتیندا دؤولت چرخلرینی دولاندرمالی ایدی. میلتین دؤولتی اوموراتدا دخالتی یوخ ایدی. بیز بو عادت دگیشمه لی
ایدیک، دؤولت میلتین سعادتینی تامین ائتمه لی ایدی.

بیز پروقرامدا گؤستمیشیک کی، بو نجه اولمالیدیر. بو ایشچیلرین شخصن دموکرات اولمالاری ایله انجام تاپا
بیلیمز، بلکه عملده بئله اولمالی ایدی کی، خلقین ایسته دیگی عمله گلسین. بیز تشکیلات اوزریله دؤولتی تشکیل وئریب
ویلایت و بؤلوک انجمنلری واسیطه سی ایله ایداره ایشلرینده مالیه و صحیه ایشلرینده خلقه نظارت ائتمگه ایمکان
وئردیک.

ایکینجی سی بلدیہلر مسالہسیدیر. گنچن دؤورده شهرداری انجمنلری دؤولت تشکیلاتینا تبدیل اولوب، بلدیہ ریسی دؤولت طرفیندن تعیین اولوردو. ظاهیرسازلیق اوچون اونا انجمن آدی قویموشدولار. بیز خلقی موسقیم صورتده بو انجمنی سنجیب و بلدیہ ایشلرینده دخالت ائتمهسینه ایمکان وئردیک. البته بو تازا بیر ایشدیر. بیر میلث لازیمدیر کی، دوزگون صورتده چالیشسین و بیز قطعی صورتده بونو اندهبیلهجگیگ. من یادیم گلیر کی، (-آقای یکانی بورادادیر یا خئیر؟) گنچن ایل بایرامدان قاباق «خویا» گنتمیشدیم. بلدیہ سوپورلرینین پالتاری یوخ ایدی و ایلیق دا آلامیشدیلا، ایستهبیردیلا شهرین کوچهلرینده اولان آعاجلارین باشینی کسب و ساتماقلا اولارین ایلقلارینی تامین ائتسینلر، من ایندی باش اوجالیقلا دئیهبیلرم کی، بلدیهنین ایشی او قدر یاخشیشیب، نه اینکی حوققلارینی دا وئریرلر بلکه شهرین ایچریسینده ده ایصلاحات باشلانیدیر.

مراغا شهری ایرانین مشهور شهری حساب اولنماییب، دئمک اولار، متوسط شهرلریندندیر و موترقی شهر دگیلدیر. بونولا برابر مراغادا بلدیہ انجمنی مالی وضعیتین یاخشیلیغینا ایستینادن تصمیم توتوب کی، بیر دؤولت تئاتریسی بیبا ائتسین. بو چوخ اهمیتلی بیر ایشدیر، چونکی ایران حؤکومتی ایندییه قدر حتا تهراندا دولت تئاتریسی عمله گنیره بیلهمیبیدیر. لاکین ایندی خلق، انجمنی اؤز ائوی و اؤز عایلهسی بیلیر. میانادابا بلدیہ اورپا اوصولو ایله بؤیوک بیر حامام دوزلتمک ایستهبیر. بو فیکیری بیز و مجلس اولارا وئرمهیشیک، خلق اؤزو احساس ائدیر کی، بورادا حامام مسالہسی موشگولدور، گرک موعاصیر بیر شکیلده بو مسالهنی ایصلاح و حل ائتمک. البته بو کیمی ایشلر آسان ایشلر دگیلدیر، بله بیر حامام نچه مین تومنه، شاید ۸۰-۹۰ مین تومنه باشاگلن بیر ایشدیر. بودا میانداب اوچون بؤیوک بیر پولدور.

تبریزده بلدیهنی تحویل آاندا اورانین صانديغیندا پول یوخ ایدی. لاکین ایندی بیز باجارا بیلهجگیگ کی، یاخین زماندا تبریزده سو لولهکنشلیگی عمله گنیریب و خیابانلاریمیزی آسفالت اندک. بیز اولارین وسیلهلرینی ده آلمیشیق. تبریز بیرینجی ایران شهریدیر کی، اوندا سو لولهکنشلیگی اولور. من دئمک ایستهبیرم کی، حؤکومتین خلقه یاخینلشماسینین نتیجهسی و منفعتی بودور. هله آذربایجاندا انجمنلر مسالہسی تازادیر، لاکین بونا باخمایارق چوخ آز بیر یئر واردیر کی، اورادا انجمن تشکیل وئرمگه موفق اولمامیشیق. چونکی ایندی بیلیرسینیز کی قیشدیر، سوپوقدور، گندیب-گلمه وسیلهلری ده یوخدور. هله ایندی ده اهردن نومایندهلر گلنده شاید آت وسیلهسی ایله گلیدیر، ایندی انجمن تشکیلاتی قورولوب و طرحی ده وجودا گلیدیر. اونی یاواش-یاواش مونظم حالا سالماق لازیمدیر. من فیکیر ائدیرم کی، اوج-دورد آی بوندان آرتیق ایش گؤرمک اولماز و البته مؤحترم نومایندهلرین و دؤولت ایشچیلرینین فعالیتینی و حوسن نیتی اوزرینده بو نتیجهلر ده ائدیلبیدیر، اوندان سونرا بخشدارلیق و فرماندارلیقدیر. البته اونی بو تئزلیکده مونتظم بیر شکله سالماق اولمازدی. دؤولت مامورلارینین ایچریسینده هنوز آشینا اولمایانلاریمیز آز دگیلدیر. من، نمیمله همکارلیق ائدن وزیرلره موکرر دنمیشم کی، بیز دیوانخانا قورموروق، بلکه ایدارلریمیز قانونو ایجرا ائتمک اوچوندور. فرماندارلاریمیز دا گرک قانونون ناظیری و موجریسی اولسونلار. آما بوجور آداملار کی، بونو لایبقینجه باشا دوشسونلر چوخ آزدیر. چونکی کؤهنلر باشا دوشمورلر، تازالار دا ایداره ایشلرینه آشینا دگیلر. اونا گؤره ده ایدارلرده بعضی یئرلرده کؤهنه آداملار و بعضی یئرلرده ده تازا آداملار لایبقینجه مقصودوموزو ایجر ائده بیلیرلر. بیزیم اومیدیمز بودور کی، گلن دؤورده بخشدار، دهدار و کدخودالاری اؤز ایدنالیمیز اوزریله تربیت ائدیب و ایش باشینا قویاجاییق، بعضی موترقی یئرلرده دؤولت ایشچیلری تربیت ائتمک اوچون موسیسلر آچیلیر، لاکین ایندی بو ایشدن اؤترو بیزده موشگولات چوخدور. بونا گؤره دیر کی، ایندی بیز اینانديغیمیز آدمی ایش باشینا قویوروق. چوخ یئرلرده گؤروسن کی، او ایشچیلر بیر پارا ایشلرده وزیره موراجیعت ائتمک یئرینه فیرقهیه موراجیعه ائدیر، یا اینکی فیرقهیه موراجیعه ائتمک یئرینه حؤکومته موراجیعه ائدیر.

مورور زمان لازیمدیر کی، بیز ایداره ایشچیلریمیزی باشا سالاق کی، دموکرات فیرقهسی سیاسی بیر رهبردیر، گرک اونون دئیگی سؤزه قولاق آساق و لاکین حؤکومت ایشی باشقا بیر ایشدیر و گرک بو ایکسی قاریشیلماسین. مثلن چوخ وقت اولور کی، بیر ایشچی منه مربوط اولمایان ایشلرده اون دانا تلقراف بیر-بیرینین دالینجا منه گؤندهریر. من مذمت ائتمیرم و دئمک ایستهبیرم کی، خلق هنوز میلی حؤکومتین حقیقی معناسینا پئی آپارماییدیر. گرک خلقی مورور زمانلا حاضرلاماق و اولاری تربیه ائتمک. البته مثله موناقیشه یوخدور، بو ایش بیر وحشی آتی توتوب مینمک و یا ایشه سالماق کیمی دیر. آدمی آتا تشبیه ائتمک اولماز، آما من بونو دئمک ایستهبیرم کی، گرک تازا آداملاری ایشه آلیشدیراق. آما بو بیر گون و یا یکی گونده اولان بیر ایش دگیلدیر. سیاسی جهندن علاوه، تعلیم و تربیت مسالہسینین ده بورادا دخالتی واردیر. بیز مین جور چتینلیکلره باخمایارق بو آز زماندا یئنه ده بیر قدر ایشچی تربیت ائده بیلیمیشیک. بیز اومید ائدیریک کی، اولار تئز بیر زماندا دموکراتیک وضعیته آشینا اولاجاقلار، چونکی نیت خالیص اولوب، خلقه خیدمت ائتمک فیکیری اولورسا، اول دفعهده اولار ایشتیباه ائتسلر ده، اولار آخیرده حقیقی تاپاجاقلار.

حۆكومت قورولوشوندا سونرا انجومن تشكىلى، بخشدارلارى و فرماندارلارى ايجتىماعى آداملار تربيت انتمك ايله ياواش-ياواش خلقى مىلى حۆكومتە ياخىنلاشديرا بيلهجك.

بونولا علاقهدار اولان مسالهدن بيرىسى ده امنيت مسالهسىدير. بيز اولىندن دئمىشديك كى، وار قوومىزله چالاشاجىق كى، خلقىن مالى، جاني، ناموسى حىفظ اولسون، چونكى امنيت اولمادىقا بيزىم هنج بير تدبىرىمىز نتيجه وئرمهيهجك ايدى. بونا گۆره مىلى حۆكومت تشكىلبنده هامىز چالاشدىق كى، امنيت اولدوغو كىمى تامىن اولسون، من كنارلاردا كندىلرله دانىشيدىم، حتا چوخوسو منى تانىمىردى كى، كىم و امنيتدن راضىلىق اندىردىلر. حتا مراغادا بير پارا آداملار دنىيردىلر كى، داستانلاردا دنىيلن كىمى امنيت او قدر ياخشى اولموشدور كى، گرگ گنجهلر دوكانلارنى آچىق قوياق تا خلق گۆرسون كى، بو ايش افسانه دگىلدىر، بلكه حقيقتدير. بيز مىلى حۆكومتى اساس امنيت اوچون قورموشوق و امنيتلە ايتبات انده بىليرىك كى، دوشمنلرىمىزىن اولده بيزه دندىكلرى سۆزلر كى، آذربايجان نهضىتىنى عمله گىرنلر اوغوردورلار، جانيديرلر، يالانچىديرلار، بيز بونو دا ايتبات انتىك و عمله ده گۆستردىك كى، امنيت ايجاد انتمك و خلقى راحتلىغا چاتدىرماق اولار.

البته نواقىص چوخدور، تك-تك فداىيلرىمىز فىرقه عوضولرىمىز و ايدارلرىمىزده بير پارا نوقصانلار واردير. قولى بعضى يولداشلارىمىز بىلسىن كى، هر كس اۆز گوناھىنىن جواىنى شخص وئرمهليدير.

بىز اهرده ايگىرمى بلكه قىرخ ايل قولدورلوق انلەين صمدخان و عبدالهخانلارنى موجازات انتىك، خلق بىزى آقىشلادى، بىلدى كى، مىلى حۆكومت اونون راحتلىغى اوچون چالاشىر، سىد ضيا روزنامەلرى قارنى بيرىتىق كاظمى شهيد راه آزادى آدى قويدولار سا خلق اونلار گولدو.

مىلى حۆكومتىمىزده بو جور آداملار حيات اول بىلمز. گرگ اونلار قانون موقابىلبنده چوخ مؤحكم بير صورتده موحاكىمه اولسونلار. هر كس اۆز جورمونون موجازاتىنى گرگ چكسىن. آبرى بير آدام اونون موجازاتىنى چكه بىلمز، اوغول دهنين جورمىله موجازات اولماز. بيز بيرىنى موجوم اولدوغو صورتده موجازات اندىرىكسه لاكىن اوغولونو تربيه انتمهلى بىك.

گرگ مجلس نومايندهلرى وىلايتى و بۆلوك انجوملرى واسيطهسى ايله اونلار بىلدىرسىن كى، مىلى حۆكومتده بير آدامىن بير شاهىسىنى قانونسوز الماق اولماز. بيز آزادلىق و خلق دوشمنلرىنى ماللارنى موصاديره اندىردىك. البته آزادلىق علئيهنه اولان آداملار گرگ مطرود اولسونلار، لاكىن بو قانون موجىبىنجه و موعىن اولونموش كومىسيون واسيطهسى ايله عمل اولونور و اونلارنى ماللارنى موصاديره و دؤولت اوچون ياردىم اولور و البته بو ماللار نه حسن، نه حوسن، نه جعفر، نه تقىيه دگىل بلكه خلق يولوندا مصرف اولمايدىر.

مومكوندور ايتىفاق دوشسون كى، تك-تك آداملار موصاديره اولونان ماللاردان اىستيفاده انتمىش اولسونلار، لاكىن بو چوخ نادىردىر. او ايشلرى گۆرنلر شديد صورتده موجازات اولمايدىرلار، اونلارنى دوستلوغو آبي دوستلوغودور و بيزه دوشمنلىكدىر. گرگ كامىلن تامىن قضايى اولسون، تك-تك آداملاردا بئله ايشلر گۆرموش اولسالار دا گرگ مجلس مىلىده اونلارنى قباغى آلىنسىن. قولى خلق آزاد ياشاسىن، خلق نه قدر آزاد ياشارسا داها آرتىق حۆكومتىمىزىن دالىندا دورار. لاكىن بئله اولمادىقا تشكىلاتىمىز تئزلىكله آزادان گندىر. بيز گرگ خلقىن اعتمادىنى اوزوموزه جلب اندك كى، خلق هنج تصور انتمهسىن كى، دموكرات فىرقهسىنده و مىلى حۆكومت ايدارلرىمىزده بىس ايش گۆرن آدام اول بىلر، بو فلسفلر هاوادان دگىل مىن ايللرله ايمتاحتان اولونوبدور، هر يئزده قانون وار ياشايش وار، هر يئزده ظولم وار اىسترسه اورادا اولان دؤولتىن عونوانى دموكرات اىسترسه مورتجع اديله آدلانسىن، اينسانلار سعادتە يئتىشه بىلمزلر، مىلى حۆكومت بو ايشه بۆيوك اهميت وئرىر.

بىزىم مىلى دؤولتىمىز امنيت جهتىندن چوخ ايشلر گۆروب. فىكىر اندىرم كى، شهر امنيتى و اطرافداكى امنيت آز-چوخ ياخشىلاشيدىر. كئچن حۆكومتلرده خلقىن اكثرىتىنى تشكىل وئرن كندىلر اوچون هنج جور جاني و مالى تضمىن بوخ ايدى، بونلار نه تك اوغرو و قولدورلار بلكه دؤولت مامورلارى و ژاندارملار طرفىندن ده تصبىق اولونوردولار.

مىلى حۆكومت زمانىندا هنجوقت بير مامور قانونسوز بيرىنىن ائوينه گنده بىلمز، بئله ايشلر گۆرونورسه گنت-گنده قباغى آلىنجاقدىر.

كئچن زمان كندىلر بير تمىز پالتارلى گۆروردوسه اوزونو گىزلىتمك اىستهيدى. لاكىن ايندى بئله دگىل. اونلار باشلارنى بوخارى توتورلار. ايندى كامىل امنيت اولونوبدو. ايندى قاچاق-قولدورلوغون قباغى آلىنيدىر.

دوستان نه قدر چالیشیرسا کی، بیزیمله کوردوستان خلقی نین مونسایاتینی بولاندیرسین، لئیکن بیز بونون قاباغینی آلیریق و حقن کوردوستان فیرقهچیلری ده دوستلوغا چالیشیرلار. بیزیمله کوردلر آراسیندا ایختیلاف سالماغا چالیشانلارین پیس حرکتلری ده معلوم اولدو کی، «ارفع» ایله اولوب. بیر عیده مراغادا و چاردولودا کورد پالتاریندا تجهیز اولونموشدور و بعدن میانادا و مراغا حودودو آراسیندا ۳۰۰ نفر بیزیم علئیهیمیزه تجهیز اولونموشدور، بیز تنزلیکله اونلاری آرادان آپاریب آز زماندا فداییلریمیزین خیدمتی سایهسینده ساده بیر صورتده اونلاری برطرف ائتمگه موفق اولدوق و بو آذربایجاندا گورونمیهن اهمیتلی بیر ایشلردندیر. ایندی اهر و مراغا اطرافیندا میلی دؤولته نیسبت موخالیف هنج بیر حرکت یوخدور. اردبیل و گنرمی محالاریندا بعضی انتریکلر اولموشدو، بیز اونو دا آرادان آپارمیشیق. خلقین گوناھسیز اوشاغی نین باشینی کسن حؤکومه هنج کیم طرفدار اولماز. عدالت و قانون دوزگون صورتده ایجرا اولونمالیدیر.

سونرا من ایستهمیردیم بونو دئیم کی، دؤولت قورولوشوندان سونرا امنیت مسالهسینده خلقیمیز کؤهنه ژاندارملاری آرادان آپاریب و قانونی نظمیه تشکیلاتی ویجودا گنیرمیشیک. اومیدواریق کی، بیر-ایکی آیا قدر نظمیه نین بو تشکیلاتی چوخ موزم بیر حالا دوشهجک و ژاندارم تشکیلاتیندان اثر قالمایاجادیر.

سونرا ایقتیصاد و مالیه موزوعودور. میلی حؤکومت ویجودا گلدیکدن اوچ آی قاباق بیز ساده بیر تدبیرلر گورموش ایدیگ کی، حؤکومت دگیشدیکده بورجا یا اعانه بیغماغا مجبور اولمایاق. گنچن اینقیلابلاردا چوخ اینتیفاق دوشموشدو کی، اینقیلابی عمله گنیرنلر مجبور اولموشدولار موزمیلردن بؤیوک اعانلر بیغسینلار. بیز بانکلاری تومالی ایدیگ، لاکین بیز اگر بیر آز عجله انده ایدیگ مومکون ایدی کی، ۲۱-آذرده میلی تشکیلاتیمیزی قورماغا موفق اولای بیلیمیه ایدیگ. چونکی تهران چالیشردی کی، بیزی تحریک و عصبانی ائتسین و ایش بیتمه میشدن بیزی بوغسون. اونا گوره ده بیز بانکلاری تنز توتا بیلیمه دیک و بیر هفته ۲۱-آذرده قالمیش توتدوق.

بیز بانکلاری ایشغال اندندن سونرا معلوم اولدو کی، تهران حؤکومتی آنلامازلیقدان یا عمدی صورتده اوزون مودتدن بری تبریز بانکینا بیر شاهی دا اولسا پول گوندرمه میشدیر، بلکه عوضینده حواله گوندرمیشدیر. تبریز بانکی دا اوزو اسکیناس چاپ ائتمیر کی، دؤولت ایشچیلرینه وئرسین، بلکه تاجیرلر و باشقا آدمالار بانکا اعتبار ائیب قویوقلاری پوللاری دؤولت ایشچیلرینه خرج اندیردی. بورادان چیخان مالیاتلار تهرانا گوندریلیب و ۱۴-میلیون تومن پرداختی تهراندان آنجاق حواله گوندریلیدیر.

بانکی تحویل آلدیغیمیز زمان ایکی میلیون ایکی یوز تومن دؤولت بانکیندا و یاریم میلیون دا آیری بانکلاردا وار ایدی. موقابیلینده ۱۵-میلیون تومن خلقه بورجلو ایدی. بوندان باشقا بیز مجبور ایدیگ کی، اقلن دؤولت ایشچیلری نین آذر حقوقونو وئرک و بو حقوق دا ۳-میلیوندان آرتیق اولوردو، دئمک گرک مالیات بیغیب اونلارا و خلقین بورجلارینا وئره ایدیگ. میلی حؤکومت هر شئیدن آرتیق ایقتیصادا، پولا باخییدیر.

ایندی دئمک اولار کی، دونیادا پول مسالهسی اینسان بدینده اولان قان کیمی دیر. بیر ایجتیماعدا پول اولمازسا مومکوندور کی او ایجتیماع سوقوط ائتسین. بونا گوره ده بیز پول بارهسینده آشاغیدا گؤستره جگیم جیدی تدبیرلری گؤتوردوک.

اولن بیز قداغان ائندیک کی: بانکلار موقتی حالدا آدمالارا پول وئرمه سینلر، چونکی بیز پارا آدمالار بانکلاردان پول آلیب تهرانا آپاردیلار و ایکی میلیون موزوجود اولان پولدا بو ترتیب ایله کیفایت ائتمزدی. اولده بنله نظره گلیردی کی بازاردا بؤیوک بؤحران عمله گله جکدیر. من ایشده موزطالیعه ائتمیشم، منیمله ایشلهمین وزیرلر بیلیرلر کی، من اول بانک، مالیه، ایقتیصاد و سونرا باشقا ایشلره باخیرام. ایندی اولای بیلیر کی، اوزلری بونا اعتبار ائتمه سینلر لاکین بیزیم بو ایشیمیز باعیث اولدو کی، آذربایجاندا تاجیرلر ورشیکست اولمادیلار. الحمدولاله بیزده ورشیکست اولان یوخدور. بیز اگر او وقت ایکی میلیون تومنی پایلاسا دیق، خلق بانکا تۆکولوب بیر هر-مرج عمله گلیردی. لاکین تدبیرلریمیز نتیجهسینده ایکی میلیون موزوجود عوضینده ایندی بیز ایکی میلیوندان یوخاری و بلکه ده ۳-میلیون خلقه طلبلری بابتیندن وئرمیشیک. مالیاتدان یوزده ایگرمی بنش تهرانا وئرمک عوضینه اونو طلبکارلارا وئریریک. بیز بیر میلیون پس انداز بابتیندن خلقه وئرمیشیک. البته بو مورور زمانلا اولوبدور، ایندی بیز حیس اندیریک کی، مالی وضعیتیمیز یاخشیشلیر. ایندی بلدییه ایدارلرینده بیر اینقیلاب کیمی ویجودا گلیدیر. البته بو اینقیلاب فقط دؤولتین مالی تدبیرلری وسیلهسی ایله اولونان بیر ایشدیر. ایندی بلدییه وضعیتیه ده دوزملیر و بوتون آذربایجاندا یواش-یواش بلدیملر فلاکت حالیندان قورتاریرلار.

کلیردن وئرگی مالیاتینا گلدیکده، بو مالیات دوزگون قورولسایدی عادیلانه بیر ایش ایدی. موخاریبه زمانیندا بیر نفر مالی آیردی، صاباح اون برابر قیمتینه ساتیردی. دونیادا مالی ایشده ایشلینلر بنله مصلحت گورموش ایدیلر کی، داعوا زمانیندا بو قانونی قویسونلار و بیر آدم کی، بیر گونده، جوزی بیر ماعاملهده ۱۰- مین تومنی دؤولته وئرملی اولسون کی، دؤولت قوه‌تلسین، مامورلارینا و باشقا ایداری ایشلرینه خرج اولسون.

البته تیجارتده یوزده دوققوز یوز عادیلانه دگیلدیر. تازا کلیردن وئرگی مالیاتی قانونی قویولاندا دوکتور میلیسپونون نظری شاید اول درجهده دوزگون ایدی، لاکین تهران مجلسینی تشکیل وئرلر بویوک تاجیرلر و مومتویلردن ایدیلر کی، بویوک مالیاتلار علاقه توتوردو. بونا گوره اونلار ایشکاللار چیخارتدیلار و مالیاتین نقشه‌سینی بیر آیری یولا سالدیلار کی، نتیجهده قارماقاریشیق بیر شکله دوشدو و بنله اولدو کی، تاجیرلر دفترلرینی دگیشدیلر و بیر تیجارتخانادان موهوم تیجارتخانا وجودا کتیردیلر. بورادا بویوک تاجیرلریمیز واردیلر کی، بویوک قازانجلاری اولموشدو و ایندی آند ایچیرلر کی، عایداتیمیز یوخدور. لاکین عملده هامی بیلیر و گورور کی، اونلارین نه قدر عایداتلاری وار ایمیش. بونا گوره مالیات ایدارملری ده چوخ مالیات ویصول انده بیلمیردیلر. تشخیص وئرلن مالیاتین قاباغینا بیر صیفیر قویوردولار تا بلکه بیر شئی ویصول انده بیلسینلر و بنله‌لیکله هر-مراج تؤولید اولوردو.

معلوم‌دور کی، میلی حؤکومت تشکیل تاپدیقا بیزیم مالی موتخصیصلریمیز یوخ ایدی کی، مالیاتی تشخیص وئرکم اوچون بیر کومیسسیون سچیلسین. تهران مجلسی ثروتمند آداملاردان تشکیل اولوندوغونا گوره اورادا انله بیر اصول گؤتورموشدولر کی، ایللرله مالیات ویصول ائتمک اولمازدی. مثلن اگر بیر آدم تشخیص وئرلن مالیاتا اعتراض ائتسه ایدی، گرک عالی کومیسسیوندا اونا رسیده‌لیک اولایدی کی، بو کومیسسیون دا تهراندا دیر. بنله‌لیکله بویوک تاجیرلر و بویوک مالیاتلارا شامل اولانلار کی، اوزلری بو قانونو گنجیرمیشدیلر نچه ایللر ایدی کی، بو قانوندان ایستیفاده ائدیبلر مالیاتلارینی تاخیره سالیردیلر.

بیز مونظیر اولای بیلمز ایدیک کی، تهران عالی کومیسسیونو ایللر بویو اعتراضلارا باخمایاراق مالیات کومیسسیونو سوروندورسون و بیزی ایقتیصادی فیشارا سالسین. بونا گوره بو ایشی محلی شرایطه اویغون بیر طرزده ایجرا ائتمگه قرار وئریدیک. عادیلانه صورتده بیز بیر قدر مالیات ویصولونا دا موقوف اولدوق کی، مالیات ایجرا سینا اعتراضلاری اولانلار او محکمه‌یه موراجیعه ائتسینلر و بو محکمه‌ده رسیده‌لیک اولوندوقدان سونرا آرتیق مالیات آلینمیش اولسا صاحبیلرینه قایتاریلسین. بیز بنله‌لیکله تهران حؤکومتی‌نین مالیات ویصولوندا اوز ایله یاراتدیغی ایشکالی اورتادان گؤتورموش اولدوق.

بیز غیر مستقیم ایشلرله قویونچولارین قاباغینی آماق، قند-شکرین قیمتینی عادیلانه بیر حالا سالماقلا ایقتیصاد ایشینه کؤمک ائتدیک و بو ماللارین قیمتینی معتدیل بیر شکله سالدیق. بو ایشیمیزین حتا تهرانین بازاریندا دا شدید تاثیر اولدو.

البته بو ماللاردان چیخان سرمایانی آیری بیره خرج انده بیلمز دیک. چونکی اونا مؤوجودی پولدا آرادن گندیب، دؤولته ضرر اولاردی. مثلن گرک ایدی کی، جای آلینیب یئرینه قویولایدی.

بیز غلط قانون-ایستیخدامی آرادان آپاردیق. گنچ زماندا غلط قانون-ایستیخدام اصولی ایله مثلن بیر نفر ظابط بویوک بیر حقوق آیردی. موقابیلینده بیر نفر تحصیل ائتمیش ایکی یوز تومن حقوقلا ایستیخدام اولونوردو. اونا گوره بیز لیاقتلی اولمایان آداملارین حقوقلارین آزالدیق و اوز یولداشلاریمیزا دا دئدیک کی، آز حقوق آلسینلار. البته موخاریبه زمانیندا قویولان حقوقلار ایندی اولای بیلمز و بو ایش ده غیر عادیلانه دگیلدیر. چونکی سطح زیندگانلیق آشاغی کلیردی. مثلن بیر آدمین اوتوز تومن حقوقو و بئتمیش تومن مدد خرج و فؤوق‌العاده‌سی ایدی، ایندی کی، سطح زیندگانلیق آشاغی دوشوب و یوزده قیرخ جینسلر آشاغی کلیر: دئمک اولار کی، بیزیم بو ایشیمیز کامیلن عادیلانه دیر. ایندی مثلن تبریزده یاغین قیمتی ۲۵ تومندیر، در صورتیکه گنچ ایللرده آلتیمیش تومن ایدی. ایکی قیرالیق یومورتا ایندی ۱۲-شاهی یا ساتیلیر. ایندی هر پارچا کی بازاردا مثلن اون تومنه ساتیلیردی دؤولت ماغازلاریندا ۳-تومنه ساتیلیر. بیز داعوا زمانی‌نین حقوقونو وئرسه ایدیک اونا هم عادیلانه اولمازدی هم ده خلقی سویماما مجبور ایدیک، هم ده سطح زیندگانلیق یوخاری گنردی.

سونرا بویوک بدبختلیک کی، ایرانین باشیندا واردیلر بو دور کی، ایشچینی ایشه گوره قویموردولار و قدیمدن سوئلیلر و بلژیکلیر نچه اصول قویموشلارسا انله ده قالیردی. مثلن بیزیم ایدارلریمیزده ۱۰ نفر آداما ۱۲ نفر

پنڤشخيدمت ايشلهيبر. سيزين نظريزه بئله گلمهسين كي، پنڤشخيدمتين حقوقو آز اولوب، دؤولت بودجهسينده انله تائيري يوخدور. لاکين آذربايجان دوايرينده پنڤشخيدمتلرين عيدهسي ايكي ميندن زياده دير. ايدا اولارين حقوقی ايکی يوز مين تومن اولور. بيز بو پوللا ياخشى قوشون ساخاليا بيلريک. البته مقصودوموز پنڤشخيدمتلريه موخاليفت انتمک دگيلدير. لاکين ايدارمنين هر بير کيچيک ايشی ايله بير شوعبه آيبرماق كي، بو شوعبلر ايلين باشيندا شايد يوز مين تومنيک دؤولته نفعی يوخدور، لاکين دئمک اولار كي، ايش قورانلار قاباقچادان بونو فيکير انتمهيبيلر.

بيز بيرينجي دفعه تمام ايداری تشکيلاتی دگيشه بيلمزديک. بونا گوره ده بير آز ايشچيلرين عيدهسينی تخيف وئردیک و بير قدرده اول اوچ ايدا او آدامين حقوقلارين دا كي، ويجودو زايد دير آزالتيديک. ايندي ايسه بئکارليغين قاباغيني ساخالماق مجبوريتيندهيک. بو آداملارا باشقا بئرلرده موفيد ايشلر وئرمهيهيک. بونولا برابر ناچارليق كي، اولناری بير مودت ده ايدارلرده ساخاليايب کوچلره تۆکمکنن پرهيز انديک. بو ايلکی بودجهميزده بير نفر ده ايداره ايشچي سيني ايدار مدن چيخاريلماسينا يول وئرمهيشيک. بر عكس بعضی تازا موسيسلر تشکيل انتمکله ايشچيلريميزين عيدهسينی آرتير ميشيق.

ايندي حساب بيزيم اليميزده واردير، بودجهميز ده تنظيم اولونوبدور. هامينيز بيليرسينيز كي، ايران دؤولتي نچه ايلدير كي، کامل بير بودجه تصويب انده بيلمه ميشدير، آنچاق بير ايليق و ايکی ايليق ناقيص بودجه مجلسه گتير ميشدير. لاکين بيز بو دؤورده کامل بودجهميزی مجلس ميلي ميزه گتير ميشيک. هله بو گرک بوندان دا تنز مجلسه وئريله ایدی، لاکين تاخيرينه سبب بير پارا عيئلر واردير كي، اولناری سيزه گؤستر مجگم.

بيز گليردن وئرگی مالياتيني دگيشديرديک، چونکی بيليرديک كي، ايندي گئچن ايللر کيمي ايستي فاده انتمک اولماز و عادی بير حالدا بوندان ايستي فاده انتمک چتيدير و آنچاق گوجلو تاجيرلر بازاردا ايستي فاده انده بيلرلر. بيز بو اوچ آيين ايجينده مالی جهندن ايشلره موسلط اولدوقجا يوز مين تومن فقط ميانا و زنجان دمير يول ايدارمه سينه وئردیک. بونو وئرمسه ايدیک ده اولمازدي. ايندي بو جهندن ميلي حؤکومتين وضعيت-مالی سی ياخشيدير.

تدبيرين بيريسي ده بودور كي، بير ميليون خزانه قبيضي چاپ انتميشيک. بوندان اؤترو دور كي، جينسی اوچوز وئرك. مثلن اون تومن جينس موقابيلينده دوققوز تومن آلينير. بونون فاي داسی بودور كي، اولن خلقدن بير ميليون تومن بورج انتمگه مجبور اولماديق، البته بو پول بورج اولسايدی ايستهلاک اولوناجاق ایدی. بؤيوک ميقدار دا گرک فايض وئريله ایدی. بوندان باشقا جينس ده ساتديق و بو بير ميليون ايلين آخيرينه قدر نچه دفعه دولانار و نچه برابر اولار.

بو گون كي آيين اون آلتی سی دير مالی جهندن داها وحشتيميز يوخدور. بيز بيليرديک كي، پولوموز وار. بو بؤيوک بير موفقيتدير كي، بودجهميزی تنظيم انتميشيک و کسر-بودجهميز ده يوخدور. بو ايش حتا اوروپا دؤولتلرينده ده چوخ چتيدير. بيزيم بودجهميز کئچميش دؤولتين طرفيندن يازيلان بودجه دن ده نچه قات آرتيقدير. بودجهميزده مين نفر آرتيق ايشچي ايستي خدام انتميشيک، بيز ايداره ايشچيلرينی ساخليريق تا ايش تاپيلديقا اولنارا باشقا ايش وئرك. البته بو ايش مالی سياستيميزين دوزگونلوگو نتيجه سينده دير.

آقای شبستری: اون بنش دقیقه تنفوس وئريلير.
تنفوسدن سورا:

آقای شبستری: آقای پيشهوری اوز بياناتينا ايدامه وئرسينلر!

آقای پيشهوری: بو مسالهدن سونرا فيکيريميزی مشغول ائدن ايقتيصاد مساله سيدير. بيز هله فيکير انديرديک كي، ميلي حؤکومت تشکيليندن سونرا آذربايجاندا بؤيوک احتيکارلر باشلانيب، مومکوندور كي، آزوقه آز اولاندان سونرا موخاليفلري ميزين تنليغاتلارین نتيجه سينده وحشته دوشموش تاجيرلر خاريجه آزوقه اپارالار و اؤزلرينه سرمايا اندهلر. بو قورخو حؤکومت ميلي دن قاباق دا وار ایدی. اونا گوره بيز هميشه شهرين آزوقه سينی كونترول انديرديک. فيرقه نين ايبانيلميشلاری ايقتيصاد ايشلرينی نچه مودت تامين انديرديلر. فيرقه نين تشکيلات يولو ايله درخشانين نين شهر انبارلاريندان نيظاميه آزوقه اينتيقال وئريلمه سي نين قاباغی آينماسينا چاليشيرديق. بيز بيليرديک كي، سياسی ناراضيليقلار، بؤحرانلار اغلب چؤرک مساله سيندن دير.

بيز چاليشديق آزوقه نين يولونو آذربايجاندا خاريجه مسدود انديک. بيليرديک كي، بو ايش بعضی اشخاصا ضررلی دير. لاکين قوی بئش نفر- اون نفر ضرر گؤرسون، اهالی وحشته دوشمه سين و ميلي حؤکومت دن باهاليق گؤرمه سين. نچه کی دئديم بو ايشدن بيز ياخشى نتيجه آلدیق، چؤرک وسایر شئيلر اوجوزلاندي، لاکين تهراندا عكسینه

اولدو، حتا دندیلر کی، آذربایجان آزوقه وئرمریر، آجلیق اولور. درصورتیکه بو فریادلارلا او بیررسی طرفدن چالیشیردی کی، مالی بؤحرانلار بیزی بوغسون و پوللاریمیزی چکیب آپارسین. موتوحیش اولان وارلی آداملار پوللاری آپاریردیلار، بیزی فیشاردا قویماق ایستهمیردیلر. بو ایش سبب اولدو کی، بازاردا جینسلر داها اوجوز اولسون. خلقین اکثریتی اوجوزلوقدان راضی اولوردو، ایداره ایشچیلری، زحمتکش و کارگرلر راضی قالیردیلار. بو اوزون مودت دوام انده بیلمدی. محصولون باهالیغی پیس اولدوغو کیمی، حددن آرتیق اوجوزلوقو دا بئله ضررلی دیر. گرک کندلی اوز ایشینه اؤرگی قیزسین و محصولونو عادیلانه قیتمده ساتا بیلسین. بیز جور بجور بونون قاباغین آدیق.

بیرینجی سی صادیراتا عواریض تعیین ائتمک مساله سی ایدی، چونکی جینس آذربایجاندان خارجه گنسه ایدی، بیردن سریع صورتده باهالیق تولید اولوردو. بونا گؤره چوخلو موادکیرهدن سونرا اینقیلابی بیر تدبیر گؤتوردوک و بئله قرار وئردی کی، صادیرات موقابیلینده عواریض آلینسین. آذربایجاندان گندن جینسلر بیر میقدار کیرایه و بیر میقدار دا نف اوستونه گلیر و بئله لیکله بو جینسلر همیشه تهراندا اوجوز اولور.

بیز اول خوشگه بارین صادیر اولماسینا اجازه وئردی کی. اولده بیز صادیراتا اجازه وئرمدیک، لاکین ایندی وئریشیک. بونولا برابر یئنه لاییقی قدر صادیر اولونمور. دنمک اولار کی، بو وضعیت دنیا وضعیتینه باغلی دیر. گله جکده بیز قیمتلی جینسلریمیزی صادیر ائتمگه بول تاپاجاییق. عومومیتله دنمک اولار کی، ایران دؤولتی نین خارجهی و تیجارتی سیاستی بوخدور. تهران حؤکومتی خارچدن گان ماللارین قاباغینی آماق و اوز ماللارینا دونیادا بازار تاپماق باچارمیر. ایندی مثلن تیکیلی پالتار و اوتوموبیل سنل کیمی ایران بازارینا تۆکولور، دسته-دسته تاجیرلری ورشیکست اندیر. خارچدن گن کؤهنه پالتارلاری گنیمک بیزه تحقیر و توهیندیر. بیز اونلاری گنیه بیلیمرک، ایران حؤکومتی اوزو بیلر نه ائدرسه ائتسین. لاکین بیز اوز قیمتلی جینسلریمیزی صادیر ائدیب و عوضینده بیزه لازیم اولان شئیلردن مثلن لاستیک، شهرلریمیزین آبادلیغی اوچون لوله، آسفالت و باشقا شئیلر وارید ائدمه جیمیک. ایران دؤولتی اوزونه لازیم اولان شئیلری احتیاجی قدر وارید انده بیلیمردی و بیلیمیر. چونکی تهران ایشلری اوغروار الینده دیر. بیر تاجیر یوز مین تومن وئریر واریدات اجازه سی آلیر، بئله لیکله من دنیه بیلرم کی، بیز خارجهی تیجارت مساله سینده ده موسلط اولموشوق.

اومید ائدیرم بئله بیر مؤحکم ایقتیصادی سیستمه مالیک اولان بیر حؤکومت ترقی ائدر و هر بیر موشگولاتا فاییق گلیر. موحاریبه زمانی تجهیزات و سیلاح قاییران کارخانالار، ایندی هامیسی تیجارتدن اؤترو ایشله بیر، بو خطرناک دیر. بونلار خلقین قانینی سوراجاق. ایندی بونون نتیجه سینده بیزیم صنعتکارلاریمیزدان موهوم بیر حیصه سی بئکار قالماغا مجبور اولموشدور. اگر مؤحکم ایقتیصادی تدبیرلر گؤره بیلیمزسک صنعتکارلاریمیز آرادان گندر. بئکارلیق دونیانی تهدید ائدن بیر بؤیوک بلادیر. بوندان بؤیوک اعتیصابلار، بؤیوک ایقتیصادی بؤحرانلار عمله گلیر. البته اولکهنین دؤوره سینده حصار چکمک اولماز. لاکین واریدات و صادیرات ایشلرینه بئله ترتیب وئریمک اولار کی، ایستهدیگیمیز شئی آلیب و ایستهدیگیمیزی آلیماق. نجه کی سوت اولکهنینده بئش ایلیک نقشلر اوزره بو چتینلیکلری آرادان آپاریرلار.

گنچن دؤوره ده بیزده احصاییه موضوعو چوخ پیس شکیلده ایدی. مثلن بعضی ائولره نچه دانا آرتیق سیجیل تاپیلیردی. هله ایندی ده وار دیر. ایندی بیز دوزگون احصاییه تهیه ائدیریک. بیلیریک کی، مثلن خارچدن گنیریلن کبیررته احتیاجیمیز بوخدور و بلکه کارخانالاریمیزدا تهیه ائدیلن آرتیق کبیررته گرک بازار تاپاق. بیرده بونو بیلیمله بییک کی، میلی حؤکومت دیوانخانا دگیل، اونون وظیفه سی خلقین حیاتی نی تامین ائتمک اوچون پوللار تاپماقدان عیبارت دیر. بؤحران سنلی نین قاباغینی آماق بو وظیفه نین گونده لیک ایجاباتیدان ان موهومی حساب اولونا بیلیر. بیز چالیشیریک کی، تیجارت ساحه سینده اوز محضولوموزو خارجه یئتیرمیلیک و او شئی کی تیجارتیمیزه ضرر لیدیر، اونون وارید اولماسیندان جیلو و گیرلیک اندک. بیز بو یولدا چوخ موفقیتره نایل اولموشوق، لاکین هله بعضی شئیلرده حداکثر ایستیفاده نی انده بیلیمرک. مومکوندور کی، بیر نفر ۳-۴ اوتوموبیلی اولسون و بیعورضه اولسون و اونلاردان هئچگونه ایستیفاده انده بیلیمسین، لاکین ۳-۴ قاتیری اولان بیر آدم انلییه بیله او قاتیرلاردان کیفیت قدر ایستیفاده ائدیب، اولکی شخصدن قاباغا دوشسون. آقای رسولی ایله میاندا قند کارخاناسینا گنندیکده، ایران ایرتیجاعی حؤکومتی نین هئچوقت اوزونون الینده اولان ایمکانلاردان خلقین آسایشی اوچون لازیمی ایستیفاده فیکیرینده اولمادیغینی بئنه ده گؤردوم، گؤردوم کی، ۷-دانا تراکتور ایش سیز و ایستیفاده سیز حالدا ساخلانیدیر. بیلدیگیمیزه گؤره هر تراکتور ایکی هکتار بئر سوره بیلر، من گؤردوم کی، بو تراکتورلاری کامیونو چایدان چیخارماق اوچون ساخلابیلار، حالبوکی بو تراکتورلار هر بیررسی ۲۰- مین تومنه باشا گلیر و بؤیوک بیر ثروت دیر.

بیز گرک چالیشاق کی ایقتیصادی ایمکانلاردان یاخشی ایستیفاده اولونسون. مثلن چوخ یئرده چاپلار وار دیر کی، اگر سد باغلانا اونلاردان بؤیوک ایستیفاده لر اولونا بیلر. بیز گرک صنعتی فلاحت عمله گنیرک. مثلن پامبیق، باراما، کتان، قند چوغوندورو یئتیرک. بیزیم ایقتیصادی و تیجارتی ایشچیمیز آز دیر. اغلب دؤولت مامورلاری فیرقه وی و

سیاسی ایشچی دیرلر، گرک مورور زمانلا بو ایشچیلر ایقتیصادی و تیجارتی ایشلره آشینا اولای بیلسینلر، بیزیم ایقتیصادی تدبیرلریمیزدن ان موهمی یئر بولگوسودور. بو واسیطه ایله بیر میلیون کندلی یئر صاحیبی اولاجاقلار.

البته بو تنزیلکله او یئرلردن کیفیت قدر ایستیفاده ائتمک اولماز. لاکین بیز اینانیریق کی، دؤولت فلاحت بانکینی قووه‌تلندیریب، دورد-بئش ایلدن سونرا فلاحت محصوللاریمیزین یوز قات آرتماسینا ایمکان وئر مچکدیر. یئر بولگوسو باره‌سینده ایندی اولایلر کی، هامپا و قارا آراسیندا ایختیلاف اولسون، لاکین یئرلی مامورلارا دستور وئریلیر کی، اونلاری بیری-بیریله یاخیلاشدیرماغا چالیشسینلر تا بیری-بیرینه کؤمک ائتسینلر کی، قارا آیاغا قالخسین و هامپا ایله ده ایختیلاف چیخماسین.

آذربایجاندا یئر چوخدور و آذربایجان جماعتی ده زحمتکش و چالیشقان بیر جماعتدیر. خالیسه یئرلرین بولونمسی و یئر بولگوسو چوخ بویوک ایقتیصادی کؤمک اولاجاقدیر و بوندان بئله مازنداران و باشقا یئرلرده اولان آذربایجانلیلار وطنلرینه قاییدیب، زیراعت ایشینه باخاقلار. البته بو ایشین سیاسی نتیجه‌سی ده چوخ بویوکدور. سیاست ایله ایقتیصاد بیری-بیرینه مربوطور. اگر بیر حؤکومت ایقتیصادی جهتجه قووه‌تلنسه سیاسی جهتجه ده قووه‌تلنیر.

تهران حؤکومتی خلقی قووه‌تلندیرمکدن قورخور. من فیکیر ائدیرم کی، خلقی آج ساخلاماقدا تعمود وار ایدی. بیزیم حؤکومتی میز خلق حؤکومتی اولدوغونا گوره گرک بیز خلقی آیقلاندیراق. مثلاً گرک بئله اولای کی، بیر نفر خلق قوشونلاری سیراسینا گنتدیگده عالیه‌سیندن نیگاران قالماسین. لئیکن آج اولدوقدا او گرک گنجه-گوندوز ماعاش فیکیرینده اولسون و بئله آدامان فدایی و نیظامی چیخماز.

باشقا ایقتیصادی موضوع دا صنایع مساله‌سی دیر. میلی حؤکومت قورولمادان اول بیزیم موهم کارخانالاریمیز تعطیل و یا اینکی تعطیل اولماق خطینده ایدی. بیز دورد آیدا اونلارین ایشه سالماسینی تامین ائتدیک. ایندی هامپا ایشله‌ییر. بو بیر منفعت و موهم بیر ایشدیر. بو یاخین زماندا بو کارخانالار ائده بیله‌جکلر کی، بئله پارچا وئرسینلر کی، موهم قیسمت لیباسیمیزی تامین ائتسین. بو کارخانالار خیانت و اوغورلوق نتیجه‌سینده باتمیشدیلا. مثلاً یونو بئش تومنه آلیب و کارخانایا اون بئش تومنه ساتمیشدیلا، خلق سهملرینی بیری تومن قیزیل پولا آلمیشدیلا. لاکین میلی حؤکومت قورولمادان قاباق ایکی قیران پول اونلارا وئریردیلا. ایندی او خیانتلری گورنلر قاچیرلار لاکین موجازاندان قاچا بیلیمیه‌جکلر. حاجی غولام جورابچی و باشقالاری اوز گوردوگو پیس ایشلرین پاداشینی گورمچکلر. میلی حؤکومت تشکیلیندن سونرا مساله ساده بیری وجهله حل اولوندو.

ایندی کارخانالاردا ۴۰۰ نفر ایشچی ۸۰۰ نفرین گوردوگو ایشی گورمکده مووفق اولور. ایندی هم کئیفیت هم ده مقدار جهتینجه گنچن زماندان چوخ آرتیق محصول کتیریرلر. بو مساله عئین زماندا سیاسی بیری مساله دیر. سربازلاریمیز چوخ یاخشی تعلیمات آلیرلار، لاکین پالتارلاری یوخ ایدی. ایندی بیز اونلارا پالتار وئرمگه مووفق اولموشوق. بیز چالیشیریق کی، بیرینجی درجه‌ده صنعتی ماشین ایشینه و سونرا ایکینجی درجه‌ده ال ایشلرینه باخاق، آما بو آغیر ایشدیر. دؤولت گرک بو چتینلیکلره فایق گلسین و بیز فایق گله‌جکیک.

بئکارلارین مساله‌سی بیزیم اوچون آغیر یوکدور. بیز گرک بونو آرادان گوتورک. بیز بونا دا تدبیرلر گورموشوک، یوللاریمیز کی، ایندی چوق پیس حالدادیر، اونلاری دوزلمتمک اوچون ایقدام اولونور. مثلاً آستارا-اردبیل، سایین‌قالا- میاندا، زجان-میانا و میانا-تبریز یوللاری دوزلمه‌لیدیر، و بو صورتده نئجه مین عمله ایشله‌یه بیلر.

باغچیلیق و زیراعت زمانی گلیب چاتیدیر. کندلیلر اوز زیراعتلرینه گنده‌جکلر. بوندان باشقا بلدیبه ده شهرین آباد اولماسی اوچون بیری چوخ عمله ایشلده بیلیر.

بیزیم آرزوموز بودور کی، ایشسزلیک آرادان گنتسین، بیری ده چالیشیریق کی، ایشسزلیک سیاهی‌سینی توناق. ایندی ایشسزلیک داد-فریادی چوخدور، لاکین هله ائله بیری احصاییه الده یوخدور. بعضی آداملار واردیر کی، آنجاق میز باشیندا اوتورماق ایسته‌ییرلر و آیری ایشی گورمگه حاضر دگیلر. بونلار پارازیتدیرلر. البته حقیقی ایشسزلیک واردیر کی، کارخانالار باغلی اولماق نتیجه‌سینده وضعیتلری یاخشی دگیلیر.

باشقا مساله‌لر ده عومومیتله میلی حؤکومتین دوام و بقاسی اوچوندور. میلی حؤکومت تاسیس اولدوقدا شو عاریمیز ایالت و ویلایت انجمنلری اطرافیندا ایدی. لاکین عمله گوردوک کی، بو میلی حیاتیتمیزی تامین ائده بیلیمیه‌جکدیر. بیز مجبور اولدوق کی، میلی مجلس و میلی حؤکومت یارالداق. ایندی گرک بو میلی تشکیلاتی ساخالیق. چونکی بو

تشکیلات خلقین احتیاجی و ایستهدیگی اوزرینه عمله گلیدیر. خلق میلی حؤکومتی اوزونونکی بیلیر و اونو ساخلاماگی اوزونه بورج بیلیر. اولده بیر پارا موغریض آداملار دندیلر کی، گویا بیز ایران آذربایجانینی شورا آذربایجانینا یاپیشدیرماق ایستهدیریک یا اینکی دمورات فیرقهسی آذربایجان سوونت حؤکومتینه ساتیدیر، لاکین بیز گؤستردیک کی، اونلار هامیسی یالاندیر. عملده ده اونو ایثبات انتدیک. ایندی قیزیل اوردو بورادان گئدیر. هامی بیلیر کی، قیزیل اوردونون ووردو سبب اولدو کی، ایستیداد حؤکومتی بیخیلدی. بونا گؤره گرک اوندان تشکور اندک کی، رضاخانین ایستیدادی اونون گلمهسیله بیخیلدی. بو دا قیزیل اوردونون بیزه اولان بؤیوک خیدمتی دیر که میلی اسارتی سیندیردی. هله من دئمیرم کی، اگر آلمانلار غالب اولوب آذربایجانا گلسه ایدیلر بورادا حتا بیر ائوده قالمازدی. قیزیل اوردو ایستالینقیراد، موسکوا، لنینقراد دا ایستیداد قومسینی سیندیرماقلا دنیا خلقلری ایله برابر خلقیمیزین آزادلیغینی تامین ائلمدی و اولکهمیز قان دریا سینا دؤنمکن خیلاص اولدو و ایندی بو اوردو گئندنه گرک آلقیشلارلا اونو یولا سالاق. بیز بو مودتده گؤردوک کی، قیزیل اوردو چوخ نجابت، متانت و اخلاقلا رفتار انتدی. اونلارین رفتار و اخلاقای هامییا سرمشق اولدو. فیکیر ائدین اگر آرتش-شاهنشاهی! اولسایدی نه ایشلر چیخارداردی! و بیر شهره قیزیل اوردو کیمی داخل اولسایدی خلقین باشینا نه کیمی فلاکتلر گتیرردی؟

قیزیل اوردونون گنتمهسی بیزیم اوچون ناگهانی دگیلدیر. بیز چوخ گؤزل بیلیردیک کی، او اوردو توپراق آماق و یا شهر ایشغال ائتمکدن اؤترو سرحدلریمیزی گنچمه میشدیر. اونون مقصدی دنیانی اسارت آلتینا آماق ایستهن فاشیزمین ایراندا اولان آثارینی ریشه ن کسمک ایدی و بونا دا ایفتیخارلا موفوق اولوبدور. ایران خلقی مخصوصن آذربایجان جماعتی او اوردونون معنوی کؤمکلگیگنه همیشه مینتار قالا جاقدیر. بیز آرزو اندیریک کی، قیزیل اوردو همیشه دنیا دمورک اتلیغی نین نیگهبانلیق وظیفه سینی عؤده سینده ساخلا سین.

قیزیل اوردونون گنتمه سینی بیز مورتعجرلر کیمی ایستقبال ائتمیریک. بیز اونو احترام و عیزت ایله یولا سالیریک، ایرتیجاع ایسه اونون گنتمه سینده اوزونون ال-قولونون اچیلما سینی آختاریر. بیز آچیق دئیریک کی، قیزیل اوردونون گنتمه سیله مورتعجرلر چوخ دا اومیدوار اولماسینلار. آذربایجان خلقی آدیغی آزادلیغی ساخلاماغا قادیر دیر. قیزیل اوردونون گنتمه سی بیزیم میلتمیزین ایراده سی ایله الده ائدیلن آزادلیغی خللدار ائتمه یه جکدیر. ایندی میلی حؤکومتیمیزی گرک ساخلاق. آذربایجان خلقی حتا چوخ آز جمعیتی اولسا دا آزادلیقدان دیفاع ائده جکدیر. بونا گؤره من سیزدن رای-اعتیما د ایسته بیرم، (وکیللر: بیز رای-اعتیما د یوخ جانمیز و مالیمیزی دا وئرجه بییک) بیز ایندییه قدر میلی آزادلیغیمیزی ساخلامیشیق، بونون بیرینجی ضامینی فیرقه تشکیلاتیمیزدیر. ایندی تبریزده چوخ آز بیر ائو واردیر کی، ائو اهلیندن هنج اولمازسا بیر نفر دمورات فیرقه سیندن اولما سین، گرک او فیرقه نین رهبرلیگینه اعتراف اندک. بونون ایکینجی ضامینی ده بیزیم فداییلریمیزدیر. اونلار آز بیر مودتده قیام ائدیلر و ایندی ده آزادلیغیمیزین ضامینی دیرلر. بیزیم فداییلریمیزین تاریخی چوخ یاخین بیر تاریخدیر، مصنوعی تشکیلات دگیلدیر و اونون تشکیل تاپماسی گنچ حؤکومتین فیشارلاری نتیجه سینده اولوب و ایندیسه بونلار میلی حؤکومتیمیزین دالیندا دورماغا حاضر دیرلار. اونلار زنجاندا ذولفقاری، اردبیلده، اهرده و باشقا یئرلرده اولان موخالیف دستلرینی ازدیلر. ایندی بیز فداییلریمیزه ایمکان وئرجه بییک کی، کوتان و خیش دالیسیندا ایشلیمه-ایشلیمه عنین زماندا توفنگی اللریندن یئره قویماسینلار. تا آذربایجان وار فدایی وار، چونکی او آزادلیغی قوروبدور. لاکین بو تشکیلا ی ساخلاماق بیر تک فداییلرله اولماز، بیزیم مونظم قوشونوموز دا گرک اولسون. بیز آز بیر زماندا مونظم و قودرتلی بیر قوشون تشکیل ائتمیشیک، اگر ایندی بیر نقصی اولسا دا تئزلیکله دوزلمه جه بییک. قوشونو و فدایی سی اولمایان بیر میلّت هنج وقت آزادلیغی حیفظ ائده بیلمز. بیز هر بیر شنیدن کسک، فداییلریمیزی و قوشونلاریمیزی قوتلندیرک.

مشروطه قهرمانلارینین موجسمه لری

مشروطه قهرمانلارینین موجسمه لری نین تیریز شهری نین ان عالی خیابانلاریندا نصب ائدیلمه سی، فیرقه میزین گؤردوگو بؤیوک تاریخی ایشلردن حساب اولونور. مخصوصن سردار میلی ستارخانین هئیکلی نین رضاخان موجسمه سی نین یئرینده قورولماسی فؤوق العاده جیدی و موهوم بیر قدم ایدی.

سونرادا تاریخی بیرگونده مشروطه اینقیلابی نین قیرخ بیرینجی ایلدؤنومو موناسبتیله سالار میلی موجسمه سی نین انجمن ایالتی مئیدانیندا برپا ائدیلمه سی، او قدمی تکمیل ائندی. بو ایکی بؤیوک مشروطه چی نین تجدید نامی ایله فیرقه میز فداکار مشروطه چیلرین خئیر-خلف واریثی اولدوغونو ایثبات ائتمکله فیرقه افرادینا و عموم خلقه آزادلیق یولوندا

جانفشانلیق ائدن بویوک شخصیتلرین تاریخده توتدوقلاری مقامی بیلدیریب، فیرقه ایچریسینده رهبرلره نیسبت علاقه و محبت یارادیلماسینی سرمشق وئردی.

بشر اؤز تاریخینی و یجودا گئیردیگینی کیمسه اینکار انده بیلمه‌دیگی کیمی، بو تاریخده شخصیتلرین رولونو دا اینکار ائتمک حقیقتی دانماق دئمکدیر. باشچیلارین دوزگون دوشونوب جریانا دوزگون خط سنیر و یول گؤسترملری ایشین گئدیشینه آرتیق درجه‌ده موثر واقع اولابیلر.

روبسپیرین ایشتیباہلاری ناپولئون دیکتاتورلوغونو مئیدانا چیخارماقدا بویوک فرانسایا اینقیلابینی طبیعی مجراسیندان دؤندردی. بر عکس بویوک ایستالینین ساغلام دوشونجه و دوزگون خط حرکتی اوکتیابر اینقیلابینی یانلیش مجرایا چکمه‌گه جان آتان موخالیفلرین حاضرلاری اولدوروجو خطرین نجات وئردی.

اگر رضاخان مئیدانا چیخدیگی وقت ایراندا گوندن-گونه گئیشلمکده اولان میلی نهضتی‌نین باشیندا دوزگون دوشونجه‌لی شخصیتلر اولسایدی و بو شخصیتلر هر بیرینی ازیب بدنام ائتمک هوسینده بیر شخصین رهبرلیگی آلتیندا حرکت ائتمیش اولسا ایدیلر، رضاخان ۲۰- ایل تمام ایراندا خلقی اسارت آلتیندا ساخالیا بیلمزدی.

اگر مشروطه نهضتینده ستارخان داخی باشقا مشروطه باشچیلاری کیمی مرعوب اولوب سیلاحینی تسلیم ائتمیش اولسایدی، شاید قیرخ ایل بوندان قاباق مشروطه بساطی بیغیشیلیب اورتادان گئتمیشدی. دئمک شخصیتلرین تاریخده بویوک رولو واردیر. و هم اونلارین معنا و تاثیر چوق بویوکدور. بیزیم فیرقه‌میزین پیشرفتی ده چوروموش و ضررلی افکارا بیر دفعه‌لیک سون قویوب اؤزو اوچون شاخیص یعنی رهبر اینتیخاب ائتمه‌سیدیر. بو او دئمک دگیلدیر کی، فیرقه عوضولری و سایر رهبرلر آیش گورموشلر یا اونلارا احتیرام لازیم دگیلدیر. البته بوتون فیرقه باشچیلاری هر کس اؤز ائتدیگی خدمت و گؤستردیگی فداکارلیق موقابیلینده حورمت، سبتایشه لایبقدیر. لاکین بونونلا بئله فیرقه رهبرلری‌نین رولونو اینکار ائتمکله فیرقه‌نین باشینی ازیب لیدرسیز بیر جمعیت حالینا سالماغا ایمکان وئرمک اولماز. دونیادا هنج بیر جمعیت باشچی‌سیز، لیدرسیز ایشی قاباقدان آپارا بیلمه‌میشدیر. بو جهندن دیر کی، بیز مشروطه اینقیلابی‌نین بویوک باشچی‌سی اولان سردار میلی‌نین ابدیشدیرمگه ایقدام ائتدیگ. سالار میلی ایسه البته اؤز نؤوبه‌سینده اینقیلابا بویوک خدمت ائتدیگی اوچون اونون آدی‌نین دا ابدیشمه‌سی لازیم ایدی. بو مؤوضوعو داها آدین بیر صورتده آجیب گؤستریمک اوچون سردار میلی موجسمه‌سی نصب اولونان تاریخده آذربایجان روزنامه‌سینده یازیلان معنالی بیر مقاله‌نی بورایا درج اندیریمک.

اونودولماز تاریخی بیر گون

آذربایجاندا دموکرات فیرقه‌سی تشکیل تاپدیقدان سونرا آذربایجانین مرکزی اولان تبریز شهری چوخ موهوم و تاریخی حادثه‌لرین شاهیدی اولموشدور. بو حادثه‌لر تک آذربایجان خلقی‌نین سیاسی حیاتیندا دگیل بوتون ایران و شرق اولکلری‌نین تاریخینده پارلاق بیر یئر توتاجادیر.

آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی آز بیر مودتده گنجمیش چوروک رژیمین ایزلرینی تامامله آرادان آپاریب، یئنی دموکراسی بیر اوصول و خلقیمیز اوچون خوشبخت بیر حیات یاراتدی. جومعه گونو اوردیبه‌یشت آبی‌نین ۲۷-ده دموکراسی حرکتیمیز تاریخینده یئنی پارلاق بیر صحیفه آچیدی. تاریخلر بویو اؤز قهرمانلیق و رشادتینی ایثبات ائتمیش اولان خلقیمیز بیرینجی دفعه اولاراق یاخین شرق اولکلرینده حقیقی دموکراسییه لایبق اولان شرفلی بیر ایش انجام وئردی. بو ایش قان تۆکن شاهلارین، خلقین آرزو و اومیدلرین آت آیقلاری آلتیندا پایمال ائدن حؤکمرانلارین، میلترین اسارتینده قهقهه ایله گولن ظالیم اینسانلارین گنجمیشده اولدوغو کیمی سبتایش ائتمگیندن عیبارت دگیلدیر. بو ایش غضبکارلارین پارلاق سونگولری‌نین، زهرلی خنجرلری‌نین مدیحه‌سی دگیلدیر.

بو خلقیمیزین نیفرتینی قازانان، ۲۰- ایل ایران میلترینی سیاسی روشد و تکاملدن، ایجتیماعی حیاتدان محروم اندیب، میلتمیزین قانی‌نین قیمتینه الدهه ائتدیگیمیز مشروطیتی تعطیل ائدن رضاخانین منحوس موجسمه‌سینی میلترین قارشیسیندا سرنیگون اندیب، اونون یئرینده نصب اولونموش اولدار اولکسه‌سی‌نین قهرمان اوغلو، تاریخی بیر سیمانین، بویوک ستارخانین موجسمه‌سی‌نین ایفتیتاحی ایدی. خلقیمیز بو شرفلی ایقداملا ایثبات ائندی کی، گنجمیش نیفرتلی رژیمین

یادگارلاری بوندان سونرا تامامیله آرادان گنبدی و اونون یئرینده میلتمیزین آلولو مباریزملرده اله ائتدیگی آزادلیق و دموکراسی قانونلاری حؤکمسورنلیک اندهجکدیر.

بو تاریخی گون اونودولماز بیر گوندور!

قوی ایران میلتری بیلسینلر کی، آذربایجان میلتی او چوروموش فاسید دستگاها نیفرتله باخیر. قوی خام خیال ائدن مورتجملر بیلسینلر کی، داها بوندان سونرا هنجوجه ایله حقیقی آزادلیق اوصوللارینا موغاییر اولان منحوس اثرلر بو اولکده قالمایب و داها او گنچمیش دؤوره تازالانمایاجاقدیر.

خلقیمیز بوندان سونرا یاد ایشغالچیلارا فقط یوخلوق طلب ائدیر، بوندان سونرا میلترین آزادلیغینی آیقلاری آلتینا سالیب و اونلارین میلترین تحقیر ائدن عونصورلر داها هنجوجه ایله اؤز مؤوقعتلرین حیفظ ائتمگه ایمکان تاپمایاجاقلار.

یاشاسین خلقیمیزین سارسیلماز ایرادهسی!
یاشاسین بوتون ایران آزادلیغینی تمثیل ائدن آذربایجانین قهرمان خلقی!

۱۲-شهریور موناسبتیله موجسملر موضوعونا عاید داها آرتیق معلومات آلماق ایستمین تبلیغاتچیلار آقای پیشهورینین بو موناسبتیله سویلهدیگی آشاغیداک سؤزلریندن ایستیفاده انده بیلرلر.

مؤحترم هموطنلر!

بو گون بیرینجی دفعه اولاراق تبریزین و آذربایجانین حیاتیندا تاریخی بیر صحیفه آچیلیر. آذربایجان خلقی ۲۰- ایل میلترین حوقوقونو آرادان آپاران، ۲۰- ایل مشروطیتی تعطیل ائدن، ۲۰- ایل ایرانی ترقی و تکاملدن گئری قویان بیر غصبکارین هنیکلینی آشاغی ائندیریب و اونون یئرینده ایران مشروطهسینین اساسینی قوران آذربایجان خلقین قهرمان و رشید اوغلونون موجسمهسینی پایدار ائدیر (گورولتولو آقیشلار).

بیز بونولا او ۲۰-ایللیک فاجیعینین بساطینی قوران آداملارا بیلدیردیک کی، اونلارین خایانه سیاستلری مشروطیتی داها بوندان آرتیق تعطیل ائتمگه ایمکان تاپمایاجاقدیر. آذربایجان خلقی رشید و قهرمان اوغللارین قانی باهاسینا مشروطیتی آلیب و او مشروطیت یاشایاجاقدیر (گورولتولو آقیشلار). بیز بو موجسمهنین قارشیسیندا آند ایچیریک کی، مشروطیتی و آزادلیغی بوتون ایران اوزرینده حیاتا گنچیریب و ایرانین مظلوم خلقلرینین حقیقی آزادلیقلارین تامین ائدک (آقیشلار). بیز سون قطره قانیمیز قالانا قدر بو یولدا فداکارلیق اندهجههیک، بیز مخصوصن بو موجسمهنی اوندان اؤترو بو گون نصب ائدیک کی، هله ده ایرتیجاع طرفدارلاری خیال ائدیرلر کی، اگر سیلاح ایله آذربایجانین آزادلیغینی آرادان آپارا بیلمهسلر، هیله و نئیرنگ ایله آپارا بیلرلر. قوی اونلار بیلسینلر کی، آذربایجان خلقی اؤز آزادلیغین و ایران خلقینین آزادلیغین مؤحترم ساییب و اونو ساخلاماغی ایسه اؤزو تضمین ائتمیشدیر. بیز نه تکجه آذربایجاندا بلکه بوتون ایراندا آزادلیغی حیاتا گنچیرمههیک. بیز ایندیکی هورومجک تورو کیمی ایران خلقینی تورا سالیب و اونلاری سیخان منحوس رژیمی آرادان آپاریب و اونون عوضینده خلقه آزادلیق و سعادت وئرجههیک.

تهراندا او چوروک باشلار، فاسید بیینلر بیلمهلیدیرلر کی، نه وقته قدر او قورخولو ظولم و اسارت نیشانهسی اولان موجسملر آرادان گنتمهیبیدیر، نه وقته قدر اونلار میلترین ایله گؤتورولوب سرنیگون اولماییدیر، ایراندا آزادلیق اولما بیلمز، تهران حؤکومتی آذربایجان ایله یاناشا بیلمز. تهران حقیقی آزادلیق و دموکراسی اوصوللاری ایله ایداره اولونان صورتده آذربایجان ایله یاناشاجاقدیر. آذربایجان اؤزونو هنجوقتینده مورتجملره تسلیم ائتمهیهجکدیر. بونو بیر دفعهلیک هامی بیلیب قولاغیندا ساخلامالیدیر.

تصادوفن بورادا اولان ایران مطبوعاتینین گؤرکملی نومایندهلریندن آقای ملکی و عمیدی نورینین حوضورلاری منیم خاطریمه گنیردی کی، نچه ایل بوندان قاباق آقای ملکی یازیردی کی، خلقی اسارتده ساخالیان و حوقوقون پایمال ائدن بو رضاخان موجسملری نه وقته قدر بو حالدا دوروبدورسا، بیزیم آزادلیغیمیز تامین اولمایاجاقدیر. بو دوزور، او موجسملر تیکان کیمی خلقین اورگینه باتیر. من خواهیش ائدیرم کی، آقای ملکی تهراندا دئسینلر کی، «دو صد گفته چون نیم کردار نیست!» ایکی یوز سؤزون بیر عملجه قیمتی یوخدور. بیز دئدیک و دئدیگیمیزی عمل ائدیک،

خلقین آرزولارین بیلیم و اونلاری حیاتا گنجیردیک. عزیز یولداشیمیز آقای پنبهیی دندیگی کیمی قوی خلق اوچون خو-خوردان اولان و خلقین اورگینی سیخان موجسهلر گؤتورولسون و ایران خلقی بیزدن سرمشق آلیب بو چوروک موجسهلرین بئرینده ایران آزادلیغی نین و مشروطهسی نین یولوندا شهید اولانلارین، ملک الموت کلیمین، صور ایسرافیل، میرزا رضا کیرمانی و سایرلری نین موجسهلرینی قویسونلار.

ایراندا اول دفعه ظولم-اسارت نیشانهسی اولان رضاخان موجسهسینی گؤتورمک و بئرینده آزادلیق و قهرمانلیق نومونهسی اولان ستارخان موجسهسینی قویماق ایفتیخاری آذربایجان خلقی و اونون رهبری اولان آذربایجان دموکرات فیرقهسینه نصیب اولدو. من ایفتیخار اندیرم کی، بو موجسهمنی آچیرام.

آقای پیشهوری گورولتولو آلقیشلار ایچریسینده موجسهمنین یانینا گندیب و موجسهمنین پردهسینی گؤتوردو. بو مؤوقعه اوررا و موزیک سسی سردار باغی نین موحوطهسینده طنین انداز اولاراق بو تاریخی گونده تاماشاچیلار آذربایجان خلقی نین قهرمان اوغلو ستارخانین هئیکلینی گنجمیش رژیمین یادیگاری اولان رضاخانین منحوس موجسهسینی بئرینده تاماشا ائتدیلر.

آقای پیشهوری نیطقینی قورتاردیقدا سونرا ستارخانین موجسهسینی قارشیسیندا رژه وئریلدی. او نیطقین تکمیلینده سالار میلی موجسهسی نصبی مونسبتیله آیری نیطقلرین تفصیلی ده شایان دیتدیر.

سؤز یوخ، عمل گؤستریمک لازیمدیر

مشروطه اینقیلابی آذربایجان خلقی نین قهرمانلاری نین مظهری اولاراق بو ایل خلقیمیزین تام غالیبیت شرایطینده گنجدی. خصوصیه مشروطه نهضتی نین ایکنجی قهرمانی باقیرخانین موجسهسینی ایفتیتاحی بیزه گنجمیش شانلی تاریخمیزی خاطرلاداراق، بؤیوک بابالاریمیزین ایران آزادلیغی اوغروندا ائتدیگی فداکارلیقلارینی خلقیمیزین نظرینده موجسم ائتدی.

آذربایجان خلقی ۲۱-آذر نهضتی نین اثرینده، ایران اوزرینده درین بیر دگیشکلیک عمله گتیرمگه ایمکان تاپاراق ۴۱-ایلدن آرتیق تعطیل اولونموش مشروطیت قانونلارینی یئیندن حیاتا گنجیردی.

خلقیمیزین قیامی سایهسینده مورتجملر دالی اوتوروب و تهران حؤکومتی آزادبخاه بیر رویه توماغا باشلادی. گوردوگوموز کیمی بو سون زماندا آز-چوخ دموکراتیک نهضتلر، حؤکومت طرفیندن تقویت اولونان کیمی نظره گلدی. بونا گوره دیر کی، بیز اولدن اوزوموزو، آقای قوام اولسلطنه حؤکومتینه خوشبین نیشان وئردیک. آقای قوام اولسلطنه چوخ چتین مسالهلری قارداش قانی تۆکولمهدن، موسالیمت یولو ایله حلی ائتمگه موافیق اولدو. لاکین هله ده قوام اولسلطنه دؤولتی ایراندا، ایران ملتین اینتیظاری اولدوغو کیمی ایرانلیلارین طلباتینی لاییقینجه تامین انده بیلمه میبیدیر. آقای قوام اولسلطنه نین حؤکومتی ده ایندییه کیمی میلّت دوشمنلری اولان ایرتیجاعی پارازیتلرین نوفوذوندا کناردا قالمامیشدیر.

اینتیخاباتین بو قدر یوباندیریلماسی ایران خلقلری نین ضررینه اولاراق، اونلاردا حؤکومه قارشی نیفرت تورتمگه باعیث اولور. بو دا دئمک اولار کی، ایران آزادلیغینی نین موخالیفی اولان شخصلرین نوفوذو تاثیرینده دیر.

ایندی ده گورونور کی، دانیشیلان سؤزلر یالینز دانیشیقیدیر و اونلارین بارهسینده هنج بیر عمل گورسنمیبیر. ایران خلقلری ایندییه کیمی ایش باشینا گلیمیش دؤولتلرین بو کیمی عمللریندن سون درجه اینجیکدیر و داها هنج کسده اوتوروب گوزه تلمگه و صبیر ائتمگه طاقت قالمایبیدیر.

میلّت سؤز یوخ، داها دوغروسو حقیقی دموکراسی طلب اندیر!

آذربایجان خلقی گنجمیش تاریخدان آجی تجروهلر گورموش و سیاسی شوعورا مالیک اولان بیر خلقدیر. مشروطیت قانونلارینی نقض اندن مورتجع عونصورلر، ایندی اگر یئنه ده خام خیاللار بسلهیب و ۲۱-آذر نهضتیمیزی

ده ایغال سیاستی ایله نتیجه‌سبز قویماق فیکیرینده اولسالار، بیر دفعه‌لیک بیلمه‌لیدیرلر کی، آذربایجان خلقی بوندان سونرا هنج کسه آدانمایاجادیر.

خلقیمیز اوز تاریخی موباریزملرینی خاطرلادیقجا اوز قودرتینی دوشونور، ائتدیگی موباریزملردن نتیجه آلماق ایسته‌ییر. آذربایجان ایران اوزرینده حقیقی آزادلیغین تامینینی عملن طلب اندیب، ایندی ده ائتمکده دیر. خلقیمیز مورتجعله دها بوندان سونرا فعالیت ائتمک اوچون ایمکان وئرمه‌ییب و اوز آزادلیغینی آلدیگی کیمی اونو ساخلاماغا قادیر اولوب، بوتون ایران اوزرینده ایران خلقی‌نین آزادلیغی‌نین تامین اولماسی اوغروندا هر جور فداکارلیغا همیشه حاضریدیر.

مووافیقتنامه و نهضتیمیزین یئی دوری

معلوم اولدوغو اوزره میلی نهضتیمیزین اثرینده، ایران خلقینی فلاکته سووق ائدن هئیات حاکیمه بیناسیندا بویوک رخنه و تزلزل عمله گلدی و نتیجه‌ده ایرتیجعی مجلسی مجبور اولدو کی، فقط بیر سس آرتیق اولماق اوزره آقای قوام‌اولسلطنه‌نین کابینه‌سینی ایش باشینا کتیرسین. بو ایسه ظاهرده آزادلیخه طبقه‌یه بویوک بیر گؤدشت ایدی. آقای قوام‌اولسلطنه‌نین نهضتیمیزه نسبت طرفدار اولماسا دا، بیطرف اولدوغو مشهور ایدی. اونا گؤره تهران بو شوهرتدن ایستیفاده ائده‌رک اوز مغلوبیتینی اؤرتوب-باسدیرماق مقصدی ایله صلحه و باریشیغا تشبوت ائتدی.

قارداش قانونی تۆکمهدن ۱۲-شهریور موراجیعت‌نامه‌سینده طلب ائتدیکلریمیزی تحصیل ائتمک اوچون بیز ده بو تصادوفی شادلیقلا ایستقبال ائتدی. آقای قوام ایش باشینا گلیب‌گلمز ایکی موهوم مسالهنی حل ائتمگه ایقدا ائتدی. اونلاردان بیری «ساعده»، «صدر» و «حکیمی» کابینه‌لری و «سید ضیا» باندی‌نین بویوک آزادلیخه قوشوموز شورالار ایتیفاقی ایله ایران آراسیندا تؤولید ائتدیکلری عداوت و سوتفاهومو اورتادان قالدیرماغا، ایکینجیسی ایسه بیزیم حق سؤزلریمیزی انشیدیب مشروع تقاضالاریمیزی انجام وئرمله یاخینلاشماقدا اولان وطنداش موحاریبه‌سی‌نین قارشیسینی آلماق ایدی.

بیز بیرینجی مسالهده بورادا بحث ائتمگه لوزوم گؤرموروک. ایکینجی مسالهنین حلی اوچون آقای قوام شخصن ایقدا ائده‌رک فیرقه‌نین باشچی‌سی آقای پیشه‌وری باشدا اولماق اوزره بیر هئیات تهرانا گئتمه‌سینه ایجازه وئردی. بو هئیاتین تهرانا گئتمه‌سی نهضتیمیزین تاریخینده بویوک بیر مسله اولدوغو اوچون اونلار بویوک نومایش و طنطنه ایله موشاییعت (اولوب) تهران، بلکه بوتون دونیا بو مسالهدن ماراقلانماغا باشلادی. هر کس اونو اوز ایسته‌دیگی کیمی تفسیر ائدیردی. حتا آذربایجانین داخیلینده داخی نیگارانچیلیق حیس اولونوردو. آقای پیشه‌وری‌نین شخصن تهرانا گئتمه‌سی گؤزله‌نیلمه‌ین بیر ایش ایدی. بو واسیطه ایله فیرقه‌میز صلح و موسالیمتی حیفظ ائتمک اوچون هر بیر فداکارلیغا حاضر اولدوغونو ایثبات ائتدی.

خلقین افکاریندان بیر نومونه اولماق اوزره آذربایجان روزنامه‌سینده «رضا آذری» ایمضاسی ایله بیر مقاله‌نین خولاصه‌سینی بورایا درج ائدیریک:

آذربایجاندا پارلایان آزادلیق گونشی بوتون ایرانی ایشیق‌لاندر اجاجدیر

میلتیمیزین حقیقی نوماینده‌لری تهراندا اون بنش گون موعطل‌چیلیقدان سونرا بیر نتیجه آلمادان تبریزه قاییتماغا مجبور اولدولار. آذربایجان میلیت رشید بیر میلیت اولدوغو کیمی عئین زماندا مرد، عالیجناب و صمیمی دیر، قلبی تمیز و وجدانی پاکدیر. کیمسه‌یه قارشی کین و عداوت بسله‌مز، لاکین تاریخلرین گؤستریدیگی کیمی اونون میلی ناموسو اولان یوردونا تجاوز ائندلردن اینتیقام آلماقدا چوخ آمانسبز و رحمسیزدیر.

بئله بیر گؤزل و عالی خیصلتلره مالیک اولان میلتیمیز تهرانین اوزاتدیغی الی رد ائله‌مهدی.

بویوک رهبریمیزین باشچیلیغینا، اینقیلابیمیزین دگرلی شخصیتلریندن مورکب بیر هئیاتی، ایختیار تام ایله تهرانا گؤندردی. تهراندا ایرتیجاعین کؤک سالدیغیندا، اورادان نتیجه آلینما یا جاغی معلوم ایدی. لاکین ایرانلی قارداشلاریمیزا و بوتون دونیایا گؤسترن و ایثبات ائتمک ایستهدیک کی، قورخماز و جسور آذربایجان میلیتی هر احتمالا قارشی حاضر اولدوغو حالدا بئله موسالیمت اهلیدیر. جهت سیز و سبب سیز یئره فقط ایرتیجاع جانواری نین ایشتاهاسی و مثیلی یئرینه گلکدن اؤترو، قارداش قانی نین آخماسیدان نیفرتی واردیر.

یوخسا بیز آدیغیمیز موسلم حقیمیز اولان آزادلیغا تهرانان ایجازه ایستیهجک دگیلدیک و تهرانیندا بیزده اونا قایتاریلاجاق بیر حق یوخ ایدی. اما ایکی مقصدله تهرانا گندیلدی. بیرنجی سی: مشروطیت اینقیلابیندا ایمتاحان وئردیگیمیز کیمی، بو آزادلیق اینقیلابیمیزدا صمیمیتیمیزی عالمه گؤسترتمک ایستهدیک. ایستهدیک کی، اوزون ایلردن بری ایستیداد، ظولم و سبتم آلتیندا ازیلن، گؤزلری بیزده و روحلاری بیزیم ایله اولان بوتون مظلوم ایرانلی و تهرانلی قارداشلاریمیزا ثابت ائدک کی، آزادلیغی یالنیز بیز اوزوموز اوچون آلامیشیق و اوزوموزه اینحصار ائتمه میشیک. بیر ائوده ایکی هاوا اولای بیلیمز. بونون اوچون ده مؤحترم نوامینده لریمیز میلیمیزین آرزوسونو یئرینه یئتیرمکدن اؤترو تمام ایران میلیتی نین نوامینده سی کیمی موذاکیره ییه باشلادی. مظلوم قارداشلاریمیزی یاددان چیخارتمادیق لارینی عملن ثبوت ائتدیلر. آزادلیق یولوندا ایندییه قدر وئردیگیمیز شهیدلرین موقدس قانلاریله بوتون ایرانین دا آزادلیق فرمانی یازیلیمیشدیر. عصیرلر بویو قارداش جاسینا بیر یئرده یاشادیغیمیز سایر ایرانلی قارداشلاریمیز دا گرک آزادلیق نعمتیندن بهر مند اولسونلار.

ایکینجی مساله ایسه آذربایجان میلیتی، ایلر بویو گؤردوگو دهشتلی ظولم و ایشکنجه دن و اونون نتیجه سینده ائتدیگی موکرر قیاملار و اینقیلابلاردان سونرا صولح و صفایا احتیاج حیس ائتمه سیدیر. بیز کیمسه ایله عداوتیمیز اولمادیگی کیمی مورتجولرین و دوشمنلریمیزین یالان و ایفترا و بؤهتانلار اویدوردوقلاری کیمی ده، تجزیه فیکیری بئله ایندییه قدر قلیبیمیزدن خوطور ائتمه میشدیر.

بیزیم بو موقدس قیامی میزی، شوجاعت و فداکارلیغینی اینکار ائتمکله، اونو توهین ائتمک ایسته ییردیله.

بیزیم قودرت منبعیمیز حق و حقیقت، تکیه میز ده سیلاحیمیز لا رشادتیمیز دیر.

بیزیم ایستهدیگیمیز یالنیز ایران خوددی داخیلینده اوز آنا یوردوموزدا ایندیکی کیمی دموکراسی اصولی اوزرینه آزاد یاشاماق دیر.

تمام دونیا میلنلری نین قبول ائتدیگی آتلاننتیک بیانیه سی نین میرکبی هنوز قورومامیشدیر. هامییا معلوم دور کی، اونون صراحتلی و اساسلی ماده لریندن بیرسی ده بودور کی، هر میلن اوز اولکه سینده آرزو ائتدیگی طرزده و ایستهدیگی شکیلده یاشاماغا حق و ایختیاری واردیر.

دندیگیمیز کیمی آسوده لیک و موسالیمت دؤوره سینده قاوشماق ایسته ییریک تا کی، اولکه میزین ایجتیماعی، ایقتیصادی بونیه سینده ایلر بویو، خصوصیه رضاخان دؤوره سینده وارید اولان آغیر یارالاری اوز الیمیزله ساغالتماق ایمکانی اله انده بیلک. یوخسا بو گنتدیگیمیز حق یولوندا چوخدان موقف اولموشوق و موقفیتیمیزین ابدی لیگی ده ایکی موهوم حقیقت اوزرینه اساسلانیر. بیرنجی سی بودور کی، بوتون آذربایجان میلیتی، کچیکن بویوگه، آروادان کیشی یه قدر، آزادلیغیمیزدان سون نفسه قدر دیفاع ائتمکله، او یولدا قیزارا-قیزارا اولمگه تصمیم توتوموشوق. میلیمیزین شو عاری، رهبریمیزین دندیگی، ایلک و سون سوزوموز بودور.

اولمک وار، دؤنمک یوخدور!

ایکنجی حقیقت ایسه بوتون مو تیفیق میلنلرین قبول و ایضا ائتدیگی و یوخاریدا شرح وئریلن آتلاننتیک بیانیه سیدیر کی، عوموم میلنلر اوزلرینی ایستهدیکلری کیمی ایداره ائتمگه مؤحکم و متین بیر حق قایل اولموشلاردیر.

اونا علاوه اولاراق آذربایجان مدرسهلرینده یالنیز آذربایجان دیلینده تحصیل اولونماسی نین تهران حؤکومتی طرفیندن اوز بیانیه سینده قبول ائتمه سیدیر. بو او دئمک دیر کی، بیزیم میلیمیزی و مو شخص بیر میلن اولدوغوموز حقیقتینی، رسمی صورتده تصدیق ائتمگه مجبور اولموشدور. او حالدا ایندیکی شرایطده و آتلاننتیک بیانیه سینده اساسلناراق هانسی میلن اولورسا اوز ایداره سی و دموکراسی اصولو ایله اوزونو ایداره ائتمگه کیم مانع اولای بیلر؟

بیز بیلیریک کی، هر میلته یالیز اوز لیاقتی ساحهسینده آزادلیغا مالیک اولا بیلر و بونا گوره ده هر زاددان اول اوز میلی قودرتیمیزه دایاناراق آزادلیغیمیزی ساخالایاجاییق. بیزیم میلتمیزی و دیلمیزی رسمن تصدیق ائدن تهران حؤکومتی، نوهایندهلریمز ایله تهرانداکی موذاکیرملر ائناسیندا گؤستریدیگی عیناد حنیرتلی و تعجوبلی دگیلدیرمی؟

تهرانا و دونیایا آیدیندیر کی، موفقیت اولدن آخیره قدر بیزیمدیر، چونکی گئتدیگیمیز بول حق و حقیقت بولودور. بوتون آذربایجان میلتمیزه نیفرت حیسی اویندیران بیر قضیهنی بورادا قئید ائتمکدن گنجهبیلیمیهجگیک. تهرانداکی، موذاکیرملر ائناسیندا، تهران سیاستمدارلاریندان (!) بیریسی مؤحترم نوهایندهلریمیزه: «سیزدهکی والی اولا بیلن بیر آدم یوخدور»، دئییه جهالته میلی غوروروموزا توخوندوقدا، اگرچی رهیریمیزدن چوخ یاغلی و دیش سیندیران جواب آلمیشدیر، اما آذربایجان میلته ده اوز نؤوبهسینده بو نزاکتسیز گوبود سوزو جوابسیز قویا بیلمز:

آقای سیاستمدار!... اوخودوغون یا اوخومادیغین تاریخله موراجیعه ائلهسن، گورهسن کی، بیز ایله سیزین سیاسی موقدراتیمیزی بیر-بیرینه ربط ائدن صفوی پادشاهلاری زمانیندان بو گونه قدر ایرانی ایداره ائندلرین ده آذربایجان میلته نین ایچیندن ینتیشمیش آداملار اولموشدور.

حتا بو گون ده یاخشی یا پیس، ایستر ایرانین داخیلینده ایسترسه خارچیینه حساس پوستلاری ایداره ائندلرین چوخلاری یننه ده آذربایجان میلتمیزدن دیر.

بئش آی کیمی بیر قیسا مودتن بری قورولان میلی حؤکومتیمیزین دوزگون و لیاقتلی ایداری مامورلاری آنا یوردوموزو بیر ائولاد محبتیله و میلتمیزه خاص اولان صداقت و لیاقتله ایداره ائندیکلرینی بوتون دونیا گورمکده دیر. بونو اینکار ائدهنلره جهالت و عیناد گوزو دئییلزمی؟

«رضا آذری»

تهران ایله دانیشیق چوخ چتین شرایط آلتیندا ایدامه تاپدی. حؤکومت باشچیلاری بیزیم میلی نهضتیمیزین معناسینی و خلقین بو نهضته شیرکتینی درک ائدهبیلمه‌دیکلری اوچون مسالهنی چوخ سهل تلقی ائدیردیله. شاید تجاهول ائدیپ عومومیتله نهضتی قیمتدن سالماق ایسته‌یردیله.

آقای پیشهوری شخصن نهضته باشچیلیق ائدیگی اوچون، اونون بو سهولتله کیچیلیمسینه، قانی سویوقلوقلا باخا بیلمزدی.

آقای پادگان و سایر نوهایندهلر شخصن نهضتین یارادیلماسیندا جان قویدیقلاری اوچون، تهرانین بیزیم نهضتیمیزه کیچیک گوز ایله باخماسینا هئچوجه ایله راضی اولا بیلمزدیله. اونا گوره دانیشیقلا اون بئش گون طول چکدی. نهایت نتیجه آلینمادان گئدن هئیات تبریزه موراجیعت ائتمهلی اولدو.

دانیشیغین تفصیل و جریانینی مؤحترم اوخوجولارین و موبلیغلرین دسترسینده قویماق مقصدی ایله آقای پیشهوری نین تهراندان موراجیعت ائندیکدن سونرا سویله‌دیگی نیطقی، تهراندا آپاریلان دانیشیغا عاید قسمتیه هئیاتین مونتشیر ائدیگی اعلامیه‌نین عینلری بورادا قئید اولونمالیدیر.

آذربایجان نوهایندهلرین تهران حؤکومتی ایله آپاردیقلاری موذاکیرملر بارهسینده اعلامیه

ایران باش وزیری آقای قوام‌ولسلطنه‌نین دعوتینه گوره، تاریخ ۸/۲/۲۵ - ده آذربایجان میلی حؤکومتی نین باش وزیری آقای پیشهوری نین ریاستی آلتیندا، بیر هئیات آذربایجان مساله‌سینی موسالیمت یولو ایله حل ائدیپ، قارداش قانی تۆکولمه‌دن جیلووگیرلیق ائتمک اوچون تهرانا گئتدی.

بو هنیات تهران حوکومتی نین صلاحیتدار مقاماتی و نو مایندهلری ایله دانیشیغا گیریشیب و بیر مووافیقتنامه باغلامالی و بو مووافیقتنامه گؤندریلمیش هنیاته وئریلمیش اختیارنامه نین موجیبینه، آذربایجان میلی مجلسی نین و آقای قوام اولسلطنه نین دؤولتی طرفیندن تصویب اولدوقدان سونرا، رسمیت تاپمایدیر.

دوشنبه گونو ۹/۲/۲۵ - ساعات ۵- دن اعتبارن، آذربایجان نو مایندهلری نین هنیاتی ایله آقایان موستشار اولدوله، لئکرانی و ایچکیانان عیارت اولان تهران حوکومتی نین نو مایندهلری آراسیندا دانیشیقلا رین بیرینجی جلسه سی، عومومی مسالهلر باره سینده آخیرا یئتیشدی. همین گونون صاباحی ایکنجی جلسده، تهران حوکومتی نین نو مایندهلر هنیاتی آقای قوام اولسلطنه نین دؤولتی نین ۱/۲/۲۵ - تاریخلی اییلاغیه سینی گؤستریب، دانیشیقلا ران اؤترو مو عریفلیک انتدیله ر. اییلاغیه نین متنی بو قرار ایله دیر:

«دؤولتین آذربایجان باره سینده اییلاغیه سی»

«ایندیکی دؤولتین تشکیل تاپدیغی گوندن آذربایجان ایشلری، خصوصی بیر توجه جلب انده رک، او عزیز هموطنلریمیزین نیتلرینی مو طالیعه انندن سونرا وزیرلر هنیاتی تصمیم توتدو کی، قانون اساسی و آیری وضع اولونموش قانونلار موجریه قوه سینده ایجازه وئردیگی حودوددا، او ایالتین اهالیسی نین آرزولاری تامین اولونوب و اونلاری قارداشلیق و وحدته دعوت ائتسین. بونا گؤره هنیات دؤولتین بو باره ده صادر اولونموش تصویب نامه سی عومومون ابطیلا عینان اؤترو نشر اولونور.»

۱۳۲۵- قمری نین ربیع الثانی آییندا تصویب اولونموش قانوندا، قانون اساسی نین مو تمیمی نین ۲۹/۹۰/۹۱- جی اصللری نین موجیبینه، ایالتی و ویلایتی انجمنلره وئریلمیش ایختیارات، آذربایجاندا آشاغیدا کی قرار ایله تصحیح و تایید اولونور.

۱- فلاحت، تیجارت، صنعت، محلی حمل و نقل، معاریف، صحیه، نظمیه، عدلیه و مدعی اولعوموملوق دایرهلری نین رییسلری و مالیه ناظیری ایالتی ویلایتی انجمنلر وسیله سیله سئچیلیب و مو قرراتین موجیبینه اونلارین رسمی حؤکلری دؤولت طرفیندن طهراندا صادر اولاجاقدیر.

۲- والی ایالتی انجمنین نظرینی جلب ائتمکله دؤولت طرفیندن تعیین اولوب و نیظامی و ژاندارمری قوه لری فرمانده لری نین اینتیصابی دؤولت طرفیندن عمله گلجه کدیر.

۳- آذربایجان رسمی دیلی ایرانین او بیرری ناحیه لری کیمی فارس دیلیدیر. محلی ایدارهلرین و عدلیه دایرهلرینین دفتری ایشلری فارسی و آذربایجان (تورکی) دیلرینده اولور. آما درس مدرسه لرده بنش (۵) اینتیدایی کیلاسلا ردا آذربایجان دیلینده اولاجاقدیر.

۴- مالیاتی عایدلری و اولکه نین بودجه سینی تعیین ائدن وقت، دؤولت آذربایجان شهرلری نین آبادلیغینی صحیه و معاریف ایشلری نین ایصلاحی نین لوزومونو نظرده توتاجاقدیر.

۵- دموکراتیک تشکیلاتلارین و ایتحادیه لری نین فعالیتی، آذربایجاندا ایرانین او بیرری یئرلری کیمی آزاددیر.

۶- آذربایجانین اهالی سینه و دموکراسی اوچون ایشچیلرینه، کئچمیشده دموکراتیک نهضتینده ایشتیراک ائتمهلری اوچون هئج بیر سیخینتی عمله گلمه یه کدیر.

۷- آذربایجان نو مایندهلر عیده سی نین او ایالتین حقیقی جمعیتی نین تناسوبو ایله آرتماسینا مووافیقت اولونور و ۱۵- جی تقنینیه دؤوره سی تشکیل تاپدیقا، بو باره ده لازیمی پیشناهادلار مجلسه تقدیم اولوناجاقدیر کی، تصویب اولدوقدان سونرا همان دؤوره اوچون وکیللرین قالمیشی اینتیخاب اولونسون.»

«باش وزیر قوام اولسلطنه»

آذربایجان نومایندهلر هیئاتی ایسه اوز نظرلرینین بیر قیسمتینی ۳۳- مادهده تهران حؤکومتینین نومایندهلر هیئاتینه پیشناهاد ائتدیلر تا اوز حؤکومتینین نظرینه چاتدیرسینلار.

آذربایجان نومایندهلر هیئاتی بو ۳۳-مادهنین ضمیمهسینه، آذربایجاندا ایندیکی وضعیتین ساخلانیماسینی و دموکراسی اساسلارینین بوتون ایران اوزرینده مؤحکملمهسی و گنیشلمهسینی آشاغیداکی قرار اوزره طلب ائتدیلر:

آذربایجان مسالهسینین موسالیمت و صلوح یولو ایله حل و مؤوجود اولان ایختیلافلارین رفع اولماسی و بوتون ایران اوزرینده دموکراسی اساسلارینین مؤحکملمهسی اوچون تاریخ ۲۵/۲/۹- دن تهران مرکزی حؤکومتینین صلاحیتدار نومایندهلری آقایان صادق-صادق (مؤستشار اولدوله)، فرمانفرمایان، ایپکچیان، لنگرانی، سپهر (مورخ اولدوله) و مظفر فیروز آراسیندا بیر طرفدن، آذربایجان میلیتینین موختار نولایندهلری آقایان پیشهوری، صادق بادکان، دوکتور جهانشاهلو، فریدون ابراهیمی، صادق دیلمقانی و آقای محمد حسین خان سیف قاضی آذربایجان کوردوستانینین نومایندهسی او بیر طرفدن دانشیق عمله گلدی. یوخاریدا قئید اولونموش نومایندهلر اوز نقص سیز و ایرادسیز اعتبارلارینی موباديله ائتدیکدن سونرا آشاغیداکي مادهلرین بارهسینده موافقت ائتدیلر:

۱- کئچمیش موسبتید حؤکومتین لشگری و کیشوری مامورلارینین فیشاری، آزادلیق و دموکراسی دوشمنلرینین تحریکاتی نتیجهسینده ۱۳۲۴- جی ایلین شهریور آیین ۱۲- ده وجودا گلیمیش نهضت موترقی دموکراتیک و ایرانی حقیقی ایستقلالیت و تاممیتین سامینی اولان بیر نهضت تانیلیر.

۲- آذربایجان کی، کئچمیش ۳ و ۴- جو اوستانلار و خمسه ویلایتینه شامیلدیر، موعین اراضی بیر واحد صورتده خودموختار حؤکومت آدی ایله ایران مملکتینین جوزوی و مرکزی ایسه «تیریز» شهریدیر.

تبصیره- آذربایجان کوردوستانینین مرکزی «ماهآباد» شهریدیر.

۳- آذربایجانین پولو و بایراگی، ایراندا رایج اولان پول و ایران بایراغیدیر. مملکتده جاری اولان قانونلار آذربایجان خلقی نین ایختیاراتی و آزادلیغی ایله موغایرتی اولمایان شرط ایله آذربایجاندا جاری اولاجاقدیر.

۴- آخیرینجی ایکی مادهنی نظرده توتماقلا، آذربایجان داخلی ایشلرینی ایداره و نظارت ائتمک و بودجه تصویبیدن اؤترو «هئیات میلی» آدیندا بیر هئیات، دموکراتیک اصول و مخصوص نیظامنامه اوزره اینتیخاب اولاجاقدیر.

۵- بوتون لشگری و کیشوری ایداره رییسلرینین اینتیخابی، آذربایجان هئیات میلیسی عؤدهسینه دیر. بو مامورلار کی، هئیات میلی طرفیندن اینتیخاب اولاندان سونرا مرکزی حؤکومه موعرفلیک اولاجاقلار، عومه قانونلارین ایجرا سیندا مرکزی حؤکومت و هئیات میلی تصمیملرینین ایجرا سیندا، هئیات میلییه تابع اولاجاقدیر.

۶- آذربایجان هئیات میلیسی بوتون لشگری و کیشوری مامورلارین نصب، تغییر و تبدیلینده موختاردیر. بو جور تغییر- تبدیللر مرکزی حؤکومتین ده ایطیلا عینا یئتیریله جکدیر.

۷- آذربایجاندا هئیات میلیدن علاوه ماحال، بؤلوک و ویلایتی انجمنلر ده، دموکراسی اصول اوزره یعنی مستقیم، عمومی رای ایله (ایستر آرواد، ایستر کیشی و ایستر سه قوشون افرادی) سئچیلیب و بو انجمنلر اوز عمل حییطلری، یعنی ویلایت، ماحال، بؤلوکلرده ایشلرین قاباغا گئتمهسینه نظارت ائده جکلر.

۸- فداییلر و میلی قوشون تشکیلاتی اولدوغو کیمی قالمالی و اوز ماموریت و وظیفه لرینی آزادلیق و دموکراسی اصولوندان موذافیعه ائتمک و مربوط سرحدلری حیفظ ائتمک اوچون آذربایجان هئیات میلیسینه تابع اولاجاقدیر.

۹- ایندییه تک آذربایجان میلی حؤکومتی طرفیندن وئرلین کیشوری و لشگری درجهلر و ترفیعلر رسمیتله تانیلیر. کیچیک افسرلرین ترفیعاتی و درجهلری مستقیم حالدا آذربایجان میلی قوشون فرماندهلیگی طرفیندن وئرله جک. ولی ارشد افسرلرین و ژنراللارین درجهلری آذربایجان میلی قوشونلاری فرماندهی نین پیشناهادی و هئیات میلی نین تصویبی اوزره وئرله جکدیر.

- ۱۰- آذربایجان دۆولتی ایدارلرینده و هئیات میلیده، یازیلار آذربایجان دیلینده و آذربایجان کوردوستانیندا کورد دیلینده اولاجاقدیر. لئیکن فارس دیلی ایرانین دۆولتی دیلی اولدوغو اوچون مرکزی دۆولت ایله آذربایجان و آذربایجان کوردوستانی ایدارلری و هئیات میلیسی آراسیندا یازیلان فارس دیلینده اولماسی نین ایشکالی اولمایاجاقدیر.
- ۱۱- درس و تحصیلات آذربایجاندا ایتیدایی مدرسلرده آذربایجان دیلینده و آذربایجان و فارس یا کورد و فارس دیلرینده اولاجاقدیر.
- ۱۲- آذربایجان میلی مجلسی ایندییه تک تصویب ائتدیگی قانونلار کی، آذربایجان میلی حؤکومتی طرفیندن ایجرا ائتدیلیب، آذربایجان هئیات میلیسی طرفیندن نقض اولمایینجا اؤز اعتباریندا قالاچاقدیر. (بو ماده آذربایجان کوردوستانی خصوصوندا دا صیدق ائدیر).
- ۱۳- خالیصهجات، آزادلیق و مشروطیت دوشمنلری نین یئرلری و وارلاری نین آذربایجاندا و هابنله آذربایجان کوردوستانیندا کی کندیلر آراسیندا بؤلونمهسی رسمیتله تانیلیر و هنج وقت نقض ائتدیلیب و قایتاریلمایاجاقدیر.
- ۱۴- تیریاک، آکول، ایختیلاس و ریشوه و فحشا و سایر اخلاقی فسادلار لا مباریزه تصویب اولونموش قانونلار اوزره دوام اندهجکدیر.
- ۱۵- هئیات میلی تصویب ائتمه دن هر جور لوکس و تجمولی متاعلار و هابنله آذربایجان داخلینده عمله گلن متاعلاری وارید ائتمک قاداغاندیر.
- ۱۶- هر جور مالیات و عواریزلر، هئیات میلی تصویب ائتمیش بیر سیستم اوصولونا ویصول اولمالیدیر و دۆولتی عاییدلرین آرتماسی اوچون، ایندییه دک آذربایجان مجلس میلیسینده تصویب اولوب و آذربایجان میلی حؤکومتی طرفیندن ایجرا ائدیلن قانونلار اؤز اعتبارلاریندا قالاچاقدیر.
- ۱۷- آذربایجانا و آذربایجان کوردوستانینا حق وئرلیرکی، اؤز جمعیتلری نیستیجه کی، تقریبین بوتون ایران جمعیتی نین اوچده بیرینی تشکیل وئریرلر، وکیل سنجیب و مجلس شورای میلییه گؤندرسینلر. آذربایجان و کوردوستان نوظار انجومی طرفیندن صادیر و اونلارین هئیات میلیسی نین تصویبینه یئتمیش اعتبارنامه، مجلس شورای میلییه رد ائدیله بیلمز.
- ۱۸- ایرانین بوتون نوقطه لرینده اینتیخابات بیر شکیلده اولماق اوچون دۆولت موعهید اولور کی، ۱۵- جی ایل اینتیخابات دؤوره سینده ایران مجلس شورای میلیسی، آذربایجان میلی حؤکومتی قادینلار و جوانلار و قوشون ایشچیلرینه وئردیگی حق مؤحترم ساییب و بوتون ایراندا عومومیت وئرسین.
- ۱۹- مجلس شورای میلی نین اینتیخاباتی بوتون ایراندا حداکثر اون گون بیرینجی اینتیخابات اعلامیه سیندن سونرا باشلانیب و حداکثر بیر هفته نین مودتینده خاتیمه تاپاجاقدیر.
- ۲۰- آذربایجان و کوردوستان مالیاتی نین یوزده ایگیری بنشی (۲۵%) مرکز وئرله جکدیر. ولی بو ایل آذربایجان و کورد خلقی نین دموکراسی و آزادلیغی اله ائتمک اوچون آغیر خرچلره موتحمیل اولدوقلارینا گؤره بو مبلغی وئرمدن ماعاف اولاجاقلار.
- ۲۱- مرکزی دۆولت عۆده دار اولور کی، تئزلیکله تهران ایله تبریز آرسیندا کی دمیر یولو کی، قابقادان میانیا دک یئتیشیدیر، تبریزه چاتدیرسین.
- ۲۲- دۆولت هنج بیر صورتده لشگری و کیشوری مامورلارین عزل و هابنله دگیشمه سینده دخالت ائتمگه حقلی دگیل.
- ۲۳- آذربایجان و کوردوستان هئیات میلیسی گرک ماعاریف، فلاح و حیفظ اولصحه اصلاحاتینی آزادانه حیاتا کچیرسین.

۲۴- آذربایجان و کوردوستان طبیعی ثروت و معدنلری یالنیز آذربایجان و کوردوستانین احتیاجاتینی رفع ائتمگه تخصیص وئرلییر و او ناحیهلرین کارخانالارینین ایدارهمسی اوزر عۆدهلرینه قویولور.

۲۵- لازیمی مؤوقعلرده خصوصی و شخصی کارخانالارین نظارتی آذربایجان و کوردوستان حۆکومتی و هنیات میلیسی ایله اولاجاقدیر.

۲۶- آذربایجاندا و کوردوستاندا بوتون مطبوعاتین نشری میلی هنیاتلرینین تصویبی ایله اولاجاقدیر. نتاثر و سیناما و رادیو، آذربایجان و کورد دیلرینده اولوناجاقدیر. بو سایر دیلر باره سینده ده موزاجاز و قابیل ایجرا دیر.

۲۷- بوتون صنعتی، فلاحتی، میلی و دؤولتی بانکلارین ایداره ائدیلمهسی آذربایجاندا و کوردوستاندا هنیات میلیلرین عۆدهسینه دیر.

۲۸- بوتون مالیاتی عایدات و عوارض، آذربایجان و کوردوستان محلی خزانهدارلیقلاریندا توپلانیب و مستقیم لازیمی مصرفه یئنیشهجکدیر.

۲۹- مرکزی دؤولت موعهید اولور کی، آذربایجان خلقی نین موطالیباتین فؤوریتله بانک میلیدن پرداخت ائتسین و بو بانکین اینتیقال وئریمش سرمايالارینی دوباره قایتارسین.

۳۰- مرکزی دؤولت موعهید اولور ۳- جو و ۴- جو اوستانلارین و خمسه ویلایتی نین آزادلیق دوشمنلری نین الی آلتیندا اولان تیکاب، ساققیز، بیجار، سردشت کیمی یئرلرینی تخلیه، آذربایجان و کوردوستانین صلاحیتدار مقاماتینا تحویل وئرسین.

۳۱- مرکزی دؤولت موعهید اولور کی، ایللر بویو میلین حوقوقونا تجاویز ائدن و قانلی فاجیعهلر نوره دن ژاندارمری تشکیلاتینی لغو ائدیپ و اونون موقابیلینده قضایی دستگاهین ضابطی اولان نظمیه تشکیلاتینا بوتون قصبه لره و ماحال و بؤلوکلرده وسعت وئرسین.

۳۲- مرکزی دؤولت موعهید اولور کی، ایالتی، بؤلوک و ماحال انجومنلرینی ایندی آذربایجاندا اولدوغو کیمی دموکراسی اوصول اوزره بوتون ایراندا تشکیل وئرسین.

۳۳- بلدییه تشکیلاتلاری بوتون ایراندا، دؤولت خادیملری دخالت ائتمه دن دموکراسی اوصول اوزره بوتون ایراندا قورولمالیدیر.

سه شنبه گونو ۱۰ / ۲ / ۱۳۲۵ ساعات ۸- ده آقایان مورخ اولدوله سپهر، پیشه و هنر و تجارت وزیری و آقای قوام اولسلطنه نین سیاسی موعاوینی آقای موظفر فیروز اوزرلرینی صلاحیتدار نوماینده موعریفلیک ائدیپ، ۳۳- ماده اونلارا دا گؤستریلدی. او گونون صاباحی، آقای پیشه وری و آقای قوام اولسلطنه آراسیندا ایکی فقره خصوصی مولاتات و موزاکیره عمله گلدی و بو موزاکیراتین تعقیبینه آشاغیداکی اییلاغیه آذربایجان نومایندهلری هنیاتی طرفیندن تهیه و آقای قوام اولسلطنه نین دؤولتینه وئریلدی. اییلاغیه نین متنی بودور:

آقای قوام اولسلطنه نین حوسن نیتی و صادیر ائدیگی بیانییه اثرینده مرکزی دؤولت نومایندهلری و آذربایجان نومایندهلری هنیاتی آراسیندا تبادل افکار و درین موطالیعه دن سونرا بئله نتیجه اله گلدی کی، آذربایجان دموکراتیک نهضتی، آذربایجانی ایراندان تجزیه ائتمک قصدیه یوخ بلکه مشروطیت و دموکراسی اساسلارینی ایراندا تثبیت و تقویت ائتمکدن اوترو عمله گلمیشدیر. هر جور سوتفاهوم و قارداش قانی تۆکمکن جیلووگیرلیق ائتمکدن اوترو، توافوق حاصل اولدو کی، مرکزی حۆکومت و آذربایجان خلقی آراسیندا ایختیلاف یوخدور. فرعی مسالهلری حل ائتمکدن اوترو آذربایجان نومایندهلریندن بیر هنیات تهراندا اولاجاقدیر تا مرکزی دؤولت نومایندهلری ایله ایشلری بیر طرزده کی، مشروطیت و دموکراسی اوصولونا، خصوصیه آذربایجان خلقی نین آزادلیغینا لطمه یئتیرمه سین، حل و تصفییه ائدیلر. بوتون مسالهلرین حلی و مرکزی دؤولت ایله ایداری رابیطه لری یارانماسی، آقای قوام اولسلطنه نین هنیات دؤولتی آذربایجان مجلسی نین (کی، فعلن ایالتی انجومن یئرینه دیر) و مجلس شورای میلی نین تصویبینه باغلی دیر.

اوجونجو مولاقتدا آقای پیشه‌وری و آقای قوام‌ولسلطنه‌نین آراسیندا یئر بؤلگوسونه مربوط اولان ماده خصوصوندا ایختیلاف نظر اوز وئردی. بو مساله باعث اولدو کی، ایکی گون موداکیراتدا وقفه اولسون. اوندان سونرا آقای قوام‌ولسلطنه‌نین دؤولتی، موداکیراتی باشلاماقدان اوترو، او ایصلاحاتی کی، اییلاغیده منظور انده بیلردی، صلاحیتدار نوماینده‌لری نین توسطی ایله بو قرار اوزره آذربایجان نوماینده‌لری هیئاتینه وئردی. اییلاغیه‌نین متنی بودور:

- ۱- آذربایجان ایالتی شوراسی، میلی مجلس عوضینه.
- ۲- آذربایجان هیئات مودیره‌سی، وزیرلر هیئاتی عوضینه.
- ۳- آذربایجان ایدارملری ریسی، محلی وزیرلر عوضینه.

۱- دؤولتین عینی ماده‌سی قبول اولونور ولی مالیه ریسی محلی مامورلاردان اولمالی، مالیه ناظیری ایسه دؤولت طرفیندن تعیین اندیلمه‌لیدیر.

۲- والی (اوستاندار)، آذربایجان ایالتی شوراسی‌نین پیشنهادی ایله تعیین اولونوب، حؤکم دؤولت طرفیندن صادیر اولاجاقدیر. یوللارین امنیتی حیفظ و نظمیه تشکیلاتی و ایجرا مامورلارینا کؤمک ائتمکدن اوترو، مصلح بیر قوه نیگهبان آدیله تشکیل اولونور. بو قوه‌نین فرماندهی ایالتی شورا طرفیندن تعیین و حؤکم صادیر اولماقدان اوترو ویزارت کیشوره پیشنهاد اولونور. لشگری قوه‌لر، محلی نظام وظیفه افرادیندان عیبارت اولاجاقدیر. سرحدلری حیفظ ائتمک بو تشکیلاتین عؤده‌سینه اولوب و لازیم اولان مرکز لرده ساخلولاری اولاجاقدیر. بو قوه‌لرین فرمانده‌لری صالح و تحصیلات گؤرموش محلی افسرلردن، هیئات مودیره طرفیندن تعیین و اولارین حؤکملری مرکزین صادیر اولور و کولیه‌یی لازیم اولان گوزاریشلر فرمانده‌لیک طرفیندن مرکز وئریلیر.

۳- دؤولتین اوجونجو ماده‌سی عینین تصویب اولونور.

۴- مملکتی قانونلار اوزره ویصول اولان مالیاتلارین یوزده یئتمیش بش فایضی، محلی ایدارملر موستخدیملری‌نین و نیگهبان قوه‌سی‌نین حقوقونو پرداخت ائتمکدن اوترو ایالتی شورا نظارتی آلتیندا مصرف اولاجاقدیر.

ایالتی شورا عام‌ولمنفعه مصرفلردن اوترو ویصول اولان مالیاتی عمومی مالیاتین یوزده اون فایضیندن آرتیق اولماماق شرطی ایله بعضی عوارض وضع و مصرف انده بیلر.

۵- دؤولت ماده‌سی‌نین عینی تصویب اولونور.

آذربایجان نوماینده‌لری هیئاتی بو پیشنهادی ۱، ۶، ۸، ۱۰- جو ماده‌لرده مونعکس اولان ایصلاحاتلا قبول و دؤولته وئردی.

(آذربایجان نوماینده‌لری هیئاتی‌نین پیشنهادی)

آذربایجان مساله‌سینی موسالیمت یولو ایله حل ائتمک و دموکراسی اوصولونو ایراندا مؤحکم‌لندیرمک اوجون تاریخ

۸ / ۲ / ۲۵- دن ایران دؤولتی‌نین رسمی نیماینده‌لری و آذربایجان نوماینده‌لری هیئاتی آراسیندا موداکیره عمله گلیب، درین موطالیعه و تبادل افکاردان سونرا بئله نتیجه آیلندی کی، آذربایجانین دموکراتیک نهضتی آذربایجانی ایراندان تجزیه ائتمک قصدیله اولمامیش بلکه دموکراسی و مشروطیت اوصوللارین ایراندا مؤحکم‌لندیرمک و قوه‌تلندیرمدن اوترو اولموشدور. ایران دؤولتی‌نین رسمی نوماینده‌لری و آذربایجان نوماینده‌لری هیئاتی آشاغیدا قتید اولان ماده‌لرده مووافق نظر حاصل ائندیلر:

۱- آذربایجان ایالتی گنجیش ۳-جو و ۴- جو اوستانلارا و خمسه ویلایتینه شامیلیدیر.

۲- بوندان سونرا مجلس میلی ایصطیلاحي عوضینه ایالتی شورا و وزیرلر هئیاتی عوضینه هئیات مودیره و وزیرلر عوضینه محلی ایدارلر ریسی ایصطیلاحي ایشله دیله جکدیر.

۳- آذربایجان والیسی ایلتی شورانین پیشناهادی ایله تعیین اولوب و حؤکم دؤولت طرفیندن صادیر اولاجاقدیر.

۴- دؤولتی ایدارلر، بانکلار و محاکیم ریسلری، مودعی اولعوملار و حمل و نقل ایدارلری ریسلری، ایالتی شورا طرفیندن اینتیخاب و رسمی حؤکملر دؤولت طرفیندن صادیر اولاجاقدیر.

تبصیره: مالیه ناظیری دؤولت طرفیندن تعیین اولاجاقدیر.

۵- یوللارین امنیتی حیفظ و نظمیه تشکیلاتی و ایجرا مامورلارینا کؤمک ائتمکدن اؤترو نیگهبان آدیله مוסلح بیر قوه تشکیل اولونور. بو قوه نین فرماندهی ایالت شوراسی طرفیندن تعیین و حؤکم صادیر اولماقدان اؤترو داخیله وزیرلیگینه پیشناهاد اولونور.

لشگری قوملر محلی نظام وظیفه افرادیندن تشکیل تاپیر و سرحدلرین حیفظی بو تشکیلاتین عؤدهسینه اولور. بو تشکیلاتین ساخلولارینین فرماندهلری آذربایجان هئیات مودیرهسی واسیطهسی ایله محلی صالح افسرلردن تعیین و اونلارین حؤکملری مرکزین صادیر اولاجاقدیر و کولیهی لازیمی گوزاریشلر فرمانده هنگ طرفیندن مرکز وئریله جکدیر.

۶- اینتیدایی مدرسهرده تحصیل آذربایجان دیلینده و متوسطه مدرسهرده ایسه درس لر هر ایکی آذربایجان و فارس دیلرینده اولاجاقدیر. محلی ایدارلرده دفتری ایشلر و عدلیه و او بیری ایشلری، فارس و آذربایجان دیلرینده صورت تاپاجاقدیر.

۷- مملکت قانونلاری موجیبینجه، آلیان مالیاتین یوزده ۷۵- فایضی ایداره مוסتخدیملری نین حوقوقلارینا و نیگهبان تشکیلاتینا و باشقا ایصلاحاتا، ایالت شوراسی نین نظارتی آلتیندا مصرف اولوناجاق.

ایالت شوراسی ویصول اولونان عمومی مالیاتین یوزده ۱۰- فایضیندن تجاوز ائتمه مک شرطیله، بعضی عواریض وضع و مصرف انده بیلر.

۸- آذربایجاندا دموکراتیک نهضتی طرفیندن عمله گلیمیش بوتون ایقتیصادی، ایجتیماعی، مالی و یئر ایصلاحاتی رسمیتله تانیلیر.

۹- آذربایجانین حقیقی جمعیتی نین تناسوبو ایله آذربایجان نومایندهلری نین آرتیریلما سینا مووافقت اولونور. ۱۵- جی قانونگوزارلیق دؤورهمی تشکیل تاپیدقا، بو بارمده لازیمی پیشناهاد مجلسه تقدیم اولوناجاقدیر کی، یئنی تصویب اولونان عیده همان دؤوره اوچون اینتیخاب اولونسون.

۱۰- دؤولت تعهود ائدیر مجلس شورای ملی نین اینتیخابات قانونوندا تجدید نظر ائدیپ و تازا قانونی ایندیکی موترقی شرایط و حقیقی دموکراسی اوصولی اساسیندا (عمومی، مستقیم، گیزی، موساوی و موتناسیب) تنظیم اندهرک تصویب اوچون مجلس شورای ملییه تقدیم ائتسین.

۱۱- بو قرارداد ایران هئیاتی دؤولتی و آذربایجان میلی مجلسی نین تصویبینه چاتدیقدان سونرا رسمی اولاجاقدیر.

۱۲- بو قرار دادین مادهلری آذربایجان کوردوستانینا دا شامیلدیر. بو پیشناهاد تازا دانیشیقارلارین مبناسی اولدو. آقاپان پیشهوری و قوام اولسلطنه آراسیندا ۴- جو موذاکیراتدان سونرا دئمک اولار کی، ایکی طرف آراسیندا توافوق نظر عمله گلپ و قرار اولدو کی، آقای قوام اولسلطنه نین سیاسی موعاونی آقای موظفر فیروزون ایشتیراکی ایله یئنی بیر لایحه تنظیم اولونسون. پنجشنبه گونو ۲۵/۲/۱۹ - ساعات ۲۳- ده باش وزیرین سیاسی موعاونی آقای موظفر فیروز آشاغیداکی لایحه نی حاضر لایاراق آذربایجان نومایندهلری هئیاتینه گؤستردی.

لايحه نين متنى

سون زمانلاردا آذربايجاندا عمله گلن دموكراتيك نهضت نتيجه سينده كي، اونون مقصدى بوتون ايران اولكه سينده دموكراسى و آزادلىق اوصولونو مؤحكملنديرمك اولموشدور، دؤولت و آذربايجان نومائنده لرى آراسيندا دانيشيق باشلانميش و آذربايجان نومائنده لرى دؤولتتين ۷- ماده دن عيبارت اولان ايبلاغه سيني قبول اندهر ك تبادل افكار نتيجه سينده توافوق نظر الده انديدلى. آشاغيداكى ماده لرى كي، ۷- ماده نين موكمىلى عونوانيله تنظيم اولوب قبول و اجرا نديلسين.

۱- ايبلاغه نين بيرينجى ماده سينده مالى ناظيرى كلیمه سى مالىه رييسى كلیمه سينه چئوريلمكله ايقتصاد و تيجارت ايشلرى ايدار ه سى نين رييسى آرتيرماقلا عنين قبول اولونور.

۲- آذربايجان والى سى آذربايجان ايالت انجومنى نين پيشناهادى اوزره، دؤولت تصويبي ايله تعيين اولوناجاقدير.

۳- سون زمانلاردا آذربايجاندا عمله گلن دگيشيكلرله اساسلاناراق، دؤولت آذربايجاندا مىلى مجلس آدى ايله اينتيخاب و يارديلميش تشكىلاتى آذربايجان ايالت انجومنى كيمي تاني ياجاق و ۱۵- جى مجلس تشكىل تاپيدقا، دؤولت طرفيندن پيشناهاد اولونان يئنى ايالت و ويلايت انجومنلرى قانونى تصويب انديلديكن سونرا، تصويب اولونموش قانون اوزره آذربايجان ايالتى نين يئنى ايالتى انجومنى سئچكىلىرى تئزليكله باشلاناجاقدير.

۴- ايالت انجومنى نين قرار و تصمىلر ينى اجرا ائتمك و ايشلرين گنديشاتي نين ياخشى ليغيني تامين ائتمك و خصوصيله آلمان مالياتين (۷۵%) يئتميش بنش فايضى نين دوزگون خرج اولونماسينا نظارت ائتمك اوچون، والى دواير رييسلرى و ايالت انجومنى نين هئيات رييسه سيندن موركب ايالت شوراسى تشكىل تاپاراق، انجومنين تصمىلر ينى حياتا گنجيره جكدير.

۵- آذربايجان نهضتى نتيجه سينده نيظام وظيفه افراديندان چاغريلان يئرلى قوه لرين تكليفيني تعيين ائتمك اوچون مووافيقت اولدو جناب آقاي قوام اولسلطنه دؤولتى و آذربايجان ايالت انجومنى نومائنده لريندن محله بير كوميسيون تشكىل تاپيب و اونون حل يولونو تصويبدن اؤترو مركزى دؤولت و ايالت انجومنينه پيشناهاد انده جكدير.

۶- آذربايجانين مالى وضعيتى خصوصوندا مووافيقت اولدو، آذربايجانين گليرى نين (%۷۵) يئتميش بنش فايضى يئرلى خرجلره ايتيصاص وئريلسين و %۲۵ - ده ايران اولكه سى نين عمومى مخاريجيني تامين ائتمك اوچون مركزه گؤندريلسين.

تبصيره: پوست و تلقراف و دمير يولو و اوروميه گولونون گمى چيلىك ايدارلر ي نين خرج و گليرلرى موستثنا و اولنارين خرج و گليرلرى دؤولت عؤده سينه و اونا مونحصير اولاجاقدير. بنله تؤولوضيح وئريلير كي، آذربايجان ايالت و ويلايت انجومنلرى و دؤولت ايدارلر ي نين تلقرافلارى مجانى اولاراق موخابيره اولوناجاق.

۷- دؤولت قبول اندير كي، جارى ايل عرضينده ميانا دمير يولونو تبرىزه چاتديرسين. بو ايش تئز بير زماندا حياتا كئچيريلسين. بو ايشين انجامى اوچون آذربايجان كارگر و موخصيلر ي نين تقدم حقلرى اولماسى آيديندير.

۸- اساسى شوسه يوللارين چكمه سى و تعمير ائتمه سى دؤولت عؤده سينه و فرعى يوللارى ايالت انجومنينه مربوطور.

۹- نيظام وظيفه دن آيرى اولاراق فدائى آدى ايله تشكىل تاپان داوطلب قوه لرى، كندلر نظميه سينه تبديل اولونور و اونون رييسى آذربايجان ايالت انجومنى نين اينتيخابى و دؤولت تصويبي ايله تعيين اولوناجاق.

۱۰- آذربايجان دموكراتيك نهضتى نتيجه سينده، آذربايجان كندلريلرى آراسيندا بولونن يئرلردن دؤولت خاليه سينه مربوط اولنلارين بولونمه سيله دؤولت اوصولن مووافيقدير و تعهود اندير كي، تصويب اوچون بيرينجى فرصته اونون لايحه سيني مجلس شورى مى ليه پيشناهاد اندهر ك، دؤولت خاليه لرين مملكتين باشقا نوقطه لر ينده

یاشایان کندچیلر آراسیندا بؤلونمەسی او لاییحەدە پیشین لیک انتسین. آذربایجان نەھتیی نتیجەسیندە عملن و عوضیز اولاراق اکیچیلر آراسیندا بؤلونن باشقا یئرلر بارەسیندە، مالیکلری قانع ائتمکدن اوترو، او مولکلرین تعویض ترتیبینی مجلس شورای میلی یە پیشناھاد ائدەجکدیر.

۱۱- دؤولت ایبلاغیەسی نین ۳- جو مادەسی موجبینجە قرارا آلبندی کی، آذربایجاندا فارس دیلی رسمی و دؤولتی دبلدیر، ایدارلرین و عدلیەنین دفتری ایشلری و موکامیلر آذربایجان و فارس دؤولتی دیلریندە اولور، ۵- کیلاسا قدر تدریس آذربایجان دیلیندە اولاجاقدیر و مووافیقت اولدو کی، ۵- کیلاسدان یوخاری ماعاریف ویزارتی نین پروقرامی اوزرە مکتبلردە درس آذربایجان و فارس دیلریندە اولسون.

۱۲- دؤولت تەھود اندیر، ۵- جی مجلس آچیلدیقا، اینتیخابات قانونی نین لاییحەسی کی، آزادلیق و دموکراسی اساسلاری اوزرە یعنی عومومی، گیزی، مستقیم، متناسب و متساوی کی، قادینلارا دا شامل اول، مجلس شورای میلی یە تقدیم و اونون تصویبینی فؤوریتلە درخواست ائدە.

۱۳- دؤولت موظفدیر کی، بلدیە انجومنلری نین سچگی قانونی دموکراسی اوصولو ایلە (عومومی، گیزی، متناسب، مستقیم و مساوی) کی، بوتون بلدیە انجومنلری نین ایستیقلاالین تامین ائدە، چوخ تئزلیکلە انجومن مجلسە تقدیم انتسین. بو لاییحە تصویب اولونا قدر آذربایجان شەرلری نین انجومنلری رسمیئلە قالاچاقدیر.

۱۴- آذربایجاندا، اقلیتدە واقع اولان میلترلر، کورد، اثرمنی، آسوری - بو مووافیقنامە نین ۱۱- جی مادەسی اوزرە اینتیدایی مکتبە ۵- جی کیلاسا قدر اوز آنا دیلریندە درس اوخویاچاقلار.

۱۵- آذربایجان ایالتی سابق ۳ و ۴- جو اوستانلارا و خمسە ویلایتینە شاملیدیر.

۱۶- بو مووافیقنامە نین قرارلاری نین ایجراسی، جناب آقای قوام اولسلطنە نین هیات دؤولتی و آذربایجان مجلس میلی سینی (کی، بو مووافیقنامە تصویب اولدوقدان سونرا ۲- جی مادە موجبینجە انجومن ایالتی آدلاناچاقدیر، تصویبینه مؤوکول اولاجاقدیر).

قرار ایدی کی، جومعه گونو سحر ساعات ۱۰- دا هیات دؤولتین فؤوق اولعاده جلسەسی تشکیل تاپیب و آذربایجان نوماینده هیاتیندن دە بو جلسە دە حاضر اولسونلار. بو فؤوق اولعاده ایجلاس آذربایجان نومایندهلری شیرکت ائتمەدن ساعات ۱۱- دن الی ساعات اوچ یاریم قدر موداکیرە و مباحیثە عملە گلدی، نتیجە دە آذربایجان نومایندهلری هیاتی انتدیگی پیشناھادی کی، نوماینده هیاتی نین چوخلو گوزشتیندن حکایت اندیردی، آقای قوام اولسلطنە نین کابینەسیندە اولان موخالیف و غئیر متجانیس عونصورلرین دسیسەبازلیغی نتیجەسیندە اکثریت رای ایلە رد اولدو، و دؤولتین تصمیمی اول آقایان فرمانفرمایان و ایپکچیان، سونرا آقای موظف فیروز توسطی ایلە نوماینده هیاتینە ایبلاغ اولدو کی، هیات دؤولت تصمیم توتوب کی، ۲۵/۲/۱- تاریخی ۷- مادەدن عیبارت اولان ایبلاغین مادەلریندن قیراغا چیخمایب و اوندان هئچ بیر تفسیر وئرمەسین. بو ترتیب ایلە آذربایجان نومایندهلری هیاتی تهران حؤکومتی رسمی مقاماتی آراسیندا اولان موداکیراتدان هئچ بیر نتیجە آلینامیش و موداکیراتدا وقفە حاصل اولدو. آذربایجان نومایندهلری ۲۵/۲/۲۳- دە تیریزه قایتدیلار. تهران حؤکومتی نین رسمی و مووافق مقاماتی نین ایظھار انتدیگینە گؤره موداکیرە نین دایناماسی نین عیلت و عامیللری نین بیرسی دە غئیر مسول مقامات و عونصورلرین فؤوق اولعاده نوفوذو ایدی کی، موخالیف یوللارلا دؤولت هیاتی نین ایچریسیندە و خاریجیندە اعمال اولونوردو.

آیدین دیر کی، اولارین اساسی هدفی دموکرات نەھتیی نین اینکیشافی نین و حقیقی آزادلیغین بوتون ایران اوزریندە قباغین آماق ایدی.

ایرانین باش وزیری آقای قوام اولسلطنە و اونون بعضی همکارلاری نین حوسن نیئینی نظرده توتماقلا تصور اندیریک کی، هلە ایش- ایشدن گنچمیب و هلە اومید ائتمک اولار کی، آذربایجان مسالەسی نین صلح یولو ایلە حل اندیلەسی و قارداش قانی تۆکولمەدن جیلووگیرلیک ائتمک اوچون باشلانان موداکیرەلرە، تهراندان بعضی مورتجع و ایران میلی نین آزادلیغی نین دشمنی اولان عونصورلرین دسیسەسی نتیجەسیندە متوقیف اولدو، یئیندن باشلاسن. چونکی بیز آذربایجان نەھتینی بوتون ایران سعادت و آزادلیغی و اورادا وجودا گلن دموکراسی بیر اوصولون ضامینی

بیلیریک. آذربایجان نهضتی بوتون ایران آزادیخواه‌لارینین اومیدی دیر و بیلاخره موفق اولاجاقدیرکی، آزادلیغی و دموکراسی اوصولون بوتون ایراندا اینکیشاف ائتدیریپ و عومومیت وئرسین. ولی موتاسیفا نه گورونور کی، تهرانین مرتجع هئیات حاکیمه‌سی، ژاندارم و نیظامی سوتونلارینی بیزیم سرحدیمیزه توپلاییر و کله‌سینده بیر پارا نقشه‌لر بنجریر کی، هنج و جهیله ایرانین صلاحینا دگیلدیر.

بیز اونو ایسته‌بیریپ کی، بیزیمله تهران آراسیندا اولان ایختیلاف‌لار صلوح یولو ایله حل اولسون، بیز بو نظریه‌نی اعلام ائتدیکده آشیکار دئییریپ کی، اگر ژاندارم یا نیظامی قوملری طرفیندن بیزیم اولکه‌میزه نیسبت کیچیک بیر تجاوز و تعرض اولورسا، وار قومه‌میزله دیفاع ائده‌جگیک. آذربایجان میلی اوز آزادلیغیندان دیفاع ائتمک اوچون آخیر نفره تک فداکارلیغا حاضریدیر. بیز اینانیریپ کی، بو موقدس هدفه بیئتیشمک و حقیقی آزادلیغی و دموکراسی اوصولون بوتون ایراندا برقرار ائتمک اوچون، عوموم ایران آزادیخواه‌لاری دا بیز ایله بیر صفده مباریزه حاضریدیرلار. تصور ائتدیریپ کی، شخص آقای قوام‌ولسلطنده اولان حوسن نیت اثرینده، ایش بو یئره چاتماسین.

آذربایجان میلی حکومتی‌نین باش وزیر- سید جعفر پیشه‌وری
تبریز ۲۳ اوردیبه‌یشت ۱۳۲۵

آقای پیشه‌وری‌نین آذربایجان خلقی‌نین صلاحیتدار شخصیتلری‌نین کونفرانسیندا ائتدیگی بیانات

بیز تهرانا وارید اولدوقدا ژاندارم وساییر مستحق‌ظلرین چنگیندن خیلاص اولوب اوزلرینی بیزه یاخینلاشدیران اشخاصین سیماسیندا و حرکتینده بونو آشیکار صورتده گوردوک. طیاره منیدانینا گلیب چیخماغا موفق اولان تهران آزادیخواه‌لاری‌نین شوعلاری بیزیم روحوموزو تیتهدیردی:

سبز بیزه نیجات وئردیز، سبز ایران خلقینی اسارتدن خیلاص ائتدیز، آمادی ایشتیباه ائتمه‌یین! آزادلیغیمیز سیزین دوزگون حرکت ائتمگینیزه باغلیدیر.

یاشاسین آذربایجانین قهرمان خلقی!
یاشاسین آزادلیغیمیزین مشعلداری اولان آذربایجان آزادیخواه‌لاری!

بو شوعلار آذربایجان خلقی‌نین باشلاری‌نین اوجالماسینا، اونلارین تک اوزونو ایداره ائتمک دگیل، بلکه، بوتون ایران خلقینه نیجات وئرمک ایستعدادینا مالیک اولدوغونو بیر داها ایثبات ائتمیش اولدو. هله نهضتیمیز باشلانان گوندن تهران و ساییر ایران شهرلرینده موننتشیر اولان روزنامه‌لرین «گلین بیزه ده نیجات وئرین!» شوعلارینی بیز هنوز اونوتمامیشیق. من موتاسیفم بورادا ایران زیمامدارلاریندن بیرینی سوزونو دئمگه مجبور اولورام. دانشیغیمیزین جیدی و شیرین بیر یئرینده سوز آذربایجان والیسی‌نین تعینی اطرافینا گلدی. آقای زیمامدار «سیزده‌کی والی اولایلن بیر آدم یوخدور» دندی. منیم اونا وئردیگیم جوابی یقین ائدیرم سیز چوخ گوزل حبس ائدیرسیز، اونو تکرار ائتمگه احتیاج یوخدور. بونولا ایسته‌بیرم تهران حکومتی‌نین نه کیمی آدم‌لار الینده اولدوغونو گوسترم و ایسته‌بیرم بیله‌سیز کی، شاید او زیمامدار سهون بو سوزو دئمه‌میشدیر، اونون دوشونجه‌سی و آنلاغی بوندان یوخاری اولایلنم. تهران جماعتی ایسه بو کیمی زیمامدارلاری اوز باشیندان کنار ائتمگه قادیر دگیلدیر. بو کیمیلرین بیزه: «سبز باشلادیغیز بویوک ایشلری یاریمچیلیق قویوب، گلین بیزیم بویوندور و غوموزون آلتینا گیرین!» دئمه‌سی، آیا بویوک حقسیزلیک دگیلدیر؟ چون بیز ایرانین مرکزی حساب اولونوروق، اونا گوره ده اشرف مخلوقاتیق، دئمک ان ساده بیر اینسانین روحونو عوصیانا وادار ائتمگه کیفایت ائتمز می؟

بونولا بنله مشهور ریاضیدان و عالیمین سوزونو تکرار ائدیب دئمک لازیمدیر کی، «با ویجودی این یئر دولانیر» یعنی آذربایجان خلقی موتمدین، فداکار و لاییق بیر میلئتدیر، او اوزونو ایداره ائتدیگی کیمی بوتون ایران خلقی‌نین آزادلیغی‌نین علمداریدیر.

سوز، بیزیم تهران ایله دانیشدیغیمیز باره سینده ایدی. بیلدیگینیز کیمی صدر و حکیمی کابینه لری ککلیک کیمی باشلارینی قارا قویلابیب دونیادان خبرلری اولمادیقلاری اوچون میلی نهضتیمیزی سیلاح گوجو ایله دایاندیرماق فیکیرینده ایدیلر. اونلارین نظرینده آذربایجان خلقی ذولفقاری، کور میرجواد، ابولقاسیم جوان، امیر نصرت و صادق مجتهدی کیمی خلق دوشمنلریندن عیبارت ایدی. اونا گوره بیزیم حق سوزلریمیزی انشیتیمک عوضینده اونلارین بارماغی ایله رقص اندیب، بیزیم ایچریمیزده عوصیان تولید ائتمک کیمی احمقانه اومید اوزرینده حرکت اندیردیلر. نهایت فداییلریمیزین ضرب شصتی اونلارین آرزولارینی پوچا چیخاردی. بیلاخره تهران آنلادی کی، زور ایله آذربایجان خلقی نین ایراده سینی سیندیرماق اولماز. نهایت اونا گوره ایرتیجاع ارکانیندا موختصر تزلزل عمله گلدی، نهایت آزادیخاه عونصورلرین کومگی ایله حکیمی حوکومتی بیخیلیب چوخ آز بیر اکثریتله ایرتیجاعی مجلس قوام اولسلطنه کابینه سین و یجودا گئیردی. قوام اولسلطنه کابینه سی زور و گوج سیاستینی دگیشدیریب صلوح یولو ایله جواب وئرملی اولدوغودان اونون رسمی دعوتینی قبول اندیب مجلس میلی و میلی حوکومتیمیزین دستوری ایله ایسته دیگیمیزی صلوح و موسالیمت یولو ایله اله ائتمک اوچون تهرانا گئتدیک.

بونو گرک هامی بیلسین کی، بیز تهراندان یئنی بیر شئی طلب ائتمیردیک. چونکی بیز ایسته دیگیمیزی آماغا مووفق اولموشوق، قارشیمیزدا دوران مسأله آداملاریمیزی قان تۆکمدن ساخلماق مسأله سیدیر. بیر ده بیز ایسته دیکلریمیزی ایران حودودوندا حیاتا کئچیرمگی هدف قرار وئردیگیمیزی ده اونوتما میشدق. بیلیرسیز کی، هنوز ایندی یه قدر بیز خاریجه و جنگ ویزارتخانالاری تشکیل ائتمه میشیک. قوشونلاریمیز خلق قوشونلاری آدانیر. خلق قوشونون وظیفه و مقصدی رسمی دؤولت قوشونوندا تامامیله باشقادر، خلق قوشونو داخلی امنیت و میلی آزادلیغیمیزی تأمین ائتمک مقصدی ایله تشکیل ائدیلن بیر قوه دیر. پولوموز، بایداغیمیز و عونوانیمیز ایسه بیلاخره عموم ایران اساسیندایر، بینابراین بو وضعیت اوزون مودت دوام ائده بیلمزدی، بالآخره گرک مرکزی حوکومت ایله تکلیفیمیز معلوم اولایدی. بو تکلیفی مو عین ائتمک اوچون آقاي قوام اولسلطنه نین صلوح الینی ردا ئتمه ییب تهرانا گئتدیک، حتا من اوزوم شدید مریض اولدوغوما باخمایاراق مسأله نین داها تتر حل اولونماسی مقصدی ایله صمیمی یولداشلاریمین و طبیبلرین توضعیه سینه باخمایاراق شخص آقاي قوامین دعوتینی قبول اندیب هنیات ایله برابر موسافیرت ائتدیم. ایستر خصوصی گوروشلریمیزده، ایستر سه رسمی گوروشلرده بیز خلقیمیزین آسایش و صلوح یولو ایله ایختیلافتی حل ائتمگه حاضر اولدوغونو سؤیله دیک. آقاي قوام اولسلطنه و ساییر دؤولت نو ماینده لری عمومیتله بیزیم فیکیریمیزه موافقت ایظهار اندیردیلر، لاکین عملده دؤولتین ۷-ماده دن عیبارت اولان تصویب نامه سیندن تجاوز ائتمگه حاضر اولماق ایسته میردیلر. سیز البته نو ماینده لر هنیاتی نین موذاکیرلر حقیقده وئردیگی رسمی اعلامیه نی انشیتیمیسیر. بیزیم گیزلی سیاستیمیز اولمادیغینا گوره موذاکیرمین تفصیلی دنویایا اعلام ائتدیک و بیلدیردیک کی، تهران حوکومتی بیزدن مغلوب بیر قوه کیمی قنید شرطسیر تسلیم اولماق طلب ائدیر. بو ایسه گولونج وضعیت مئیدانا چیخاریردی. بیز دندیک وقتی کی، دؤولت تصویب نامه سی آیه یی آسیمانی کیمی تغییر ناپذیر ایمیش، بو ایصرار ایله بیزی تهرانا دعوت ائتمک نه یه گوره ایدی؟

تهران رسمی مقاماتی نین سوزلری تبریزده آقاي بیات طرفیندن دانیشیلان سوزلرین عینی ایدی، اونلار همیشه اولدوغو کیمی قانون اساسیدن و اوصولدان بحث اندیب سفسطه ایله مؤوضوعی اورت - باسدیر ائتمگه چالیشیردیلار.

بیز اول گون دندیک بیز دیپلومات دگیلیک، ولی قانون اساسی و ساییر قانونلاردان اوزوموزه گوره ایطیلاعیمیز واردیر. بیز ایندی یه قدر قانون اساسی نین اساس مسأله لری نین مسکوت قالماسینی دا بیلیریک، بیز قانون اساسی نین رضاخانین دیکتاتورلوغو اوچون تغییر وئرلمه سیندن بیخبر دگیلیک. بیز ایرانی بوروموش بیقانونلوقلارین سرمنشایی ده بیلیریک، بیز آمریکادان گلمه میشیک، ایرانی بیق و ایراندا قانونلارین نه شکیده ایجرا ائدیلدیگیندن خبریمیز واردیر. ایندی ده ایراندا کیملرین حوکومت ائدیگینی و ایران میلی نین بو اشخاصا اولان نظری نی ده بیلیریک. گلین ساده دانیشاق، آذربایجان خلقی بیر گون ایستیداد علنیه نه قیام اندیب قانون اساسینی و یجودا گئیردی و میلی حوکومت بیناسینی قوردو. تهران مورتلرلی ایسه یاریم قرن مودتینده اونو مسکوت قویوب جورجور و اسیطه لر ایله خلقی حاکیمیتدن محروم ائتدیلر. ایندی ایسه آذربایجان ایکینجی حرکتی ایله او حقی دیریلتمک ایسته ییر، فقط بونا جواب وئریمک لازیمدیر. خالیسه یئرلری نین بؤلونمه سی و دؤولت یئرلری نین غاصیلر الیندن آلینیب و اکینجیلر آراسیندا تقسیمینی قانون اساسی منع ائتمه میشدیر. قانون خلقین ایراده سیدیر. آذربایجان کندلیسی آرتیق اوز حقیقی آلمیشدیر، اوز ایراده سی ایله بو کندلری بؤلوشدور. دؤولت ایسه بوتون ایران آذربایجان ایله همرنگ اولماق اوچون بو ایشی بوتون ایالت و ویلایتلرده عملی ائتمه لیدیر.

بیز حتی ایختیلاقی رفع ائتمک اوچون بویوک گونشترله حاضر اولوب دندیک: آنجاق بیزه ایمکان وئرین آذربایجان خلقی اوز ایالت انجومنی و اسیطه سیله دؤولت ایدارلری نین مأمورلارینی و ایالتین والی سینی دؤولته پیشناهاد

انتسین و بونلارین حؤکمی مرکزی دؤولت طرفیندن صادیر اولسون و بونلار ساده بیر سؤز ایله دنسک آذربایجان ایداره انتسینلر.

تهران حؤکومتی تک ملک مدنی، تک امیر نصرت، تک صمصام بختیاری اوچون قاییل اولان بو حقی آذربایجانلیلار اوچون قاییل اولماق ایسته‌مدی. قانون اساسییه موغاییر اولان ایداره‌یی کول ژاندارمرینی بئله بیزه قانونی موسیسه آدلاندیریپ اونون وحشت تولید ائدن نیفوذونو آذربایجانا قایتارماق ایسته‌دی. خلق قوشونلارینی عادی نیظام وظیفه حساب ائدیپ اونون فرماندهلرینی ده تهراندان گؤندرمک کیمی پیشناهادلاری مئیدانا سوردو.

بیز چوخ گؤزل بیلیردیک کی، آذربایجان خلقی شهریورین اوچونده اؤز لرین حقیقی سیمالارینی گؤسترن افسر پالتاری گنیمیش یالانچی پهلوئلارا نه جور باخیر ویننه ده بیلیردیک کی، ستارخان اولادی تهرانین تیریایی سرهنک لری نین معشوقه لری نین بوچاسینی حاماما داشیماغا آرتیق تحمؤل انده بیلمز. اونا گوره ده اونلارین بو خصوصدا ائتدیکلری پیشناهادی رد ائدیپ دئدیگ: دؤولت طرفیندن بیرنچه نفر آذربایجانا گلین، بورادا مساله طرفینین ریضایتی ایله حل ائدیلین و بیر ده بیز تهران حؤکومتینه بیلیردیک کی، آذربایجان قوشونو خلق قوشونو و آزادلیق قوشونودور. اونا ایران خلقی نین آزادلیغینی محو ائتمگه مجبور ائتمک اولماز. خلقیمیز اؤز قوشونونو ایداره ائتمکدن عاجیز دگیلیر. اگر تهران دوغرواندان آذربایجانینی ایرانی بیلیرسه بیزیم پیشناهاد ائتدیگیمیز اشخاصی قوشونون فرماندهلیگینه تعیین ائتسین. بو ایسه اونلارین خوشونا گلن دگیل ایدی، اونلار ایرانی تهراندان عیبارت بیلیر و ایراندا حاکیمیتی فقط بنش اوچ نفره موحصیر حساب ائدیرلر.

بیر ده بیزه فرمانده کول قووانین و بعضی غیرمسول مقاماتین بو ایسه راضی اولابیلیمه جگینی آندیرماق ایسته‌دیلر.

بیز فرمانده کول قووا مساله سینی مشروطه اساسی موجبینجه تفسیر ائدیریک. بیزجه فرمانده کول قووا فقط مجلس شورای ملی نین خاریجیلره اعلان ائتمک ایسته‌دیگی حربی فرمانی ایضا اندر. اونون جاری ایشلره قاریشماسی غیرمسول اولدوغونا گوره آزادلیق و مشروطه قانونونا موغاییردیر.

رضاخان همین فرماندهلیک ایختیاریندان ایستیفاده ائدیپ ایراندا آزادلیغین ریشه سینی کسدی و ایرانی بیلدیگیمیز کیمی فلاکتلره سووق ائله‌دی. ایندی ده فرمانده کول قووا مطلق یاراتماق ایران خلقی نین، ایران آزادلیغی نین خیلایندیر و غیرمسول مقاملار اگر بو ایسه ایصرار اندرلر ایسه ایراندا بویوک حادثه لر وجوده گلر و معلوم دگیل بو طاماح غیرمسول مقاماتین نفعینه تامام اولابیله.

ظاهیره ساده گؤرونن سازیش مساله سینی بو نحو ایله سفسطیه دؤندریپ بیزی اون بنش گون تهراندا معطل ائتدیگدن سونرا نتیجه سیز آذربایجانا قاییتماغا مجبور ائتدیلر.

سؤزون قیساسی بودور کی، تهران هنیأت حاکیمه سی بیزیم باشلادیغیمیز بویوک ایشلری تامامیله اورتادان آپاریپ، بنش آی بوندان اولکی کیمی شهرلریمیزی کوهنه قبرستانلارا، ضلالت و فیشاردان تازا خیلاص اولموش خلقیمیزی، ژاندارملار، اوغرو، موخت و جانی مأمورلارین آیقارلاری آلتینا سالماغا چالیشیرلار. سؤزون جانی دا بوراسیندیر کی، قانون اساسی و سایر قانونلاری دا بدبختانه بو مقصد اوچون آلت قرار وئر میشدیلر.

بیر ده مساله تک آذربایجان مساله سی دگیلیر، سؤز بوتون ایراندا آزادلیق، دموکراتلیق اوصولونون یاییلماسی اوستونده دیر. تهران هنیأت حاکیمه سینی و تهران بویوک فؤودال و یئر صاحبیلرینی قورخویا سالان دا بوراسیدیر. اونلار قانون اساسی عونوانی آلتیندا بوتون خلقین حوقوقونو محو ائتمگه چالیشیرلار.

بیز چوخ ساده آداملاریق، لئیکن ساده لیگیمیز او قدر دگیلیر کی، کاسانین آلتیندا گیزله دیلن یاریم کاسانی گوره بیلیمیک. بیز دیپلومات دگیلیک، لاکین خوروزین قویروغونو گورمکدن عیجزیمیز یوخدور.

داعوا هامیسی موللا نصرالدینی نین یورغانی، یعنی کندلی نین آلدیغی توپراق و خلقین آلدیغی حاکیمیت اوستونده دیر.

بونو ایرتیجاج عونصورلری نین بوشقابلاری نین دیبینی یالایان تهران ایرتیجایی مطبوعاتی نین زوزه چکمه سینه باخمایاراق بوتون ایران خلقی دوشونوب آلامیشدیر، سؤز آذربایجانین ایراندان ایریلماسی باره سینده دگیلیر، بونو ایدعا

اندن ده یوځدور. بیز هرگیز بو ایډیعیانی ایرلی سورمه میثیک. سۆز مشروطه نین، دموکراسی اوصولونون ایراندا ایجرا اندیلمه سی و بیزیم باشلادیغیمیز بویوک ایصلاحات پروقرامی نین بوتون مملکت حودودیندا حیاتا کنچیریلمه سی اوستونده دیر...

بیزیم آرتیق ایری یولوموز یوځدور، باشلادیغیمیز ایصلاحاتی پوزا بیلمه ریک، تهران ایسه بوتون ایران خلقی نین حق حاکمیته نینی تصدیق اندیب مملکتی فلاکت و هرج - مرجدن نیجات وئرمک یولوندا جیدی قدماتر گۆتورمه لیدیر.

آقای قوام اولسلطنه گرک بیلسین کی، دنیا دگیشیب، حتا ایراندا یئنی نسیل ویجودا گلیمشیدیر.

بو نسیلی یاریم قرن بوندان ایرلی کی طرز تفکور و اوصول ایله ایداره انتمک اولماز. بیر ده حیسن اولونوردو کی، هیأت ووزرا آراسیندا توافق نظر یوځدور. اصلن وزیرلرین اکثری تصادوفی آدمالاردیر کی، شخص آقای قوام اولسلطنه خصوصی دوستانه موناسیبات ملاحظه سیله کابینه دعوت انتمشیدیر.

بونلارین دا هر بیرسی نین باشی بیر یئره باغلیدیر، حتا شایعیات وار ایدی کی، بعضی تازا عرصه یه گلیمش «قوجا» دربار خانیملاری نین دا دؤولت اعضاسینا تاثیر لری واردیر.

تهران واقعن مخوف، واقعن خطرناک، واقعن ایرانی فلاکت و ایران خلقینی آجلیغا، بچارلیغا، گدالیغا سؤوق اندن بیر مرکز فساددیر.

بیز جیدن صلح و سازیشه و ایرانین تمامیت ارضی سینه طالب و طرفدار اولدوغوموز حالدا تهراندان بیر نیجات گۆزله یه بیلیم ریک. آقای قوام اولسلطنه نین کابینه سی دواملی بیر کابینه او وقت اول بیلردی کی، آذربایجان خلقی ایله کنارا گله ایدی، موتاسیفانه بو گونه قدر بو خصوصدا جیدی بیر قدم گۆتورمگه موفق اول بیلیمه میشدیر.

بیزیم حوسن ظن و فداکارلیغیمیز، کابینه اوچون بویوک بیر شانس ایدی کی، موتاسیفانه آقای قوام اوندان هنوز ایستیفاده انده بیلیم.

ایسته بیرم سیزی اینانیرام کی، کابینه اعضاسیندان بعضی سی نین خصوصی و شخصی نظر لری آقای قوام اولسلطنه نین رفتاریندا بئله درین بیر تاثیر باغیشلامیشدیر. مثلاً شاید وزیرلردن بیر پاراسی بیزده تیریاک قانونونون ایجراسی سببیه آذربایجانلیلارا قانلی و غدار دشمن کسلیمیش اونون نظری آقای قوام اولسلطنه نین رفتاریندا مونعکس اولموشدور.

موتاسیفانه آقای قوام اولسلطنه نین آذربایجان مسأله سی حقیقده صادیر انندیگی ایبلاغیه نی تجزیه انتمگه فرصت یوځدور. بو رسمی سنده بیزی حنیرته سالان نفت و اینتیخابات مؤوضوعونون اورتالیغا چکیلمه سی و حقیقته اونلارین گوروو ساخالنیلما سیدیر.

اولن نفت مسأله سی ساده ایقتیصادی و خارجی سیاسته عایید بیر مسأله دیر. بونو آذربایجان مسأله سینه قاریش دیرماق هنج بیر منطق ایله دوز گلیم.

بیلاخره آذربایجان مسأله سی نین داخلی بیر مسأله اولدوغونو حتی آقای قوام اولسلطنه اوزو ده تصدیق و اعلان انتمشیدیر.

اینتیخاباتین اعلانی و اونون عموم ایراندا آزاد بیر صورتده عمله گلمه سینه کیمسه مانع دگیلیدیر. مگر اینکی تصور ائدک دؤولت کنجیمش صحنه لری تکرار انتمک ایسته بیر.

مثلاً ایسته بیر کی، آذربایجاندا هر یئرده اولدوغو کیمی پول، گوج، تهدید و تطمیع ایله بیر عیده اوغرو، خابین، مورجع، میلت نوماینده سی نامینه مجلس کورسولرینی ایشغال انتمسینلر.

اگر مقصد بو ایسه آذربایجانلی بئله بیر مجلسه نیفرت و اینزجار ایله باخار و آقای قوامین اتحاد جماهیر شوروی موقابیلده انندیگی تعهوده همین بو مجلسین بویوک انگل اول بیلیمه سینی حتی اونون اوزوده اینکار انده بیلیمز. بونلارین هامی سینی نظره آلاق بیز دؤولته مصلحت گؤروروک کی، آذربایجان خلقی ایله ساده و صمیمی صورتده دانیشیغا

باشلاييب اونلاردان او گونشترلي طلب انتمهسين كي، اونون قبولي بو خلق اوچون اولوم - ديريم مساله سيدر. بونا آذربايجانلي هنج بير وجهيله حاضير اولاييلمز و اولماياجاقدير.

بونلارين هاميسي ايله برابر، ايشين صلح يولو ايله حل انديلمه سيندن هنوز مايوس دگليک و بيزيم طرفيميزدن اينديكي آراميشي پوزماق اوچون قدم گوتورولميه جکدير. حنا سرحدلريميزه گوندريلن سرباز و ژاندارم دسته لري ده بيزي تحريک انده بيلمز. قورخماق مساله سینه گلديکده گومان انديرم بوتون تهران مورتجعلي و کور ميرجواد و امير نصرت و سايبير فراري خلق دوشمنلري مثلن، ذولفقاري ايله برابر بو ايشي تجروبه دن کنچير ميشلردير. بيز حکيمي و صدر کابينه سي زماي دنديگيميز سوزو يننه ده تکرار انديریک:

آذربايجانا سلاح ايله گلک اود ايله اويناماق دنمکدير! بيز آقاي قوامي اوندان عاقيل بيليريک كي، اوز ايله بو حريقي موشتعل انتمگه ايقدام انتسين، اگر بو ايش قاباغا گلر سه خلقيميز، ائليميز و جماعتيميز، آروادلي - کيشيلي بيرتن واحيد کيمي آياغا قالخاجاق و توپراغيميز اوزانان خابين و موردار اللري هميشه ليک قطع انده جکدير!

ياشاسين آذربايجان خلقي نين ميلي بيرليگي!
ياشاسين بو بيرليگي ويجودا گتيرن فيرقه ميز!
ياشاسين ايران خلقلري نين اوزونه آزادليق قابوسو آچان قهرمان فدائي و رشيدقوشونلاريميز!

چارشنبه گونو آخشام ساعات ۸- ده آذربايجان دولت تئاتريسي سالونوندا موختليف طبقه لرين ايشتيراكي ايله بويوک طنطنه لي بير کونفرانس تشکيل تاپدي.

آذربايجان دموکرات فيرقه سي نين صدري آذربايجان ميلي حوکومتي نين باش وزيري و خلقيميزين سئوملي رهبري آقاي پيشه موري آذربايجان نوماینده لري هنياتي نين تهران حوکومتي ايله آپارديغي موذاکيره لر خصوصوندا تفصيلان دانيشديار.

آقاي پيشه موري نين بياناتي احساساتلا قارشيلانيب و حاضير لر طرفيندن دفعه لرله آقيشلاندي.

سونرا آقاي پيشه موري نين بياناتي فارس ديلينده وئرلدي. نهايت کونفرانسا ايشتيراک اندنلر آقاي پيشه موري نين گوزاريش و معروضه سيني انشيتديکدن سونرا بو قطعنامه ني عوموميتله تصويب انديلر.

قطعنامه

چارشنبه گونو اورديبه پشت آبي نين ۲۵- آخشام ساعات سکيز تامادا، تبريز دولت تئاتريسي بيناسيندا موختليف طبقه لرین تشکيل اولونموش عومومي کونفرانسا، آذربايجان خلقي نين تهرانا گوندريلن نوماینده لري نين رييسي و آذربايجان دموکرات فيرقه سي نين صدري آقاي پيشه موري نين تهرانا آپاريلان موذاکيره نين گوزاريشيني انشيدهرک آشاغيداکي قرا را گلديک:

نوماینده هنياتي نين تهران حوکومتي و مخصوصن شخص آقاي قوام اولسلطنه ايله آپارديغي دانيشيقلاردا ايظهار اننديگي نظريه سيني بير راي ايله تصويب انديب اونلارين آذربايجان خلقي نين آزادليغيني و ميلي منافعيني شهامتله ديفاع انديکلريني تقدير و تمجيد انديریک.

بيز آذربايجان خلقي اوميد انديریک كي، تهران حوکومتي ايله آپاريلان دانيشيقلار آذربايجان مساله سيني صلح يولو ايله حل انده جکدير.

بیزیم نو مایندهلریمیز تهران حؤکومتیندن اولان عادیلانه درخواستلاری بیر داها آذربایجان خلقی نین صولح طلب بیر خلق اولدوغونو ایثبات ائتدی. آذربایجان خلقی، بوتون ایران میلی نین حقیقی دموراسی و آزادلیغینی حیفظ اتمکله برابر ایران داخیلنده اولماغا و اونون حقیقی ایستقلالینی حیفظ اتمکله برابر اوزونون آزادلیغینی حیفظ اتمکله برابر.

اگر تهران حؤکومتین بعضی مورتحع عناصرون تحریکی نتیجه سینده آذربایجان میلی نین بیر داها اوز اسارتی آلتینا آماق و یا خلقیمیزین آزادلیغینا تجاوز اتمک ایسترسه بیز آذربایجان خلقی واحید بیر تن کیمی آخیری نچی قطره قانیمیز قالانا قدر موباریزمیه حاضر یق.

آقای پیشهوری نین یوخاریدا یازدیغیمیز تاریخی نیطقی بئش دقیقه فاصیله ایله بوتون دنیا رادیولاریندا تکرار ائدیله. بونولا تهران حؤکومتی نین گیزلی ساخلاماغا چالیشدیغی موزاکیرات تامامیله آشیکارا چیخدی. آقای پیشهوری نین نیطقیندن سونرا ایسترسه بوتون دنیا بیلدی کی، تهران حؤکومتی نهضتیمیزین ان اساسلی ثمرسی اولان توپراق رفورمونو قبول ائتمه میش، آقای پیشهوری نین ریاستی آلتیندا گوندردیگیمیز هنیات، تهران حؤکومتی نین اونلاری ساخلاماق اوچون ایصرار ایله گؤستردیگی تشبوتلره باخمایاراق تبریزه موراجیعت ائتمیشدیر.

بونولا بنله فیرقه سوتفاومه یول وئرمه مک نیتی ایله موزاکیراتی تجدید اتمک اوچون حاضر اولدوغونو موختالیف واسیطه لر ایله تهران حؤکومتینه بیلدیرمیش، لاکین هئج وقت آذربایجان خلقی نین نهضت نتیجه سینده اله ائتدیگی ایختیاراتین پوزولماسینا ایمکان وئرمه یه جگینی ده اینکار ائتمه میشدیر. نهایت خورداد آبی نین ۲۳- ده مرکزی دؤولت باش وزیر نین سیاسی موعاوینی آقای موظفر فیروزون ریاستی آلتیندا آذربایجان بیر هنیات گوندریلدی. ایکی گون شبندلی موباحیثدن سونرا تهراندا ناتمام قالان موافیق نامه آشاغیداکی تفسیر اوزره تکمیل و ایضا ائدیله.

مرکزی دؤولتن ۱۲- اوردیبه یشت تاریخی اعلامیه سی نو مایندهلریمیز تهراندا موراجیعت ائدرکن موننتشیر ائتدیکلری اعلامیه ضیمیننده قئید ائدیلمیشدیر. بورادا اونون تکراریندان صرف نظر ائدیپ ۲۵/۳/۳۳ تاریخده اونون تکمیلینده ایضا ائدیلن موافیق نامه نی عئینن بورایا درج ائدیریک.

دؤولت و آذربایجان نو ماینده لری آراسیندا موافیق اولونموش قرار دادین متنی

دؤولت و آذربایجان نو ماینده لری آراسیندا اولان موزاکیراتین تعقیبینه و دؤولتین ایکی اوردیبه یشت ۱۳۲۵ تاریخی، ۷ ماده دن عیبارت و همین نو ماینده لر طرفیندن قبول ائدیلمیش ایبلاغیه نی نظره آماق و تبادل افکار نتیجه سینده توافوق نظر حاصل اولدو کی، آشاغیداکي مادملر تؤولیج و موکمیل عونوان ایله تنظیم اولونوب و ایجرایه قویولسون:

۱- جی ماده: دؤولت ایبلاغیه سی نین بیرینجی ماده سی باره سینده موافیق حاصل اولدو کی، بو جومله اونا آرتیریلسین: مالیه رئیس ده ایالتی انجومنین پیشناهادی و دؤولتین تصویبی ایله تعیین اولاجاقدیر.

۲- جی ماده: چون دؤولت ایبلاغیه سی نین ایکینجی ماده سینده موقرر اولموشدور اوستاندار، انجومن ایالتی نین نظرینی جلب اتمک شرطی ایله، دؤولت طرفیندن تعیین اولاجاقدیر، بو اصلین ایجرا سی اوچون موافیق حاصل اولدو کی، وزارت کیشور، اوستانداری ایالتی انجومنین پیشناهاد ائتدیگی نچه نفرین آراسیندا اینتیخاب ائدیپ و تصویب اوچون دؤولته پیشناهاد ائتسین.

۳- جو ماده: آذربایجاندا اولان آخیر تحولاتی نظره آلاق، دؤولت ایندیکی مجلس میلی نی ایالتی انجومن منزله سینده تانیبا جاقدر. ۱۵- جی مجلس تشکیل تاپیب دؤولت طرفیندن پیشناهاد اولونان یئنی ایالتی و ویلایتی انجومن قانونو تصویب ائدیله کدن سونرا، آذربایجان ایالتی انجومنی نین اینتیخابی، تصویب اولموش قانون اوزره تنزیلکله باشلاناجاقدیر.

۴ - جو ماده: آذربایجان تحوولو و نهضتی نتیجه‌سینده نیظام وظیفه فرادیندان احضار اولونان قوشون کی، بو قراردادین ایضاسیله ایران ارتشی جوزونده اولور و بو قوشون و فرماندهلری نین تکلیفینی تعیین ائتمکدن اؤترو موافیقت حاصل اولدو جناب آقای قوام اولسلطنه دؤولتی و آذربایجان ایالتی انجومی نواینده‌لریندن عیبارت بیر کومیسیون تشکیل تاپیب و بو کومیسیون مسالهنی حل ائتمک یولونو تئزلیکله تصویب اولماقدان اؤترو، پیشناهاد ائتسین.

۵ - جی ماده: موافیقت حاصل اولدو کی، آذربایجانین عوایدیندن یوزده ۷۵ فایضی محلی مخاریج اوچون ایختیصاص وئرلیب و یوزده ۲۵ فایضی ده ایران مملکتی نین عموم مخاریجی اوچون مرکز گوندریلیسین.

تبصیره ۱- پوست و تلقراف، گؤمروک و دمیر یول و ارومیه دریاچه‌سی نین کنشتیرانلیق مخاریجی و عوایدی کولن دؤولت عؤده‌سینه و دؤولته مונحصیر اولاجاقدیر و ضیمن قئید ائدیلمر کی، ایالتی و ویلایتی انجوملر و دؤولتی دوایرین تلقرافی مجانن موخابیره اولوناجاقدیر.

تبصیره ۲ - اساسی شوسه یوللاری نین ساختمانی و تعمیری دؤولتین و فرعی، محلی یوللارین احداثی و تعمیری ایسه ایالتی انجومنین عؤده‌سینه اولور .

تبصیره ۳ - آذربایجان اهالیسی نین ایران مشروطیتینه ائدیگی بؤیوک خیدمتلری و آذربایجانین غیور خلقی نین آزادلیق و دموکراسی قورماق یولوندا فداکارلیغیندان قئیردانلیق و حق‌شوناسلیق ائتمکدن اؤترو دؤولت قبول ائدیلمر کی، آذربایجانین گؤمروکی عایداتی نین یوزده ۲۵ فایضی آذربایجان داراولفونونی نین مصاریفینی تامین ائتمکدن اؤترو ایختیصاص وئرلیسین.

۶- جی ماده: دؤولت قبول ائدیلمر کی، میانا ایله تبریز آراسینداکی دمیر یول خطی نین چکیلمه‌سینه تئزلیکله باشلایب و سورعتله انجام وئرسین. معلومدر کی، بو ایشده آذربایجان کارگرلری و موخصیصلری موقدم توتولاجاقدیر.

۷- جی ماده: نیظام وظیفه‌دن باشقا «فدایی» آدیله تشکیل تاپان داوطلب قوشونلار ژاندارم‌ریه تبدیل اولونورلار و بو اینتیظامی قورولم‌لرین تکلیفینی تعیین ائتمک و همچنین اونون فرماندهلری نین تعیینی اوچون موافیقت حاصل اولدو کی، جناب آقای قوام اولسلطنه دؤولتی و آذربایجان ایالتی انجومی نواینده‌لریندن عیبارت بیر کومیسیون محله تشکیل تاپیب و تئزلیکله بو مسالهنی حل ائتمک یولونو تصویبدن اؤترو پیشناهاد ائتسین.

تبصیره - چون آخیر ایللرده بعضی ناموناسیب عملر نتیجه‌سینده امنیه و ژاندارم‌ری آدی ایران عمومی افکاری موقابیلینده، خصوصیه آذربایجاندا موخالیف و ناموناسیب احساسات تولید ائدیلمر و چون آخیر وقتلرده دؤولت رئیسی شخصن بو تشکیلاتین فرمانده‌لیگینی عؤده‌سینه آلیب و بو ایدارده ایصلاحات و ناصالح عونصورلردن تصفیه اینتیظاری گئدیلمر، بونا گؤره موافیقت اولوندو کی ژاندارم‌ریه نیسبت عمومی احساسات، خصوصیه آذربایجان اهالیسی نین احساساتی دؤولت رئیسینه یئتیلمسین تا بو تشکیلاتین آدینی دگیشمک و اونون اوچون موناسیب بیر آد اینتیخاب ائتمکدن اؤترو لازیمی قرارلار آلسینلر.

۸ - جی ماده: آذربایجان دموکراتیک نهضتی نین نتیجه‌سینده کندچیلر آراسیندا بؤلونن یئرلرین خصوصوندا، او قیسمت کی دؤولتی خالیصه‌جاتا مربوطدر، دؤولت بوتون مملکته اولان خالیصه‌لرین کندچیلر آراسیندا بؤلونمه‌سیله اصولن موافیق اولدوغو اوچون بو ایشین ایجرائینی مانع‌سیز بیلیر و بو مسالیه مربوط اولان لایحه‌نی، بیرینجی فورصتده تصویب اولماقدان اؤترو مجلس شورای ملییه پیشناهاد ائده‌جکدیر. آذربایجانین اخیر تحولاتی نتیجه‌سینده کندچیلر آراسیندا بؤلونن باشقا یئرلر باره‌سینده موافیقت حاصل اولدو کی، مالیکلرین خسارتلرین جویران ائتمک و یا اونلارین املاک‌نین تعویضیندن اؤترو جناب آقای قوام اولسلطنه دؤولتی و آذربایجان ایالتی انجومی نواینده‌لریندن عیبارت بیر کومیسیون تشکیل تاپیب و بو کومیسیون مسالهنین راه حلینی تصویبدن اؤترو پیشناهاد ائتسین.

۹- جو ماده: دؤولت موافیقت ائدیلمر کی، ۱۵- جی مجلس آچیلان کیمی آزادلیق و دموکراسی اصولو اوزره، یعنی عمومی، گیزلی، مستقیم، متناسیب، برابر و قادینلار دا شامیل اولماق شرطیله تنظیم اولونان اینتیخابات قانونو لایحه‌سینی مجلسه تقدیم ائدیلمر و اونون تصویبینی فوریتله ایسته‌سین و همچنین دؤولت قبول ائدیلمر آذربایجان و اولکهنین باشقا نوقطه‌لری نواینده‌لری نین سایینی، اهالی‌سی نین تناسوبی ایله آرتیرماقدان اؤترو ۱۵- جی مجلس آچیلان

گونو قانونی لایحہنی پیشناہاد اندیب ایکی فووریتله اونون تصویبینی ایستہسین تا تصویبیدن سونرا، اینتیخابات وسیلہسی ایله همان نوقطہلرین نومایندهلرینین کسرنی تعیین و مجلسه گوندرسینلر.

۱۰ - جو ماده: آذربایجان ایالتی ۳ و ۴ - جو اوستانلاردان عیبارت اولاجاقدیر.

۱۱ - جی ماده: دؤولت مووافیقت اندیر کی، آذربایجان ایشلرینین یاخشی قاباغا گنتمهسی اوچون اوستاندار، ایداره رئیسلی و ایالتی انجومنین هئیات رییسہسیندن عیبارت بیر ایداری شورا دولسین و بو شورا ایالتی انجومنین نظارتی آلتیندا وظیفہسینی انجام وئرسین.

۱۲ - جی ماده: ایکی اوردیبهیشت ۱۳۲۵ تاریخلی دؤولت ایبلاغیہسینی ۳ - جو مادهسینه، موتوسیطه و عالی مدرسہلرین تکلیفینی تعیین اتمک لحاظیندان موبهم اولدوغو اوچون، بو جومله ایضافه اولونور: «موتوسیطه و عالی مدرسہلرہ تدریس فارسی و آذربایجانی دیلرینده، وزارت فرهنگ طرفیندن اولونان ایصلاح، زمان و مکان شرایطی و دموکراتیک اصوللارلا مووافیق و اوغون بیر صورتده تنظیم اولونان پروگرام اوزره عملی اولاجاقدیر.»

۱۳ - جو ماده: دؤولت مووافیقت اندیر کی، آذربایجاندا اولان کوردلر ده بو مووافیقنامہنین مزایاسیندان ایستیفاده اندیب و دؤولت ایبلاغیہسینی ۳ - جو مادهسی اوزره ۵ - جی ایبتدایی کیلاسینا قدر اوز دیلرینده تدریس ائتسینلر.

تبصیره - آذربایجاندا اولان آسوری و اثرمنی کیمی اقلیتلرین ده حقاری اولاجاقدیر کی، ۵ - جی کیلاس قدر اوز آنا دیلرینده تدریس ائتسینلر.

۱۴ - جو ماده: دؤولت نظرده توتوبدور کی، بوتون ایران اوچون دموکراسی اصولو اوزره، یعنی عمومی و گیزی، مستقیم و موتساوی رای ایله تنظیم اولونان شهر انجومنلری قانونونو تصویب اولماقدان اوترو، ۱۵ - جی مجلسه پیشناہاد ائتسین. بو قانون تصویب اولان کیمی، آذربایجان و بوتون ایران نوقطہلرینده شهر انجومنلرینین سئچگی سینه باشلاناجاقدیر. بو قانون تصویب اولانا دک و تازا سئچگیلر انجام تاپانا قدر آذربایجاندا اولان ایندیکی شهر انجومنلری اوز وظیفہلرینہ ایدامه وئرمککلر.

۱۵ - جی ماده: بو مووافیقنامہ ایکی نوسخه ده تنظیم و موبادله اولوب، دؤولت هئیاتی و آذربایجان ایالتی انجومنین تصویبیدن سونرا ایجرا یا قویولور.

تبریز شهری ۲۳ خرداد ۱۳۲۵ - ایل
پیشه وری - مظفر فیروز

مووافیقنامہ خصوصوندا فیرقہنین نظرنی ده بیلدیرمک اوچون آقای پیشهورینین ایکی نیطقینی بورادا نقل ائتمہلی بییک:

آذربایجان دموکرات فیرقہسینی نین صدری و آذربایجان خلقی نین سئویملی رہبری آقای پیشهوری نین دونن گنجه رادیو موقابیلینده سؤیلہدیگی تاریخی نیطقی

عزیز هموطنلر، مؤحترم آزادیاہلار!

تہرندا آپاریلان دانشیقلا رین نتیجہسینی اورادان موراجیعت ائتدیکن سونرا موفصل صورتده سیزین نظرنیزه یئتیشدیردیم. او گوندن ایندی ۳۵ - گون گنچیر. بو مودتده تہران موحیطینده ظاہیری ده اولسا، نظری جلب ائتمگہ بیلن چوخلو تبدولات و یجودا گلیمیش، آقای قوام اولسلطنہ نامینا اینتیشار وئرلن موتعدید بیانیہلر واسیطہسی ایله ایرتیجای عونسورلرہ قارشى شدید موباریزه اعلان ائدیلمیشدیر. نتیجہده کابینہنین ایچریسینده یئر توتوب اونون ایضمیحلال و

محوينه چاليشان ايرتيجاعي عونصورلر مرعوب اولماقلا دؤولت رييسي نين بيزيمله ياخينلاشماق اوچون ال-قولو اچيلماغا باشلاميشدير.

بنله ليكله فاسيد و ضررلي عونصورلرين مئيدان-فعاليتيني مووقتي اولسا دا محدود ائدن دؤولت رييسي آذربايجان خلقيني باشلاديجي بويوك ايصلاحات نقشه لر يندن ان اساسي اولان توپراق مسالهمسيني كندلي و زحمتكش لر نفعينه ايرلي چكمله بيزيم موحيطيميزده درين تاثير ايجاد ائتديكي اوچون يئني دانيشيقلارين داها صميمانه بير صورتده باشلانيب داها تنز بير زماندا موثبت نتيجه ايله قورتارماسيني ايمكان وئر ميشدير.

يوخاريدا ايشاره ائتديگيم دانيشيقلاردا ايظهار ائتديگيم جومله لري مخصوصن تكرار ائديرم:

داعوا هاميسي موللا نصرالدين نين يورقاني، يعني كندلي نين آلديجي توپراق اوستونده دير. خالصه يئرلري نين دهقان و اكينچي آراسيندا بؤلونمه سيني قانون اساسي منع ائتمه ميشدير. آذربايجان كندليسي اوز ايراده سي ايله بو يئرلري بؤلوشدور، دؤولت ايسه بوتون ايران، آذربايجان ايله هم رنگ اولماق اوچون بو ايشي ايالت و ويلايترلرده عملی ائتمه ليدير.

بو جومله لر آيدين بير صورتده گؤسترير كي، او وقت بيزيم فيكيري ميري ايشغال ائديب، سوظنيميزه سبب اولان ان موهوم مساله همان كند و توپراق مسالهمس ايميش. بو گون اعتراف ائتمك لازيمدير كي، بو بويوك و بو اساسي مسالهنين حلي اوچون آقاي قوام اولسلطنه چوق جيدي بير قدم گؤتورمگه مووفق اولموش و بو واسيطه ايله آرادا اولان فاصيله آزالماغا باشلاميش، اورتادا جيدي بير حوسن تقاهوم زمينه سي تهيه ائديميشدير. اگر دؤولت طرفيندن ائديلن آيري گؤشتلر اولماسا ايدى بنله، يئنه بيز بو بويوك ايش خاطرهمسینه اورگيميزي سيخيب فيكيري ميري ناراحات ائدن سوظني، موحيطيميزدن اوز اقلاشدير مالي ايديك. خوشبختانه بيرنجي قدمي جورات ايله گؤتورمگه مووفق اولان موجرب دؤولت رييسي ايكينجي بويوك قدم ايله اونو داها دا مؤحكملنديرمگه مووفق اولدو. او ايسه بيزيم ديليميزه اولان احتيرام و اونون تكميلي اوچون مئيدانا سوردوگوموز تقاضاين صميميتله قبولو ايدى.

آقاي قوام اولسلطنه عومرونده هئچ بير ايش گؤرمه ميش اولسا بنله بو بير ايش اونا نيسبت آذربايجان خلقيني قليبنده درين بير احتيرام حيسي توليد ائدهجك. ميلي مدرسهرلريميز دوروقجا اونون آدى دا فيرقه ميزين و خلقيميزين قهرمان باشچيلاري كيمي گلهجك نسيلرريميزين ديلىنده تكرار ائديلهجكدير.

دوغرودور خلقيميز، فداييلريميز، قهرمان فيرقه ميز بو حقي اوزونون مؤحكم ايراده سي و تزلزل ناپذير ايماني و خطا ائتمه ين سيلاحي واسيطه سيله تحصيل ائتميشدير. يونونلا بنله آقاي قوام اولسلطنه ين بو خصوصدا كؤمك و موساعيدتي فؤوق العاده دگرلي اولموشدور.

اگر تهران موحيطيني زهرلئين فاسيد موعصيبيلرين گؤيلره اوجالنتيقلاري هياهو ني نظره آلاساق، او وقت آقاي قوام اولسلطنه ين دقيق و مودبير بير دؤولت باشچيسي اولدوغو داها برجسته بير صورتده مئيدانا چيخار.

هامينيز چوخ گؤزل بيليرسينيز كي، آذربايجانلار اوچون ديل مسالهمس حيات و مومات مسالهمسيدر. لاکين ايرانلليغي فارسليغا قارشيديران جاهيللر بونو دوشونمك ايستمه مييب آذربايجانليلارين قليبيني ديللري نين زهرلي خنجري ايله مجروح ائتمگه چاليشميش و چاليشيرلار. بيز هنوز اونوتماميشيق كي، دوققوز آي بوندان اول اعلاميه ميزده ديل آزدليغي باره سينده مئيدانا سوردوگوموز شوعار موناسبتيله بو آخماق موعصيبيلر نه اندازه ده هياهو سالميش و نه آدلار ايله بيزي تؤهمتلنديريپ مئيداندا چيخارماغا جان ائتماقدا ايديلر.

بو گون باشيميزي اوجا توتوب ايفتيخار ايله دنه بيلريك كي، خلقيميزين مؤحكم ايمان و سارسيلماس ايراده سي سايه سينده او طيليسي سينديريپ، ديليميزين نه تك ايتيدايي مدرسهلرده بلکه اورتا و عالي علمي اوجاقلاردا بنله رسمي اولاراق تدريسينه يول آچميش، ايدارلر يميزده دؤولت ديلي اولان فارسي ديلي ايله آنا ديليميزين ياناشي ايشله ديلمه سينه رسميت وئر مگه مووفق اولموشوق. البته بو بويوك ايشين ايفتيخاري اساسن فيرقه ميزه و خلقيميزه عايد دير. لاکين اونوتماق اولماز كي آقاي قوام اولسلطنه ين حوسن نيتي، مؤوقع شوناسليغي و قورو تعصوبدن اوزاق اولوب حقيقتي اولدوغو كيمي گؤرمگه اولان قودرتي بو مسالهنين حلينده فؤوق العاده موثير اولموشدور.

اوچونجو بويوك مووفقيتيميز آذربايجاندا دؤولت مامورلاري نين اوز طرفيميزدن اينتخاب ائديلمه سيدير. بو يولدا خلقيميز اوزون مودت موباريزه ائتميشدير.

شهرلریمیزین خرابازار حالدا قالماسی، ائل و خلقیمیزین فرهنگ و بهداشت و ساده یاشایش و ساییلیندن محرومیتی، قطع بو سببندیر کی، تهراندان گلن مامورلارین بیزه اورگی یانماییب فقط جیبیلرینی دولدوروب گنری قاییتماق مقصدلری اولموشدور. بوندان سونرا بونا مطلوب رسم قطعن اورتادان گدهجک، خلقیمیز اوزونون اینتیخاب ائتدیگی انجمنلر واسیطهسیله اوز سرنویشتینی تعیین ائتمک و اوز ایداره ایشچیلرینی نین فعالیتینی نظارت ائتینا ائتمک، اوز گوجو ایله فرهنگ، بهداشت، ایقتیصاد و مالیه ایشلرینی دوزگون اساس اوزرینده قویماغا ایمکان تاپاجاقدیر. بو موقفیتین معناسی اولدوقجا درین و اولدوقجا بویوکدور.

حقیقت حالدا، آلدیغیمیز بو حق، هنوز ائله ده کامل حساب ائدیله بیلیمیر و آپاردیغیمیز شدید موباریزه نین ارزیشی ده بوندان بویوکدور. بونولا بئله موحیط زمانی و مکانی نظره آلا رساق گورریک کی، چوخ بویوک ایش گورموشوک و آقای قوام اولسلطنه حوکومتی ایسه بو حد اقل حقی بیزه قایل اولماقلا گوزله نیلن بویوک وطنداش موحاریبه سی نین قباغینی آلمیش و بو واسیطه ایله آذربایجانا و عوموم ایرانا دگرلی بیر خیدمت گوسترمیشدیر.

من جوزیباتا وارید اولماق ایسته میرم، لابود سیز دؤولتین اینتیشار وئردیگی ۷ ماده دن عیبارت اولان ایبلاغیه سینی و بیزیم اونون تکمیلینده ایضا ائتدیگیمیز موافیقنامه نی هامینیز اوخوموسونوز. ۹- آی آپاردیغیمیز موباریزه البته آغیر، شدید و طاقتفرسا اولموشدور.

خاهیش ائدیرم بو یولدا شهید اولان قهرمان فداییلرین احتیرامینا آیاغا قالخیب بیر دقیقه سوکوت ائده سینیز!

اعتیراف ائتمه لی بیک کی، دوققوز آیلیق موباریزه میز فؤوق العاده آغیر و چتین اولموشدور. وئردیگیمیز قوربانلار ایسه بیزی شدید بیر صورتده موتائیر ائدیر، لئیکن اله ائتدیگیمیز موقفیتلر داها قیمتلیدیر. ائله قیمتلیدیر کی، اونلارین معناسینی دوشوندوکده چکدیگیمیز زحمتلرین آجیسی یادیمیزدان چیخیر. آزادلیق شوهداسی نین روحوموزدا قویدوقلاری تائیر یونگوللشیر و تاریخی خاطرملر حالی آلیر.

بیر ده منیم ظنیمجه بودجه آزادلیغی دیقته شایاندیر. بیز چوخ گوزل بیلیریک کی، پول اولمازسا هنج بیر ایشی قباقدان آپارماق اولماز. بو وقته دک آذربایجانین گلیری مرکز ه گنیدب، اورادا اگر موختلیس و اوغرو لاردان آرتیق قالسا ایدی غئیر ضروری ایشلره مصرف اولونوردو. بوندان سونرا گلیریمیزین یوزده یئتمیش بئشی (۷۵%) اوز داخلی ایشلریمیزه مصرف ائدیله جکدیر. گلیریمیز البته چوخ بویوک دگیلدیر. لئیکن صنایع و فلاحتی ترقی وئرملکه بیز اونو چوخ سریع بیر صورتده آرتیرماغا موقوف اولاجاییق.

بو واسیطه ایله دیر کی، بیز امید ائدیریک باشلادیغیمیز بو بویوک ایصلاحاتا انجام وئریب خلقیمیزی فلاکت و بدبختلیکدن قورتاریب سعادت مند و معاصیر بیر خلق حالینا سالماغا موقوف اولاجاییق.

تکرار ائدیرم چکدیگیمیز زحمتلر نه قدر آغیر و طاقتفرسا اولسا بئله آلدیغیمیز نتیجه اوندان داها بویوکدور. مخصوصن او جهتن بویوکدور کی، بیز بو نتیجه نی داعواسیز و قان توکولمه دن اله ائده بیلیمیشیک.

ایندی موخالیفلریمیزین، مورتعلرین آراسیندا جور- بجور دانیشیقلا و دئدی- قودو واردیر. بعضیلری دئییه بیلیر کی، آقای قوام اولسلطنه دموکراتلای آلداتمیش، بعضیسی ده چالیشیرلار ایثبات ائتسینلر کی، آقای قوام اولسلطنه اله آلدیغی حوکومتی ساخلماق اوچون دموکراتلارین اتکینه دوشموش آذربایجانا پناه گنیر میشدیر.

بیز بو کیمی سوزلره ابدن اهمیت وئرمه لی بیک، نه آقای قوام اولسلطنه بیزیم باشیمیزا بؤرک قویموش نه ده بیز اونو آلداتماق فیکیرینده اولموشوق. بونلار هامیسی بوش سوزلردیر. حتا بیزیم ایضالا دیغیمیز موتقابیل مووافیقنامه نی تسلیمه تعبیر ائدنلر اولموشدور، بلکه بعضیلری ده قومپوز گؤسترمک اوچون آذربایجانی فتح ائتدیکلرینی ایدبعه ائده بیلیر. بیز اوز نؤوبه میزده بو سوزلره گولوب اونلاری سؤیله ینلری مسخره ائدیریک.

بورادا هنجکس - هنجکسه تسلیم اولمامیش و کیمسه ده آذربایجانی تسخیر ائتمه میشدیر. بیز ده آقای قوام اولسلطنه ایله برابر تشخیص وئریمیشیک کی، خلقین قلبیندن قالخان بویوک دموکراتیک نهضتیمیز او وقت نتیجه وئرله بیلیر کی، بوتون ایرانا سیرایت ائدرک قانونی شکیل آلسین. ایضالا دیغیمیز مووافیقنامه نین بوندان باشقا بیر تعبیر و تفسیری اولما بیلمز.

خارجی سیاستده ایسه بیزیم مرکزی دؤولت ایله سازیشیمیز آزادلیق دوشمنلرینی خلع سیلاح ائتدی. آرتیق ایستعمار سیاستینین کیچیک و بؤیوک عامیللری آذربایجان نهضتینی باهانا ائدیپ ایران ایستیقلا لینا کج باخا بیلیمه جکلر.

آخیره بیر نچه کلیمه خسه و زجان مسالسهسی حقیقده دانیشماغا مجبورام. هامینیز بیلیرسینیز کی، بو ویلا تین اهالیسی دیل و آداب و روسوم جه تیندن تامیله آذربایجانلی دیرلار. حتا آخیر وقتلره قدر اورانین حاکیمی تبریزدن تعیین اولوناردی. بوندان علاوه میلی نهضتیمیز باشلانان زمان زجان بیزیم موداخله میز اولمادان قیام ائدیپ ژاندارم جلالدارین و خسه جماعتینی ایللر بویو طولم و اسارت ائتیندا ساخلا ییب اونلارین قانینی سوران ذولفقاری و اونون قویوقلارینی اورادان قووب چبخارماقلا نهضتیمیزین پیشرفتینه سبب اولموش، آذربایجانین آیری نوقطه لریندن داها بؤیوک فداکارلیقلا ایرتیجاع قوولری نین اولکهمیزده ریخنه تاپماسی نین قاباغینی آماغا چالیشمیشدیر.

بیزه معلوم دگیل نه سببه دؤولت نو ماینده لری خسه نین آذربایجاندان آیریلما سیندا ایصرار ائدی رلر. هنوز بیلیمریک آقای قوام اولسلطنه هانسی عامیللرین تاثیرینده زجان اهالی سی نین بو مشروع حقن محروم ائتمگه تصمیم توتموشدور.

هر حالدا بیز دانیشیق زمانی بو خصوصدا اوزون- اوزادی موناقیشهیه و موباحیثیه معروض اولدوقدان سونرا عومومی ایش خاطرهسی اوچون آقای موظف فیروزون مووافیقتنامهده منیم آدیما یازدیغی رسمی مکتوبا ایستینادن مووقتی اولسادا خسهیه تبریزدن حاکیم تعیین ائدیلمهیه جگینه ایمکان وئردیک.

آقای موظف فیروز آقای قوام اولسلطنه نین سیاسی موعاونی زجاندا دموکراتیک نهضتینده شیرکت ائدنلرین هر نؤوع تعرضلردن مصون اولمالاری و اورانین امنیتی تامين ائتمک اوچون یئرلی فدا ییلردن ایستیفاده اولونماسی، همچنین ذولفقاری و بیمی و اسلحه دارباشی کیمی خلق دوشمنلری نین خسهیه یول وئریلمه ییب اونلارین هر نؤوع تحریکاتی نین قاباغی آلینماسینی کتب و رسمن تهوود ائتمیشدیر.

البته بیزیم نوقطه نظریمیزجه بو کافی دگیل دیر. من تلقرافخانایا توپلانان زجان اهالیسنه امنیتی حیفظ ائدیپ و نهضتیمیزی ایداره ائدنلرین حوسن نیتینه اینانمالارینی تووصیه ائتدیم. بیز بوتون ایراندا آزادلیق و امنیتی دوام و بقاسی یولوندا موباریزه ائندیکیمیزه گؤره خسه و زجاندا قاباغی چیخا بیلن حادیثه لره بیز بیطرفانه بیر گؤز ایله باخا بیلیمه جگییز. اونا گؤره ده دانیشیق هر نحو ایله قورتاریر- قورتارسین، خسه و زجاندا اولان فیرقه تشکیلاتیمیز گونی- گوندن فعالیتی آرتیریپ باش قالدیرا بیلن ایرتیجاعی عونصورلر ایله اساسلی بیر صورتده موباریزه ائده جکدیر.

خسه دموکراتلارین اینجیتمک اوچون ! اوزادیلان اللر کیمین طرفیندن اولور- اولسون ابدی اولاراق کسینه جکدیر.

بیز هنوز مایوس دگیلیک، امید ائدی ریک آقای قوام اولسلطنه بو خصوصدا بیر قدر مو طالبه دن سونرا رایینی دگیشمگه مووفق اولاجاقدیر.

بو اولماسا دا مادام کی، بیزیم دیلیمیز، احساساتیمیز و آداب و روسوم، بیلاخره سرنیویشتیمیز بیردیر هئج مووقتی تدبیر بیزی بیر- بیریمیزدن آیرماغا سبب اولمایا جاقدیر. مؤحترم هموطنلر!.. بو سؤزلری دانیشماقدان منیم مقصودوم خودسیتالیق، حماسه گولوق دگیل دیر. ایندی بیزیم سؤز و عیبارتپردازلیق ایله مشغول اولماغا وقتیمیز یوخدور. من حال قضیه نی اولدوغو کیمی سبزه شرح وئرمکله گله جک وظیفه میزی آیدینلاشدیرماق ایمکانینی ظن ائدیرم ائده بیلدیم.

گله جک وظیفه، آدیقلاریمیزی ساخلاماق و اوندان خلقیمیزین سعادتی اوچون ایستیفاده ائتمکدیر.

بو مقصده چاتماق اوچون قاباغیمیزدا دوران ان موهوم وظیفه مجلس شورای ملی اینتخاباتی نین آزادیخا هالر نفعینه انجام تاپماسیدیر. بو ایشده مووقیت تاپا بیلمزسه من دنمیرم فاز ائدیقلاریمیزی ساخلا یا بیلیمریک، لاکین ایشیمیز چوخ چتین اولار. اوندا ناچار اولاریق یئنه ده سیلاحی اله آلیب و ووروشما و چارپیشما ایله مقصدیمیزی ائده ائدک. دئمک مساله هنوز خاتمه تاپمامیش، فقط موباریزه نین شکلی دگیشمیشدیر. بو موباریزه ده هانکی طرفین فعالیتی- تدبیری داها آرتیق، تشکیلاتی داها مونظم ایسه غلبه اونولا اولاجاقدیر. ظن ائدیرم فیرقه و خلقیمیز بو ایشده ایمتاحان وئرمیش اولدوغونا دا، مووقیتیمیزه شوبهه یئری قالمیر.

بونولا بئله يئنه ده فعاليت، يئنه ده گوزو آچيقلىق، يئنه ده فداكارلىق لازيمدير. مونتاسيفانه سوز چوخ، وقت ايسه آز دير. بونولا كيفايتلىق بوتون ايران آزاديخاهلارينا بيرلىك، موفقيت آرزو ائتمكله اونون علمدارى اولان آذربايجان خلقينه ابدى سعادت تمنا ائدرمك ساده بير ديل ايله دئييرم:

محو اولسون اونون آزادليغيني محدود ائتمك ايستهين خايين و مورتج ايستعمار نوكرلري!
ياشاسين آذربايجان!

فداييلر آتاسى و آذربايجان مىلى حؤكومتى نين باش وزىرى آقاي پيشهورى نين آذربايجان مجلس مىلى سى نين آخىرينجى ايجلاسىنداكى نيطقين خولاصهسى

مؤحترم آقالار! منيم بو گونكو دانيشيغيم انله فيكير انديرم كى، خلقيميزين موباريزه تاريخينده بير صفحهنى قورتاريب ايكينجى بير صفحه نين باشلانماسى تاريخيدير. او وقت كى، سيز منه اعتماد انديب مىلى نهضتيميزى ايداره ائتمك اوچون وزيرلر هئياتيني اينتيخاب و مجلسه موعريفليك ائتمگى منه تاپيشيرديز، او وقت آذربايجاندا دؤولت نامينه هنج بير شئي يوخ ايدى. دؤولت تشكىلى و ويزارتخانا ايداره ائتمك بيزيم هاميميز اوچون ساييقه سيز بير ايش ايدى، من آذربايجاندا دموركاتيگ نهضتينه ايشتيراك ائندلردن و خلقيميزين سعادتى يولوندا چالیشان آدمالاردان بير نفر تاپا بيلمهديم كى، اونون وزيرلىك ساييقهسى اولسون. اونا گوره فيرقه نين گؤستريشى ايله جاوان آدمالارى اينتيخاب انديب اونلارى وزير مقامينا يئتيرمك اوچون مجلسه پيشناهاد ائتديم.

فيرقه ميزين گئنيش و مونظم تشكىلاتى و موباريزه مئيدانيندا آلدغي ميز تجروبلر بيزه ايمكان وئردى فيكير ائتك كى، وزير اولماق اشراقيتدن و اوزون مودت ايدارلرده چاليشماقدان آسيلي دگيلدير. اونا گوره مولاخيظه و موخافيه كارلىغى كنارا قويوب جسورانه قدم گؤتورمكدن پرهيز ائتمهديك، من وزيرلر هئياتينه دعوت ائتديگيميز اشخاصين دموركاتليغينا و آزاديخاهليغينا اينانميشديم، بونا بينان اونلارى ايرلى چكيب و مملكتين سرنويشتيني اونلارا تاپيشيرماقدان قورخماديم. بو، گوزولمه ميش بير ايش اولدوغو اوچون تهراندا و باشقا يئرلرده نظره بعيد گله بيلردى. لاکين بيز بونا اعتينا ائتمه ييب حؤكومتى تشكىل وئرديك. اونوتماماليدير كى، بو حؤكومت معمولي بير حؤكومت دگيلدى. او، حقيقتده بير اينقيلابى كومينه بزمه بيردي. عادتت اينقيلاب مؤوقعينده ايمكان اولمور كى، معمولي بير دؤولت تشكىلاتى ايش باشينا گلسين، اونا گوره ده اينقيلابچيلار ايش ايداره ائتمك و قانونى دؤولت زمينه سى دوزلتمك مقصدى ايله معمولن مووقتى بير اينقيلابى كومينه اينتيخاب اندرلر. اما بيز بونو ائتمهديك. بونا گوره مىلى حؤكومتيميز اينقيلابى كومينه دگيلدى. او، مجلس مىلى طرفيندن اينتيخاب اولوندوغونا گوره اينقيلابى اولدوغو حالدا قانونى بير حؤكومت ايدى.

تاريخين جور بجور مؤعجوزلرلى واردير. بير وقت اولور كى، تاريخ انله بير موسيسه ويجودا گئيرير كى، اونون دونيادا هنج ساييقهسى اولايلمير. مثلن روسيه ده بؤيوك اوكتوبر اينقيلابى نين نتيجه سينده انله بير حؤكومت مئيدانا چيخدى كى، دونيادا اونون ساييقهسى و نظيرى يوخ ايدى. او، فعله، كندلى ايتيفاقيني تامين ائدن بير حؤكومت ايدى. فرانساي اينقيلابى دا اوزونه مخصوص حؤكومت شكلىنى ويجودا گئيردى. بيزيم بو مىلى حؤكومتيميزين نظيرى ايسه تاريخده دئمك اولار كى، چوخ آزدير. بيزيم حؤكومتيميزين گوردوگو ايشلر و حياتا كئچيرديگى تدبيرلر قانونى يول ايله اولموشدور. لاکين اينقيلابى تشكىلاتدا و تحوول زمانيندا بو كيمي سازمان چوخ آز گورولموشدور.

بونا دا سبب فيرقه ميزين دوزگون رهبرليگيدير، مجلس داخى فيرقه ميزين رهبرليگى آلتيندا تشكىل اولوندوغو اوچون بو ايشى گؤرمك نيسبتن سهولت ايله مومكون اولدو. بوندان علاوه هميشه مجلس ايله فيرقه و دؤولت آراسيندا مؤحكّم توافق نظر و صميميت وار ايدى. مثلا هئيات دؤولت گنجه ساعات ۴- ده ايجلاس ائديردي و مجلس ده بير ساعات اوندان سونرا او ايجلاسين پيشناهاد ائنديگى لاييحه نى تصويبه يئتيريب همان گون او قانون اجرا اولونوردو. خلق ايسه بو ايشده بؤيوك احساسات نيشان وئردى، بيزيم ايشلر يمميزين سريع بير صورتده پيشرفت ائتمه سى نين اساسى سببلريندن بيريسى ده بودور. بو منيم هنج ياديدمان چيخماز كى، ۲۱- آذر گونو من ۲۰- دن زياده موهوم ايشلر حلينده تصميم توتوب برق آسا صورتده اونلارى انجام وئرمگه مووفق اولموشدوم. او گون آقاي بيريا ايله برابر دولانديغيم يئرلى او منه سؤيله ديكده اوزوم ده حئيرته قاليرام. مجلس ميليميز اچيلاندا بير نئچه ساعات اول اونون نيظامنامه سيني يازيب، سونرا مجلسى ايفتيتاح ائدرمك نيظامنامه نين تمام ماده لرى اظرافيندا ايضاحات وئريب تصويبه يئتيرديكن

سونرا همین گون مجلسین هیات رئیسه‌سینی نیظامنامه اوزره اینتیخاب انتدیک. نهایت میلی دؤولتی قوروب اونون برنامه‌سینی تنظیم اندرک مجلسه تقدیم ائتمکله ایشه باشلادیق. او گون هنوز بوتون آذربایجاندا ایرتیجاغین بارماغی ايله اوینایان قورولر مؤوجود ایدی. مثلن تیریز، اورومیه، اردبیل، شاهیندر و غیر بئرلرده قوشون ساخلولاری بیز ايله دست و پنجه نرم ائتمگه حاضیرلانیردیلار. او گون کی، مجلس ودؤولت تشکیلی ايله مشغول ایدیک داعوا و جنگ قورخوسو هرآن شیدت تاپیردی و مجلس میلی ائشیکده گورولدایان موسلسل و توفنگ سسلری آلتیندا اؤز فعالیتینه ایدامه وئریدی. اگر اونوتامیش اولساز سرتیپ درخشانی ايله آپاریلان دانشیقلارین بونسته بئتیشدیگی جهتدن سیزدن موحاربه ائتمگ مقصدی ايله رای-اعتیقاد ایسته‌دیم و سیزلر هامینیز آیغا قالخب و آز ادلیغیمیزدان مودافیعہ ائتمک اوچون سیلاح طلب ائتدیز. بونلار هامیسی داستانلاردا و قهرمانلیق افسانه‌لرینده یازیلان ایشلردیر، عاغیل بونا اینانا بیلمز. من بو سؤزلری آغزیمآ آلیب دانشانلاردان دگلم. لاکین، مجلسین آخیر دؤورهمی اولدوغو اوچون ایسته‌یردیم گوردوگوموز ایشلر تاریخده ثبت اولونسون. قوی تاریخ یازسین کی، قان تۆکولمه‌نین قاباغینی آلماق اوچون بوقدر آغیر ایشلر گوردوگوم حالدا من آلتی ساعات تمام سرتیپ درخشانی ايله دانشیق آپارماغا مجبور اولوب بیلاخره خلقین آرزوسونون انجام وئریمگه موفقیت تاپدیم. من اؤزومدن تعریف ائتمک ایسته‌میرم، بو منیم شخصیمه عاید دگلدیر، من بیز نفر فدایی کیمی تاپیشیریلان وظیفه‌لری انجام وئریمش. بو، بلکه خلقیمیزین قودرتی و فیرقه‌میزین فعالیتیندن بیز نومونه اولابیلر. بونلار خلقیمیزین و فیرقه‌میزین قودرتینی، وحدتینی و فعالیتینی ایثبات اندیر. بو ایش کی. آذربایجاندا باشلانیب بوتون ایراندا آزادلیق و دموکراسی اوصولونون برپاسی اوچون مؤحکم بیز پایا اولموشدور. بوزلرجه دلایلر واردیر کی، بو ایش بوتون ایراندا توسیعه تاپاجاقدیر.

بو ایسه آنجاق او کیمی قهرمانانه فعالیتین محصولو و نتیجه‌سیدیر. اوگون بوتون فیرقه‌میز آیغا قالخمیشدی. اونا گؤره ده بیز اونون آرزولارینی حیاتا کچیریمک اوچون حثیرت‌آور بیز قودرته مالیک اولدوغوموزو حیفظ اندیب مؤعجوزملر یاراتماغا نایل اولابیلردیک و بیز بیلدیگینیز کیمی ۲۱- آذرده یازدیغیمیز برنامه اوزرینده ایشه باشلادیق. بیزگونون عرضینده کؤهنه حؤکومتی بیخدیق و بئنی تشکیلات و یجودا گنیردیک. ایندی ایسه او برنامه‌دن چوخ بؤیوک مسافده ایرلی گنتمگه موفق اولموشوق. ایجرا ائتدیگیمیز برنامه‌دن علاوه آز زمانین ایچریسینده بئش بؤیوک بینا تیکدیرمگی قرارا آلمیشیق کی، بونلارین دا هر بیرسی بیز میلیون تومنه باشا گلجکدیر و اونلارا باشلاماقلا تمام ایشسیزلریمزه ایش تاپیلا بیلجکدیر. اگر یادینیزدا دیرسا بیز وخت آذربایجانا اوچ یوز مین تومن عطیه‌یی مولوکانه وئریمیشدیر کی، هئچ کس بیلمهدی او هارایا خرچلندی. آما ایندی ایسه بیز یوخاریدا دئدیگیمیز ساختیمانلاری و یجودا گنیریمک اوچون ۵- میلیون تومن اونلارا تخصیص وئریمیشیک.

بو یوللاری بیز فیرقه‌میزین فعالیتی سایه‌سینده و خلقیمیزین ایراده‌سینین گوجو اثرینده توپراقلارین آلتیندان چکیب چیخارمیشیق. بیز هئچ بیز کسین نظرینده اولمایان ثروتی اورتایا چیخاردیق. بو فقط خلقیمیزین ایراده‌سینین تؤولیدی اولان فیرقه و حؤکومتیمیزین گوجو ایدی. بو ایثبات اندیر کی، خلق کرک اؤز ایشلرینی اؤزو اینتیخاب ائله‌دیگی شخصلره تاپشرسین.

تهران دؤولتی بیزه پول قویمامیشدی. بیز حؤکومتی اله آلان مؤوقعه بانکدا ایکی میلیون تومن پول وارایدی کی، دؤولت ایدارلرین حوقوقونو تأمین ائتمک اوچون همان آذر ایندا بیز ایکی او مقداردا پول تهیه ائتمک مجبوریتینده قالدیق. او وخت مورتعجرل بیزیم اوستوموزه مطبوعات و اسلحه واسیطه‌سیله حمله ائتمکده ایدی. بیز مجبور ایدیک کی، آلدیغیمیز آزادلیغی و قوردوغوموز حؤکومتی ساخلاقیق. بیز حؤکومتی مودافیعہ ائتمکدن اؤترو اوچ آی فقط فداییلرین قودرتیندن ایستیفاده ائتدیک. بیلاخره مونظم آرتش موقابیلینده تک فداییلر گوجونه موقایمت مومکون اولمازدی. ناچار ایدیک کی، میلی قوشون تشکیل وئرک. بوندان اؤترو ده پول لازیم ایدی. اوللرده موشگولاتا تصادوف ائتدیک. ولی چوخ تئز بیز زماندا ایشه موسلط اولوب پول تهیه‌سی ایشکالینی دا اورتادان آپاردیق. بونلارین هامیسی ايله برابر موباریزه بیزیم اوچون چوخ چتین ایدی. حؤکومت ایکی تمایولون آراسیندا قالمیشدی. بونلاردان بیرسی ساغلار و ایکنجی‌سی سوللار ایدی. اگر اول طبقه یعنی موتکمین و وارلیلارا آرتیق تمایول گؤسترسیدیک، او وخت کارگر و اکنچیلر بیزدن رنجیده اولاردیلار. برعکس اگر کارگر و اکنچیلرین طرفینی ساخلاسایدیق وارلیلار بیزیمله موباریزه چیخب بیز عیده یوخسوللارسا اونلارا آلت اولاردیلار. اونا گؤره اورتا بیز خط حرکت اینتیخاب اندیب هر ایکی طرفین منافعین حیفظ اولونماسینا چالیشدیق. ساغ و سول حیزب‌نین هر ایکیسی بیزیم سیاستیمیزه اینانیب اونو قبول ائتدی و نهایت، اونلارین هر ایکیسینه ده ثابت اولدو کی، میلی حؤکومتین گؤتوردوگو اورتا خط حرکت داها دوزگون ایمیش. مخصوصن کندلی عملده گوردو کی، دموکرات فیرقه‌سیندن سیوای اونا یاخین و اورگی یانان یوخدور.

میلی حؤکومت یئگانه موسیسه‌دیر کی، کندلی و زحمتکشلرین ایستکلرینی یئرینه یئتیریمگه چالیشیر. بیز نه زارعین حقیقی مالیکه و نه ده مالیکین حقیقی زارعه ساتدیق. بیز فقط خلقین مالی اولان خالیصه یئرلرین حقیقی صاحبی اولان اکنچیلرین آراسیندا بؤلدوک. بیز مالیکیت اساسینی مؤحکم ساخلادیق و مالیکلری ایناندیردیک کی، اونلارین

حقلرینی پایمال انتمک خیالیندا دگیلیک. بیز بیر دقیقه بلنه راحت دورمامیشیق. همیشه ایش گوروب ایشین پبشرفتی اوچون تشکیلات یاراتمیشیق. هر بیر ساحده بویوک قدملر گۆتورمگه مخصوصن خلقیمیزین اخلاقیندا بویوک تغییرات عمله گتیرمگه سبب اولموشوق. خالقیمیز مدنیلشمیش و عالیجناب بیر خلق اولموشدور. مثلن، میتینقلر و ایجتیماعلاردا آنلاقلی و متانتلی بیر اینتیظام حبیس اولونور. حتا خیردا اوشاقلار کی، توزون - تورپاغین ایچینده بیر بیرله ساواشماقلا واخت گنجیریدیلر، اونلار دا ایندی ایصلاح اولونوب مونظم صورتده دستلر تشکیل اندیر، موفید ایشلر ایله مشغول اولورلار.

بوخاریدا دندیم کی، میلی حؤکومت بیر مووقتی اینقیلابی کومپته ایدی. لاکین آیری نوقطه نظرندن بو حؤکومتی تام معناسی ایله قانونی، رسمی و دموکراتیک بیرحؤکومت تانیمالییق. چونکی بیز اولنجی قدمده مجلس میلینین وئردیگی قانون اوزره رفتار انتمگه اهمیت وئریب بیر قدم ده اولسون قانوندان کنارا چیخماق ایسته مهدیک و هنج بیر نفرین ده اولسون حقیقین ضایع اولماسینا چالیشمادیق و همیشه سعی انندیکی کی، تدبیرلریمیز صلح و صفا یولیه حیاتا گنجسین. بو نوقطه نظرندن میلی حؤکومت اینقیلابی کومپته دگیل ایدی. او فقط قانونی بیر حؤکومت ایدی...

بلنه بیر حؤکومنین نظیری تاریخده آز ایتیفاق دوشه بیلر و دنمک اولار کی، بو، تاریخین انله مؤعجوز ملریندندیر کی، فقط اینقیلاب مؤقعینده ناگهانی اولاراق تاپیلیب خلقی حئیره غرق اندر. آذربایجانین خارایجینده یاشایان اشخاصه بیزیم ایشلریمیز چوخ تعجیلی گلیردی. بیزاؤزوموز ایشین ایچینده اولدوغوموز اوچون گۆردوگوموز ایشلر گۆزوموزه انله بویوک گۆرسنمیر، لاکین بونلار خاریجدن باخانلاری حئیره سالیر. بیر آز مودت ایچریسینده بوش ایله بویوک ایشلر مئیدانا چیخارمیشیق. مثلن میلی بانک، داراولفونون، رادیو تشکیلاتی، شهرین لولهکنشلیگی، میلی قوشون و بو کیمی عومومون منفعیتینی تامین ائدن بویوک ایشلر فقط خارق العاده شهامت و فداکاریق نتیجهسینده اول بیلر.

ماعاریف، فلاح و صحیه خصوصوندا دانیشماق ایسته میرم، چونکی وزیرلر بو بارهده لازیمی قدر ایضاحات وئردیلر. بیزیم ایشلریمیز ایبتیکار اوزره اولموشدور و اونلارین هنج بیرری تهران ایشلرینه بنزمیر. بیزیم مجلسیمیز تهران مجلسینه اوخشامیر. من و منیم یولداشلاریم هنج بیریمیز سابقده وزیر اولمامیشیق. ایندی کی، آقای شبستری مجلسیه رییسلیک اندیر او اونون فقط اوز ایبتیکاریدیر.

بونلار هامیسی خلقیمیزین ایبتیکاری سایهسینده وجودا گلیمشدیر. بیزیم گۆردوگوموز ایشلرین نتیجهسینین ایرانین آیری یئرلرینده ده اینعیکاسی وار. ایندی تهران بیزیم ایشلریمیزی تقلید اندیر. آذربایجاندا یئر بؤلگوسو حیاتا گنجیریلدیگی اوچون بوتون ایراندا دا عملی اولاجادیر.

ایندی ایرانین آیری نوقطه لرینین خلقلری آذربایجاندا گۆرولن ایشلرین آرزوسونو چکیرلر. اگر اونلار ایسته میر کی، بیزیم نایل اولدوغوموز مووققیترله نایل اولسونلار گرک بویوک زحمتلر صرف ائتسینلر. اگر اونلار ایسته سلر آذربایجاندا اولان جریانلا اؤزلرینی هماهنگ ائتسینلر و بورادا گۆرولن ایصلاحاتی اؤز یئرلرینده عملی ائتسینلر، گرک اونلاری احاطه ائدن کندابلاردان کئافتلری مورتقع ائتسینلر.

یعنی تبریزده آمریکا موخبیرلری منیمله موصاحیبه اندرکن اونلار دندیم اگر منه ایمکان اولسایدی من آذربایجان نهضتینین حقیقی ماهیتینی و آذربایجان خلقینین پاک و حرارتلی احساساتینی بوتون اوروپایا و آمریکایا گندیب اورانین ساکنلرینه بیلدیردیم. بیلاخره شورالار ایتیفاقینین دوزگون سیاستی سایهسینده مورتجکلرین اوخو داشا دگدی. آذربایجان نهضتینی شورالار ایتیفاقینین حسابینا یازا بیلیمدیلر. من بو آخیر وقتلرده تماس ائتدیگیم خاریجی دیپلوماتلارین حرکات و رفتارینی گۆردوکده بو عقیده گلدیم کی، موستملیکه صاحبی اولان دؤلترلر ایچریسینده حقیقت یوخدور. اونلار ایسته میرلر نچه میلیونلوق بیر خلقی اؤز منفعتلرینین و شوم مقصدلرینین قوربانی ائتسینلر. اونلارین مقصدلری فقط قازانماق، قازانماق، قازانماقدیر.

بلنه بیر زهر آلود و توفانی دریادا میلی حؤکومت مووق اولدو اؤز خلقینین منافعینی و حقیقی تشخیص وئریب اونو حیفظ ائتسین. بیز او فیتنه کار توهمتلرین قاباغیندا مؤحکم دایاندیق. خاریجی سیاست مئیدانیندا جیدی و اساسلی قدملر گۆتوروب عاقیلانه و دوزگون تدبیرلر گۆرمگه مووق اولدوق. بیز بورادا بیر آز توند گنتسه ایدیک اودوزموش اولاردیق. اونا گوره ده نهایت درجهده متانت ایله رفتار انندیک.

بیز ایران ایستیفالیئینه خیدمت اندیب اونو تامین ائتیمیشیک. بیزیم نهضتیمیزین قودرتی چوخ بویوکدور. اونا گوره بیز انلهیه بیلدیک کی، ایسته دیکلریمیزی اله اندک. مرکزی حؤکومتی قورخودان شی فقط آذربایجان نهضتی

ایدی. حتی بیزیم علنیهمیزه ۹ آی جیدی موباریزه آپاران شخصلر ایندی بیزیم دموکراتیک نهضتیمیزی تحسین اندیرلر و اونون بوتون ایرانا یاییلماسینا چالیشیرلار. بو دا بیزیم عاقیلانه سیاست و دوزگون ایقداماتیمیزین اثرینده اولموشدور.

بیزیم قوردو غوموز حؤکومت موقدس و پاک سیاست اوزرینده اساسلانمیشدیر. خلقین آسایش و امنیتی ده اونون نتیجه سینده عمله گلیمیشدیر.

ایرانین ایستیفلا لیتی نین حیفظ اولونماسیندان اؤترو گرک ایرانین باشقا نوقطه لرینده یاشایان خلقلر ده آذربایجانلیلارین ایشیندن نومونه گؤتورسونلر. بیزیم نهضتیمیز قورتارماییب بلکه موباریزه میزین شکیلی دگیشدیر. اونا گؤره ده هرکس بو سازیشدن سو ایستیفاده خیالیندا اولوب و فیکیر انده کی، گرک خلقه زور دئسین، بوکیمی اشخاصلا جیدن موباریزه اولوناجاقدیر. اونلار قانون و خلق موجزاتیندان قاچایلمزلر. بیز بوتون ایران اهالیسینی اینقیلابا دعوت ائتمک ایسته میزیک. بلکه مملکتده دموکراسی اوصولونو عملن ایجرا ائتمگه چاغیریریق.

بیر قدر ده ایرانین عمومی وضعیتیندن دانیشماق لازیمدیر

بیزیم میلی نهضتیمیزین باشلانغیندا تهران روزنامه لری شبنت نوقطه سی نظر ایله یازیردیلار کی، اگر تهران آذربایجانا یاخشی باخسایدی و اورا عادل حاکیم گؤنرسیدی آذربایجان نهضتی قباغا چیخمازدی. لاکین ایشین حقیقتی بنله دگیل. نهضتیمیز فقط آذربایجان خلقی نین ایراده سی و ایمانی اوزرینده وجودا گلیمیشدیر.

آذربایجانلیلارین اؤزلرینه گؤره دیلی، آداب و روسومو، تاریخی، میلیتی و خصوصیتی واردیر.

آذربایجان خلقینی خوزیستانلییا، خوراسانلییا، و باشقالارینا بنزتمک اولماز. او عمومیتده ایرانلی اولدوغو کیمی خصوصیتده ده آذربایجانلیدیر. او سیاست کی، خوزیستاندا ایجرا اندیلیر بورادا اولایلمز. آذربایجانلی قرنلر بویو آزاد یاشاماق ایسته میزدی، آذربایجان خلقی ایسته میزدی کی، اؤز سرنیویشتینده دخالتی اولسون. ایران تهرانان عیبارت دگیل. گرک تهران سیاستینده بوتون ایرانین تأثیری اولای. آذربایجان هر شکل ایله اولورسا اولسون اؤز خصوصیتینی حیفظ انده جکدیر. آلتی یاشلی آذربایجان بالاسی نین آغزینا اؤزگه بیر دیلی، جبرن سوخماق اولماز. داعوا چؤرک و یاخشی حاکیم داعواسی دگیلیر. دئمک میلی نهضتیمیز داها درین و عمیق سبیلردن مئیدانا چیخمیشدیر.

بو نهضت فقط آذربایجانلی لیک تعصوبو اثرینده وجودا گلیمیشدیر. بونو آیری دونا گنیدیرمک و آیری جور تعبیر ائتمک سفاهندیر. بیلیرسیز کی، موحارینه نین نتیجه سینده ایراندا ایستیبداد حؤکومتی بیخیلدی و اوندان سونرا ظاهرده دموکراسی بیر حؤکومت عمله گلدی. لاکین اونا هنج دموکراسی دئمک اولمازدی. اونون ایش باشینا گلمه سیله دؤلت دستگاهیندا هنج بیر دگیشیکلیک عمله گلمه دی. بیز بوظاهیری دموکراسی هیأت حاکیمه په ایطمینان انده بیلمزیک، اوندان اؤترو کی، ۱۳-جو مجلس اعضاسی نین هامیسی و ۱۴-جو مجلسه سنجینلرین اکثریتی اونلار ایدی کی، رضاخان اؤزو اونلارا قباککی مجلسلرده یئر وئرمیشدیر.

حقیقتده ایراندا رضاخانان سونرا هنج بیر تغییرات عمله گلیمیشدی. فقط ایستیبدادین شکیلی دگیشمیشدیر. واقعه رضاخانین یئرینی اوندان داها کیچیک، داها حریص اولان سهیلی لر و تدین لر، حکیمی لر. ساعدلر و صدرا لاشرافلار تونموشدولار.

بنله لیکله ده ایراندا خلق آز ادلیغی اوچون بؤیوک بیر خطر حیس اولونوردو. قورخو گوندن گونه آرتیردی.

چونکی موحاریبه قورتارانان سونرا موتفیقلر ایراندان خاریج اولاجاق ایدیلر. اونلار ایراندا اولارکن مورتجعلر بیر قدر ظاهریری گؤزلمگه مجبور اولوردولار. بنله لیکله ایراندا ایکی قوه آراسیندا کسگین موباریزه گنیدیردی. بو ایکی قوه مدن بیری قالمالی ایدی. خلق قوه لری گونوگوندن ضعیف لنیردی.

ایرتیجای قوه لرین الینده حؤکومت و پول و سیلاح اولدوغونا گؤره اونلار قوت تاپیردیلار. اونلار یئرلرده کندلیلری اینجیتمگه، آز ادیخاه روزنامه لری توقیف ائتمگه، ایبتحاده و آز ادیخاه تشکیلاتلاری باغلاماغا باشلامیشدیلار.

بنله بیر زماندا ایران خلقی نین آزادلیغی نین اورتادان گنتمه سی اوچون بیر یول فیکیر ائتمک لازیم ایدی. آزادلیق موباریزه سی حیات و مومات موباریزه سی ایدی. او واخت بیز یولداشلاریمیزلا فیکیرلشیپ و هرچوره صؤحبت اندیردیک نتیجه الگلمیردی.

نهایت، بیز گوردوک کی، دانشماق ایله بیر نتیجه الده ائتمک اولماز. گرک گوجون قاباغینا گوج ایله چیخماق. اونا گوره ده ۱۲- شهر یورده آز عیده ایله جسورانه قدم گؤتوروب قاباغا چیخدیق و آذربایجاندا آزادلیغی حیاتا کئچیرمکله بوتون ایراندا آزادلیغین تأمین اولونماسینی نظرده توتدوق. او واخت بیز آشیکار صورتده یازمیشدیق کی، بوتون ایران آزادلیغینی تأمین ائتمک اوچون آذربایجاندا بؤیوک بیر نهضت یاراتماق لازیمدیر.

ایران ایرتیجاعی آذربایجان خلقی نین ایله بیخیلماییدیر. اونا گوره بوگون دن بیریک کی، آذربایجان ایران آزادلیغی نین ضامیندیر. اگر بوندان سونرا مورتجعلر قوه تاپیب ایمضا ائدیگی میز موافیق تئامه نین تک بیر ماده سینه ال وورسالار بیته آغا قالخیب اونو موذافیه ائده جیبیک.

بیز بیر ده ایرتیجاع بویوندوروغو آلتینا گیرمه یه جگیک. گرک ایرتیجاعین قاباغی آلیسین. بیزیم اعلامیه میز نشر اولونان گونده ک ایرتیجاع تلقراف و ایجتیماعدان قورخما ییب خلقین سوزونه اهمیت وئر میردی. بیزیم اعلامیه میز اول دفعه اونلارین کورکونه بیره سالدیسا دا اونا اهمیت وئر مه ییب دئیلر کی، بو اعلامیه ده دئیلمیش سوزلردن بیریدیر.

بیز بو مؤوقعدن ایستیفاده ائدیپ فیرقه تشکیلاتینی برق آسا بیر صورتده ویجودا گتیریب محلی حزب توده تشکیلاتی ایله بیرلشیپ واحد قودرتلی بیر فیرقه ویجودا گتیردیک. مراغا، سراپ، میانا و زنجاندا فداییلریمیزین توفنگلری نین سسی انشیدیلن گونده ک مورتجع حؤکومتلر بیزیم اعلامیه لری میزین حقیقی قودرتینی درک ائده بیلمه میشلردی. او واختدان بری آذربایجان قودرتلی بیر عامل تانیندی.

مورتجعلر اولجه ایسته بیردیلر جورجور یوللار ایله بیزیم تشکیلاتیمیزین ونهضتیمیزین قاباغینی آلیسینلار. اونا گوره ده آذربایجانا کاتوزیان، زنگنه و وره رام کیمی ساتقینلاری گوندر میشدیلر. ولی نتیجه ده اومیدلری کسیدلی و ثابت اولدو کی، خلق نهضتینی آرادان آپارماق اولماز.

تجربه اونلار اوچون یاس آور اولدو، ثبوت ائندی کی، بو نهضت آذربایجان خلقی نین قلبیندن قویان بیر توفان ایمیش. بیزیم موباریزه میز ایرتیجاعین ظولم و اسارتیندن قورتارماق موباریزه سی ایدی. بو موباریزه ده میلت بیزیم آرخامیزدا دایانمیشدی. عین زماندا ایران آزادیخواه لاری دا آذربایجان نهضتینی دوشونوب و اونو تقویت اندیردیلر. بورادا ایرتیجاع ال-ایاغینی ایتیریب خارجیلره موتوسیل اولماغا باشلادی و ایستهدی کی، بیزیم نهضتیمیزین رنگین دگیشدیریب های-کوی ایله اونو آرادان آپار سینلار. لاکین خلقیمیزین مؤحکم ایمان و عقیده سی اونلارا فایق گلدی. اونا گوره ده مجبور اولدولار، فقط بیر رای اکثریتی ایله آقای قوام اولسلطنه نی حؤکومت باشینا گتیر سینلر و اونون واسیطه سیله آذربایجانین دموکراتیک نهضتی ایله حسابلاش سینلار. بو، گودشت دگیل ایدی. بلکه اونلار مجبور ایدیلر. مورتجعلر بیلیردیلر کی، آقای قوام اولسلطنه اوزون-اوزادی تجروبه سی نین سایه سینده ائله یه بیله جک آذربایجان ایله راضیلاشماغا یول تاپ سین. البته آقای قوام اولسلطنه نین ایش باشینا گلمه سی بیزیم اوچون موفقیت ایدی. لاکین اونون کابینه سینده بیته ده ایران مورتجعلری بیرلشمیشدی. اونلاری کابینه یه دعوت ائتمگه آقای قوام مجبور ایدی. بو ایشی گورمه سیدی اکثریت قازانا بیلمزدی. بو دا آقای قوام اولسلطنه نین اوستادلیغینا دلیل اولای بیلر ایدی. ایران مجلسینده ایرتیجاعی هدفلردن باشقا بیر ده خصوصی هدفلر واردیر کی، هر کس چالیشار اوز آداملارینی ایش باشینا گتیر سین.

آقای قوام نوماینده لرین روحیه سینه بلد اولدوغو اوچون بوندان ایستیفاده ائتمگه موفق اولدو. اوندان باشقا آیری جور بیر یول یوخ ایدی.

البته آقای قوام اولسلطنه گله جکده او آداملاردان یاخاسینی قورتارماق دیر. بو ایشی گورمزه تکیه ائتمک ایسته دیگی آزادیخواه لارین اعتمادینی جلب ائده بیلمه یه جکدیر. بو کابینه کیریلوفون معروف بالیق، اوردک و خرچنگین عرابا چکمک حکایه سینینی خاطیره گتیریر. بونولا بنله کابینه هر کسدن تشکیل اولورسا اولسون آذربایجان نهضتی نین تکاملو اثرلرینده میثدانا چیخمیش و بیزیم ایله حسابلاشماق مجبور یئتینده قالمیشدیر. حتا کابینه ده ائله آداملار واردیر کی، آذربایجان دیلی اوندان اوترو اولومدن بدتردیر. باویجود این او، بو دلیلن آذربایجاندا تدریس و اینکیشافینا انگل توره ده بیلمه میشدیر.

ایندی بیز نه اینکی ایبتیدایی مکتبلرده حتی موتوسیطه و عالی مکتبلریمیزده ده اوز آنا دیلمیزده تحصیل ائتمک حقیقی آماغا موفق اولموشوق. بوندان باشقا اساس مسأللردن بیرری ده تورپاق مسأللر سیدیر. بیز ۱۲- شهرپور بیاننامسینده فقط خالیصه و خلق دوشمنلری یئرلرینین اکیچیلر آراسیندا بؤلومسینی ایرلی سورموشدوک. ایندی موباریزه نتیجسینده بو ساحهده داها آرتیق موفقیت قازانمیشیق و تهران ایسه بیزیم دالیمیز جا گلگه مجبور اولموشدور.

البته اونلاری بو ایشلره وادار ائدن بیزیم قودرتلی نهضتیمیز و دوزگون سیاستیمیزدیر. بونولا دا ایرتیجاعین ارکانینا بویوک رخنه دوشموشدور. بو واسیطه ایله ۴۰ ایل تمام مشروطه اینقیلابی نین نهالی نین اوستونده قالان آغیر داش بیر آز دا اولسون کنار اچکیلدی. مشروطه اینقیلابی اوندان اوترو ایدی کی، خلق حاکیمیتی اوز الینه آلسین. لاکین داخلی و خارجی مورتجعلر اونو بوغموشدو. حاکمیت مستبید شاهین الیندن مستبید آدمالارین الینه دوشموشدو. بیزیم نهضتیمیز ۴۰ ایل راکید قالمیش مشروطه نهضتینی دیریلندی. ایندی البته ایرتیجاع تمامیه اولوب آرادان گنتمه ییبیدیر. بلکه اونلار ۱۵-جی مجلسده یئنه ده نوفوذ تاماق ایسته ییرلر. اونلار فیرقه تشکیلاتیمیزدان قورخورلار. بیزیم نهضتیمیز ایراند بویوک بیر زمینه حاضر لادی. آذربایجان نهضتی بویوک بیر فیرقه یه و خلقه تکیه ائدییدیر کی، بودا بویوک بیر عامیلدیر. آیری بیر عامل گوندن - گونه آزادیخه تشکیلاتلارین گوجلنمسی و تورپاق بؤلگوسو نتیجسینده ایران کندیلیری نین نظری نین جلب ائتمسی و اونلاری نهضتیمیزه طرفدار حالینا سالماسیدیر. دندیگیم کیمی تاریخین مؤعجوزلریندن بیرری ده قوام اولسلطنه حؤکومتی نین تشکیلی ایله بیزیم خلق قوشونلاریمیزین تشکیلی نین بیر وقته تصادوف ائتمه سیدیر.

بیر نچه کلیمه ده مووافیقتنامه حقیقده دئمک لازیمدیر

سیزه تقدیم ائدیگیمیز مووافیقتنامه بو ساده لیکله منیدانا چیخمامیشدیر. اونون هر بیر ماده سینه مکرر حلاجیق اولونموشدور. میلی حؤکومت اوزونو خلقین و تاریخین قباغیندا مسول گؤروردو کی، ایشی سهل توتمامیش وار قومسیله خلقین حوقوقوندا موذافیعه ائتمیشدیر. ایجازه وئرین باغلانان مووافیقتنامه نی اوخوماقدان قباق اونون ضامین اجرایی بارمسینده بیر نچه سؤز دئییم. اولن بونو بیللملی سیز کی، بیز بو ایشی باشلایان زمان ضامین ایجرا اولابیلن هنج بیر قودرته مالیک دگیلدیک.

او واخت بیز هنج نؤوع واهیمیه یول وئرمه ییب ایستدیگیمیزی آماغا موووفق اولدوق. ایندی ده اونو ساخلایا بیله جگیمیزه ایمانیمیز واردیر. بیر ده بو مووافیقتنامه نین بیرینجی ضامین اجرایی خلقیمیز و میلی مجلسیمیز دیر. بو مجلسیمیز همیشه آدیقلاریمیزین ضامین اجرایی اولاجاقدیر. آذربایجان همیشه اوز مجلسی نین دالینجا گنده جکدیر.

خلقیمیز و مجلسیمیزین ضامین اجرایی ایسه فیرقه میزدیر. فیرقه هنجوجه ایله مورتجعله ایمکان وئرمه یه چک کی، آدیقلاریمیزی اورتادان آپارسینلار. مجلسیمیزی یارادان فیرقه میز اونون دا ضامین اجرایی سیدیر. دیگر ضامین اجرایی آذربایجانین خارجینده و ایران داخلینده کی آزادیخه قوولردیر. اونلار بیلیرلر کی، بیز اولماساق اونلاری آرادان آپاراجاقلار. اونلار بیزدن حیمایت اندیب و بیزدن ده کؤمکلنک گؤزله ییرلر. بو ایسه قووتلی بیر ضامین اجرادیر.

آذربایجان آزادلیغی نین دیگر بیر ضامین اجرایی گلجک مجلس شورای ملی دیر. اونا گوره گرک بیز ائله نوماینده لر اینتیخاب ائدک کی، اونلار خلق طرفدار لاری اولسونلار. شوبه سیز کی، بیز اونا دا نایل اولاجاغیز.

بیز گرک گلجک مجلسی ائله حالا قویاق کی، او آزادلیغین مرکز ثقلی اولابیلسین. هرگاه بیز مووفق اولاق کی، آذربایجاندا و ایرانین باشقا نوقطه لریندن آزادیخه عونصورلر مجلسه اینتیخاب اولونسون اوندان ایرتیجاعین قومسینی سیندیریب ایراندان آزادلیغی ابدی صورتده تأمین ائتمیش اولاریق.

ایندی بیزیم قارشیمیزدا ایکی یول وار، یا گرک مجلسده اکثریتی ویجودا گتیرک و یا گرک اوز قوومه یزله آدیقلاریمیزی حیفظ ائدک. اگر ایستیه لر کی، آدیقلاریمیزا ال اوزادالار اوندان خلقیمیز اوز گوجو ایله ایستدیکلرینی آلاجاقدیر.

من اؤز فیرقه‌میز و تشکیلاتیمیزین گوجونه اینانمیشام. بیزیم فیرقه‌میز مشروطه کؤتوگو اوستونده گؤیرمیش بیر ناهال‌دیر. من فیکیر اندیرم کی، آذربایجان‌دان گندن نوماینده‌لرین هامیسی آزادیخه اولاجاقلار. بونا هنج شوبهه یوخدور کی، فیرقه‌میز ایمانلی آدم‌لاری نامزد ائده‌جک. خلقیمیز آرتیق دوشونوب و بیلیر کی، آذربایجانلیلارین منافعی حیفظ ائدن ینگانه بیر قوه وارسا او دا آذربایجان دموکرات فیرقه‌سیدیر. گرک خلقیمیزین ایچینده ایتیحاده، ایمان و قارداشلیق اولسون. ایرتیجای فیکیرلرین ضامین اجرایی دا بیزیم بیر-بیرلریمیزه عدم اعتیاده و عدم ایتیحادیمیز اولابیلر. بیز گرک وار قوه‌میزله ایتیحادیمیزین پوزولماسینا یول وئرمه‌یک. هر او آدم کی، آذربایجانلیلارین ایتیحاده و ایتیفاقینا ضید اولسا، بیرحمانه اولاراق آرادان آپاریلاجاق‌دیر. بو مووافیق‌نامه بیزیم موباریزه‌میزین نتیجه‌سینده الیه ائدیلبیدیر. بونولا دا بیزیم موباریزه تاریخیمیزده یئنی بیر صحیفه آچیلیر. نهضتیمیز ایدیقلارینی بورادا ثبت اندیر و موباریزه‌میزین ایکینجی دؤوره‌سینه قدم قویور.

سونرا آقای پیشه‌وری مرکزی دؤولتین ۷ ماده‌لی ایبلایه‌سینی و ۱۵ ماده‌دن عیبارت اولان مووافیق‌نامه‌نی اوخویاراق هر ماده‌نین اطرافیندا موفصل صورتده شرح وئر‌دیلر.

یئنی دؤور ، یئنی شوعارلار

تهران ایله مووافیق‌نامه باغلان‌دیقدان سونرا فیرقه‌میز یئنی بیر دؤوریه قدم قویدو. بو دؤوره قارشیمیزدا دوران وظیفه‌لره گؤره فیرقه‌نین خط حرکتینی دگیشدیرمک لازیم گلدی. اگرچی مووافیق‌نامه واسیطه‌سیله بوتون مسالهلر حل اولونمامیشدیر، مخصوصن اینتیظامات قوه‌سی و قوشون تشکیلاتی مسالیه‌سی بیلا تکلیف حالدا دیر و بو سطیرلری یازان گون همان مسالهلری قطعی صورتده حل ائتمک اوچون ته‌رانا، آذربایجان ایالتی انجمنی ریسی‌نین تحت ریاستینده بیر هنیات گؤندر یلمیشدیر، بونولا بنله موباریزه‌میزین گندیشینده بؤیوک بیر دؤنوش حیص اولونماقدادیر.

بو دؤنوش مونسبتیله فیرقه اؤز خط حرکتینه تغییر وئریب شوعارلارینی دگیشدیرمیشدیر. دوننه قدر بیز آذربایجان خلقینی اسارت آلتیندا ساخلایان ایستیداد و ایرتیجای قوه‌لرینی ازیب اورتادان چیخارماقلا، اؤز حاکیمیتیمیزی، میلّیتیمیزی، اؤزوموزون میلی دیل و میلی خصوصیاتنا مالیک بیر میلّت اولدوغوموزو ثبوت ائتمگه و بو حقّی اینکار اندیدب نهضتیمیزه قارشى دورانلاری سیلاح گوجو ایله یولوموزون اوستوندن گؤتورمگه چالیشیر، عئین زماندا خلقیمیزین سعادتینی تامین ائتمک اوچون بؤیوک ایصلاحات نقشه‌لری تهیه و اونو فؤوریتله شروع اندیردیک.

فیرقه‌نین دوزگون رهبرلیگی سایه‌سینده آیاغا قالمیش خلق ایسه آجلیغا، سوسوزلوعا و محرومیته باخمایاراق فیرقه‌میزین شوعارلارینی عملی ائتمک اوغروندا هر جور فداکارلیغا حاضر اولدوغونو عملن ایثبات ائتمکده ایدی. بو ایسه بیزه مستقیل بیر صورتده حرکت ائتمک اوچون گئنیش فعالیت مئیدانی و بؤیوک ایمکانلار یارادا بیلردی. بو گون ایسه شرایط دگیشمیشدیر. ایندی آلدیغیمیز حقّی و ایثبات ائدیگیمیز میلّیتیمیزی ساخلاماقلایان خلقین سعادت اوچون باشلادیغیمیز ایصلاحات ایدامه وئریمک وظیفه‌سی مئیدانا چیخمیشدیر. بونو ایسه فیرقه یارادیب مصلح فدایی دستهلری تشکیل ائتمک، ژاندارم و ایرتیجای قوشون دستهلرینی سوروب آذربایجان توپراغیندا چیخارتماقدان داها چتین بیر مساله دیر. بو ایشده قانی سویوقلوق، مؤحکم عزم و ایراده، تشکیلاتی اینتیظاما سالماق، فیرقه افرادی و خلقین روحیه‌سینی حیفظ ائتمک کیمی آغیر و موشگول مسالهلر مئیدانا چیخیر. دوننه قدر حاکیمیت یولوندا موباریزه ائندیگیمیز اوچون احساساتی تحریک اولونموش خلق آسانلیق ایله آردیمیزجا گلیردی. بو گون اونو کئیریمک اوچون مونظم تشکیلات و اساسلی تبلیغاتا احتیاج وار‌دیر. او ایندی گرک دوشونجه و بیلیک اوزرینده ایرلی چکیلسین، احساسات آنی ایشلرده فایدالی اولابیلر. اوزون و تدریجی موباریزه‌لرین سیلاحی ایسه بیلیگی و تشکیلات‌دیر.

اونا گؤره دیر کی، فیرقه تشکیلاتی‌نین اهمیتی مئیدانا چیخیر. اونا گؤره دیر کی، خلقین آنلاقلی و دوشونجه‌لی طبقه‌سی دؤولت تشکیلات‌تیندن زیاده فیرقه اطرافیندا داها آرتیق دوشونوب اونون ایشلری‌نین گندیشینه داها آرتیق توجه اندیر.

فیرقه‌میزین باشچیسی موکرر دنمیشدیر کی، بیز صدر مشروطیت آزادی‌ها‌لاری‌نین سهولرینی بیر داها تکرار ائتمیه‌جگیز. بو بؤیوک سیمالار، چوخ معلوماتلی رهبرلر آز دگیل ایدی. اونلارین گؤستریدیکلری ایستقامت و نیشان وئردیکلری قهرمانلیقلار دا چوخ بؤیوکدور. ولی اونلارین الدهه ائتدیکلری آزادلیغی ساخلاماق اوچون دوشونه‌بیلمله‌ری سهو و ایشتیبا‌ه حساب اولونور. آقای پیشه‌وری‌نین همیشه ایصرار ایله تکرار ائتدیگی مساله بودور. او همین جهتدن دیر کی، اؤز نیطقلرینده و یازیلاریندا فیرقه عوضولرینه الدهه ائدیلن بؤیوک موفقی‌تله‌ره گوه‌نیب صاباحی اونوتامالارینی همیشه تاپشیریدیر، «آزادلیغی آلاماق کافی دگیل اونو ساخلاماق، اوندان خلقین سعادت‌ی اوچون ایستیفاده ائتمک شرط‌دیر!» شو‌عاری‌نی تکرار ائدیر. بؤیوک مشروطه‌چیلر مشروطه‌نی آدلایلر ولی اونون ساخلاماسی اوچون بیر تدبیر گنجیرمه‌یب، بیر تشکیلات و یجودا گنجیرمه‌دیلر. آقای پیشه‌وری بونو اونلار اوچون بؤیوک سهو حساب ائدیر و بونون تکرار اولونماسینی تاپشیریر. و فیرقه‌میز ایسه بو مساله‌یه توجه ائتدیگی اوچوندور کی، تشکیلاتیمیزی گوندن گونه قووتلندیرمک و خلقی اونون اطرافینا توپلاماق مساله‌سینه هر بیر ایشدن آرتیق اهمیت وئریر.

هرگاه پولاددان مؤحکم اینتیظام و بیرلیگه مالیک اولان فیرقه تشکیلاتیمیز اولمازسا موفقی‌تله‌ریمیز مشروطه‌چیلرین موفقی‌تله‌ری کیمی موقتی اولوب ایرتیجای عونسورلر آیقلا‌نراق اونو اؤز ایستیفاده‌لری اوچون یئنی بیر واسیطه اولماق درجه‌سینه تنزول وئره بیله‌جکلر.

بو خطری حیس ائتدیگی اوچوندور کی، فیرقه‌میزین صدری بوتون فیرقه عوضولرینی، بوتون خلقی و بوتون آزادی‌ها‌لاری فیرقه‌یه توجه گؤسترمگه، فیرقه‌نین دالینجا گنتمگه، فیرقه ایشلرینی هر بیر آیری ایشه ترجیح وئریمگه دعوت ائتمیشدیر.

هر بیر ناموسلی آذربایجانلی ایستر کیشی، ایستر آرواد، ایستر قوجا، ایستر جوان کیم اولورسا اولسون بیرنجی نؤوبده اؤزونو دموکرات فیرقه‌سی‌نین فدایی‌سی و سربازی حساب ائتمه‌لیدیر.

او هر ایشه ایفدام ائتدیکده دوشونمه‌لیدیر کی، بو ایشه فیرقه نه جور باخیر و بو ایشین بیزیم گونده‌لیک شو‌عاریمیز ایله نه کیمی علاقه و تماسی اولایبیلر.

بنله اولمازسا آلیان آزادلیغی ساخلاماق، اوندان خلقین سعادت‌ی اوچون ایستیفاده ائتمک اولماز.

هنوز خلق فیرقه‌میزه اینانیر. اوندان اؤز آتیه‌سی اوچون بؤیوک اومیدلر گؤزله‌بیر. هنوز قوجا آروادلاردان باشلا‌ییب کیچیک یاشلی قیزلارا قدر، قوجا کیشیلردن جوان اوشاقلارا کیمی هامیلیقلا صاباحین قورخولو ناومیدلیگیندن خیلاص اولوب فیرقه‌میزین اومیدیه یا‌شاماق‌دیرلار.

هنوز خلق اورگینده دنبیر، بیزیم فیرقه‌میز وار، بیزه دوزگون رهبرلیک ائدن بؤیوکلریمیز وار. اونلار بیزی آجیندان تلف اولماغا، فلاکته دوشمگه، یولچولوق و گدالیغا محکوم اولماغا منیدان وئریمه‌جکلر. خلق بیزه، بیزیم فیرقه‌میزه، بیزیم باشچی‌لاریمیز، بیزیم فیرقه‌میزین صدرینه بو نظر ایله باخیر.

آذربایجان کندلی قیزلاری‌نین جاهازی، آذربایجان کندلی جوانلاری‌نین دیریلیک سرمایاسی بیلاخره آذربایجان زحمتکشلری‌نین گله‌جکده اولان اومید منبعی بودور.

بونا گوره دیر کی، خلق اولکده اولان هر بیر دگیشیکلیگه و هر جور تبدولاتا قورخو و اومید ایله باخیر. چونکی هامی اونون دوزگون رهبرلیگینه عادت ائتمیش اونون صداقتینه و قودرتینه اینانمیش اونو اؤزو اوچون اورگی یانان آتا حساب و اینتیخاب ائتمیشدیر. او حیس ائدیر کی، اگر فیرقه‌یه بیر طرفدن صدمه وارید اولارسا اونون شخصی و ایجتیماعی زیندگانلیغی پوزولاجاق، بونولا دا عوموم خلقین گله‌جگی محو اولاجادیر.

بو گونه قدر خلق فیرقه‌میزه او گؤز ایله باخمیشدیر. شه‌ریورین آذربایجان خلقینه وئردیگی بؤیوک سعادت واسیطه‌سی و بؤیوک اومید چیراغی دا بودور، یعنی فیرقه‌میز دیر. ایکینجی ایله قدم قویارکن بو مؤحکم پایا اوستونده ایشله‌میلی و خلقین سعادت‌ی خلقین آزادلیغی‌نین عظمتلی بیناسینی همین اساسین یعنی خلق اعتیمادی‌نین اوزرینده قورمالی‌بیق.

البته خلق بیزیم قارا قاش-گؤزوموزه عاشیق دگیلیر. خلقین اکثریتینی تشکیل ائدن کند و شهر زحمتکشلری بیزی شکل و صورتیمیزه گوره بگنمه‌میشدیر. بیزیم گؤردوگوموز ایشلر، گؤستریدیکیمیز ایستعداد و بوروزا وئردیکیمیز

حقیقتدیر کی، اونلارین بیزه اولان محبتینی تؤولید ائتمیشدیر. بو محبتی ابدیشدیرمک اوچون ایندی داها آرتیق فعالیت گؤسترمک و داها آرتیق ایستعداد بوروزا وئرمک لازیمدیر.

اون ایکی شهریور موراجیعتنامه‌سینی یازارکن، فیرقه‌میزین رهبری آقای پیشه‌وری فقط ایکی نفر یعنی آقای شبستری و آقای بادکان ایله راضیلاشمیش و بوگون فیرقه‌میزه رهبرلیک ائدن بو اوچ فدایی، ال‌بیرلیکده ایشه باشلامیشلار. ایدی ایسه آقای پیشه‌وری ایکی یوز مینه بالغ اولان فیرقه‌نین صدری حساب اولونور. آقای شبستری ایسه خلقین مباریزه‌سی نتیجه‌سینده اله اندین ایالتی انجونی‌نین باشیندا دورور. آقای بادکان ایسه هر ایکی رییسین موعاونت مقامینی درک ائتمکله فیرقه رهبرلیگی و انجومنین فعالیتینده بویوک وظیفه‌لر انجام وئریر.

ایندی فیرقه‌میز ایچریسینده یوزلرجه قهرمان رهبرلر مئیدانا چیخمیشدی.

بیر ایلیک مباریزه‌نین نتیجه‌سینده دوننه قدر آدی-سانی خلقه مجهول اولان ساده اینسانلار آراسیندا لیاقتلی حربی افسرلر ده یئتیشدیرلمیشدیر: ژنرال دانشیان، ژنرال کبیری، ژنرال کاویان، سرهنگ آرام، سرهنگ جاویدان، سرهنگ قولی صبحی، و سایر فدایی باشچیلاری بو گون بویوک لیاقت و یارارلیق گؤسترمکله نه تک آذربایجان، بلکه بوتون ایراندا اؤز لیاقت و ایستعدادلاری سایه‌سینده شؤهرت قازانمیش و خلقیمیزین دایاقلاری اولماق مقامینا گلیمیشلر.

ایندی بیزیم فیرقه تشکیلاتلاریمیزین باشیندا جیدی و فداکار جوانلاریمیز واردیر کی، بیر ایل بوندان اولونلارین وجودی موثیر- ثمر (یعنی فایدا وئریجی بیر وجود) حساب اولونا بیلیمزدی.

بیز آقای پیشه‌وری‌نین دندیگی کیمی چوخ ایش گؤرموشوک، عاغیلا گلیمین موفقیتلره نایل اولموشوق، لاکین بو هئج ده کافی دگیلیر. ایندی وظیفه‌میز داها آغیر و ایشیمیز داها چتیندیر.

بیز گرک آدیقلاریمیزین ساخالنیلماسی وسایلینی تامین ائدک و باشلادیغیمیز ایصلاحاتین ایدامه‌سی اوچون قانونی یوللار تاپاق. خلقیمیزین آزادلیق و سعادتینی تامین ائتمک اوچون اطرافیمیزدا اولان کثیف محیطین تمیزلنمه‌سی وسیله‌لرینی تهیه ائدک. بو ایسه داها آغیر و ایشیمیز داها موشگول بیر ایشدیر.

اگر بینا اولسایدی ایران مورجع عونصرلری تحت حاکیمیتینده قالسین، او حالدا بیزیم موفقیتلریمیزین الیمیزده قالماسینا هئچوجه ایله امید باغلاماق اولماز. بیر بو ایشی دایمن نظرده توتمالی‌ییق، اونا گؤره ایکنجی ایله فعالیتیمیزی آذربایجان داخیلینده محدود ائتمه‌یب عموم ایران آزادیاقلاری‌نین آپاردیقلاری آغیر و شدید مباریزه ده ایشتیراک ائتمه‌لی‌ییک.

بیر ایلیک مباریزه بیزیم اوچون ایران خلقی آراسیندا بویوک نوفوذ، شؤهرت و اعتبار وجودا گتیرمیشدیر. بوندان ایستیفاده ائدیپ ایران ایرتیجاعینی سرنیگون ائتمک یولوندا بویوک قدماتلر گؤتورمه‌لی‌ییک. ایندی بوتون ایران آزادیاقلاری بیزه قارداشلیق الی اوزادیر، بیز اولارین اللرینی سیخیب بیرلیکده مباریزه‌میزه ایدامه وئرمه‌لی‌ییک. ایران آزادیاقلاری اعتبار ائدیپ، بیزیم میلی دموکراتیک نهضتیمیزین اثری آذربایجان حودوندا محدود اولمایب بوتون ایرانی ایشیقلاندیرمیش و بوتون ایران آزادلیغینی تضمین ائتمیشدیر. بیزیم غفلتیمیز اولورسا بوتون ایران آزادلیغینی اضمحلالینا سبب اولاییلر.

بو مسالهنی آقای پیشه‌وری تهراندا اولارکن حزب توده تشکیلاتی‌نین رهبرلرینه آچیق بیر صورتده بیلدیرمیشدی. اولار آذربایجان ایله حؤکومت آراسیندا مورید موذاکیره اولان مووافیقتنامه‌نین بیر نؤوع قورتاریب ایشینه خاتیمه وئرلمه‌سینی ایرلی سورموشلردی. آقای پیشه‌وری اؤزونه مخصوص صاف و ساده‌گولوق ایله جواب وئرمیشدی کی، عزیز آزادیاقلار، سیز چوخ تلمه‌یین، بیزیم بوینوموزدا اولان وظیفه‌نین آغیرلیغینی دوشونون! بیز اگر یانلیش بیر خط حرکت گؤتوروب جیدی بیر ایشتیباها یول وئریرسک، تک آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی دگیل بوتون ایران خلقی‌نین آزادلیغینی اورتادان گنتمه‌سینه باعث اولاییلیریک.

آقای پیشه‌وری او گون چوخ یاخشی حبس ائتمیشدی کی، بو گونه تک آذربایجان خلقی‌نین و بلکه بوتون ایران خلقی‌نین سعادتینی اونون ایمضاسینا باغلیدیر. او سیاست ایله آشینا اولان اورکلرین دؤگونتوسونو بئله، حبس ائتمه‌میش دگیلیدی. اونا گؤره اون بنش گونلک دانیشیق نتیجه‌سینده تنظیم اولونان مووافیقتنامه‌نی ایضا ائتمه‌ن تبریزه موراجیعت ائتدی. اؤز دوغما خلقینی، اؤز فیرقه یولداشلارینی مستقیم مشورت و ایتیفاقی ایله مسالهنی حل ائتمک ایستهدی.

بیزیم فیرقه عوضولریمیز و فیرقه باشچیلاریمیزین هامیسی بو مسولیتی حیس و درک انتمه‌لیدیرلر. میلیونلارجا اینسانلارین سعادت‌ی بیزیم دوزگون رفتاتیمیزدان، دوزگون دوشونمه‌گیمیزدن و دوزگون ایشله‌مگیمیزدن آسیلیدیر.

ایندی بیر ایراندیر، بیر دموکرات فیرقه‌سی

بیز اینانیریق کی، فیرقه‌میز اوندان گوزله‌نیلن بویوک وظیفه‌نی شرافتله انجام وئرجهک و تاریخن قیزیل صحیفه‌لری ده اونون آدینی قهرمان فیرقه‌لرین سیراسیندا ثبت ائده‌جکدیر.

(سون)

تبریز، ۱۲ شهریور ۱۳۲۵

« دوازدهم شهریور ۱۳۲۴ »

(ترجمه فارسی)

سمتشر نورین اونی ایکیسی
۱۳۲۴ ۱۳۲۵
آذربایجان و موقرات فرقه سینین برنجی این دونوی
سناستیلنه

مرکزی تبلیغات شعبین نشرینی
۱۳۲۵-۱۳۲۴

قیمتی بیر لهجه

ترجمه فارسی کتاب «شهریورین اونی ایکیسی»، عمدتاً بر مبنای ترجمه منتشر شده از طرف «جمعیت روشنفکران تورک پیشرو ایرانی» (چاپ تبریز)، تهیه شده است. اولین ترجمه فارسی کتاب که توسط انتشارات بابک (ایتالیا) منتشر گردیده نیز مورد مراجعه مکرر و استفاده واقع شده است. به خاطر قدردانی از زحمت مترجمین فوق الذکر، هنگام تطابق با متن اصلی تا حد امکان سعی بر حفظ شکل و روال ترجمه‌های مذکور بوده است.

آچیق سوز

چگونگی تشکیل گروه آی ۱۲ شهریور

بعد از مذاکرات طولانی و مکاتبات فراوان بین آقایان پیشه‌وری و شبستری، در نهایت آقای پیشه‌وری موقتاً روزنامه «آزیر» را در اختیار رفقای خود گذاشت و در اوایل شهریور با آمدن به تبریز، اولین گام را در تشکیل فرقه‌مان برداشت.

در این روز، این دو بنیانگذار فرقه‌مان درباره وضعیت مملکت به طور جدی بحث کردند و سپس به این نتیجه رسیدند که نظر آقای بادگان راکه از رؤسای آن موقع تشکیلات حزب توده در آذربایجان بود، جلب کنند. آقای بادگان با توجه به مبارزات فراوان و تجارب به دست آمده، شعارهای ملی آقای پیشه‌وری و آقای شبستری را تأیید و برای به ثمر رساندن آن، آمادگی خود را جهت هرگونه فداکاری اعلام کرد. در آن هنگام در آذربایجان غیر از حزب توده و جبهه آزادی، تشکیلات سیاسی دیگری وجود نداشت. اتحادیه کارگران هم کاملاً زیر نفوذ و تأثیر حزب توده بود. به نظر آقایان پیشه‌وری و شبستری احتمال مشارکت و همفکری (جبهه آزادی) به این دلیل که توسط خود آنان سازماندهی شده بود، بسیار قوی پیش‌بینی میشد. تا آن هنگام عناصر و افرادی که پیرامون محور حزب توده گرد آمده بودند، صرفنظر از فداکاریهای چشمگیرشان و مبارزات شدیدی که با عناصر و افسرگرا داشتند، نتوانسته بودند در صحنه عملی مبارزه قدمی بردارند. افزون بر این، حزب توده به سبب فعالیتش تحت شعارهای طبقاتی، نتوانسته بود همه اقشار مردم را به سوی خود جلب کند. اما بنیانگذاران فرقه ما برای برپا داشتن نهضت، ضرورت جلب همه اقشار مردم را به وسیله شعارهای مشخص ملی به طور جدی درک میکردند. به همین خاطر، آقای پیشه‌وری، آقای شبستری و آقای بادگان بعد از سه روز مذاکره به این نتیجه رسیدند که آقای پیشه‌وری و آقای شبستری ابتدا تشکیلاتی تحت عنوان فرقه دمکرات سازماندهی کنند و همچنین آقای بادگان با سران تشکیلات حزب توده مذاکره کند و امکانات اتحاد دو فرقه را فراهم آورد. بعد از این تصمیم، آقای پیشه‌وری به اتفاق آقای شبستری تشکیل فرقه دمکرات را شروع کردند. نخست باید شخصیت‌های آزادیخواهی را برای تشکیل «هیت» مؤسسان پیدا میکردند و خود این امر مسئله دشواری محسوب میشد. چرا که مردم با نتیجه نگرقتن از تشکلهای سیاسی و منحصر شدن کار این تشکل‌ها به گفت و گو و در نهایت انجام تظاهرات، بسیار به ندرت و به سختی به فعالیت و همکاری با تشکیلات سیاسی حاضر میشدند، خصوصاً به خاطر تحت تعقیب بودن رهبران فرقه، شعارهای ملی بیش از پیش فداکاری میطلبید.

در نتیجه تبلیغاتی که متعصبان فارس انجام داده بودند، در آن هنگام آذربایجانیها جرات ابراز خصوصیات ملی خود را نداشتند. و به همین سبب تشکیل یک هیئت مؤسس ملی مساله دشواری بود. به طور کلی، مردم نمیتوانستند خواسته‌های ملی خود را آشکارا اظهار نمایند. بنابراین، مستقیماً روی آوردن به مردم و دعوت آنان برای تشکیل فرقه، نمیتوانست حاصلی در بر داشته باشد. آقای پیشه‌وری با در نظر گرفتن همه جوانب امر، اولین سند مکتوب فرقه را که در حقیقت امر، نخستین سنگ بنای فعالیت ما نیز بود، در ۱۲ شهریور ماه مدون کردند. این بیانیه ۱۲ ماده‌ای به زبانهای آذربایجانی و فارسی نوشته شده بود. پس از گفتگوی آقای شبستری با آقای بادگان، مقرر شد که این بیانیه پس از امضای شخصیت‌های آزادیخواه، در ۱۲ شهریور ماه منتشر شود. جمع کردن امضا خود به تنهایی یک مشکل بود. با همین وجود، کسانی که میخواستند فرقه را به وجود آورند، مایوس نشده به آزادیخواهانی که میشناختند و به آنها اطمینان داشتند، مراجعه کردند و با خواندن بیانیه، اهداف خود را تشریح نمودند.

همانطور که گفتیم، کار در ابتدا دشوار و خطرناک بود. به همین خاطر، بعضی‌ها قبل از انتشار بیانیه دچار وحشت شده، خواستار امحای امضایشان شدند. تصمیم رفقا قطعی بود، به همین خاطر بیانیه در ۱۲ شهریور ماه با امضای ۴۸ نفر انتشار یافت.

انتشار بیانیه در آذربایجان، یک رویداد مهم به حساب می‌آمد. چون پیشه‌وری قبل از ۱۲ شهریور نسخه‌هایی از آن را در نقاط مختلف توزیع کرده بود، بلافاصله پس از نشر بیانیه، سیل تلگراف‌ها از نقاط مختلف آذربایجان به سوی فرقه به راه افتاد. توده‌های مردم که سالیان متمادی در آرزوی آزادی میسوختند، به وسیله تلگراف، با فرقه اعلام همبستگی میکردند. متن این تلگراف‌ها سندهای جالب توجه ممتازی هستند. در پای بعضی از آن‌ها بیشتر از ۱۰۰ امضا وجود داشت. در تمام شهرها و قصبات و حتی در روستاها در همان روزهای شهریور

حرکات چشمگیری به وجود آمد. دومین روز پس از انتشار بیانیه، صفحات روزنامه آذربایجان از تلگراف های تبریک پر شد. برای مثال، در یکی از شماره های همین روزنامه، تلگرافهایی که از اهر، جلفا، مرند آمده بودند ۸۷ امضا داشت و در شماره دوم همان روزنامه تلگراف هایی که وارد شده بود، ۲۰۱ امضا و همینطور در شماره سوم تعداد این امضاها به ۷۵۰ رسید. به این نحو تعداد امضاها روز به روز افزایش می‌یافت.

چنانکه میدانیم، روزنامه آذربایجان دو روز پس از نشر بیانیه، انتشار یافت. این روزنامه قبلا نشریه جمعیت آذربایجان محسوب میشد و با مدیریت آقای شبستری انتشار می‌یافت. به همین خاطر با همان نام و با همان مدیریت به کار شروع کرد. در این دوره، به سبب اینکه آقای پیشه‌وری شخصا روزنامه آذربایجان را مینوشت و مستقما آن را اداره میکرد، به آینه تمام نمای فعالیتهای فرقه تبدیل شد و مردم توسط همین روزنامه از کارهای فرقه مطلع میشدند و اعضای فرقه نیز با درج مقالات خود در آن، کارهای تبلیغاتی خود را انجام میدادند.

در مقالات مندرج در روزنامه، مخصوصا مواد بیانیه تجزیه و تحلیل می‌شد. از روزنامه و مقالات به صورت ماهرانه ای استفاده سیاسی- تبلیغاتی میکردند و از این طریق نهضت فکری عظیمی در میان مردم افریده شد. به عنوان مثال، در شماره اول روزنامه آقای پیشه‌وری بنیانگذار فرقه، در مقاله‌ای تحت عنوان «**فرقه، فعالیت را آغاز کرد**» نوشت: «روز دوشنبه بیانیه فرقه ما منتشر شد. این بیانیه توسط مردم با استقبال گرم و گسترده ای رو به رو شد. هزاران آذربایجانی در پای دیوارهایی که بیانیه روی آن ها نصب شده بود، گرد آمدند. در حالی که دلپاشان در سینه هایشان می‌تپید، متن بیانیه را تا آخر خواندند، درباره آن اندیشیدند، آن را گرامی داشتند و با این ابراز احساسات قلبا باز شدن راه به سوی سعادت و آزادی را حس کردند».

زبان بیانیه تا حد امکان روشن بود و صریح و در آن به خواسته ها و آرزوها و احتیاجات خلقتان به شکل گسترده‌ای توجه شده بود. «ما به همان مقدار که به استقلال ایرانمان علاقه‌مند هستیم، به همان اندازه نیز آرزو میکنیم خلق آذربایجان به پشتگرمی قوه و توان خود در تعیین فرهنگ خود اختیاراتی داشته باشد، نخست فرهنگ و زبان خود، بهداشت و اداره دولت ملی را طلب میکنیم. باید به پیدایش کتاب، روزنامه و متون ادبی در زبان خود به شکل آزادانه و نیل مردم ما به توسعه و ترقی امکان داده شود. ما نخست از خانه‌مان آذربایجان شروع کرده و برای ترقی همین‌جا تلاش میکنیم و به همین خاطر خواهان تشکیلات ساده و طبیعی میباشیم. این تشکیلات بر اساس پایه‌های قانون اساسی و در قالب انجمن ایالتی و ولایتی میباشند. تشکیلات ایالتی و ولایتی یک تشکیلات جدید نیست، برای خودش گذشته و تاریخ دیرینه‌ای دارد. خلقهای ایران درکسب مشروطه مدیون انجمن ایالتی خلق آذربایجان هستند. به همین خاطر مستبدان و دشمنان آزادی، نخست این تشکیلات را از میان برداشتند. «فرقه‌مان به خاطر انحصاری نبودن به یک صنف و در نظر نگرفتن طبقه خاصی، عموم جماعت را به زیر پرچم خود فرا میخواند و به واسطه همین، ما خواهیم توانست حرکات ناروای عناصری را که از طرف دولت مرکزی سعی در ایجاد هرج و مرج و تحرکات نابهنجار دارند، خنثی کنیم».

باز هم آقای پیشه‌وری در همان شماره زیر عنوان «**حرف آخر ما بر سر دو راهی**» وضع عمومی ایران را تشریح و با تعیین راه فرقه مینویسد: «ما با تمام توان خود برای حفظ دموکراسی و آزادی، سوگند خورده‌ایم. اگر هیتلر تازه‌ای هم پیدا شود، به آذربایجان راه نخواهد یافت. آنهایی هم که به تازگیها به فکر رضاخان شدن افتاده اند، آرزوی دست یافتن به حکومت آذربایجان را به گور خواهند برد. آذربایجان توان اداره کردن کارهای خود را دارد. اگر حقه‌بازان تهران با الهام گرفتن از لندن به فکر محو کردن آزادی باشند، ما یک قدم پیش گذاشته و مجبور به قطع کردن روابطمان با آنان خواهیم بود. حکومت تهران باید بفهمد که بر سر دو راهی قرار گرفته و آذربایجان راه خود را انتخاب کرده است. او به آزادی و دموکراسی و اصول آنها وفادار خواهد ماند. اگر ارتجاع تهران راه دیگری را انتخاب می‌کند، می‌تواند به تنهایی و بدون آذربایجان به راهش ادامه داده، تشریف ببرد، این است حرف آخر ما» به این ترتیب، روزنامه آذربایجان به زبان برا و تبلیغاتی توانمند فرقه تبدیل شده، مردم و فرقه را رو به سوی هدف سوق می‌دهد.

مقالات آذربایجان تاثیر زیادی در میان مردم آذربایجان به جا گذاشته و منطق قوی آن، خوانندگان را به تعمق و اندیشه وامیدارد. با این حال، روزنامه، بیانیه ۱۲ شهریور را لحظه‌ای از مد نظر دور نمیدارد. برای مثال، در شماره دوم در خصوص انجمن ایالتی، طی مقالاتی کوتاه و در عین حال پر معنی، به جملات صریحی برخورد میکنیم: «کمیتهمان خیلی سریع شکوفا شده است، این می تواند ضامن آزادی باشد، ولی کافی نیست. فرقه یک تشکیلات سیاسی- اجتماعی است. فرقه باید توانایی هدایت خلق را داشته باشد، ولی نمیتواند به مردم حکومت کند. برای این کار باید تشکیلات انجمن ایالتی را در اولویت قرار داد. این انجمن باید با اصول دموکراسی از طرف عموم خلق انتخاب بشود. تمام ادارات دولتی و مدیران آنها باید درکارهایشان تابع این تشکیلات ملی باشند و مجبور به اجرای دستورات آنها (انجمن ایالتی دارای معنای عمیق سیاسی است و این انجمن باید به جریانات واپسگرا و ضد دموکراسی در تهران و سایر شهرها جواب محکم و دندان شکنی بدهد. ارتجاع تهران از شنیدن نام انجمن ما به خود لرزیده و دست و پای خود را گم خواهد کرد).

در همین مقاله طرح شعارهای امروزی توسط روسای فرقه پیش‌بینی و با وضوح بیشتری به صحنه می‌آید. با جلب نظر خوانندگان مخصوصا به جمله زیر که توسط آقای پیشه‌موری در همان مقاله نوشته شد، میتوان ثابت کرد که رهبر فرقه ما دستاوردهای موفقیت‌آمیز امروز ما را، آن روزها با وضوحی هر چه بیشتر میدیده است: «شکل‌گیری انجمن ایالتی آذربایجان منحصرا به مثابه حل مسئله آذربایجان نیست. بلکه میتوان گفت به منزله حل تام و تمام مسئله آزادی است». بیانیه دوازدهم شهریور، با قلم سوزناکی نوشته شده و در آن وضعیت آذربایجان به روشنی تشریح شده است. در بیانیه، عوامل پیدایش وضعیت اسفبار آذربایجان و فلاکت و اسارت مردم آذربایجان تحلیل و راه کارهای عملی از میان برداشتن این عوامل نشان داده شده است. در بیانیه ۱۲ شهریور ضرورت کسب خودمختاری آذربایجان با دلایل متقن و محکمی ثابت شده و تحصیل این خودمختاری به وسیله انجمن ایالتی پیش بینی شده است. با مطالعه دقیق بیانیه میتوان دریافت که فرقه برای آغاز فعالیت خود وضعیت زمان را به طور جدی و دقیق بررسی و تحلیل کرده و شعارهایش را بر این بررسیها بنیان گذاشته است. موفقیت‌های امروز ما نتیجه و ثمره کاربست مضامین و مواد همان بیانیه است. برای اثبات این که امروزه به اهداف پیش‌بینی شده در بیانیه ۱۲ شهریور گذشته نایل شده‌ایم، شعارهای ۱۲ ماده‌ای بیانیه را دوباره مرور میکنیم.

۱- ضمن حفظ استقلال و تمامیت ارضی ایران باید به موازات آن برای خلق آذربایجان آزادی داخلی و خودمختاری مدنی داده شود که بتواند در راه احیای فرهنگ خود و آبادانی آذربایجان و همسو با حفظ قوانین عادلانه کل مملکت، سرنوشت خود را تعیین کند.

۲- برای اجرای همین منظور، بالفور انتخاب انجمن های ایالتی و ولایتی برگزار و شروع به کار خواهد کرد.

۳- در مدارس آذربایجان تا کلاس سوم به زبان آذربایجانی تدریس و از کلاس سوم به بعد درکنار زبان آذربایجانی، زبان فارسی نیز تدریس خواهد شد.

تشکیل دانشگاه علوم در آذربایجان یکی از مقصدهای اساسی فرقه دموکرات میباشد.

۴- فرقه دموکرات آذربایجان در خصوص گسترش صنایع و کارخانه ها تلاش نموده و سعی خواهد کرد کارخانه های موجود را تکمیل و از این طریق به رفع مشکل بیکاری پرداخته و درگسترش صنایع دستی و ماشینی وسایلی را به وجود خواهد آورد که به تاسیس کارخانه های نوین منجر خواهد شد.

۵- گسترش تجارت از مسائل لازم و جدی فرقه دموکرات محسوب میشود. انسداد راه ها تا امروز موجب پامال شدن ثروتهای خرده مالکین، روستایان و باغدران و سبب افلاس و دریوزگی آنان شده است. برای جلوگیری از این کار، فرقه دموکرات در پی یافتن راههایی از جمله بازارهای خارجی برای فروش امتعه آذربایجان با استفاده از راههای ترانزیت میباشد و با جدی قلمداد کردن این کار از نقصان ثروتهای عمومی جلوگیری به عمل خواهد آورد.

۶- یکی دیگر از هدفهای اصلی فرقه دموکرات، آباد کردن شهرهای آذربایجان است. به همین زودی قانون انجمن های شهر تغییر یافته و از این رهگذر امکان خودیاری مردم در جهت آبادانی و عمران شهرها فراهم خواهد شد. به خصوص تامین این آشامیدنی مردم شهر تبریز از مسائل فوری و جاری فرقه دموکرات آذربایجان میباشد.

۷- بنیانگذاران فرقه دموکرات به خوبی میدانند که نیروی ثروت آفرین و توان اقتصادی در بازوی روستاییان نهفته است. بنابراین، فرقه نمیتواند تحرکی را که در میان روستاییان به وجود آمده، نادیده بگیرد. پس فرقه سعی خواهد کرد که به منظور تامین نیازهای روستاییان، قدمهای اساسی بردارد. تعیین حدود معقولی در پرداخت های رعایا به اربابها و جلوگیری از مالیاتهای غیر قانونی که اربابان خودسرانه آن را وضع کردهاند، از وظایف مبرم و فوری فرقه دموکرات است. فرقه تلاش خواهد کرد که این مسئله را به گونه ای حل کند که رضایت روستاییان جلب و اطمینان زمینداران به آینده شان تامین شود تا در آبادانی روستاها و کل مملکت با جدیت بیشتری بکوشند. املاک خالصه و زمینهایی که اربابان آنها متواری شدهاند و در آمدهای غیرقانونی از زمینهای آذربایجان را در تهران و جاهای دیگر خرج میکنند در صورتی که این زمینداران به زودی به آذربایجان مراجعه نکنند، بر اساس موازین قانونی فرقه، در اختیار روستاییان گذاشته خواهد شد. ما (فرقه) کسانی را که ثروتهای آذربایجان را برای خوش گذرانی به کشورهای خارج بردهاند، آذربایجانی نمی شناسیم. اگر آنان به آذربایجان بازنگردند، دیگر حقوقی برای آنان قابل نیستیم. افزون بر این اقدامات، فرقه تلاش خواهد کرد تا نیازهای روستاییان و کشاورزان به ابزارهای کشاورزی و زمین را مستقیماً و سریع مرتفع نماید.

۸- یکی دیگر از مهمترین وظایف فرقه دموکرات، مبارزه بر علیه بیکاری است. خطر بیکاری از هم اکنون به طور جدی خودنمایی میکند. سیل این خطر در روزهای آینده خطرناکتر نیز خواهد شد. از طرف دولت مرکزی و ماموران محلی آنها، هیچ اقدامی در این زمینه انجام نگرفته است. اگر وضعیت به همین منوال ادامه یابد، برای اکثریت مردم آذربایجان فلاکت اسفباری خواهد شد. فرقه مجدانه میکوشد که این خطر مهار شود. فعلاً ممکن است تاسیس کارخانه ها، توسعه بازرگانی، ایجاد بنیادهای کشاورزی و احداث راههای آهن و شوسه تا حدودی در مهار بیکاری مفید واقع شود.

۹- در تدوین قانون انتخابات، ظلم عظیمی به مردم آذربایجان روا داشته شده است. بنابر اطلاعات دقیق، بیشتر از ۴ میلیون نفر آذربایجانی در این ایالات زندگی میکنند که بر اساس قانون انتخابات غیر عادلانه، روانه کردن ۲۰ نماینده به مجلس شورای ملی، مطلقاً با سرانه جمعیتی متناسب نیست و این تسهیم غیر عادلانه است. فرقه دموکرات خواهد کوشید تا آذربایجان متناسب با نفوس خود، حق انتخاب نماینده داشته باشد. در این صورت نمایندگان آذربایجان تقریباً یک سوم کل نمایندگان مجلس را تشکیل خواهد داد. فرقه دموکرات آذربایجان خواستار آزادی محض در انتخابات است. فرقه دموکرات با مداخله کارکنان دولت از داخل و خارج، تهدید و تطمیع سرمایه داران در انتخابات مبارزه خواهد کرد. انتخابات باید در سراسر ایران همزمان برگزار و در کمترین زمان ممکن تمام شود.

۱۰- فرقه دموکرات آذربایجان با کارکنانی که خود را در جمع ادارات جا داده و به گرفتن رشوه و عمل اختلاس مشغولند، مبارزه خواهد کرد و از کارکنان صدیق قدردانی به عمل خواهد آورد. مخصوصاً تلاش خواهد کرد تا درآمد آنها را طوری تنظیم کند که ایشان نیازی به دزدی و خیانت نداشته باشند و بهانه برای این کارها وجود نداشته باشد تا بتوانند یک زندگی آبرومندی برای خود فراهم کنند.

۱۱- فرقه دموکرات سعی خواهد کرد بیشتر از نصف مالیاتهای مستقیم صرف احتیاجات خود آذربایجان بشود و از میزان مالیاتهای غیرمستقیم، به میزان قابل توجهی کاسته شود.

۱۲- فرقه دموکرات آذربایجان خواهان دوستی با تمام دولتها، به خصوص دول متفق میباشد و به این روند تداوم بخشیده و از تلاش کسانی که بخواهند خللی در این دوستی ایجاد کنند، جلوگیری و از فعالیت عناصر خائن در ادارات دولتی، سیاسی و اجتماعی که بخواهند به این روابط لطمه وارد کنند، ممانعت به عمل خواهد آورد.

این ها هدفهای بنیادین بنیانگذاران فرقه دموکرات هستند. ما امیدواریم هر یک از وطنپرستان آذربایجانی چه در داخل آذربایجان یا بیرون از آذربایجان در رسیدن به این هدف مقدس با ما همصدا و متحد شوند. طبیعی است که اگر انسان اول خانه خودش را اصلاح نکند، نمیتواند برای محله، شهر و یا مملکت خود به خوبی کار کند. ما اول از خانه خودمان که آذربایجان میباشد، شروع میکنیم و باورمان این است که اصلاح و ترقی آذربایجان سبب ترقی ایران خواهد شد و وطنمان از این رهگذر از چنگال قلدران و مرتجعان نجات خواهد یافت. زنده باد آذربایجان دموکرات! زنده باد ایران مستقل و آزاد! زنده باد ایران و فرقه دموکرات آذربایجان، مشعل دار حقیقی آزادی آذربایجان!

تشکیلات چگونه به وجود آمد

بعد از صدور بیانیه، تشکیلات گسترده‌ای در آذربایجان شروع به فعالیت کرد. مردم گروه- گروه گرد آمدند و شعبات فرقه را تشکیل دادند و اعضای تشکیلات برای سرو سامان دادن به تشکیلات، به اطراف گسیل شدند. فعالیت های مجدانه در سراسر این سرزمین راه افتاد. با تشکیل کمیته های موسس، بنیانگذاری تشکیلات در همه جا آغاز شد. رهبران فرقه، جدی و خستگی ناپذیر صرفا به تبلیغات اکتفا نکرده در پی تشکیل سایر کمیته ها به بررسی استفاده های عملی از این گسترشها پرداختند.

برای نیل به این هدف، بعد از انتشار بیانیه، در ۲۲ شهریور جلسه ای با حضور عموم موسسین تشکیل و موفق شدند ۱۱ نفر را به عنوان موسسان کمیته انتخاب نمایند. در طی جلسه عمومی با اکثریت آراء، آقای پیشه‌وری را به عنوان صدر (رئیس) و آقای شبستری را به عنوان معاون انتخاب کردند. در همان روز آقای محمد بی‌ریا رئیس شورای متحده کارگری، قبول ریاست اتحادیه کارگری فرقه دموکرات را رسماً و کتبا به کمیته گزارش کرد. باز عصر همان روز، آقای بادگان و آقای قیامی تصمیمهای گردهم آبی گسترده عمومی تشکیلات توده را گزارش کردند. بر اساس این تصمیم، الحاق حزب توده به فرقه دموکرات در نظر گرفته شده بود. بنا به همین تصمیم قرار شده بود که چند تن از اعضای با سابقه و پر تجربه حزب توده به جمع فرقه دموکرات ملحق بشوند و این باعث استحکام روابط و گسترش فعالیت‌های فرقه دموکرات گشت. بعد از انتشار بیانیه، روزنامه های تهران بر علیه ما حملات شدیدی را آغاز کردند و تهمت‌ها و افتراهایی نماد که بر علیه ما عنوان نکنند. رهبران فرقه با ایمان عمیق خود به آینده فعالیت، به جای جواب دادن به چنین واکنشهایی، به فعالیت خود ادامه دادند.

با توجه به داشتن نقشه های معین، کارها خیلی سریع پیش میرفت. فرقه به سبب مخالفتش با سیاست پنهانکاری و سرپوش گذاشتن روی ناتوانیها، مقاصد خود را به نحو ساده به خلق مان بیان کرد. به دلیل همزمان شدن شروع به فعالیت ما با حضور ارتش سرخ در کشور ما، دشمنان ما میخواستند فعالیت ما را زیر عنوان الحاق ایالت‌مان به دیگر کشورها و یا ایجاد زمینه تجزیه ایالت قلمداد کنند، حال آن که این تبلیغات سو را دشمنان و خاننن عنوان میکنند و بدین وسیله میخواهند فرقه ما را لکه دار سازند. برای رفع چنین شبهه‌هایی، از سرکردگان تمام طبقات دعوت شد که در یک جلسه گرد هم آیند. در این اجلاس، آقای پیشه‌وری در سخنرانی خود که ۱/۵ ساعت طول کشید، به شرح شعارهای فرقه پرداخت و در عین حال با دستش نقشه ایران را در هوا رسم کرد. این حرکت کنایی وی، در طول دوره نهضت مشعل فعالیت‌مان شد. با جریان‌ات دست راستی و دست چپی مخالفت کرد و در ۱۹ شهریور با سخنرانی خود توانست به جریان‌ات اشتباه داخل فرقه پایان بدهد.

ضمن پیشبرد مبارزه با جریان های چپ و راست و توجه به حرکت تاریخی آقای پیشه‌وری در ۱۹ شهریور ماه (ترسیم نقشه ایران در هوا با دست) راه را بر بروز هر نوع اشتباهی که ممکن بود در درون فرقه پدیدار شود، مسدود کرد. بنیان سازمان شهری تبریز (شهرداری) بسیار زودتر از آنچه تصور میشد، یعنی در پنج مهرماه گذاشته شد. تعدادی از نامه‌های رسیده به فرقه دموکرات که متأثر از فعالیت ۲۳ روزه آن بود، از مرز هزاران نامه (بدون در نظر گرفتن نامه های رسیده به حزب توده) فراتر رفت. در گردهم آبی که در نهم

مهرماه انجام گرفت، ۵۹ نفر نماینده برای نخستین کنگره فرقه برگزیده شدند. بدین ترتیب بنیادهای سازمان شهری ما پیریزی شد و به طور سازمان یافته، شروع به فعالیت کرد.

در این دوره، روزنامه آذربایجان نقش مهمی ایفا میکرد. مردم با اشتیاق آن را می خواند و سیاست فرقه را درک میکرد. آقای پیشموری تجربه درازمدت نویسندگی و اطلاعات سیاسی خود را تماما وقف این نشریه کرده بود. مقالات، بسیار کوتاه و آتشین بودند. هم به وسیله روزنامه و هم به وسیله تاثیر تبلیغات شفاهی در میان مردم، نهضت فکری شایان توجهی شروع شد و روز به روز تناورتر گشت. شعرای ما از نهضت ملی الهام گرفته و شروع کردند به سرودن اشعاری با عبارات پرمعنا و آتشین. اگر به روزنامه‌های منتشره آذربایجان در ماه های شهریور و مهر دقت شود، روشن میشود که تمام اشعار با ارزش شعرا در آن زمان سروده شده است. آقای اعتماد، آقای علی فطرت، آقای آذراوغلی، مدینه خانم علی اکبرزاده، مظفر درفشی و عاشق حسین جوان در آنروزها برای نوشتن اشعار میهنی شور و اشتیاق بی نظیری از خود نشان دادند.

سرود گوش نواز «همیشه لیک یاشا آذربایجان» توسط فداییانمان، که شعر آن را در همان شهریور ماه، آقای نجم تبریزی سروده و به دفتر روزنامه فرستاده بود، در شماره سوم مهرماه روزنامه چاپ شد. احساسات قلبی مردم بیدار شده بود. رهبری درست فرقه نیز این احساسات را در راستای مطلوب هدایت و نتیجه سازمانی و تشکیلاتی سودمندی از آن میگرفت. فعالیت فرقه‌مان به این جهت نتیجه خوبی میداد که سرکرده‌ها کارشان را به تصادف واگذار نکرده و میکوشیدند که براساس طرح‌های معین حرکت کنند.

نخستین کنگره

بر اساس طرح از پیش برنامه‌ریزی شده، در دهم مهرماه، اولین کنگره فرقه‌مان تشکیل شد. این کنگره با حضور تمام نمایندگان منتخب از شهرها، قصبات و روستاهای آذربایجان تشکیل شده بود. این کنگره ضمن اعلام رسمیت تشکیل فرقه، اتحاد حزب توده ایران (تشکیلات آذربایجان) با تشکیلات فرقه دموکرات را اعلام کرد و به اجرا گذاشت. این کنگره که سه روز ادامه داشت، به حل مسائل و مشکلات زیادی موفق شد. تصویب مرامنامه و نظامنامه فرقه مهمترین این مسایل به شمار می‌آید.

در ۱۲- مهرماه، یعنی بعد از گذشت ۱ ماه از تشکیلات فرقه، مرامنامه پذیرفته شده، به صورت بسیار کامل رسمیت یافت. خود مختاری، واگذاری زمین، و شعارهای بنیادینی مانند: رسمیت یافتن زبان ملی اساس این کنگره را تشکیل می‌داد و این کنگره با واگذاری کارهایش به کمیته مرکزی، با عزم راسخ و امیدواری، به کار خود پایان داد. در این کمیته یک کمیته مرکزی متشکل از ۴۱ نفر انتخاب و آقای پیشموری به عنوان رئیس و آقای شبستری و آقای بادگان نیز به عنوان معاونان انتخاب شدند.

مرتجعان تهران برای سرکوب نهضت‌مان زمینه‌سازی کردند. همان طور که پیشتر نوشتیم، نهضت ملی ما به سرعت گسترش مییافت، تهران نیز به همان سرعت در رفتار ارتجاعی خود جدی‌تر میشد. صدرااشراف که در دوران مشروطیت پیشه جلادی را بر عهده داشت، سیدمهدی فرخ را با اختیارات تام برای سرکوب نهضت ما، به عنوان والی روانه آذربایجان کرد. فرقه نیز به عنوان پاسخ به این حرکت، گردهم آیی بزرگی تشکیل میدهد و در آن گردهم آیی قطعنامه‌ای مبنی بر عدم پذیرش فرخی صادر می‌کند. مجلس شورای ملی نیز ماسک خود را دریده و سیاست واپسگرایانه خود را بروز می‌دهد. اشخاص مستبد و فاشیستی، مانند ملک مدنی‌ها و امیر تیمور کلالی‌ها را به عنوان روسای هیئت برمیگزیند. این امر خود جهت باز هم گسترده‌تر شدن نهضت زمینه مساعدی فرا هم می‌آورد. در همین دوران برای تعقیب و توقیف آزادیخواهان در تهران اقدام میکنند. به ویژه آقایان روستا و شمیده، روسای اتحادیه کارگران بازداشت می‌شوند. افراد تحت تعقیب در تهران هم برای جان به در بردن، نخست به خراسان و سپس به ترکمن صحرا فرار میکنند. رادیو تهران با به صدا درآوردن

سرود آذربایجان، سعی میکند که تمام مردم ایران را بر علیه ما تحریک کند. تمامی این اقدامات برای سیاستمداران و اسپرگرا، نتیجه معکوسی به بار می‌آورد و باعث می‌شود آنان بیشتر سردرگم شوند.

سرانگشت تهران

مقاله‌ای تحت عنوان «سرانگشت تهران» مندرج در شماره ۲۰ مهر ماه روزنامه آذربایجان پرده از روی روشهای خائنانه آن روز مامورین تهران برمیدارد. جمله‌های زیرین مندرج در مقاله شایان توجه اند: «سرانگشت سیاه تهران در فجایع روستاهای آذربایجان دیده میشوند و این عبارت است از سرازیر شدن ژاندارمهای بیشمار به روستاها! به زور روستاییان را به فتنه و فساد سوق میدهند. به بهانه حفظ املاک اربابان و گرفتن بهره، روستاییان را اخیه میکنند، کتک میزنند، اذیت میکنند و آزار میدهند. ما خیلی خوب میدانیم که عمده مالکین آذربایجان طرفدار صلح و آرامش میباشند، ولی مامورین، به نام آنها خلق را ناراحت و با بهانه‌های مختلف به حقوق روستاییان دست درازی میکنند. فرقه‌مان با تمام توان خود برای حفظ آرامش میکوشد، ولی فتنه‌گران دست از فتنه‌های نحس خود بر نمیدارند. ما از راه قانونی به دادگاه مراجعه کردیم، به ما گفتند: «این کارها در حدود اختیارات ما نیست، ما نمی‌توانیم به کار مردم در این سطح رسیدگی کنیم».

می‌بینید که مقدرات ملت و مملکت در دست چه کسانی است؟ می‌گویید: ما نمیتوانیم به کارهای حقوقی دخالت کنیم. هرکس زور دارد، میتواند کار را از پیش ببرد رؤسای تشکیلات امنیه و ژاندارم در حادثه (لیقوان) جنایتهای بزرگی را مرتکب شده‌اند. اگر در آن روز اینها مسئول عمل خود شناخته میشدند، رخدادهای این چنینی پیش نمی‌آمد و امروز اگر رئیس عدلیه و مدعی العموم (دادستان) جنایاتی را که در روستاها رخ داده، مورد بررسی قرار میدادند و از مسئولیت شانه خالی نمیکردند، به این شورشها میدان داده نمیشد. ما بدینوسیله خلقمان را به حفظ متانت و صبر دعوت میکنیم و همزمان با اسناد و مدارک افرادی را که موجب فساد و فتنه شده‌اند، معرفی و توسط تشکیلات بر علیه آنها به افشاکاری خواهیم پرداخت.

بعد از این روزها به وحشیت ژاندارمها افزوده میشود و به جایی میرسد که فرقه در این خصوص با انتشار بیانیه‌ای افشاکاری کرده، پیش دوایر صلاحیتدار ایرانی و همچنان کنسولگریهای خارجی جنایتهای را شرح داده و بدون تعقیب ماندن این جنایتهای را نشان میدهد. ما سندی را که ۲۵ آبان ماه نوشته شده بود، در این جا برای دومین بار تکرار میکنیم:

افشای فجایعی که مامورین دولت در روستاها مرتکب شدند.

نامه سرگشاده فرقه دموکرات برای ماموران سیاسی دول دموکرات

ومقامات صلاحیتدار ایران

اعمال وحشیانه و فاجعه‌آمیز مامورین دولت در روستاها و عدم رسیدگی مقامات ذیصلاح، فرقه دموکرات آذربایجان (کمیته مرکزی) را به مطلع کردن نمایندگان دول موکرات در آذربایجان وامیدارد تا به این وسیله اقدام به رساندن فریاد دلسوزاننده خلق و ناله‌هایش به گوش مردم متمدن دنیا، اقدام کنند، باشد که در ریشه‌کن کردن چنین مظالمی مفید واقع شود.

سرکنسول‌های دول بزرگ و کارداران آنها را در مملکت‌مان مطلع میکنیم از آتش و شعله‌هایی که توسط عمال دولتی بر افروخته شده و فرقه دموکرات برای نشان دادن چنین فجایی به افشای آنها با مدارک زیادی که در دسترس دارد، می پردازد. فرقه دموکرات از روی ناچاری به چنین کاری تن میدهد چون حکومت به هیچ عنوان خود را ملزم نمیداند از اجحاف مامورینش جلوگیری کند، بر عکس، هر روز به شدت آن می‌افزاید. حال، این اعمال نشان میدهد آنها میخواهند خلق آذربایجان را مانند قرون وسطی در اسارت نگه دارند. بریدن لب، دریدن شکم و فجایی از این نوع و غارت و چپاول در دوران قرون وسطی نیز این چنین سابقه نداشته است.

آقایان شما نمایندگان دول متمدن و فرستادگان خلقهای دموکرات شاهد باشید و انتظار می‌رود که مظلومیت خلق آذربایجان و فرقه دموکرات را به گوش جهانیان برسانید.

حکومت مرکزی تهران بر تداوم بخشیدن به شدیدترین نوع سئیزه جویی حکومت‌های آسیایی ادامه میدهد و پافشاری میکند. حکومت تهران از رسیدن روزنامه‌های ما که انعکاس فریاد مظلومیت ماست، به دست دیگر هموطنان جلوگیری میکند. چاپ و نشر نامه‌ها و تلگراف‌های ما در روزنامه‌های مرکز را ممنوع کرده اند.

اگر کسی پای درد دل یکی از این ستمدیدگان بنشیند و تنها از یک درصد فجایی که در حق آنان صورت گرفته، آگاه شود، بدون شک متأثر شده و مآووع را به گوش ملت آزاد اندیش خود خواهد رساند که: هنوز در دنیا دولتی وجود دارد که مامورین آن همه قوانین را زیر پا میگذارند، بر خلاف همه قوانین موجود دنیا و بر خلاف انسانیت عمل میکنند و در آن مملکت قانون، دادگستری و دادستانی آلت دست یک مشت مستبد خودسر و سود پرست است. وضعیت کنونی ایران، ننگ دموکراسی جهانی است. باشد جهانیان بدانند که ستمدیدگانی از روی ناچاری به آنها روی آورده و مظلومیت خود را اظهار میدارند تا پاسخی برانگیزند.

موارد زیرین، قسمتی از فجایی است که مامورین دولتی مرتکب شده اند و مظلومی که از آنها برای عدلیه و سایر ادارات صلاحیتدار شکایت شده که در حقیقت مشتی است از خروار. ولی تا حالا هیچ توجهی به آنها نشده است.

۱- در تاریخ ۲۴/۷/۹۹ در روستای عجمی محال هشتروند مالک ده محمد صادق خان مجتهدی و مباشر وی به نام عبدالحسین ساسانی همراه با تعدادی مامور مسلح ژاندارمری به روستاییان حمله کرده‌اند. یکی از ژاندارمها یک نفر روستائی به نام زلفعلی را از ناحیه بازو زخمی و چهار نفر روستایی دیگر به نامهای حسن آقا، غلام، فتحعلی و مشهدی عبدالله را بدون مرتکب شدن گناهی هدف قرار داده و به گلوله میندند و ۵ نفر دیگر از روستاییان را چنان به شدت زخمی میکنند که هنوز هم بستری هستند. با اینهمه هنوز هم قاتلین تحت تعقیب قرار نگرفته‌اند، لکن از افراد بیگناه روستا چندین نفرشان دستگیر و محبوس شده اند.

۲- در منطقه کاغذکنان، در روستاهای «قوشابولاغ» و «پام بولاغ» در تاریخ ۲۴/۷/۷ محرم و قنبر، دو نفر روستائی به دست اصلاان همایون و استوار ابراهیمی به جرم آزدیخواهی به قتل رسیده و روستاییان به خاطر حمله مسلحانه ژاندارمها، همراه با خانواده‌های خود مجبور به گریختن به صحرا شده اند.

۳- در روستای شریبان سراب، یک عده ژاندارم به سرکردگی گروهان «مقدسی» به منازل روستاییان حمله و با غارت اموال و زندانی کردن خود روستاییان، یک روستایی کشته شده و چند زن سقط چنین کرده‌اند.

۴- ژاندارمها به روستای تیمکهداش حمله و خانه‌های آزادیخواهان را غارت و حدود دو خانواده روستایی را با زن و بچه‌هایشان به بیابان فراری داده‌اند.

۵- بیست و دو نفر ژاندارم به فرماندهی سروان «دیبیا»، در روستای «اممند» به جان و مال روستاییان تجاوز میکنند که یکصد و پنجاه نفر از روستاییان مانند دیوانگان از ترس مهاجمین فرار کرده و در تبریز به مقر فرقه دموکرات آذربایجان پناه می‌آورند.

۶- در روستای «سنان آباد» حسن ژاندارم و شخصی به نام علی، زنی را آنقدر با قنداق تفنگ میزنند که به حال مرگ میافتد و فرزند دو ساله همان زن، زیر قنداق تفنگ جان میسپارد.

۷- در روستای «گول تپه» سروان عابدینی عده زیادی را به درخت میبندد و از اهالی هرکدام که برای وساطت پا میگذارد، زندانی میشود. در روستای «داغیم» اربابان و افسرگرا به کمک ژاندارمها به خانه همه آزادیخواهان یورش میبرند. پس از غارت اموال ایشان، آنچنان شکنجه‌ای راه میاندازند که عده کثیری از روستاییان سر به بیابان و بیشه‌ها میگذارند. ۳۶ نفر از ساکنان روستا زیر ضربات ژاندارمها به سختی مجروح میشوند که هم اکنون نیز بستری هستند. این‌ها نمونه‌هایی از فجایعی است که ژاندارمها و برخی واپسگرایان محلی آفریده‌اند. شکایاتی که تاکنون به دادگاهها و مراجع قضایی تسلیم و در آن بر علیه ستمگران اعلام جرم شده، از مرز یکصد فقره گذشته است.

در همه این موارد پیگرد مرتکبین جرایم در حدود قانون اساسی و قوانین جزایی مطابق موازین دادگستری و جلوگیری از دخالت غیر قانونی مامورین ژاندارم‌ری در امور حقوقی، از مسئولین ذیربط خواسته شده است. استقلال قوه قضائیه از قوه مجریه بر اساس بخشنامه شماره ۳۵۳۶، به تاریخ ۱۳۲۴/۵/۱۱، به موجب بخشنامه ارسالی ژاندارم‌ری مبنی بر عدم دخالت ژاندارم‌ری در امور حقوقی، تقاضا شده است. چرا که مامورین اداره ژاندارم‌ری، به جای تامین امنیت و آسایش مردم، باعث قتل و غارت و سلب آسایش مردم شده‌اند.

شعبه امور اجتماعی کمیته مرکزی فرقه دموکرات آذربایجان

نشریه آذربایجان، شماره ۵۶ / ۲۵ آبان ماه - ۱۶ نوامبر

سرانگشت تهران، آفریننده این جنایات جان مردم، به خصوص روستائیان را به لب رسانده و آنان را به مبارزه بی امان و خونین مجبور میکند. به جاست به این مسئله اشاره کنیم که فرقه از ۳۰ مهر تا ۲۰ آذر، همواره روستاییان و دهقانان را به حفظ آرامش دعوت کرده و ضرورت کسب آزادی از راههای صلح آمیز را یادآوری کرده است.

سرانگشت تهران، در اعمال جنایات خود آنقدر پافشاری و سماجت به خرج داده که ناگزیر فرقه، فرمان «از خودتان دفاع کنید» را خطاب به دهقانان و روستاییان صادر کرده است. در نتیجه صدور این فرمان، گروه‌های فداییان پا به عرصه مبارزه گذاشته‌اند.

ثمرات نخستین کنگره

تأثیرکنگره اول در بین مردم بسیار چشمگیر بوده است. مردم، برای خود یک مرکز ثقل و یک مرکز رهبری حقیقی یافته و آن را به منزله تکیه گاه حقیقی تشخیص داده‌اند. به همین خاطر، مانند روزهای اول، باز هم تلگرافهایی از اطراف سرازیر شده است. اگر به قطعنامه کنگره توجه داشته باشیم و به مرامنامه‌ای که تصویب شده، توجه بکنیم، درخواهیم یافت که این، یک جلسه ساده نبوده، بلکه در آن بنا به قول و اعتراف دوستان و دشمنان به نقش نهضت و تأثیر و تدبیر آن اشاره و به مثابه یک نهاد انقلابی مبارز، با تمام آمادگی برای کارهای مبارزاتی برخورد شده است. از این جهت میتوان گفت که خاتمه کنگره دقیقاً مصادف بود با شروع منظم نهضت و دعوت مردم به تبعیت از نظم تشکیلاتی و استقبال مردم از آن.

تهران لرزید و صدر ساقط شد

مایوس شدن فرخ از آمدن به تبریز و پیشرفت فرقه درکارهای رورانه‌اش، در محیط تهران یک نوع ترس ایجاد کرد. واپسگرایان مجلس با گم کردن دست و پای خود، رئیس مجلس را ازکار برکنارکردند و در میان هیئت حاکمه، مبارزه شدیدی شروع شد.

عده ای میخواستند با تقویت قوای مسلح و پلیس خلّمان را سرکوب کنند و سران فرقه را از میان بردارند. و دسته دیگر با توسل به عوامفریبی و دادن قولهایی در این زمینه، از جمله فرستادن یک والی مناسب با وعده‌های طمع برانگیز سعی در اغفال خلّمان داشتند. هر دو طرف برای پیش بردن اهدافشان تلاش میکردند و در واقع از سیاست دو پهلو و به اصطلاح «کوسه و ریش پهن» استفاده میکردند. در حالی که افرادی چون سرهنگ وهرام، پرویزی و زنگنه، روستاییان و اهالی شهرها را آزار می دادند و سرکوب میکردند، و از پا درمی آوردند. از طرف دیگر افرادی به ظاهر معروف به ملایمت رفتار، مانند حسام السلطان بیات را والی تعیین نموده و سفارش میکردند که با رهبران نهضت سازش کند و با وعده دادن اصلاحات بزرگ، پرده‌ای مقابل دیدگان حقیقت‌بین مردم بکشد و آنان را اغفال کند. البته این هر دو سیاست، یعنی «کوسه و ریش پهن» از چشم مردم، پنهان نماند و در نهایت به تقویت و پیشرفت فرقه انجامید و از طرف دیگر سبب شد محیط پرتنش در منطقه به وجود آید و در نتیجه، مردم بیشتر در صحنه باشند.

در راه تشکیل حکومت ملی

فعالیت نمیتوانست در یک چهارچوب ثابت محدود شود. فرقه که با طرح شعارهای دموکراتیک ملی، مردم را به خیزش واداشته بود، نمیتوانست تنها به حرف و شعار قناعت کند. هیئت دولت حکیمی، جایگزین دولت صدرالاشراف، تحت تأثیر القانات واپسگرایان فراری از تبریز، حاضر به شنیدن درخواستهای ما نبود. حتی تلاش میکرد مواد مصرحه مربوط به تشکیل انجمن ایالتی در قانون اساسی را با سفسطه و پشت هم اندازی از میان بردارد.

کمیته مرکزی با مد نظر داشتن اوضاع اجتماعی و با تعقیب دقیق روند تحولات هیئت حاکمه تهران، برای عملی کردن آرمان فرقه، از مرحله سخن به مرحله عمل گام برداشت. از یک سو تشکیل گروه های فدایی از دهقانان جان به لب رسیده از ستم ژاندارمها و از طرف دیگر، ضرورت تشکیل دولت ملی برای برآوردن آرزوها و آمال مردم پا به عرصه زندگی گذاشت و اجرای بدون فوت وقت این اقدام به عهده آقای پیشه‌موری گذاشته شد. برای نیل به این هدف، همه اعضای فرقه و به طریق اولی سران تشکیل دهنده نهاد کمیته مرکزی فرقه، به طور جدی شروع به فعالیت کردند. در نتیجه این فعالیتها، نهادهای دولتی موجود در آذربایجان متزلزل و رفته- رفته به زوال قطعی نزدیک

شد. در نهایت امر، دو نوع حکومت عملا در عرصه ظاهر شدند که یکی از آنها تشکیلات (فرقه) دموکرات بود که روز به روز توانمند، پویا و شکوفا میشد و دیگری سنگر های خود را یکی بعد از دیگری ترک کرده و مجبور به عقب نشینی میگردد و این تشکیلات دولتی بود.

آخر سر کار به جایی رسید که دبیر اول فرقه به منظور ایجاد تحمل و عادت به صبر و متانت و رفتار عاقلانه در اعضای فرقه، مقاله زیر را نوشت و در روزنامه آذربایجان چاپ و منتشر کرد.

فضولی موقوف

شنیده ایم که از میان مهمانان دعوت شده، رئیس شهرداری به یک بیقانونی بزرگ دست زده، به جای این که به طور قانونی از نمایندگان برگزیده مردم دعوت کند، از نمایندگان قدیمی انجمن شهر که هشت ماه پیش، وقت قانونی فعالیتشان تمام شده، دعوت به عمل آورده و به وسیله آنها دست به بعضی کارها زده است.

اینگونه فضولی ها وقتش به سر آمده است. نه تنها برای رئیس شهرداری، حتی برای مقامات بالاتر از او نیز خلق آذربایجان به بیقانونی و دیکتاتوری راه نمیدهد.

آقای شهردار باید یکبار برای همیشه بداند که اینجا آذربایجان است. دیکتاتوری را از اینجا یعنی از مرکز آذربایجان نمیتوان شروع کرد! بوسیله انجمنهایی که موعدهش تمام شده و یا توسط مجلس شورای ملی، نمیتوان حتی یک دینار از مال مردم را خرج کرد. کسی که مرتکب چنین عملی بشود هرکسی که میخواهد باشد- خائن و مجرم شناخته شده و باید به محکمه جلب شود. ما نظر قانون و دادستان را براساس ضوابط قانونی به این دزدی بزرگ و خیانت جدی جلب میکنیم. پدرجد وزارت کشور هم نمیتواند استقلال برگزیدگان انجمن شهر را مخدوش کند. اگر مقامات ذی صلاح نخواهند این عناصر مستبد و قلدر را به محکمه بکشند خود مردم پیشقدم میشوند و از حق خویش دفاع میکنند. فضول باشیها باید بدانند که پامال کردن حقوق مردم یک شهر به آسانی ممکن نیست و ارزان تمام نخواهد شد. اجرای نقشه فرخ به سادگی سر نمیگیرد. ما برای تمشیت امور شهرمان انجمن انتخاب کرده و مردم با حفظ نزاکت و متانت تا آغاز کار انجمن منتظر ماندهاند. مستبدان، واپسگرایان و خائنان که وزارت کشور را قبضه کرده اند، با رفتار کجدار و مریز، دفع الوقت کرده و در صدد لغو تحفه قانون ارسالی خویش و پامال کردن حقوق مردم هستند. با توجه به این موارد، از اجلاس عمومی کمیته مرکزی فرقهمان که در جریان است، تشکیل قانونی و رسمی انجمن شهر را تقاضا می کنیم. باشد که تهران برای اولین و آخرین بار عدم کارساز بودن این مداخلات را باور کند.

شعارهای دومین مرحله نهضت

در مقاله ای که تحت این عنوان نوشته شده، به طور خلاصه چنین آمده است «شعارهای ما در این مرحله عبارت است از: تشکیل انجمنها و آغاز هر چه سریعتر انتخابات پانزدهمین دوره مجلس شورای ملی، این امر یک فعالیت سیاسی خطیر است. این کار، فرقه را هر چه بیشتر به مردم نزدیکتر و حقیقت رهبری فرقه را تثبیت می کند. هیچ سازمان سیاسی تنها با اعضای سازمان نمیتواند به اهداف خود نایل شود»

در دومین مرحله فعالیت، از کارگزاران فرقه می خواهیم که:

«با تشکیل گرد هم آیی ها و دیدارهای جمعی، با تشریح اهمیت انتخابات و تشکیل انجمن ها، مردم را برای مبارزه در این راستا آماده نمایند.»

«در یک کلام، دوره سازماندهی و بنای تشکیلات پایان یافته و دوره آگاهی و عمل فرا رسیده است. از امروز دیگر فرقه در راه کسب قدرت سیاسی مبارزه میکند. قدرت سیاسی به وسیله انتخاب انجمنها و نمایندگان مجلس از میان آزادیخواهان و شخصیتهای مردمی و دموکرات قابل حصول است. هیچ کدام از اعضای فرقه نمیتواند این مسئله را ندیده بگیرد.»

بدین ترتیب، آمادگیهای فرقه به مرحله اقدام گام میگذارد. روزنامه آذربایجان، زبان گویای فرقه، لحن خود را عوض کرده و مردم را به خیزش و مبارزه عملی دعوت مینماید. «ثروت های آذربایجان، باید در آذربایجان بماند» و «ناشنوایان بشنوند و نابینایان ببینند» عناوین مقالاتی است که آغاز عملی خیزش بزرگ را نوید میدهد. به ویژه در آخرین مقاله، آقای پیشه‌وری نوشته است: «از تبلیغات و مقالات به تنهایی کاری برنمیآید. مقالات تنها و تنها انعکاس فعالیت فرقه ما در مطبوعات است.»

در این مرحله، یعنی در واپسین روزهای آبان ماه فرقه بر اساس طرحهای مشخص‌تر فعالیت میکند. اجلاس عمومی کمیته مرکزی فرقه‌مان که در ۱۷ آبان ماه تشکیل یافته بود، گذر از سخن به عمل را مقرر میدارد. از یک طرف تشکیل گروههای فدایی و از سوی دیگر وسایل تشکیل دولت تدارک دیده میشود.

آخر سر، قیام ۲۱ آذر قطعیت مییابد. در قطعنامه اجلاس عمومی هم گزینش انجمنهای ایالتی و محلی و انجام انتخابات بدون آنکه منتظر آمادگی و یا موافقت تهران بمانند، مقرر میگردد.

تصمیمات

۱- «بیاننامه مشهور فرقه و شعارهای اعلام شده در نخستین کنگره آن عموماً در ایران و بالاخص در آذربایجان تاثیر عمیقی بر جای گذاشت و حرکت دموکراتیک را توانمندتر ساخت. اجلاس عمومی فرقه، یادمان این امر را با سرور تمام برگزار کرد و تصمیم گرفت که عملی کردن شعارها را آغاز کند.»

تحقق عملی شعارها برای تامین خودمختاری ملی آذربایجان، از طریق تشکیل انجمنهای ایالتی و ولایتی و برگزاری بدون فوت وقت انتخابات مجلس شورای ملی امکانپذیر است.

۲- فرقه، دوره سازماندهی را به اتمام رسانده است، بنابراین، اینک تبلیغات گسترده‌ای را پیش میبرد و برای گرد آوردن مردم حول محور فرقه، گردهم‌آیی‌ها و سخنرانیهای عظیمی را تشکیل میدهد و قادر است پیوستن نیروهای فعال به فعالیت فرقه را به منظور پیشبرد امر، میسر سازد.

۳- ضمن تاکید بر انجام انتخابات انجمنهای ایالتی و ولایتی با پشتیبانی، حمایت و توان خود مردم، خاطرنشان میسازد که کمیته باید در آینده نزدیک گردهم‌آیی بزرگی از برگزیدگان مردم آذربایجان برگزار نماید.

۴- باید اوراق عضویت در اسرع وقت میان کسانی که قبلاً برای پیوستن به فرقه ثبت نام کرده اند، توزیع شود و با پخش تمبرهایی که پیشتر توسط فرقه تدارک دیده شده، حق عضویت ها گردآوری شود.

۵- باید اشخاص مسئولی برای استحکام فعالیت جوانان، تعیین و معرفی شوند تا فعالیت را در میان جوانان گسترش داده و آنان را برای فعالیتهای آینده آماده نمایند

۶- با نیروی متمرکز عموم مردم، از هجوم و یورش قانونشکنانه ژاندارمها به دهقانان در روستاها، جلوگیری به عمل آید.

در همین تاریخ با مقاله زیر در روزنامه آذربایجان برخورد می‌کنیم.

تجمعهای بزرگ مردمی

در شهرمان، از مردم برای تشکیل انجمنهای ایالتی و ولایتی و انتخابات مجلس و بحث در خصوص این ها دعوت همگانی به عمل آمده است. به این همایش، تشکیلات فرقه، رهبری حقیقی و میهنی مردمان نظارت میکند. بنا به معلوماتی که دریافت کرده ایم، در قصابات و روستاها، نیز این همایشها چشمگیر است.

همه این ها دلیل این است که ملت آذربایجان زنده است. مامورین حکومت تهران از روی جهل و نادانی بعد از تشکیل فرقه برای از بین بردن طرفداران و شاخه‌های آن در دهات به تدابیر وحشیانه‌ای دست زدند که مایه تحقیر انسانیت بود. خوشبختانه، این اعمال به نفع فرقه‌مان تمام شد و موجب نزدیکی مردم به فرقه گشت و فرقه با سرعت در روستاها ریشه دواند.

درست است که صدها روستایی، توسط ژاندارمها مجبور به ترک خانه و کاشانه خود شدند و باز هم باید اعتراف کرد که فرقه ما نتوانسته به این ها کمک شایانی بکند، لکن روستایی فهمیده که بدبختی و فلاکتشان موقتی است. با تشکیل انجمنهای ایالتی و ولایتی خیلی سریع به این جنایات میشود پایان داد. به همین خاطر، روستاییان هم با تمام قوا، شروع و سرگیری فوری این کار را طلب میکنند.

ما این را میدانیم که نیروهای ارتجاعی از اقدامات خود برای نگهداشتن مردم ما در زیر اسارت و ممانعت ازگرد آمدن آنان حول محور فرقه به آسانی چشم نخواهند پوشید. لیکن، فرقه‌مان با راه و خطی که با دقت و صراحت انتخاب کرده، این آرزو را در دل آنها خواهد گذاشت. حال در تمام آذربایجان دو جریان به وجود آمده. یکی شامل ماموران دولتی است که برای کسب مال و مکننت مردم را سرکوب و خفه میکنند و آن دیگری عبارت است از نیروهای ملی که در جهت تامین عملی آزادی و دموکراسی برای مردم گام بر میدارند. آن یکی به خاطر تکیه بر ظلم و بیداد روز به روز تحلیل رفته و از میدان به در می‌رود و این یکی به خاطر قهرمانی و مبارزه در راه سعادت و

بهروری انسانها، روز به روز قوت و قدرت بیشتری کسب میکند و با گرد آوردن مردم در اطراف خود بنای قدرت ملی آینده را محکم تر میکند.

دیگر جنبش بزرگ و ملی شروع شده و برای تامین آزادی، زمان اجرای شعارهای ملی فرا رسیده است. دیگر کسی به تهمت‌ها و افتراها اعتنایی نمیکند. چهره کسانی که به فعالیت جدی دو ماه و نیم فرقه تهمت میزدند آشکار شده و درست و صحیح بودن راه فرقه‌مان به اثبات رسیده است

اکنون دیگر همه میدانند که فرقه دمکرات آذربایجان بر خلاف گفته‌های دشمنان خود، به نفع استقلال و تمامیت ایران گام بر میدارد، اکنون دوست و دشمن فهمیده‌اند که خود مختاری ملی، تجزیه نیست. هیچ کس جدائی آذربایجان را از ایران نمیخواهد، و آنرا به بیگانگان نمیفرشد. همه این تبلیغات به خاطر خفه کردن آزادی از طرف مرتجعین مطرح میشود.

خلق آذربایجان میخواهد بسیار ساده و طبیعی کارهای سیاسی- اجتماعی و اقتصادی خویش را خود اداره کند و میخواهد با قدرت بازوی خود راههای تکامل را به روی ملت خویش بگشاید و در این راه تلاش میکند. هدف تمام آذربایجانی‌های شرکت کننده در گردهم آیی‌ها و اجتماعات همین است و بس!

تاکنون در مورد آزادی، اتحاد و مردمی بودن، حرفهای بسیار خوب و فراوانی زده شده و وعده های شیرینی داده شده است. اما خلق ما دیگر تنها حرف و وعده را باور ندارد. او حق هم دارد که عمل بخاهد. تا امروز فرقه‌های مختلفی با عناوین گوناگون پدید آمده‌اند، ولی نتوانسته‌اند عملی از خود نشان بدهند و فرقه‌مان قصدش عمل کردن به شعارهایش میباشد. هدف گردهم آیی‌ها هم همین است. خلق به شکلی خیلی روشن تشکیل انجمن های ایالتی و ولایتی را مطالبید. برای جلوگیری از پامال شدن قانون اساسی، خواستار انتخابات مجلس پانزدهم میباشد و مردم راهبری این امر را از فرقه انتظار دارد. تداوم گردهم آیی‌ها و سخنرانیهای روشن‌گرانه در آذربایجان به همین مناسبت است. بدین ترتیب، همه آذربایجانیها به‌پا میخیزند، در روستاها، قصبات و شهرها گردهم آیی‌های ۱۰، ۲۰ و ۵۰ هزار نفری برگزار میشود و قطعنامه‌های کتبی صادر میشود و در این قطعنامه‌ها تشکیل انجمنهای ایالتی و تامین خودمختاری ملی توسط فرقه دمکرات، درخواست میشود. این همایشها که در برگیرنده اکثریت مردم میباشد، به صدور قطعنامه قناعت نمیکند، شروع به اقدام عملی کرده و برای احقاق حقوق خود و واقعیت بخشیدن به خواسته‌هایشان در زندگی اجتماعی، نمایندگانی انتخاب و به کنگره‌ای که در تبریز تشکیل میشود، گسیل میدارند. بدین ترتیب کنگره بزرگ خلق در آذربایجان شکل میگیرد.

این کنگره، روز ۲۹ آبان ماه، ساعت ۱۰ صبح در شهر تبریز، در سالن شیر و خورشید و به ریاست سنی برادر ستارخان سردار ملی، گشایش مییابد. نخست آقای سعید دیوان، یکی از مجاهدان قدیمی و بنام آذربایجان، از طرف آذیخواهان، برگزاری کنگره را به حضار تبریک میگوید. بعد، نمایندگانی که از دیگر شهرهای آذربایجان آمده بودند، با سخنان گرم و خطابه‌های آتشین خود، به کنگره و تشکیل دهندگان آن درود گفتند و سپس نخستین جلسه کنگره را به معارفه و گزارش کمیسیون (مجمع) اعتبارنامه اختصاص داده شد. بعد از ظهر همان روز، آقای پیشه‌وری سخنرانی مفصلی در مورد تحلیل کلی وضعیت و وظایف کنگره انجام میدهد. سخنرانی وی با استقبال گرم ۸۰۰ نفر نمایندگانی که در کنگره گرد هم آمده‌اند، روبرو و به دفعات با ابراز احساسات قطع میشود. بدین ترتیب، نمایندگان اعتقاد خلل‌ناپذیر خود را نسبت به مشی فرقه به اثبات میرسانند. نطق آقای پیشه‌وری با جملات زیر خاتمه مییابد:

«خواسته ما این است که اداره امور ما به دست خودمان انجام گیرد. ما خواهان جدایی آذربایجان از ایران نیستیم، تنها میخواهیم آذربایجان دارای خودمختاری داخلی باشد، آذربایجان هندوستان نیست، اینجا آذربایجان است. اینجا تاریخ درخشانی دارد، این ملت زنده است. ملت آذربایجان ستارخان‌ها، باقرخان‌ها و شیخ محمد خیابانی‌ها به تاریخ ارائه داده است و تاریخ پر افتخاری دارد. ما از خودمختاری ملی صحبت می‌کنیم و اداره کردن تجارت، بهداشت، معارف، پست و تلگراف و تمام کارهای خلقمان را مطالبیم. آزادی گرفتاری است، دادنی

نیست. اگر بخواهند، مسلحانه با مردم روبرو شوند، بگذار برای دفاع از خود، این کنگره ملی، نیروی مسلح متشکل از جوانانمان را بیآفریند.» (تمامی سالن بپا میخیزد و طنین دست زدنهای ممتد و شورانگیز برای چندین دقیقه ادامه مییابد).

این فریادهای تابیده و این بپا خواستن‌ها، نشانگر آن است که خلقمان به طور حقیقی در نهضت‌مان مشارکت میکنند و در حقیقت، این حالت بیانگر آغاز نهضت میباشد و معنای قیام ملی نیز همین است.

این کنگره، با ارائه بیانیه تاریخی خود مقامات صلاحیتدار ایرانی و نمایندگان حاضر دولتهای خارجی در آذربایجان را مخاطب قرار میدهد. اگر در این بیانیه دقیقاً تأمل شود، اساس سیاست امروز فرقه آشکار می‌گردد. اصل بیانیه چنین است:

امسال در روزهای ۲۹ و ۳۰ آبان ماه در شهر تبریز در سالن شیر و خورشید با امضای ۱۵۰ هزار نفر از عموم اهالی آذربایجان و حومه، طی یک گردهم آیی با شرکت ۷۰۰ تن از نمایندگان منتخب، کنگره خلق تشکیل و در جلسه چهارم، مسائل اساسی خود را مطرح و خواسته‌های خود را طی مواد ذیل که در اعلامیه مذکور به همین وسیله برای ابلاغ به حکومت مرکزی ایران، مقرر میدارد:

۱- مردم آذربایجان، بنا به دلایل و رخدادهای بیشمار تاریخی که بیان آن‌ها در این مختصر نمیگنجد، دارای ملیت، زبان، آداب و رسوم و دیگر ویژگیهای ملی مخصوص به خود است.

این ویژگیها به آذربایجان اجازه میدهد که به موازات حفظ استقلال و تمامیت ارضی ایران، بر اساس اعلامیه آتلانتیک، مانند همه ملل دنیا در تعیین سرنوشت و اداره خود دارای حق انتخاب باشد.

۲- کنگره، با در نظر گرفتن حفظ روابط فرهنگی، اقتصادی و سیاسی مردم آذربایجان، با دیگر ولایات ایران، فداکاریها و خدمات این مردم را در پیدایش و تاسیس حکومت فعلی ایران- حقیقتاً دولت کنونی ایران توسط آذربایجانی‌ها بنیان گذاشته شده است- مد نظر قرار میدهد و به هیچوجه اجازه نمیدهد که دولت مرکزی تقاضاهای مشروع و قانونی آن را که عبارت از کسب خودمختاری ملی است، به عنوان تهدید کننده مرزها و عامل تجزیه ایران قلمداد کند.

۳- آذربایجان با تمام توان خود حامی و طرفدار دموکراسی است که شکل مشروطه به خود گرفته است. ملت آذربایجان نیز مانند دیگر ایالات و ولایات ایران، نمایندگان خود را به مجلس شورای ملی روانه خواهد کرد و در پرداخت مالیات عادلانه به حکومت مرکزی شرکت خواهد جست.

۴- مردم آذربایجان رسماً و علناً اعلام میدارد که ضمن حفظ تمامیت ارضی ایران، مانند همه ملل زنده دنیا حق دارد برای اداره امور خود، حکومت ملی ایجاد کند. مردم آذربایجان در حد توان خود برای حفظ تمامیت ارضی ایران خواهد کوشید و به موازات آن قادر است آذربایجان را با اصول مبتنی بر حاکمیت ملی و دموکراسی اداره نماید.

۵- مردم آذربایجان میخواهد به پاس جانفشانیهایی که کرده و قربانیهای بیشماری که در راه آزادی و دموکراسی داده، حکومت خودمختار ملی را مبتنی بر بنیانهای دموکراتیک بنا کنند. به همین دلیل، آذربایجان بر اساس نظامنامه داخلی مصوب کنگره ملی، نمایندگان مجلس ملی خود را برگزیده و تأکید دارد که اعضای حکومت ملی آذربایجان از میان همین نمایندگان انتخاب شود و در برابر مجلس ملی پاسخگو باشد.

۶- مردم آذربایجان به زبان ملی و مادری خود عشق میورزد. تحمیل زبان غیر، او را از کاروان ترقی و تمدن عقب نگهداشته و راه شکوفایی فرهنگ و آموزش ملی وی را سد کرده است. کنگره ملی آذربایجان برای جلوگیری از

ادامه این تحمیل و تدارک ابزارهای رشد و ترقی، خطاب به هیئت ملی مقرر میدارد: امکان رسمیت یافتن زبان آذربایجانی را در ادارات دولتی و تدریس آن در همه مدارس (اعم از دولتی، یا ملی)، فراهم آورد.

۷- کنگره ملی آذربایجان که با امضای ۵۰ هزار نفر و شرکت ۷۰۰ نماینده تشکیل شد، خود را بنا به اراده ملت آذربایجان، به عنوان مجلس موسسان معرفی میکند و برای اداره امور داخلی آذربایجان، هیئت ملی متشکل از ۳۹ نفر را انتخاب و اختیار لازم را برای عملی کردن خواسته‌های مردم و مشارکت درگفت و گوها با مقامات صلاحیتدار حکومت مرکزی به آنان تفویض کرده است. هم چنین این هیئت مسئول اجرای انتخابات مجلس ملی آذربایجان و مجلس شورای ملی میباشد.

در پایان، کنگره ضمن جلب نظر دولت ایران و همه دول دمکراتیک جهان به موارد مندرج در بالا، اعلام میدارد، که برای اجرای این موارد فقط از طریق تبلیغ و سازماندهی مردمی اقدام میکند و مصمم است که اجازه ندهد جنگ داخلی و برادرکشی بروز کند. ولی اگر دولت مرکزی بخواهد حقوق قانونی و طبیعی مردم آذربایجان را از راه قهرآمیز و به طور مسلحانه پایمال کند، در آن صورت از روی ناچاری به هر بهای ممکن از حقوق خود دفاع خواهد کرد و تا آخرین نفر در راه تامین خودمختاری ملی خود مبارزه خواهد کرد.

مجلس موسسان (کنگره ملی)، به هیئت ملی اختیار میدهد که، برای تامین خودمختاری ملی، با مقامات دارای صلاحیت حکومت مرکزی مذاکره کند و مسئله را از راه مسالمت آمیز حل نماید. با این حال، هیئت ملی به هیچوجه نمیتواند از خودمختاری ملی صرفنظر کند و یا تمامیت ارضی ایران را مختل نماید.

ما از صمیم قلب آرزو مندیم که جهان دمکراسی از وجود ملتی آگاه شود که آماده است تا با تمام توان از حقوق قانونی خود دفاع کند. ملتی وجود دارد که درگوشه‌ای از آسیا پرچم آزادی و دمکراسی را برافراشته، میخواهد تنها با اتکا به توان خود، آزادی خود را تامین کند.

امیدواریم که مقامات ذی صلاح ایرانی و دول دمکراتیک جهان از کمک نوع دوستانه به تامین منظور ملی ما که منطبق با منشور آتلانتیک میباشد، دریغ ننمایند.

با احترامات فائقه، هیئت رئیسه مجلس موسسان «کنگره ملی»

جالب توجه تر از این بیانیه، قطعنامه کنگره ملی است که ما متن آنرا برای استفاده مسئولین تبلیغاتمان درج می‌کنیم:

قطعنامه موسسان مجلس ملی آذربایجان

روز سه شنبه ۲۹ آبان ماه، کنگره ملی بزرگ آذربایجان با آگاهی‌هایی که آقای پیشه‌وری در خصوص اوضاع عمومی آذربایجان به دست داد، قطع نامه زیر را با اتفاق آرا به تصویب رساند.

- ۱- در نتیجه فعالیت‌های ملل بزرگ دمکرات، دیکتاتوری، زورگویی و نژادپرستی و قوای وابسته بدانها برای ابد سرنگون شد و تمام ملتها امکان یافتند که توان اداره کردن امور خود را به دست آورند. و با به وجود آمدن چنین امکاناتی، خلق آذربایجان به تمام معنا به عنوان یک ملت به پا خاسته و میخواید حقوق طبیعی و قانونی خود را به دست آورد.
- ۲- خلقمان برای رفع هرگونه سو تفاهم و بستن راه های تهمت بعد از به دست گرفتن مقدرات خود، جدا ناپذیری خود را از ایران اعلام و حفظ برادری با تمام خلقهای ایران را وظیفه خود میدانند.
- ۳- کنگره ملی برای مقابله با تهمت ها و افتراهای دشمنان آزادی، بسیار صریح و روشن تجزیه آذربایجان از ایران را تکذیب و یا الحاق آن را به کشور دیگری به طور جدی رد میکند.
- ۴- خلق آذربایجان به اصول مشروطیت وفادار مانده و برای اجرای اصول مترقی قانون اساسی تلاش خواهد کرد.
- ۵- با رعایت قوانین عمومی مشروطه و به منظور کار بست آن در اداره امور داخلی و تامین خودمختاری ملی، از آن استفاده کرده و با توسعه، تشکیلاتی انجمن ایالتی، به آن نام مجلس ملی میدهد. و این، به منزله خلل وارد کردن به تمامیت ارضی و استقلال ایران نمیشود.
- ۶- بنا به قطعنامه گردهمایی بزرگ خلق، کنگره خلق با رهبری فرقه دمکرات، انتخابات مجلس شورای ملی وگزینش انجمن ولایات با فوریت شروع خواهد شد.
- ۷- برای هر ملتی زمانی حاکمیت داشتن بر مقدراتش امکان پذیر میشود که در محیطی که زندگی میکند برای اداره کردنش قوانین اساسی مدونی داشته باشد.
- ما خیلی خوب متوجه هستیم که با تمرکز مرتجعان در تهران از چنین اختیاری برخوردار نخواهیم بود، بلکه برای تحمیل اراده خانانان خود به ما انگلهای خود را برای مقابله با ما خواهند فرستاد. از این رو آرزوی خلقمان را برای تشکیل کنگره بزرگ عملی خواهیم ساخت تا برای حفظ و تحکیم پایه های خودمختاری خود مجلس ملی را به وجود آوریم.
- ۸- طبیعی است که دستیابی به خودمختاری ملی در امور فرهنگی- سیاسی و ملی، بدون داشتن مجلس مؤسسان و به وجود آوردن یک حکومت ملی، صرفاً یک شعار و حرف توخالی خواهد بود. از این رو با تشکیل یک حکومت ملی باید بدون تاخیر اداره امور را به دست بگیریم.
- ۹- تا انتخابات مجلس ملی و رسمیت یافتن حکومت ملی، کنگره، 30 نفر از نمایندگان را به عنوان هیئت ملی انتخاب میکند. طبق مفاد قطعنامه، این هیئت موقتی میباشد.
- ۱۰- این هیئت تا تشکیل حکومت ملی کارهای مربوطه را انجام داده و با تشکیل مجلس ملی وظایفش خاتمه خواهد یافت.
- ۱۱- کنگره ملی برای تامین و حفظ امنیت انتخابات مرکز و شهرستانها، از هر نوع اختیاری برخوردار بوده و میتواند تدابیر لازم را به عمل بیاورد.
- ۱۲- کنگره ملی از مامورانی که در راس ادارات قرار دارند، می خواهد تابع تصمیمات هیئت ملی باشند، از رهنمودها و مقررات آن اطاعت نمایند و اخراج کسانی را که میخوانند خود را حاکم مطلق العنان نمایانده و برعکس تصمیمات رفتار کنند، ضروری میدانند.

۱۳- کنگره ملی، در تمام مدارس تدریس اجباری زبان آذربایجانی را به هیئت ملی توصیه کرده و کسانی که از اجرای این وظیفه ملی جلوگیری نمایند، دشمن خلق حساب شده و برای مقابله با افکار ارتجاعی و ممانعت از تحقق اعمال خائنانه آنها تدابیری را اتخاذ خواهد نمود.

۱۴- کنگره، در فکر انحلال تشکیلات پلیسی، ژاندارمری و ارتش نیست. آنها با لباس رسمی خود و حفظ درجه به وظایفشان عمل خواهند کرد. لیکن، اگر از جانب ایشان خطری متوجه حکومت ملی ما وجود داشته باشد، به هیئت ملی اختیار داده میشود برای مقابله با خیانت آنها تدابیر لازم را به اجرا بگذارد.

هیئت ملی

کنگره با حضور ۸۰۰ نفر نمایندگان منتخب عموم مردم، با اختیارات تام به طور منظم و در عین حال پرحرارت، کارش را به اتمام رساند. در این کنگره دردهای پنهان نمایندگان خلق نمایان شد و نمایندگان با گفتن و ابراز خواسته‌هایشان از یکدیگر سبقت گرفتند. شعارهایی که درحین برپایی کنگره طرح می‌شد، همگی از تشکیل حاکمیت ملی حکایت میکرد. احساسات پرشورگامی سبب میشد که کنگره از کارهایش بماند و سبب وقفه و یا تمایلات دیگر در کنگره میشد که رهبران فرقه با تاکتیکهای به خصوص و افکار بلندشان مقابل این احساسات را به نحو احسن گرفته و کار را به مجرای خود می‌کشاندند. برای مثال در جواب یکی از نمایندگان که در مورد انقلاب سرخ صحبت می‌کرد، آقای پیشموری این گونه گفتند:

«من شعارهای دیروزی و خواسته های قبلی را تکرار می‌کنم. ما خودمان را از ایران مجزا نمیدانیم. ما زنده کردن مشروطیت را می‌طلبیم. دوستانی که صحبت می‌کنند، رعایت این موضوع را لازم بدانند. دشمنان ما تهمتهای گوناگونی می‌زنند. مثلا رادیوی ترکیه میگوید: در تبریز کسانی که عصیان کرده‌اند، ادارات را اشغال میکنند. ما ایستگاه رادیو نداریم تا به دنیا بفهمانیم که این گفته ها، همه مزخرف و افتراست. ما به استقلال ایران علاقه‌مندیم. ما فقط برای گرفتن خودمختاری ملی آذربایجان اقدام کردیم و در این خصوص تا آخرین نفر از مبارزه دست نخواهیم کشید، حالا سخنرانان، این موضوع را به طور کامل مراعات کنند.»

برای به دست آوردن یک نمونه از کار و فعالیت کنگره، قسمتی از مذاکرات جلسه سوم آنرا در اینجا درج میکنیم.

آقای الهامی:

مملکت مشروطه از مجلس و انجمن تشکیل می‌یابد و به وجود آورنده آنها نیز مجلس مؤسسان می‌باشد. انتخاب ما و تشکیل این کنگره از طرف عموم ملت آذربایجان به منظور دستیابی به مجلس مؤسسان است. نمایندگان محترمی که در اینجا حاضر شده‌اند، باید به وظایف مهم و سنگین خود واقف باشند. همانطور که رهبر محترم در نطق خودشان گفتند: هریک از افراد آذربایجانی به مراتب بیشتر از سایر ایرانیها به استقلال و پرچم ایران علاقه‌مند است. من سخنانم را خلاصه کرده و می‌گویم که در این کنگره ما باید طوری تصمیم بگیریم که نسل آینده به ما نفرت نورزند و به ما رحمت بفرستند. زنده باد استقلال ایران! زنده باد مطالبات به حق آذربایجان! (ابراز احساسات)

بعد، نوبت سخنرانی به آقای شبستری، عضو کمیته مرکزی فرقه و یکی از پیشکسوتان رهبری داده شد.

آقای شبستری:

در کشوری چون ایران که یک مملکت بزرگ به حساب می‌آید، یک جمعیت ۲۰۰ میلیونی میتواند زندگی کند. در ایران در نتیجه بیعدالتی،

بیشتر از ۱۰ و یا ۱۵ میلیون نفر نفوس نیست. (چهل) سال پیش ملت آذربایجان قیام کرد و آزادی را برای ملت ایران به ارمغان آورد. در آن موقع تبریز، مرکز آزادی ایران بود. از آزادی که خلقمان در آن وقت به دست آورد و از مشروطیت که کوتاه زمانی زنده ماند، مردم توانست تا حدودی استفاده کند. بعد از آن که به تهران منتقل و رنگ مشروطه و آزادی عوض شد، حتی به مراتب بیشتر از دوره استبداد به خلق ستم و فشار وارد آمد. تا شهریور ماه، ملت ما گرفتار افرادی چون پهلوی و جوجه دیکتاتورهایی بود که دور او جمع شده بودند و در نهایت زیر فشار زندگی می‌کردند. بعد از شهریور هم طرفداران پهلوی مملکت را ویران و ملت را به اسارت درآوردند و امنیت‌مان را که میببینید به چه فلاکتی انداخته‌اند. خلق دمکرات و آزادیخواه ما بعد از گذشت چهار سال از شهریور، در حالت انتظار زندگی کرده و به خاطر نتیجه نگرفتن نخست، بیانیه فرقه دمکرات را منتشر و امروز برای طلب کردن حقوق خود کنگره خلق را تشکیل میدهد و آرزوهای خود را عملی خواهد کرد (فریادهای ابراز احساسات).

آقای افتخاری، نماینده سردرود:

آقایان محترم، از طرف ۴۸ روستا و ۳۶ هزار نفر به شما سلام عرض می‌کنم و تشکیل کنگره خلق را به شما تبریک می‌گویم. در انتخابات پیشین ایران اشتباهی رخ داده است. در مجلس ملت، نمیتوان قند، شکر، تخم مرغ، سبب زمینی، لاستیک معامله کرد. در مجلس باید افرادی که دردشناس مردم هستند، حضور یابند. اینها خودشان نیز میدانند که کارهای نادرستی انجام میدهند و در نتیجه کار آنهاست که ژاندارمها سرهای ما را زیر قنداق میگیرند. ما به ظلمهای حکام مرتجع و جنایتهایش پایان خواهیم بخشید و خودمان انجمنهای ایالتی و ولایتی به وجود خواهیم آورد.

خلیل آذر، از طرف روستای ملک‌کندی:

از طرف اهالی ملک‌کندی و حومه آن به این کنگره سلام آتشین عرض میکنم. ما اجرای قانون اساسی را میخواهیم و این که دولت مرتجع دست از سر ملت آذربایجان بردارد. ما رفع این فجایع و ظلم‌ها را از این کنگره میخواهیم. ما گرفتن انتقام جوان ۲۰ ساله‌ای را که چند روز پیش در ملک‌کندی کشته شد، با سپرده شدن قاتلانش به دادگستری ملی، از کنگره ملی خاستا ریم.

جاوید استقلال ایران! زنده باد سعادت و خوشبختی آتی ملت آذربایجان.

آقای یزدانی، نماینده خوی:

در مورد یک جفت جورابی که یک پیرزن اهل خوی برای آقای پیشه‌وری فرستاده بود، صحبت کرد و پیام پیرزن را به کنگره رساند:

آن پیرزن گفت که از رهبر شما خواهش میکنم ما و فرزندان ما را از ظلم ژاندارمها برهانند. در خاتمه افزود، زنده باد حکومت خودمختار خلق آذربایجان.

آقای پیشه‌وری با اشاره به ارسال جوراب توسط پیرزن گفت: من افتخار میکنم و این جوراب را به موزه آینده آذربایجان تقدیم خواهم کرد و بدین وسیله احساسات مادران و خواهرانمان را برای نسلهای آینده زنده نگاه خواهیم داشت، باشد که دختران مهندس و زنان دکتر هدایای خواهران بیسواد خویش را ببینند و از احساسات آنان سرمشق بگیرند.

آقای جودت، نماینده اردبیل:

وی به پناهگاهی که ۳۰۰ سال پیش، در دوره صفویه ساخته شده اشاره کرد و به بدبختی و ویرانی ایران تاسف خورد و از سه روز در (گردنه) گدوک ماندنشان سخن گفت: ملت آذربایجان تمام بدبختیهای خود را می‌شناسد و از این کنگره انتظار عمل دارد. من در آخر می‌گویم «زنده باد ایران و آذربایجان».

آقای فتاحی، نماینده مشکین شهر:

از صمیم قلب تشکیر این کنگره را تبریک می‌گویم. فرزند غیرتمند آذربایجان، مرحوم دکتر ارانی می‌گوید: «یک ملت برای ادامه حیات، مجبور به اصلاح محیط اجتماعی زندگی خود است. برای ما آموزش و بهداشت لازم است. برای ما وجود فرقه‌ای لازم است که احتیاجات ملتمان را تامین کند. به نظر من اکنون وجود مجلس ملی برای ملت آذربایجان بیشتر از انجمنهای ایالتی و ولایتی لازمتر و ضروریتر است. من می‌گویم زنده باد جوانان شجاع آذربایجانی که می‌خواهد ملت خود را از فلاکت نجات بدهد». (ابراز احساسات)

آقای اسحق، نماینده ماکو:

دوستان، سلام (ابراز احساسات) خوشوقتم که به اتفاق آزادیخواهان آذربایجان در یک مجلس حضور دارم، به قول سعدی: سرکه نه در راه عزیزان بود بارگرانی است کشیدن به دوش!

برای ملت باید سر را فدیة داد. رفقا، درباره حکومت ملی صحبت کردند.

او ضمن صحبت در مورد حکومت ملی با شاهد آوردن از کلمات حضرت علی (ع) نتیجه گرفت که انسان تنها میتواند در نتیجه توانمندیهای خود رشد کند. به خاطر اتمام وقت، به سخنان آقای اسحاق پایان داده شد.

آقای خرمدل، نماینده کبریت سازی:

انجمن ایالتی و ولایتی به معنی بریدن از مرکز نیست. ما به مجلس شورا نماینده خواهیم فرستاد و با مجلس قطع رابطه نخواهیم کرد. ولی به نظر من انجمن ایالتی و ولایتی نمیتواند دردهای ما را درمان کند. در پایان عرض میکنم زنده باد مجلس ملی آذربایجان. ما مجبور به تاسیس مجلس ملی خود مان هستیم.

آقای خورشیدی:

حرفهای من خطاب به دشمنانمان است. ما از ایران جدا نخواهیم شد. ایران مال ماست و ما هم ایرانی هستیم. تکیه دولت باید به ملت باشد. دولت ما اصلا متکی به ملت نیست. زنده باد استقلال ایرات- زنده باد فرقه دموکرات آذربایجان.

آقای پیشه‌وری:

این اجلاس، به منزله کنگره ملت ماست. در این کنگره باید فقط تصمیم گرفت. کسانی در این کنگره شرکت کرده‌اند که آماج ستم سرنیزه‌های ژاندارمها بوده‌اند. بدون توجه به افتراهای رادیو ترکیه، این کنگره خواهان رهایی آذربایجان است. حال ببینیم آیا شعارهای ما حقیقی است یا نه! آیا برای ما خودمختاری ضرورت دارد، یا نه! این کنگره جایی است که کارگران و دهقانان سخنان دلخواه خود را در آن به زبان می‌آورند. اما در مجلس مرکز، نمایندگان مانند گوسفند رام و تابع هستند. ما دارای چهارچوب سازمانی هستیم و این جلسه وجود آن را ثابت میکند. ضرورت زمان رهبری را می‌آفریند.

آقای زمانی:

من از طرف مردم منطقه هشتگرد شادباش عرض می‌کنم. به نظر من نیز به جای تشکیل انجمنهای ایالتی- ولایتی، تشکیل مجلس ملی لازمتر است. جاوید ایران، زنده باد آذربایجان!

آقای پنبه‌یی - حسن علی خیرالهی شعری از شمس تبریزی قرائت و پیشنهاد کرد که مجسمه استبداد از باغ گستان برداشته شود: ما خواهان خودمختاری هستیم. ما قادر به گرفتن خودمختاری هستیم و هیچ کسی نمیتواند ما را از گرفتن آن باز دارد.

آقای سعیدی، نماینده ارومیه:

درو فرستاد و شادباش گفت. در زمینه خودمختاری سخن گفت: ما میتوانیم خانه خود را بهتر از دیگران اداره کنیم. کسانی که به ما افترا میزنند، تنها و تنها منظور آن ها خفه کردن صدای آذربایجان است. من از طایفه افشار هستم. درباره زبان آذربایجانی سخن فراوان گفته شد، نظر من این است که آذربایجان باید پس از اصلاح امور خود، به فکر به گردانی ایران باشد تا این مملکت به سرزمین آبرومندی تبدیل شود، آذربایجان، سر ایران است. زنده باد آذربایجان و برقرار باد خودمختاری ما.

آقای بیریا:

نمایندگان محترم و کارگران عزیز من بنا به سفارش مردم ارسباران، تشکیل این کنگره را تبریک عرض می‌کنم. از جانب زحمتکشان ارسباران که زیر ستم فرمانداری مانند صفوی و عناصر کثیفی، مانند قاسم خانها به ستوه آمده اند، تشکیل این کنگره عظیم را شادباش عرض می‌کنم.

آنگاه، بنا به درخواست آقای پنبه‌یی، شعر قدیمی خود را تحت عنوان «شاه درفت ها!» خواند و اضافه کرد: این که نباید پشت سر مرده حرف زد، درست، اما آن مرحوم (شاه) چنان بلایی سر ما آورد که تا قیامت هم فراموش نمیکنیم.

هلال ناصری:

مجلس موسسان اساس مشروطه ماست. این مساله مهمی است. این کنگره هم مشابه مجلس موسسان است و شما نمایندگان ملت پنج میلیونی هستید. پیشنهاد من این است که این اجلاس به جای انتخاب انجمنهای ایالتی- ولایتی، مجلس موسسان را تشکیل دهد. به ما آزادی نداده‌اند، چرا که در آزادی خودمختاری هم هست. ما در این اجلاس باید درباره آزادی خود تصمیم قطعی بگیریم.

- هلال ناصری به مثل میان روستایی و بزاز اشاره کرده که حاضران خندیدند.

زنده باد کنگره ما، زنده باد نیروی مسلح ما! از طرف کردها، نماینده آمده است، اما افسوس که در راه دچار برف و سرما شده اند و به سبب بیماری، در بیمارستان بستری هستند. این نماینده، آقای داوودی هستند که پیام تبریک ایشان توسط آقای نوبری به کنگره ارائه خواهد شد.

آقای نوبری:

آقای حاج مصطفی داوودی، به عنوان نماینده کردها به اینجا آمده و قول داده اند- قول شرافتمندانه و دوستانه- که آماده هستند که هر دقیقه‌ای که لازم باشد و در هر پیش‌آمدی که برای آذربایجان رخ دهد برای کمک آماده‌اند. (ابراز احساسات ممتد)

چشم آذر:

انجمنهای ایالتی- ولایتی، ۳۹ سال پیش تشکیل شده است. بنابراین، ما باید این مجلس را مجلس ملی نامگذاری کنیم. برای نیل به خودمختاری آذربایجان، این سرزمین باید نیروهای مسلح ملی داشته باشد (ابراز احساسات)، برقرار باد خودمختاری آذربایجان! (ابراز احساسات)

در همین حال آقای داوودی (نماینده کردستان) وارد مجلس شدند. (براز احساسات ممتد) آقای داوودی برای بیان پیام خویش به زبان ملی خودشان، اجازه خواستند. آقای پیشه‌وری گفتند: «ما از این بابت بسیار خوشحال هستیم، بفرمائید». آقای داوودی به ایراد سخن پرداختند. (براز احساسات ممتد).

آقای نوبری:

من سخنان آقای داوودی را ترجمه می‌کنم. ایشان، نخست خود و همراهشان آقای میرزا مناف کریم خانی را معرفی کردند و گفتند: ما ایرانی هستیم و هرگز به تجزیه ایران رضایت نمی‌دهیم. ما زیر ستم کارگزاران دولت مرکزی به تشکیل فرقه دمکرات کردستان و فرقه دمکرات آذربایجان وادار شده‌ایم و برای آزادی ملتمان، همواره این دو فرقه تشریک مساعی و همفکری خواهند داشت.

آقای پیشه‌وری:

حکومت تهران کار را به جایی رسانده که کنگره ما مجبور شده قدم‌های جدیدتری بردارد. حکومت تهران به جای اینکه به ملت آذربایجان رو بیاورد، دست به دامن شخصیت‌های خارجی می‌شود. مسئله آذربایجان، در تبریز قابل حل است. در مورد ما هم، یک ملت خود باید توان احقاق حق خود را داشته باشد. سرنوشت آذربایجان نمی‌تواند در لندن و یا ترکیه تعیین شود. این مسئله، تنها و تنها در این جا و در این کنگره قابل حل است. ما نسبت به دول متفق احساس دوستی داریم، اما، همچنان که آنان در مورد امور خاص خود به کسی اجازه دخالت نمی‌دهند، ما هم به هیچ کس اجازه مداخله نمی‌دهیم. مسئله ما تنها مسئله زبان نیست، اقتصاد ما، آموزش ما، صنعت ما و... همه دچار مسئله است. ما خواهان خودمختاری آذربایجان که شامل زنجان و حومه همدان هم می‌باشد، هستیم. ما در مورد ترک‌های قشقایی و آذربایجانی که در مشهد زندگی و به زبان آذربایجانی سخن می‌گویند، حرفی نداریم. من به خانه خود علاقه‌مندم و به تبع آن اداره این خانه، گرم کردن آن، تعمیر و نگهداری آن و مرمت در و دیوارش به عهده خود من است. ما اجازه نمی‌دهیم که خارجی‌ها روی قبرهای پدران ما یایکوبی کنند و حاکم مطلق العنان ما باشند. ما در صدد ایجاد مجلسی هستیم که کارگزاران آن آذربایجانی باشند، حالا شما هر اسمی که می‌خواهید روی آن بگذارید. پس، برای باز پس گرفتن آزادی ما باید تانک‌های مرتجعان و واپسگرایان از روی جنازه‌های ما بگذرند، تنها در آن هنگام است که می‌توانند دست‌آوردهای ما را پایمال کنند.

اینک، پیشنهاد شده که کمیسیونی متشکل از پنج نفر تعیین شود، مصوبه‌هایی تدوین کنند و بعد از ظهر مصوبه‌ها را تقدیم مجلس کنند. به نظر من سه فقره مصوبه می‌تواند در دستور کار قرار گیرد:

۱- طرح قانونی نظارت بر انتخاب مجلس،

۲- اعلام تصمیمات این مجلس به ملل دنیا، خلق‌های ایران و به ویژه به مردم آذربایجان،

۳- تنظیم نظامنامه مجلس و یا انجمن آینده، چگونگی انتخاب آن، تعداد نمایندگان و محل برگزاری

انتخابات.

در این کنگره متجاوز از ۵/۱ میلیون نفر مستقیماً شرکت جسته‌اند. تصمیم این کنگره بازتاب اراده ملت آذربایجان است. مصوبه‌های این کنگره، مصوبه‌های ملت آذربایجان است، بنابراین، باید نهایت دقت در تنظیم مصوبه‌ها مبذول شود. باید کمیته‌ای ملی وجود داشته‌باشد تا از یکایک بندهای مصوب دفاع و اشکالات موجود در آنها را برطرف کند. نمایندگانی که به مجلس فرستاده شوند، همه موارد امر را به اطلاع مردمان برسانند. تصمیمات این اجلاس باید اجرا شوند، بدون چون و چرا!

برای تنظیم طرحها برای تصویب، کمیسیونی متشکل از پنج نفر برگزیده شدند. سپس آقای پیشه‌وری جوابیه تریکهای کردها را به مناسبت تشکیل کنگره ارائه داده، گفتند: کردها اعضای خانواده آذربایجان هستند. بی جهت تلاش نکنند که میان ما و آنها نفاق و دودستگی بیندازند. مراتب سپاسهای ما را به آقای قاضی محمد و ملت کرد ابلاغ فرمایید.

بدین ترتیب، کنگره خلق به مجلس موسسان تبدیل شد و سنگ بنای نهضت عظیم آینده ما را بنیان گذاشت.

مجلس ملی ما

بلافاصله پس از اتمام کنگره خلق، آمادگی برای انتخاب مجلس ملی آذربایجان اعلام شد. هیئت نظارتی که از طرف هیئت ملی انتخاب شده بود، زیر نظر و ریاست آقای قیامی اداره کارها را بر اساس برنامه معین به دست گرفت. کار انتخابات میبایست در سراسر آذربایجان شروع و تا پنج روز پایان مییافت. فرقه، به آسانی مبارزه انتخاباتی را سازمان داد، در همه جا نمایندگانی از طرف کمیته‌ها و اشخاص معرفی شدند. تبلیغات و قدرت تکنیلاتی فرقه به اندازه‌ای بود که اگر اراده میکرد، میتوانست افراد دلخواه خود را - هرکسی که مطابق میل فرقه بود- انتخاب کند. با این حال برای رعایت آزادی کامل انتخابات، به افرادی هم که عضو فرقه نبودند، امکان معرفی به عنوان نامزد انتخاباتی فراهم شد. حتی به اعضای فرقه اجازه داده شد به اشخاص بیطرفی که مورد اعتمادشان است رای دهند.

انتخابات مجلس ما یک اقدام سیاسی عظیم و بسیار مهم بود. ما، اصولی را که سالهای سال بر قرار بود، به یکباره به کنار گذاشته، یک انتخابات دموکراتیک بر اساس نظامنامه به اجرا گذاشتیم.

امکان شرکت در این انتخابات برای همه، اعم از زن و مرد، بر اساس نظامنامه‌ای که تنظیم شده بود، تامین شد. همه امکانات را مانند پول، تهدید و تطمیع که تا آنروز ابزارهای متداول محروم کردن مردم از آزادی و حقوق خود بودند، از بین بردیم. امکان دخالت به مامورین دولتی در امر انتخابات داده نشد و برای این که این انتخابات آزاد، مستقیم، برابر حقوق و متناسب باشد، در تمام حوزه‌های انتخاباتی، تغییراتی داده شد. در همه شهرها، بخشها و در همه قصبات و حتی همه محله‌ها به اهالی این امکان را دادیم که مستقیماً و آزادانه رای‌شان را بدهند. خلق ما از فراخوانی فرقه‌شان با شوق و شغف بزرگ و وصف نشدنی استقبال کرد. کسانی که در همه عمرشان تا آن روز در انتخابات شرکت نکرده بودند، دسته-دسته آمدند و با رای دادن خود در همفکری ملت‌مان شریک شدند و ثابت کردند که صاحب شعور ملی شده‌اند و مخصوصاً اشتیاق زنان به مشارکت به مراتب بیشتر بود.

جوان، پیر، فقیر، توانگر، همه و همه سعادت خود را در برگزاری صحیح انتخاباتی میدیدند و از اینرو برای رای دادن از همدیگر سبقت میگرفتند. مردم، چون سیل به طرف حوزه‌های رای‌گیری سرازیر می شدند، به عنوان یاد آوری آن روزهای پرافتخار، نمونه‌ای از نوشته‌های آقای پیشه‌وری را که در ۱۲ آذر، در روزنامه آذربایجان به چاپ رسیده، در اینجا درج میکنیم:

«در نتیجه عزم و اراده خلل ناپذیر فرقه‌مان، مردم به پا خاست. اقشاری از مردم ما که به هر رویدادی با دیده تردید مینگرند، یعنی بازاریان و کارکنان اداری، نیز در انتخابات مجلس ملی، در آخرین فرصتهای مدت تعیین شده بر اساس نظامنامه رسمی هیئت ملی به سوی صندوق‌های رای‌گیری سرازیر شدند و رای دادند. اگر میتوانستیم تنها دو روز این مدت را تمدیدکنیم، تنها در شهر تبریز بیش از یکصد هزار رای به دست می‌آمد. این که تنها در روز شنبه مردم در پای صندوقهای رای‌گیری، خاطره پیروزی و فتح و ظفر اسلام را نداعی میکرد، معنای حقیقی آیه شریفه اذا جا نصرا... در اذهان جان میگرفت. جریان سیل آسای مردم ما از باور آنان به پیروزی، سرچشمه

میگرفت که گروه- گروه برای رای دادن سرازیر میشدند و برگ تعرفه انتخابات نخستین مجلس ملی را با شعف و افتخار دریافت و به عنوان یادگار به خانه میبردند.

میتوان به دو دلیل بزرگ به این موفقیت تاکید کرد. اول، باور عمیقی که در اعضای فرقه جان گرفته بود و شجاعت منبعث از آن، دوم، اعتماد و باوری که در میان مردم پدیده آمده است. این پدیده آزمون سرنوشت سازی برای فرقه جوان بود که سازمان یافته و هنوز هم که هنوز است، در حال تحکیم پایه های خود است. فرقه از این امتحان سربلند بیرون آمد.

دوستان آزادیخواه ما در تهران که از دور تماشاگر فعالیت های ما بودند و از هیاهوی روزنامه های مخالف خوان متأثر میشدند، بعضی وقتها به صرافت پشتیبانی از ما افتاده برخی آزادیخواهان را ترغیب به پشتیبانی کرده و راهی تبریز می کرده اند و اینطور فکر میکرده اند که برای راهبرد کارها، فرقه ما به آنان نیاز دارد. آزادیخواهانی که به این منظور وارد شهر ما شده بودند، پس از مشاهده فعالیت های ما از نزدیک، به ناتوانی خود در برابر این کار عظیم اعتراف کردند و خود را نیازمند آموختن از فرقه دیدند که در خلال این سه ماه، در میان آتش و درکشاکش مبارزه این همه نیروی فعال تربیت کرده است.

نیروی فعالی که فرقه پرورش داده، استعداد و توان خود را در امر انتخابات به نمایش گذاشت. دیروز در محلی که صندوق مرکزی انتخابات در آن جا واقع شده بود، معلوم شد که این دمکرات سالمند، 48 ساعت است که سر ماموریت خود باقی مانده است. هنگام تحویل کار خود، نیم خنده ای کرد و گفت: برای انجام وظیفه ای که به عهده من بوده، احساس خوشبختی میکنم.

اینک، اینجا همه مشغول فعالیت هستند. همه، توان، یارایی و لیاقت خود را تماما عرضه میدارند. اعضای فرقه به طریق اولی، تردید و تزلزل به خود راه نمیدهند، رهبری را با جان و دل محافظت میکنند و از روی ایمان و اعتقاد، تصمیم های کمیته مرکزی را به اجرا در می آورند. با غیرت مشابه صدر اسلام، به تکالیف خود عمل میکنند. به یک تبسم ساده از فرقه به عنوان پاداش، افتخار میکنند. امروزه جوانانی در این سرزمین یافت میشوند که به دریافت امریه برای فدای جان افتخار میکنند. فداییان واقعی در همه صحنه های زندگی اجتماعی امروزه ما، شایستگی و فداکاری خود را به اثبات میرسانند.

فرقه رشد میکند. گسترش مییابد، استوارتر میشود، برای رهبری همه مردم، توان میگیرد. سربازی که این قدرت، لیاقت و استعداد را مشاهده میکنند، در برابر آن فرود می آیند و تسلیم عزم و اراده ملت می شوند، دست فداییانی را که آماده جانفشانی در راه آرمان خلق هستند، میفشارند و شب و روز برای فرقه فعالیت میکنند و برای نیل به آرمان والای فرقه و اهداف آن میکوشند. چون کار ما برای خلق است. حسن توجه خلق نیز نسبت به ما، پیروزی و افتخار بزرگی است.

قلب مردم از قلعه های آهنین و سنگرهای تسخیر ناپذیر نیز محکمتر است. هیچ نیرویی نمیتواند در برابر قدرتی که این قلبها را تسخیر میکند، یابداری نماید. فرقه ما قلبهای مردم را تسخیر کرده است. انتخابات مجلس ملی ما، این ادعا را ثابت کرد. اینک دیگر زمان برآوردن آرزوهای آن قلبهای مأوس به فرقه فرا رسیده است.

بدین دلیل، راه فرقه ما دشوار و مسئولیت آن سنگین است. برانگیختن عشق آسان، ولی حفظ آن دشوار است. ما اکنون این علاقه ها را به دست آورده ایم، برای حفظ این علایق باید زحمات بیشتری را تحمل کنیم.

انتخابات در تبریز با موفقیت چشمگیرتری پایان پذیرفت. در دوره پیشین، در خلال ده روز مدت انتخابات، به زور تنها یارده هزار ری گردآوری شده بود! در حالی که از ششم تا یازدهم، آذرماه، یعنی فقط در عرض ۵ روز، شمار رای دهندگان در انتخابات می ما به مرز

۲۳۹۵۰ نفر رسید. میتوان گفت در دوره پیشین روزانه بسیار کمتر از یک هزار رای داده شده بود. در حالیکه در جریان انتخابات ملی، در برخی روزها، همان مردم با بیش از ۸ هزار رای، رغبت ملی خود را به نمایش گذاشت و خیزش ژرف اندیشانه‌ای را نشان داد. نشان داد کارپرا که نمیشد با پول، تطمیع و تهدید انجام داد، میتوان با جلب اعتماد مردم به آسانی به سرانجام رساند.»

برای اثبات این که فرقه ما ریشه در میان مردم و در اعماق جامعه دارد و از احترام، عزت و علاقه مردم برخوردار است، کافی است در تعداد آرای که نمایندگان تبریز به دست آورده اند، دقیق شویم. از مجموعه ۲۳۹۵۱ رای مأخوذه، ۲۳۵۵۰ رأی به نام آقای پیشه‌وری به صندوق ها ریخته شده است. این حاکی از اعتمادی بی نظیر است. کمترین تعداد آرا به نام آقای محمد عظیمی است که عبارتست از ۲۱۲۷۳ رأی.

پیشتر، طرح های تصویری پس از مذاکرات را درج کردیم. با این مصوبات، بنیانهای حکومت ملی ما گذاشته شد. فرقه ما برای اداره سرزمینمان، سازمانی قانونی به وجود آورد و این عبارتست از هیئت ملی که به ریاست آقای شبستری شکل گرفت. فرقه به اجرا گذاشتن مصوبات کنگره را توسط این هیئت ملی شروع کرد. هیئت ملی، در حقیقت مسئول انجام وظیفه حکومت ملی بود. هیئت ملی متشکل از ۳۹ نفر، منتخب کنگره در روز سی‌ام آبان، از همان روز شروع به کارکرد. مهمترین وظیفه‌ی که هیئت ملی پیش رو داشت، برگزاری انتخابات مجلس ملی آذربایجان بود. هیئت ملی در همان آغاز کار، ضمن انتخاب هیئت نظار، فرمان انتخابات مجلس ملی را صادر کرد. در نتیجه تلاشهای مجدانه هیئت ملی و رهنمودهای مدیرانه فرقه، دستور کنگره ملی در اسرع وقت به اجرا درآمد، در حالیکه به هیئت موسسان برای برگزاری انتخابات مجلس ملی یک ماه مهلت داده شده بود، این امر در بیست و یکمین روز مهلت انجام پذیرفت. در روز بسیار باشکوه و تاریخی ۲۱ آذر، آغازین روز بنیان ملی، مجلس ما با افتخار تاریخی و سربلندی فراموش نشدنی و در میان سرور و ابراز احساسات مردمان تشکیل شد.

یکی از اسناد تاریخی تنظیمی این مجلس موسسان، قانون انتخابات مجلس ملی آذربایجان است. مردم ما در سراسر ایران، در سایه همین قانون انتخابات به پرجمداری نهضت دمکراتیک موفق شد. همه خلقهای ایران به وسیله همین قانون ما را به عنوان دمکراتهای حقیقی میشناسند و به ما و کاری که شروع کرده‌ایم، به دیده اعتماد می نگرند.

قانون انتخابات بر اساس مرامنامه فرقه ما نوشته شده است. در سایه ماده هشتم این قانون که در سه سطر گنجانده شده، فرقه توانست گامهای بیباکانه و در شان قهرمانان را بردارد و این ماده چنین است:

«۸- همه زنان و مردان آذربایجان که به سن ۲۰ سالگی رسیده باشند، حق انتخاب کردن دارند.»

این ماده، با دادن حق انتخاب به زنان، مردان و جوانان، توده های وسیعی از مردم را که تا امروز افلیج وار زندگی میکرد، به صحنه زندگی سیاسی کشاند و امکان استحکام شالوده دمکراسی را فراهم آورد.

افزون بر انجام انتخابات مجلس ملی، یکی دیگر از کارهای تاریخی هیئت ملی، ارسال (دکلاراسیون) معروف به کارگزاران عالیرتبه ایران و نمایندگان خارجی است و انجام مذاکرات با حسام السلطان، والی آذربایجان، دومین کار برجسته این هیئت است. مذاکرات اخیر توسط آقایان پیشه‌وری، شبستری و بی‌ریا انجام گرفت.

در این گفت و گوها، آقای بیات یادآوری کرد که به من تنها اجازه گفت و گو داده شده است و فقط می توانم بر اساس مقررات موجود با آذربایجانیها مذاکره کنم. از این گفت و گو معلوم شد که وی میخواهد تنها با اندرزگویی و نصیحتگری کارها را به سرانجام رساند. این نیز

مضحکه‌ای بیش نبود و نمیتوانست نتیجه‌ای دربر داشته باشد. بدینترتیب، این والی که به ظاهر دارای اختیارات فوق‌العاده بود، چند روز پیش از تشکیل مجلس ملی ما، آذربایجان را ترک و با هواپیما عازم تهران شد. از محتوای گزارشی که از مذاکرات ارائه داده، اطلاع دقیقی در دست نیست، اما چنانکه شایع است، نتوانسته جریان نهضت ما را انکار کند.

دوره فعالیت هیئت ملی، دوران شدیدترین فعالیتهای فرقه‌مان بوده است. در حالیکه هیئت مشغول انجام وظایف روزمره‌اش بود، فرقه، هم انتخابات را برگزار میکرد، هم در تدارک سازمان‌دادن تشکل فداییان بود.

بیست و یکم آذر

روز ۲۱ آذر، در تاریخ نهضت و فرقه ما، جایگاه رفیعی دارد. در چنین روزی با بهم پیوستن دو استوانه پایداری که فرقه بناکرده بود، برپایی نهضت قطعیت یافت. یکی از این استوانه‌ها تشکیلات فداییان بود. فرقه ما تشکل فداییان را که در روستاها به طور خودجوش نمو میکرد، از یک ماه پیش از ۲۱ آذر به عهده گرفته بود. آقای پیشه‌موری، رئیس فرقه، شخصا این تشکیلات را رهبری میکردند. در برخی مناطق، این مسئولیت، یعنی سازماندهی این تشکیلات را فعالترین، شجاعترین و کوشاترین اعضای فرقه به عهده گرفته بودند. با جود این که این اقدام بسیار مخفیانه صورت میگرفت، با اینحال با سرعت پیشرفت میکرد. فداکاریهای کمیته مرکزی در انجام این مهم بسیار برجسته بود. کمیته مرکزی به پیدایش رهبری طبیعی بسنده نکرد و شاخصترین اعضای فرقه را به سرکردگی فداییان گماشت. به عنوان مثال، برای سازماندهی فداییان تبریز، ژنرال کاویان؛ فداییان مراغه، ژنرال کبیری؛ فداییان سراب و میانه، ژنرال غلام دانشیان؛ فداییان میاندوآب، سرهنگ قلی صبحی؛ فداییان اسکو، سرگرد کلانتری و فداییان ارومیه، آقای آزاد وطن ماموریت یافته بودند که همه این افراد، از اعضای کمیته مرکزی فرقه بودند. بدین ترتیب میتوان گفت که کمیته مرکزی فرقه، شالوده بنیادین شاخه نظامی را بنیان گذاشته بودند.

علاوه بر این اینها، شهامت و جانفشانیهای سرهنگ آرام، سرهنگ غلامرضا جاویدان، فرضی دهقان، میرکازم، میرخلیل، پیشنمازی، میر ابوالفضل هاشمی، تیزفهم، خلیل آذر و دیگران، از عناصر بسیار فعال فرقه (فرقه آکیتولریندن)، در سازماندهی و راهبرد فداییان بسیار شایان توجه است. این حقیقت که فرقه ما تشکیلات فداییان را سازمان داده، مستقیما آنرا رهبری کرده و در این تلاش شایستگی حیرت‌انگیزی نشان داده، غیر قابل انکار است. درست است که سند مکتوبی در دست نیست، وی میتوان با استناد به نخستین دیدار ادعا کرد که بیش از ۹۰٪ فداییانی که اسلحه به دست گرفته و آماده مبارزه مرگ و زندگی شده بودند، اعضای فرقه بودند.

این تشکیلات سترگ که در ۲۱ آذر ماه پیشینهای بیشتر از یک ماه نداشت، در دل ارتجاع تهران که سالیان متمادی خلقهای ایران را منکوب کرده و به اسارت کشیده بود، هراس می‌انداخت. فعالیت فداییان پس از انجام انتخابات مجلس علنی شده بود. به فداییان سراب، مراغه و میانه فرمان داده شده بود که پس از پایان انتخابات، فعالیت علنی را شروع کنند. بنابراین، فداییان از شهرهای اطراف در روز افتتاح مجلس، برای تأمین امنیت آن به طرف تبریز حرکت کردند و انتظامات شهر را در اختیار گرفتند و همچنین فداییان تبریز نیز برای انجام وظایف محوله به آنان، به حالت آماده باش درآمدند.

دومین استوانه نهضت نیز - باز هم با راهبرد گروه دوم کمیته مرکزی - شروع به فعالیت کرد و به طور موفقیت آمیزی، سنگرها را یکی پس از دیگری تصرف میکردند و به پیش میتاختند. در این استوانه هم به سرکردگی رئیس فرقه و معاونان وی، آقایان بادکان و شبستری اعضای کمیته مرکزی در صف پیشتاز مبارزه میکردند و کارهای محیرالعقولی انجام میدادند.

در صفوف این مبارزان سیاسی- اجتماعی، به کسانی که چشمگیرتر از همه فعالیت میکردند، میتوان به اعضای اصلی کمیته مرکزی آقایان: بیریا، قیامی، ولایی، خلیل آذر، بادکان، جودت، شاهین، چشم آذر، رفیعی، زفیری، هاشم نیا و... اشاره کرد که مردم را با تلاش شبانه روزی سازمان میدادند و افکار عمومی را برای نیل به اهداف و آرمانهای فرقه در اسرع وقت آماده میکردند.

بالاخره، دو رکن فرقه در ۲۱ شهریور، روزگشایش مجلس ملی، در تبریز به هم پیوستند. بدین ترتیب، با به هم پیوستن دو استوانه نهضت، حکومت ملی ما که آوازه آن دنیا را فراگرفته بود، پا به عرصه وجود گذاشت و یک رخ داد بزرگ تاریخی به وقوع پیوست.

تشکیل مجلس ملی در شرایط حاکم بر ۲۱ آذر، یک کار سترگ بود. در آن روز، هنوز نیروهای مسلح به فرماندهی سرتیپ درخشانی، خلع سلاح نشده بود و ژاندارمری و شهربانی و امکانات آنها به دست ما نیفتاده بود. هر لحظه در داخل شهر منتظر برخورد بودیم و در نتیجه بی‌تجربگی برخی فداییان و سرکردگان آنها، هر ازگاهی صدای شلیک گلوله مسلسل به گوش میرسید. با این همه، رهبران فرقه به کار خود که بر اساس اهداف از پیش تعیین شده تنظیم شده بود، شبانه و با جدیت ادامه دادند و در ایجاد مجلس و تدوین نظامنامه آن، تردید به خود راه ندادند.

مجلس ملی ما را آقای رفیعی، سالمندترین نماینده به عنوان رئیس سنی مجلس در روز ۲۱ آذر ماه افتتاح کرد. سپس، جلسه مجلس مطابق برنامه تشکیل یافت و برای تصویب نظامنامه، آقای پیشه‌وری به ریاست مجلس انتخاب شدند.

مجلس در آن روز، بسیار باشکوه بود. برخی نمایندگان دول خارجی و نمایندگان شاخص طبقات مختلف مردم در مجلس به عنوان تماشاچی حضور داشتند. آقای پیشه‌وری مجلس را اداره میکرد، متن نظامنامه را به صورت مبسوطی تشریح کرد و سپس به تصویب مجلس رساند.

بدون توجه به صدای ممتد شلیک گلوله‌ها که به گوش میرسید، مجلس در نهایت آرامش و متانت به کار خود ادامه داد و هیئت رئیسه را انتخاب کرد. پس از انتخاب هیئت رئیسه، آقای پیشه‌وری از جایگاه پایین آمد و آقای شبستری را به جایگاه برای انجام وظیفه ریاست مجلس که بدان انتخاب شده بود، دعوت کرد. چون کار بسیار جدی شده و به جای حساسی رسیده بود، برای ادامه کار برداشتن یک گام مهم، ضروری به نظر میرسید.

با انتخاب آقای شبستری به سمت ریاست مجلس و پیشنهاد تشکیل حکومت می، کار مجلس شروع شد. پس از مذاکرات کوتاه، مانند روال همه کشورهای دموکراتیک، رهبر فرقه با کسب اکثریت آرا، مأمور تشکیل دولت شد و ماموریت وی توسط مجلس به تصویب رسید. بدین ترتیب، آقای پیشه‌وری به سمت نخست وزیر انتخات شدند. برای اینکه در جریان کارها وقفه‌یی پیش نیاید، بعد از ظهر همان روز، آقای پیشه‌وری بر اساس تصمیم های متخذه توسط کمیته مرکزی فرقه، در مجلس حاضر شد و اعضای دولت ملی را به ترتیب زیر و هم چنین برنامه کار دولت را تقدیم مجلس کرد.

حکومت ملی آذربایجان

در جلسه قبل از ظهر دیروز، مجلس ملی آقای پیشه‌وری، رییس فرقه دموکراتیک آذربایجان را برای ریاست دولت انتخاب و مامور تشکیل کابینه کرد. آقای پیشه‌وری نیز در جلسه بعد از ظهر دیروز اعضای دولت خود را به ترتیب زیر به مجلس معرفی کرد.

آقای سید جعفر پیشه‌وری؛	۱- نخست وزیر،
آقای دکتر سلام الله جاوید؛	۲- وزیر کشور
آقای جعفر کاولان؛	۳- وزیر دفاع (وزیر نیروهای مسلح)،
آقای دکتر مهتاش؛	۴- وزیر کشاورزی،
آقای محمد بیریا؛	۵- وزیر فرهنگ،
آقای دکتر اورنگی؛	۶- وزیر بهداشت،
آقای غلامرضا الهامی؛	۷- وزیر دارایی،
آقای یوسف عظیمی؛	۸- وزیر دادگستری،
آقای کبیری؛	۹- وزیر راه، پست، تلگراف و تلفن،
آقای رضا رسولی؛	۱۰- وزیر تجارت و اقتصاد،

۱۱ - نخست وزیر تا انتخاب وزیرکار و خدمات، کارهای مربوط به این وزارتخانه را انجام خواهند داد.

کابینه پس از معرفی، با اتفاق آرا از طرف مجلس ملی تصویب شد و سپس مجلس راسا آقای زین‌العابدین قیامی را به سمت رئیس دیوان عالی و فریدون ابراهیمی را به سمت دادستان کل انتخاب کرد.

آقای پیشه‌وری برنامه خود را تشریح و برنامه کار حکومت ملی را به شرح زیر قرائت کرد:

برنامه حکومت ملی آذربایجان

هئیت دولت ملی آذربایجان، موارد مندرج در ذیل را برای تأمین خودمختاری ملی که سالیان سال از آرزوهای خلق آذربایجان بوده، رفع نیازهای مردم و سوق این سرزمین به سمت توسعه و ترقی، به عنوان برنامه کوتاه مدت ارائه مینماید.

۱- به رسمیت شناساندن خودمختاری ملی در سطح جهان، تأمین دوام و قوام آن و مذاکره برای رسمیت یافتن آن با مقامات ذی صلاح، بدون اخلال در تمامیت ارضی و استقلال ایران، برپاداشتن دولت ملی در آذربایجان بر اساس بنیان‌های دموکراتیک و رفع دشواریهای ممکنه در این راستا؛

۲- شروع انتخاب انجمن ولایات در کمترین زمان ممکن، به منظور تحکیم پایه‌های خودمختاری ملی و نزدیک‌تر کردن خودمختاری به اهداف مردم و واگذاری اداره سازمانها و ادارات محلی به انجمنهای ولایات؛

- ۳- انتخاب انجمنهای شهری در اسرع وقت، بر اساس بنیانهای دموکراتیک برای عمران و آبادانی شهرها و سامان دادن و به جریان انداختن کارهای آنها به صورت درست و صحیح؛
- ۴- انتخاب فرمانداران و بخشداران از آزادیخواهان قابل اعتماد محلی و بدین وسیله پایان دادن بر کردارهای ظالمانه پیشین و جلوگیری از اعمالی که به تحقیر مردم و حذف آنان از صحنه‌های تصمیم‌گیری میانجامد و تأمین امنیت و آسایش در سراسر آذربایجان؛
- ۵- خلع ید اشخاص خائن و نالایق و سرکوبگر مردم از ژاندارمری و شهربانی و جایگزین کردن اشخاص آزادیخواه و میهن پرست در این دو نهاد و تنظیم اداره این دو نهاد متناسب با خواسته های مردم؛
- ۶- تجدید نظر در قوانین مالیاتی و انجام بازرسی سریع العمل در درآمدها و هزینه های اداره دارایی. تنظیم لایحه بودجه ملی در اسرع وقت و تقدیم آن به مجلس ملی و به طور کلی، تدوین لایحه قانونی سیاست مالی درآمدها و هزینه‌ها و هماهنگ کردن آن بر اساس اولویت توسعه و ترقی مملکت؛
- ۷- تمرکز اداره و فرماندهی فداییانی که در روستاها و شهرها برای پاسداری از خودمختاری ملی، مجلس ملی و دولت ملی پا به عرصه فعالیت گذاشته‌اند و ایجاد ارتش خلق و اندیشیدن تدابیر لازم برای امروزی کردن سازمان و جنگ افزارهای ارتش ملی؛
- ۸- دو مسئله مبرم در زمینه فرهنگ و آموزش رویاروی دولت قرار دارد. نخست رسمیت دادن به آموزش زبان ملی‌مان در تمام مدارس، دوم، مبارزه با بیسوادی و به اجرا در آوردن آموزش اجباری و رایگان برای همه. افزون بر همه این موارد، دولت ملی ما موظف است برای اهمیت دادن به آموزش عالی و فراهم آوردن امکان تأسیس دانشگاه ملی (میلی دارا و لوفونون)، تلاش و سریعا اقدام کند
- ۹- حکومت ملی، در زمینه اقتصاد و بازرگانی، نخست کمبودهای ملی ما را برطرف و کارخانه های موجود را راه اندازی خواهد کرد و سپس، با تاسیس کارخانه‌های جدید، کمبودها و نیازهای مملکت را تامین خواهد نمود و در زمینه بازرگانی، دولت برای تبدیل آذربایجان به یک مرکز تجاری خواهد کوشید و راهکارهای این امر را جست و جو خواهد کرد.
- ۱۰- مرمت راههای موجود و احداث راههای جدید، توسعه وسایل ارتباطی از نوع پست، تلگراف و تلفن و تجهیز آنها با ابزارهای نوین از وظایف اصلی حکومت ملی ما محسوب میشود.
- ۱۱- برای فیصله دادن به اختلافاتی که میان دهقانان و اربابان به وجود آمده، به شرط رضایت طرفین، لوایح قانونی بنیانی تنظیم و به تصویب خواهد رساند.
- ۱۲- تقسیم اراضی خالصه در اسرع وقت و واگذاری آن به دهقانان برای مهار بیکاری دم افزونی که در روستاها و شهرها خودنمایی میکند. همچنین، زمینهای کسانی را که آذربایجان را ترک و در خارج از آذربایجان بر علیه خودمختاری ملی تبلیغ میکنند، ضبط و واگذاری آن به دهقانانی که فاقد زمین هستند.

علاوه بر این، حکومت ملی به سبب اینکه اکثریت مردم آذربایجان را روستاییان تشکیل می‌دهند، باید در کوتاه مدت بانک کشاورزی را تقویت کند، به گونه ای که با اختصاص اعتبار لازم به روستایی به حل مسئله ارضی کمک کند تا بدین طریق اربابان با میل و رغبت زمینهای خود را به قیمت عادلانه به دهقانان واگذار نمایند.

۱۳- حکومت ملی برای مبارزه بی‌امان با بیکاری، استفاده از توسعه صنایع دستی، راهسازی، تأسیس کارخانه‌ها و کارگاهها، گسترش کشاورزی و بازرگانی را ضروری میداند.

۱۴- حکومت ملی باید نارسایی موجود در زندگی کارگران و زحمتکشان را بر طرف سازد و برای عملی کردن این منظور، لایحه قانونی کار را تدوین و تقدیم مجلس نماید. در عین حال به اجباری کردن بیمه کارگران اقدام کند.

۱۵- به امر بهداشت بیشتر توجه کند و در وحله اول، بیماریهای واگیردار و عمومی را ریشه‌کن نماید. بالاخص با ارسال دارو و پزشک به روستاها و مناطق محروم و تامین این وسایل برای طبقات پایین، بهداشت عمومی را تامین کند.

۱۶- قوانین موضوعه مجلس شورای ملی را به گونه‌ای سازگار با زندگی نوین مردم و متناسب با خودمختاری ملی اصلاح و لوایح مردمی‌تری تقدیم مجلس ملی شود.

۱۷- حکومت ملی آذربایجان، مالکیت خصوصی را در سراسر مملکت به رسمیت می‌شناسد و به هر اقدام خصوصی که به رشد اقتصاد مردمی مملکت و، تامین رفاه خلق منجر شود، کمک خواهد کرد.

۱۸- حکومت ملی آذربایجان به آزادی اعتقاد و اندیشه همه آحاد مردم احترام می‌گذارد.

۱۹- حکومت ملی آذربایجان، همه هموطنانی را که در آذربایجان زندگی میکنند، به خصوص کردها، ارمنه، آسوریها و... را در برابر قانون متساوی الحقوق میدانند.

۲۰- حکومت ملی آذربایجان ضمن به رسمیت شناختن حکومت مرکزی ایران، قوانینی را که توسط حکومت مرکزی تصویب شود و مخالف خودمختاری ملی آذربایجان نباشد و بر علیه حقوق ملی مندرج در بیانیه‌ها و تصمیمات مجلس موسسان و مجلس ملی آذربایجان نباشد، به مورد اجرا خواهد گذاشت.

مذاکرات مفصلی در کم و کیف برنامه تقدیمی صورت گرفت و پس از اتمام مباحثات، رای‌گیری به عمل آمد و برنامه تقدیمی دولت ملی به اتفاق آرا به تصویب رسید.

روز بیست و یکم آذر را میتوان یکی از پرتلاشترین روزهای فعالیت فرقه‌مان به حساب آورد. اگر کارهایی را که در همین یک روز انجام گرفته، بتوانیم مشروحا درج کنیم، خود به یک کتاب قطور تاریخ تبدیل میشود. ورود فداییان به شهر تبریز، گشایش مجلس نوین، انتخاب هیئت رئیسه مجلس، تصویب آیین‌نامه مجلس تشکیل دولت ملی و تقدیم برنامه دولت (مندرج در بالا) و آخر سر، گفت و گوی ۸ ساعته با سران نیروهای مسلح برای تسلیم آنها، از جمله کارهایی هستند که به مرحله اجرا در آوردن هر کدام از آن در شرایط عادی، به روزها و

حتی ماهها زمان نیازمند است. به ویژه، در شرایط تاسیس حکومت ملی، مهارکردن اوضاع و حوادثی که میتوانست همزمان با وقوع این تحول عظیم بروز نماید، به طریق اولی قابل ذکر هستند.

در آن روز همه جای شهر تبریز مملو از نیروهای مسلح فدایی شده بود. عناصر ماجراجو در داخل شهر و فریب خوردگانی هم که از اطراف روانه شهر شده بودند، منتظر یک بهانه و یک رخداد نامطلوب بودند تا بریزند و خانه و بازار را غارت کنند. و نتیجه سفارشهای اکید فرقه ما و تدابیر بسیار جدی و هوشمندانه دولت جدیدالتاسیس ما، از این رخداد وحشتناک جلوگیری به عمل آمد.

بالاخره، تبریز نفس راحتی کشید و موفق شد تشکیلاتی را که از خود مردم زاده شده بود، مهربانانه در آغوش بکشد. شایستگی فرقه در پدید آوردن دولت و اقتداری که در برقراری امنیت به نمایش گذاشته بود، با استقبال بی‌بدیل مردم- قاطبه مردم- روبرو شد و اطمینان مردم به آینده بهتر، فزونی گرفت. در روزهای پایانی آذرماه، مردم آذربایجان حقیقتاً روزهای شاد و جشنهای عیدگونه‌ای را سپری میکردند. پایان یافتن موفقیت‌آمیز نهضت، وجد و نشاط به مردم می‌بخشید، رخسار مردم ما که سالیان متمادی را زیر یوغ سپری کرده بودند، در پرتو نور امیدی که از نهضت تابیدن گرفته بود، به خنده باز میشد و قلبهای آنان که در دوران ۲۵ سال استبداد فشرده شده و وجودشان پایمال و به یاس و بیچارگی گرفتار شده بود، نشاط دوباره مییافت و شکوفا میشد.

روز ۲۱ آذر، جایگاه روز ملی و عید ملی را گرفت. همه روستاها و شهرها در بزرگداشت این روز بزرگ و شادمانی این عید صمیمانه شرکت جستند.

حکومت ملی

حکومت ملی که با راهبردهای فرقه ما و تحت رهبری مستقیم رییس فرقه تشکیل یافته بود، از همان روز تشکیل، شروع به فعالیت کرد. با اینکه وزرای تشکیل دهنده هئیت دولت عموماً تازه کار و در کارهای دولتی کم تجربه بودند، با اینحال، در نتیجه صداقت و فداکاری که وجودشان را سرشار کرده بود، بدون توجه به دشواریهایی که پیشرو داشتند و به پشتوانه آگاهیها و اطلاعات وسیع رییس فرقه که نتیجه تجربیات مبارزات سیاسی- اجتماعی متمدن وی بود و به پشتگرایی رهنمودهای وی، همه مسئولیتهایی را که به آنان واگذار شده بود، با لیاقت و صداقت کامل به انجام میرساندند.

از آن جائیکه دولت ملی خود را در برابر فرقه، مجلس ملی و خلق مسئول میدانست، از نخستین گامهای آغاز فعالیت، برنامه تقدیمی خود را سرلوحه کار قرار داد و به اجرای مواد آن همت گماشت. تصفیه نهاد دولتی از عناصر فاسد و زیانکار در وحله اول و سامان دادن به این نهاد، به گونه‌ای که هم خود را در تامین آمال خلق صرف نماید، ضروری به نظر میرسید. این کار سترگ، امری نبود که بتوان آن را در یکی - دو روز انجام داد. بنابراین، اطلاعیه زیرین به عنوان اتمام حجت خطاب به عناصر تشکیل دهنده این نهاد، ضروری تشخیص داده شد.

اطلاعیه حکومت ملی آذربایجان

بدین وسیله، آغاز کار دولت ملی منتخب مجلس ملی آذربایجان را ضمن حفظ استقلال و تمامیت ارضی ایران، به آگاهی همه مردم آذربایجان میرسانیم.

همه ادارات دولتی از زمان انتشار این آگهی- به شرط حفظ حرمت مالکیت خصوصی- در اختیار حکومت جدید قرار می‌گیرد و به همه کارکنان دولت مؤکداً سفارش میشود که وظایف محوله به آنان را با جدیت و صداقت و درستکاری انجام دهند.

همه، تابع اوامر دولت جدید باشند و برای کسانی که مطابق فرامین دولت عمل کنند، شرایط مناسب کار و ترقی فراهم خواهد شد و کسانی که از کار در خور دولت جدید سرباز زنند، با کمال احترام روانه جایی خواهند شد که سزاوار آنجا هستند.

از آن جایی که پیدایش حکومت ملی آذربایجان صرفاً برای تامین سعادت و نیکبختی خلق بوده است، همگان را به فعالیت، درستکاری، تامین آسایش و امنیت و زندگی برادروار با یکدیگر فرا میخواند.

کسانی که امنیت را مختل کنند و به اموال، جان و ناموس مردم دست درازی کنند، همچنین، کسانی که دست خیانت به اموال دولت درازکنند، در ادارات دولتی به سو استفاده مشغول و یا در ادارات دولتی خرابکاری، سهل انگاری و در انجام وظایف محوله کوتاهی کنند و هر نوع خیانتکاری از این دست را مرتکب شوند، علاوه بر آن که دشمن خلق محسوب و منفور ملت و دولت واقع میشوند، توسط مراجع قانونی شدیداً مجازات خواهند شد. انتظار می رود که همگان در راه خدمت به خلق و این این و خاک همت کنند و از هیچ تلاشی در نیل به آینده بهتر کوتاهی نکنند. دولت نیز در ایجاد امکانات چنین امری مجدانه خواهد کوشید.

هیئت وزیران دولت ملی آذربایجان به اطلاع نمایندگان سیاسی دولتهای خارجی در آذربایجان که در حال حاضر به انجام ماموریت مشغول هستند، میرساند که حقوق و حدود اختیارات آنان بر اساس قوانین بین المللی، کما فی السابق با کمال دقت و احترام مراعات خواهد شد. همچنین، دولت ملی آذربایجان در راستای تامین امنیت و آسایش اتباع دول مردمی در آذربایجان، از هیچ کوشش و جدیتی فروگذار نخواهد کرد. اموال منقول و غیر منقول متعلق به دولت و همچنین، از آن جایی که نقود، اجناس و اعتبارات ملی در ید اختیارات دولت ملی قرار گرفته، از همین امروز، کارکنان دولتی که مسئول حفظ و نگهداری آنها هستند، موظفند بر اساس تعهدی که پیشتر سیرده اند، با نهایت دقت از آن ها حراست نمایند. حیف و میل کنندگان این اموال به شدیدترین مجازات ها محکوم خواهند شد.

اینک حکومت ملی آذربایجان موجودیت یافته است. بنا به اراده مردم، دولت ملی داخلی محقق شده است و رسماً به اجرای آمال و تامین آرزوهای مردم مشغول شده است. مردم نیز باید با تمام توان خود از دولت ملی حمایت کنند و برای ادامه فعالیت دولت، شرایط مناسب را فراهم آورند.

چنان که فوقاً ذکر شد، دولت ملی، با تمام توان خود به حفظ امنیت می کوشد، بنابراین هیچ دلیلی برای نگرانی مردم وجود ندارد. هر فردی ضمن ارائه فعالیت های روزمره اش، میتواند به زندگی مطلوب خود ادامه دهد. تعطیلی بازار و مدارس و ایجاد وحشت و اضطراب کاملاً بیمعناست. دولت ملی برنامه های خود را منطبق با نیازهای مردم تنظیم کرده است. بنابراین، به رخ دادهایی که به ناراحتی و نگرانی مردم منجر شود، اجازه وقوع نخواهد داد و به رخ دادهای تصادفی هم در اسرع وقت پایان داده خواهد شد. ماجراجویان و اخلاصگران آسایش مردم توسط مقامات قضایی صلاحیتدار به شدیدترین وجهی مجازات خواهند شد. نباید هیچ رویداد نامطلوبی اتفاق بیفتد. نباید به حریم حقوق احدی تعرض و دست درازی شود. حکومت ملی نظمیه (نیروی انتظامی) را با نیروهای تازه نفس تقویت و اختیارات وسیعی به آن تفویض کرده است. دیگر به هرج و مرج و نا امنی میدان خودنمایی داده نخواهد شد، بالاخص مدارس باید به برنامه های خود ادامه دهند و دانش آموزان باید با تمام توان خود برای برگزاری امتحانات آماده شوند.

کار و فعالیت در شهرستانها و روستاها نیز مطابق روال عادی شروع شده است و حالت عادی اعاده شده است و ماموران دولتی باید بدون دخالت های فدایی ها و همچنین بدون این که به دخالت غیر مسئول امکان داده شود، به انجام وظایف محوله مشغول خواهند شد. فعالیت گروه های فدایی نظاممند و تابع مدیریتی متمرکز خواهد شد و بدین ترتیب از هر سو اتفاقی جلوگیری خواهد شد.

بروید، به فعالیت و کار ادامه دهید، مسئولیتی را که برای تامین سعادت و آینده بهتر ملتمان به عهده گرفته آید با خیال آسوده به انجام رسانید. دولت ملی انجام همین امر را از عموم هموطنان انتظار دارد.

در آن روزها، هرکس درباره آینده خلق آذربایجان، به گونه ای میانپشید، حتی بودندکسانی که با تردید و دو دلی به حکومت ملی که با مساعی رهبران فرقه ما پدید آمده بود، مینگریستند. مقاله زیرین را به عنوان نمونه‌ای از نگرش مردم و برخی روشنفکران که در جرگه عناصر فرقه فعالیت می‌کردند، در این جا می‌آوریم. این مقاله، در شماره ۷۹ نشریه آذربایجان با امضای نام مستعار "نوروز" درج شده بود.

رویاروی با مسولیتی سنگین

تا همین دیروز، کارگزاران دولت مرکزی را مسئول فلاکت ملتمان می‌شناختیم. دیروزگذشت اینک باید به تقبیح فعالیت عناصری که در راس امور بودند، نقطه پایان گذاشت. ستمهای ستمگرانه و کارشکنی‌های آنان کاسه صبر ملت ما را لبریزکرد و در نتیجه آن، گروههای فدایی یا به عرصه وجود نهادند و در اندک زمانی زمام اداره نظم حکومت را در دست گرفتند و تزلزل ناپذیری اراده ملت را به اثبات رساندند. به همین دلیل، با تخطئه و تنقید کارگزاران دیروزی، امور امروز- سرزمینمان به سامان نمیرسد. از همین امروز، ملت ما، هیئت دولت ملی و تلاش‌ورزان فرقه ما که ملت ما را رهبری می‌کنند، مسئول مستقیم سعادت ملت و سوق آن به راه راستین میدانند. چنان که رییس دولت ما، آقای پیشه‌وری گفته، مسولیت سنگینی رو در روی دولت ملی ما قد علم کرده است.

آذربایجان را هنگامی به دست دولت ملی می‌سپارندکه در آن هیچ نشانی از ترقی و رشد به چشم نمیخورد. شهرهایمان خراب، روستاهایمان ویران و قاطبه مردمان از علوم و فنون متجلی در دوران ما بی بهره هستند. در چنین زمانی، زندگی و سرنوشت ملت آذربایجان را به دست دولت ملی می‌سپارند. بنابراین، دولت زیر بار مسولیت سنگینی رفته است. با این حال روشن است که برآورده شدن امیدها و آرزوهای مردم ما به عملکرد دولت جدید بستگی دارد.

کارگزاران نالاین تهران، سالیان دراز همه چیز خلق آذربایجان، مال و ناموس و... این ملت را به یغما و تاراج برده و یک ملت پنج میلیونی را در بی خبری محض نگه داشته اند. آنها قدرت مقابله با استعمار ملت را فراموش کردند، درست آن چنان که ناپلئون احتمال باردیدن باران را در جنگ واترلو از یاد برد، و ناگزیر به شکست امروز تن در دادند.

آذربایجان، درست مانند مجروحی که از چنگ جلادان مستبد و ستمگر رهایی یافته باشد، به طبیبی حاذق و با شفقت نیازمناست. برای التیام زخمهای آن، باید هرچه بیشتر فداکاری کرد. شخصیت های فداکاری که این امر خطیر را به عهده گرفته اند، به تلاش خستگی ناپذیر و شبانه روزی خود ادامه می دهند. ملت آذربایجان، آن مسولیت سنگین را به عهده آقای پیشه‌وری، رییس محترم فرقه دموکرات آذربایجان گذاشته است. تلاش پیگیر، فداکاری و جدیت آقای پیشه‌وری، ما را به انجام این مهم امیدوارکرده و از هم اکنون میتوان آینده سعادت‌مندانهای را برای خلق پیشبینی کرد. آقای پیشه‌وری، بدون توجه به کبر سنشان و ضعف جسمانی در وجودشان، مسولیت سنگین نجات ملت ستمدیده را از سقوط به پرتگاه هراسناک، به دوش گرفته است.

ما، این جانفشانی های عظیم را به آقای پیشه‌وری و به مردمان که چنین فرزندان شایسته ای را تقدیم جامعه کرده، تبریک می‌گوییم و موفقیت های ایشان را آرزومندیم. بعد از این، آقای پیشه‌وری در برابر مجلس ملی آذربایجان، مسؤل هرگونه اشتباهی است که ممکن است

از دولت آذربایجان سر بزند. مجلس، ضمن چشم داشت سعادت ملت آذربایجان از آقای پیشه‌وری، وی را مسئول همه اشتباهات و رخ دادهایی میدانند که ممکن است بر ضد ملت ما صورت گیرد. بدین ترتیب، رئیس دولت با دو مسئولیت بزرگ رویارو است که هر دو نیز حایز اهمیت فوق العاده هستند. نخست، مبارزه خستگی ناپذیر، با خائنان ملی؛ این اخلاک‌گرا را باید در مبارزه‌ای بی‌امان دستگیر و به کیفر داوری ملی سپرد. دوم، قبول مسئولیت بهروزی ملت و سوق آن به راه نیکبختی است. در حال حاضر، این مسئولیت محرز به عهده دولت است. با همه اینها، همت و اراده، از هر مسئولیت بزرگی، بزرگتر است. هر فردی که حب میهن در دل و اراده خلل ناپذیر در ضمیر داشته باشد، قادر به حل همه این مشکلات است. اراده محکم، صداقت و جدیت موجود در هیئت دولت، ما را به پیروزی به همه این دشواری‌های امیدوار کرده است. پس از این، ما خیانتهای خائنان پیشین را به دست فراموشی میسپاریم و فعالیت های دولت کنونی را گام به گام پی می‌گیریم.

«نوروز»

یک سند تاریخی

حکومت ملی که در ۲۱ آذر تشکیل یافت، برای روشن شدن تکلیف نیروهای انتظامی موجود در شهر، اعم از نیروهای شهربانی و ژاندارمری به روش مسالمت آمیز، در ۲۲ آذر ماه به مذاکراتی که از روز تشکیل ملی شروع شده بود، ادامه داد. نخست نیروهای شهربانی و به دنبال آن، نیروهای ژاندارمری، بدون قید و شرطی تسلیم شدند. نیروهای شهربانی، با همکاری نیروهای نوینی که از طرف دولت ملی بر این کارگماشته شده بودند، مامور تامین نظم و امنیت شهر شدند. نیروهای ژاندارمری نیز همگی خلع سلاح شدند و مجبور شدند جایگاههای استقرار خود را به دولت واگذار نمایند.

فرمانده لشکر با استناد به امریه خائنانه‌ای که از تهران دریافت کرده بود، مدت متمادی پایداری می‌کرد و به حل مسالمت آمیز مسئله تن در نمیداد، این، در واقع به معنای امحای خود و اضمحلال تشکیلات نظامی تحت فرماندهی وی بود. چرا که اگر کار به جنگ و تیراندازی منجر می‌شد، همه ۱۲۰۰ نفر نظامی موجود در محل استقرار لشکر (پادگان) به محاصره در می‌آمدند و حتی یک نفر هم از آنان جان سالم به در نمیبرد. در آن هنگام، سررتیب درخشانی که سمت فرماندهی لشکر سوم را داشت، لحظه به لحظه منتظر دریافت پاسخ تهران بود. سرانجام پاسخی که او چشم به راهش بود، ساعت ۸ بعد از ظهر روز پنجشنبه واصل شد. این پاسخ حاکی از این بود که «برای تعیین تکلیف پادگان، با افسران مشورت و با نظرخواهی از آنان، تصمیم بگیرید».

با وصول این پاسخ، سررتیب درخشانی دیگر از زیر بار مسئولیت نظامی سنگینی‌هایی یافت. پس از این، اگر خونی ریخته میشد، وی مستقیماً مسئول این خونریزی شناخته میشد و گناه آن به گردن سررتیب درخشانی بود. رئیس دولت ملی و فرقه که از وصول پاسخ بی‌خبر نمانده بودند، حل سریع و بدون فوت وقت مسئله را قاطعانه خواستار شدند. به راستی اگر حل مسئله به درازا میکشید، میتوا نست حوادث ناگواری اتفاق بیفتد و عناصر خائنی، مانند سرهنگ «ورهرام» که با سرانگشت دشمنان آزادی، مخصوصاً «ارفع» میرقصیدند و در صدد تبدیل آذربایجان به دریای خوت و راه اندازی جنگ داخلی و برادرکشی بودند، امکان نیل به نیات خود را مییافتند. به همین دلیل، آقای پیشه‌وری با همکاری آقای شبستری کوشیدند مسئله را در همان لحظات آغازین حل و فصل نمایند. با این حال، گفت و گو ۴ ساعت تمام به درازا کشید. سررتیب درخشانی جرات نمی‌کرد به تنهایی تصمیم قطعی بگیرد، آخر سر با چند نفر از افسران زیر دست خود به مشورت نشست و مسئله را با آنان در میان گذاشت. سپس آقای پیشه‌وری تعداد کثیری از افسران را فرا خواند و حقایقی از قضایا را برای آنان بازکرد. سرانجام، در ساعت ۸/۳۰ بعد از ظهر، قرارداد زیر در مقر عالی قاپو (آلای قایی) معروف تنظیم و به امضای طرفین رسید.

متن موافقت نامه منعقدہ میان رییس دولت داخلی آذربایجان

و فرمانده پادگان تبریز

چون دولت داخلی آذربایجان از طرف مجلس ملی آذربایجان مامور حفظ امنیت و آرامش و جلوگیری از بروز هرگونه سو تفاهم و به تبع آن وقوع برادرکشی و خون ریزی شده بود، به دفعات با فرمانده لشکر سوم پادگان به گفت و گو نشست و برای ایجاد تفاهم کوشید. پس از چند روز مبادله افکار، سر انجام روز پنجشنبه، ساعت ۸/۳۵ بعد از ظهر، ۲۲ آذر ماه سال ۱۳۲۴، سررتیب درخشانی، فرمانده لشکر سوم، موافقت کرد که اسلحه را زمین بگذارد و برای همکاری با پادگان تبریز، موافقتنامه زیر را در معاهده‌ای با نمایندگان هیئت دولت آذربایجان تنظیم و به ترتیب زیر اعلام نمودند.

۱- از طرف پادگان تبریز، جناب تیمسار سررتیب درخشانی و از جانب هیئت دولت داخلی، آقای سید جعفر پیشه‌وری به عنوان طرفین مذاکره تعیین و شروط مشروحه زیر را امضا کردند.

۲- هیچ یک از افراد مستقر در پادگان تبریز، تا صدور اطلاع ثانوی از پادگان خارج نخواهند شد و دولت داخلی وسایل زندگی آنان را تامین خواهد کرد.

۳- کلیه سلاح ها گرداوری و به انبارها تحویل و توسط افرادی که از طرف دولت داخلی آذربایجان تعیین میشود، نگهداری خواهد شد.

۴- هرکدام از افسران که بخواهند به مسقط الراس خود بازگردند و یا به هر نقطه دلخواه منتقل شوند، در جابجایی مختارند و دولت ملی آماده است تا امکانات و وسایل لازم را در حدود مقدرات برای این جابجاییها فراهم کند.

۵- دولت ملی آذربایجان، افسران و نظامیانی را که آماده همکاری با ارتش ملی آذربایجان باشند، پس از انجام مراسم تحلیف و سوگند به خدمت میپذیرد و وسایل زندگی آنان را فراهم خواهد کرد.

۶- درجه داران (استوارها، گروهبانها و...) میتوانند پس از انجام مراسم سوگند سلاحهای خود را دریافت دارند و به خدمت نظامی خود ادامه دهند.

۷- این موافقت نامه در دو نسخه تنظیم و توسط سررتیب درخشانی فرمانده لشکر ۳ از یک طرف و آقای سید جعفر پیشه‌وری، رئیس دولت داخلی آذربایجان از طرف دیگر، امضا و مبادله شد.

فرمانده لشکر سوم آذربایجان، سررتیب درخشانی - امضا

رئیس هیئت دولت داخلی آذربایجان، سید جعفر پیشه‌وری - امضا

در همان ساعت، سررتیب درخشانی آگهی زیر را که خطاب به نیروهای پادگان تبریز نوشته شده بود، امضا و انتشار آن را از دولت ملی درخواست کرد. آگهی ساعت ۱۰ صبح فردا منتشر شد.

پادگان تبریز، سلاح خود را زمین گذاشت

نظر به تصمیمی که در کمیسیون از افسران پادگان تبریز، به منظور جلوگیری از خونریزی، برادرکشی و اتلاف نفوس ملت و هم چنین به قصد جلوگیری از تاراج شدن اموال تجار و دیگر آحاد مردم، دستور موافق میدهم بر اینکه همه نیروهای مستقر در پادگان تبریز، سلاح های خود را زمین بگذارند و مطابق اعلامیه صادره رفتار نمایند.

فرمانده لشکر ۳ آذربایجان، سرتیب درخشانی- امضا

علی رغم همه این تمهیدات، چندتن از افسران به سرکردگی سرهنگ ورهرام، به منظور ایجاد بی نظمی و اغتشاش، مرتکب خیانت بزرگی شدند و به جای اجرای موافقتنامه، نمایندگان حکومت ملی را سرگرم کرده، دروازه های پادگان را باز کردند و فرمانی مشعر بر این که «سربازان، رهسپار خانه هایتان شوید» صادر نمودند. بدین ترتیب، در ساعت ۱۲ شب، ۱۲۰۰ نفر سرباز و بیشتر از دویست نفر درجه دار، سربازخانه را غارت و در شهر پراکنده شدند. اگر اعضای فرقه و سران گروه های فدایی غفلت می کردند، میتوانست به بروز هرج و مرج عظیمی در شهر بینجامد. خوشبختانه به سبب بیداری فرقه و تسلط کامل حکومت ملی بر اوضاع، از این هرج و مرج جلوگیری به عمل آمده. با اینحال، همه ملزومات موجود در سربازخانه، با این اقدام از بین رفت. این جنایتکاران تنها به یغمای ملزومات اکتفا نکرده بودند، بلکه سلاح های نیمه سنگینی از قبیل مسلسل و لوازم ارتباطی، مانند فرستنده ها و گیرنده ها را شکسته و از بین برده بودند. خبری را که این حادثه را بازگو می کند، به عنوان نمونه ذیلا درج می کنیم.

متواری شدن سربازان لشکر ۳

در ماده دوم موافقتنامه به امضا رسیده میان فرمانده لشکر ۳ آذربایجان و رئیس دولت ملی آذربایجان تصریح شده که: «هیچ کدام از افراد مستقر در سربازخانه، تا صدور اطلاع ثانوی، پادگان را ترک نکنند و...» پس از امضای قرارداد، افسران بلافاصله پادگان را ترک میکنند و سربازان بی سرپرست بلاتکلیف، به فرار از سربازخانه اقدام می کنند. علاوه بر این که این عمل خلاف و توهین به شئونات سربازی است، ممکن است به امنیت عمومی نیز خسارت جبران ناپذیری وارد کند. با توجه به این امر، هیئت دولت ملی آذربایجان برای جلوگیری از عواقب و پی آمدهای این رخ داد، فرمانی صادر کرد مشعر بر این که اقدامات موثر به عمل آید و تدابیری جدی برای برقراری امنیت شهر اندیشیده شود. تصور بر این است که این اقدام نتیجه آخرین جمله ای است که در امریه حکومت مرکزی درج شده است.

تیراندازیهای دیشب

دیشب، در تمام نقاط شهر، امنیت کامل برقرار بود و در نتیجه اقدامات بسیار جدی نیروهای انتظامی، نظم تأمین شده بود.

صدای تیراندازی که از برخی نقاط شهر به گوش میرسید، نتیجه ابراز خوشحالی به مناسبت جشن پایان مقاومت لشکر ۳ بوده است.

ثمرات موفقیت های حکومت ملی

"نوروز" نویسنده مقاله «لحظات فراموش ناشدنی» (مندرج در شماره ۲۳ آذر ماه روزنامه آذربایجان، این بار متأثر از افکار عمومی که در نتیجه اقدامات کارساز حکومت ملی پدیدار شده است، به فاصله دو روز، مقاله زیرین را نوشته و منتشر کرده است که برای نمایش تغییرات پدید آمده در اندیشه‌های عامه و بالاخص روشن فکران، شایان توجه است.

پیروزی تاریخی

جبهه آزادی، چهار روز پیش در اثر حسن سیاست رهبران مدبر، کوشا و فعال فرقه‌مان به پیروزی نایل آمد و حق را به صاحبش برگرداند. افرادی که به جنبش خلق ما و حرکت های آزادی خواهی می‌خندیدند، چهار روز پیش با قدرت شکست ناپذیر فرقه ما مواجه و به این حقیقت مقر شدند که: «خانه ای که با ظلم آباد شود، به دست عدالت بر باد میشود». اگر روسا و عالی مقامان که به جایگاه وزارت و صدارت تکیه زده اند، اندکی عاقل و دوراندیش باشند، باید از این رویداد تاریخی عبرت بگیرند و دیگر به دور ظلم و احجاف نگردند. همه هیاهو و گرد و خاک هایی که علیه فرقه ما بر پا کرده بودند، بی نتیجه ماند. و پست هایی که ما را شارلاتان و اشرار مینامیدند، دیگر نمیتوانند پیش مردم سرشان را بلندکنند.

گروه های فدایی با نظم و ترتیب وارد شهر شدند، پس از انجام وظیفه، بی آنکه فریب فریبکاران را بخورند، با نظم و ترتیب به محل های خودشان بازگشتند. کوچکترین نشانه‌ای از اتهامات غارت خانه‌ها، چپاول بازار و تجاوز به ناموس مردم که به فداییان نسبت میدادند، در هیچ جای شهر به چشم نخورد. اینجاست که ضمن امیدواری به آرمان فداییان و رهبریت مدبرانه فرقه‌مان، هرگز فراموش نمی‌کنیم که ایشان گفته اند: «چپاول کنندگات بازار و متجاوزان به مال و ناموس مردم باید از روی نعش رهبران فرقه دموکرات آذربایجان بگذرند تا بتوانند به نیت شومشان برسند. یعنی، تا زمانی که فرقه دموکرات از قدرت خلق برخوردار است، احدی نمیتواند به جان و مال و ناموس مردم دست درازی کند».

با رهبریهای آقای پیشه‌وری و در سایه مجاهدتها و فرامین پربار وی بود که نهضت آذربایجان با این توانایی و مهارت به ثمر رسید و موجب بهت و حیرت جهانیان شد، چراکه در انجام این مهم، خون از دماغ احدی نریخت.

نامه های سپاسگزاری که در خلال دو روز به دفتر روزنامه رسیده، از مرز ۲۰۰ فقره فراتر رفته است. مردم از مجاهدتها و فعالیت های فداییان فرقه دموکرات آذربایجان برای اعمال قانون، صمیمانه قدردانی می‌کنند. یک فدایی در فصل زمستان که جوراب به پا

نداشته، ۴۵۰ تومان پول را بی آنکه به یک ریال آنهم دست بزند، تمام وکامل برای رساندن به صاحبش، به مافوق خود تحویل داده، نمونه ای است که در بزرگترین انقلابهای دنیا هم نظیر نداشته است. ما، نخست از فداکاریهایی از این نوع در اعضا فرقه دموکرات خود، اطمینان پیدا کردیم و سپس به جنبش اقدام نمودیم. ما با تمام توان خود، تا فدا کردن جانمان برای نجات مردمان، آماده هستیم. بنابراین، سم پاشی‌های آشوب طلبان در عین بی اثر بودن، ما را به پایداری تا رسیدن به مقصدمان تشویق میکند.

قطعه نامه دولت ملی

پس از ۲۱ آذر، فرقه دموکرات هدایت دولت ملی را به عهده می‌گیرد و به این وسیله، به اهداف خود جامه عمل میپوشاند. همه میدانیم که صدها روستایی و شهری در نتیجه ستمگریهای ژاندارمها، روانه زندانها شدند و در آن جا زندگی جانکاه و طاقتفرسایی داشتند. سران فرقه که به حکومت دست یافتند، باید بدون فوت وقت به این همه ستم و جور خاتمه می‌دادند. حتی پیش از آن که فرقه قدرت حکومتی را قبضه کند، در زمان حیات هیئت ملی، انبوهی از زندانیان این چینی، با یاری فرقه رهایی یافتند، با این حال زندانها پر بود از زندانیان بیگناه. دولت ملی، برای پایان دادن به این وضعیت اسفبار، لایحه عفو عمومی را تنظیم کرد، از تصویب گذراند و بلافاصله عملاً به اجرا در آورد. بدین ترتیب، قربانیان ژاندارمهای خیانت پیشه و پلیس خون آشام از زندانها رهایی یافتند و به زندگی نوین قدم گذاشتند.

پیش از درج گزارش آقای پیشه‌وری به مجلس ملی، حاوی کارنامه ۶ ماهه حکومت ملی، سه مصوبه دولت ملی را که در یک روز اعلام شده، اشاره وار و به عنوان نمونه کار، در اینجا می‌آوریم.

۱- دانشگاه دولتی آذربایجان

متن مصوبه دولت ملی آذربایجان درباره تاسیس دانشگاه در تبریز

با توجه به خواسته های ملتمان و قطع نامه کنگره ملی آذربایجان و به منظور نیل به رشد فرهنگ ملی و توسعه اجتماعی، دولت ملی آذربایجان، برای تاسیس دانشگاه دولتی آذربایجان در شهر تبریز، مرکز میهنمان در خلال سال تحصیلی که در پیش رو داریم، مقرر میدارد:

۱- وزارت فرهنگ آذربایجان میزان بودجه لازم برای تاسیس دانشگاه دولتی آذربایجان را برآورد و تقدیم هیئت دولت نماید.

۲- دانشگاه دولتی آذربایجان در حال حاضر شامل سه دانشکده خواهد بود: (۱)- دانشکده پزشکی، (۲)- دانشکده کشاورزی و (۳)- دانشکده علوم تعلیم - تربیتی (پداگوژی) مشتمل بر رشته های تاریخ، زبان، ادبیات، فلسفه، ریاضیات و علوم طبیعی.

۳- وزارت فرهنگ موظف است از هم اکنون در تدارک انتخاب هیئت علمی باشد و امکانات لازم را برای شروع آموزش به زبان آذربایجانی فراهم آورد.

نخست وزیر دولت ملی آذربایجان - پیشه‌وری

۲- در مورد زبان

متن مصوبه دولت ملی آذربایجان در مورد زبان

برای هرچه نزدیکتر کردن خلقمان به نهاد دولتی و درک صحیح نیازهای عامه مردم به طریق مستقیم و هم به منظور پاکسازی راههای حرکت زبان و فرهنگ ملی ما به سوی ترقی و تکامل، دولت ملی آذربایجان در جلسه ۱۶ دی ماه خود مواد زیر را به تصویب رساند.

۱- زبان آذربایجانی از امروز به عنوان زبان رسمی در آذربایجان اعلام میشود. باید بیانیه ها، ابلاغیه ها و آگهیهای دولتی، همچنین فرمانهای خطاب به یگانهای نیروها مسلح و لایحه های قانونی، فقط و فقط به زبان آذربایجانی نوشته شوند.

۲- همه ادارات (اعم از دولتی، ملی، و شرکتهای بازرگانی و صنفی) موظف هستند مکاتبات و مکتوبات خود را به زبان آذربایجانی بنویسند. اسناد و مدارکی که به زبانی غیر از زبان آذربایجانی نوشته شوند، دارای اعتبار رسمی و قانونی نیستند.

۳- جریان محاکمات قضایی باید به زبان آذربایجانی برگزار شود و برای کسانی که زبان آذربایجانی نمیدانند، باید مترجم انتخاب شود.

۴- باید همه تابلوهای سردر ادارات دولتی، مؤسسات دولتی و ملی و مراکز بازرگانی به زبان آذربایجانی نوشته شود.

۵- گرد هم آیی های رسمی، سخنرانیها و مذاکرات باید به زبان آذربایجانی برگزار شود.

۶- کسانی که در ادارات و مؤسسات عمومی و دولتی مشغول به کار هستند و زبان آذربایجانی نمیدانند، موظفند خواندن، نوشتن و سخن گفتن به زبان آذربایجانی را یاد بگیرند.

۷- وزارت آموزش برای آشنا کردن کسانی که در ادارات کار میکنند و زبان آذربایجانی را نمیدانند، کلاسهایی در جنب محل کار آنها در سطح بزرگسالان تاسیس کند. باید روزانه یک ساعت از مدت کار افرادی که در این کلاسها شرکت می کنند، کاسته شود.

۸- اتباع دیگر ملل که در آذربایجان زندگی میکنند، میتوانند به زبان مادری خود مکالمه و مکاتبه کنند، با این حال آنها نیز باید آگهیهای رسمی خود را به دو زبان درکنار زبان مادری، به زبان آذربایجانی- به عنوان زبان رسمی و دولتی، منتشرکنند.

۹- اقلیت های ملی مقیم یا تابع آذربایجان، ضمن تدریس زبان ملی خود در مدارس اختصاصی، موظفند زبان آذربایجانی را هم به عنوان زبان رسمی بیاموزند.

۱۰- حکومت ملی آذربایجان، پیش نویس لایحه قانونی وزارت آموزش و پرورش را در مورد تدریس به زبان آذربایجانی در مدارس تصویب می کند و به تمام آموزگاران و معلمها سفارش میکند که اهتمام برای گذر به زبان ملی را یک وظیفه ملی تلقی کنند.

نخست وزیر دولت ملی آذربایجان- پیشه‌وری

۳- در مورد کودکان یتیم و بی سرپرست

متن مصوبه دولت ملی آذربایجان در مورد کودکان یتیم و بی سرپرست

نظام صدها ساله استبداد و ارتجاع پوسیده، وضعیتی به وجود آورده که در آن آینده ملت ما و بخش قابل توجهی از کودکانی که شالوده نسل آتی ما را تشکیل میدهد، یتیم و بی سرپرست مانده‌اند و به فلاکت و گدایی در کوچه‌ها و خیابانها افتاده‌اند که سنجایای انسانی را تحقیر می‌کند. آنان، گرسنه و عریان و مبتلا به انواع بیماری‌ها، مانند شکوفه‌های خزانزده میریزند و از بین می‌روند.

حکومت ملی آذربایجان به منظور تامین رفاه و آسایش مردم و همچنین تامین بهداشت و سلامت و امکان شکوفایی نسل جوان، از همین ابتدا مصمم است به این وضعیت اسفبار و تلخ‌کامیها خاتمه دهد و کودکان و نوجوانان بی سرپرست را گردآوری کند و به نگهداری و تعلیم آن‌ها همت گمارد. بنابراین، مصوبه زیرین را تصویب و اجرای هرچه سریعتر آنرا ضروری تشخیص می‌دهد.

۱- تشکیل هیئتی از نخبگان وزارت بهداشت و آموزش، از شخصیت‌های ملی و خیرخواه آذربایجان، تحت صدارت افتخاری رئیس مجلس ملی، ضروری است، تا با تدابیر جدی و عملی، تعلیم و تربیت کودکان بی سرپرست را به عهده گیرد.

۲- باید برای نگهداری و پرورش دختران و پسران ۳ تا ۱۴ ساله یتیم و بی سرپرست، دو پرورشگاه دخترانه و دو پرورشگاه پسرانه در تبریز برای آغاز کار دایر شود و مقدمات لازم برای ایجاد چنین مؤسساتی در دیگر شهرها فراهم شود.

۳- وزارت بهداشت باید دو باب «خانه پرورش» برای نگهداری کودکان زیر سه سال و پرورش آنها تاسیس نماید.

توضیح: باید در مدرسه بی سرپرستان و فقرا دستکم ۴۰۰ کودک امکان تحصیل داشته باشند و در پرورشگاه وزارت بهداشت یک صد نفر خردسال برای آغاز کار پذیرفته شوند.

۴- وزارتخانه‌های بهداشت و آموزش موظفند بودجه لازم برای اجرای امر را ظرف ۱۰ روز تنظیم و به هیئت دولت تقدیم کنند.

۵- هیئت متشکله، زیر نظارت افتخاری رئیس مجلس ملی، با نام «انجمن خیریه» موظف است با جمع‌آوری کمک‌های مردمی و اعانات توسط افراد خیر، انساندوست و فرهنگ‌پرور، امکانات پرورش، نگهداری و تحصیل کودکان بی سرپرست، یتیم و فرزند آن‌ها نواده‌های بی‌پسند را فراهم آورند.

۶- «انجمن خیریه» آذربایجان که به عنوان نهاد جنبی وزارت آموزش تاسیس میشود، موظف است شعبات خود را در همه شهرها و قصبات تاسیس کند و با کمک افراد خیر و انسان دوست به فقر و نداری پایان دهد.

۷- انجمن خیریه آذربایجان باید نام اشخاصی را که بیشترین کمک‌های مالی را برای نجات نسل جوان از فقر و فلاکت ارائه میدهند، در روزنامه‌ها درج و ضمن معرفی آنان به عنوان اعانه‌دهندگان بزرگ و ارائه دهندگان دیگر خدمات انسان دوستانه، از طرف ملت از آنان قدردانی کند.

۸- حکومت ملی آذربایجان همه هموطنان را برای مبارزه قاطع با گدایی که مایه ننگ ملت است، فرا میخواند و برای ریشه‌کن کردن سریع آفتی که شرافت و سربلندی آذربایجان را لکه دار میکند، اهتمام ملی میطلبد.

نخست وزیر حکومت ملی آذربایجان- پیشه‌وری

در راستای دفاع از آزادی

سازمان فدائیان

حاکمیت در آذربایجان، در نتیجه سیاستهای داهیانیه فرقه بدون خونریزی- به جز چند مورد برخوردهای محلی- از استیلا ارتجاع خارج و به دست مردم افتاد. این امر به تنهایی، موفقیت بزرگی بود و فرقه ضمن در دست گرفتن قدرت حاکمیت، آنرا در راستای اهداف خود به کار انداخت. اما این به تنهایی کافی نبود. پاسداری از آزادی به دست آمده و استفاده از آن برای نیل به بهروزی خلق ضروری بود. سران فرقه به خوبی میدانستند که ارتجاع خاموش که در نتیجه چشم زهر فدائیان مجبور به سکوت شده، آرام نخواهد نشست و مردم را با سعادت بازیافته‌شان تنها نخواهند گذاشت. افزون بر این، نهضت تنها یک جا به جایی صرف حاکمیت نیست و نمیتواند در حد تبدیل دولت باقی بماند. مردم چشم براه تدابیر اقتصادی بوده و به اقدامات لازم جهت تامین سعادت و بهروزی خود امید داشتند. این نیز به مذاق متمولین، مخصوصا مفتخورانی که تا آنروز در سایه رژیم ارتجاعی با مکیدن خون مردم به ثروت و سامان رسیده بودند، خوش نمی‌آمد.

عاروه بر اینها، با انتقال قدرت حاکمیت به دست مردم، دکان طفیلیهایی که تاکنون با سو استفاده از نام آذربایجان در داخل و خارج بساط موفقیت پهن کرده و استفاده های کلان سیاسی و اقتصادی میبردند برچیده میشود. آنها دیگر نمیتوانند خود را به عنوان نمایندگان خلق آذربایجان به دوایر دولتی و مجلس شورای ملی تحمیل کنند. نهایتا، اربابان گردن کلفتی نظیر ذوالفقاری ها، یمین لشکرها و... که با وحشیانه‌ترین و خشن‌ترین شیوه‌های ملوک الطوایفی رفتار میکردند، در نتیجه پیروزی نهضت، دستشان از اقتدار و استیلا کوتاه شده ساکت خواهند نشست. گذشته از اینها، واپسگرایان تهران و اربابان آنها، از بیم سرایت نهضت آذربایجان به سراسر ایران، دست روی دست نخواهند گذاشت و ارتجاع سیاه موجود در داخل و خارج ایران را بر علیه حکومت آذربایجان تحریک خواهند کرد. حکومت ملی و رهبران فرقه نمیتوانست هیچکدام از اینها را از نظر دور بدارد.

با توجه به این حقایق، سازمان دادن گروههای فدایی و استفاده از توان آنها به مثابه یک نیروی متشکل، از روزهای آغازین نهضت مانند یک ضرورت خودنمایی کرد.

در آغاز جنبش، فداییان داوطلبانه با لباس و تجهیزات شخصی و با هزینه خود سلاح برداشته و پا به میدان مبارزه گذاشتند. اگر آنان در محلهای خود به حالت مسلح باقی میماندند و در مواقع لزوم به کمک فرا خوانده میشدند نیز، مشکلی پیش نمی‌آمد، اما برای پاسداری از پیروزی به دست آمده و حراست مرزهای سرزمین آذربایجان و همچنین برای تحکیم پایه‌های نهضت، سازمان دادن واحدهای متشکل در شهرها ضرورت داشت. بنابراین، حکومت ملی، فداییان را به دو بخش عمده تقسیم کرد و به بخشی از آنها اجازه داد تا در محلهای خود مسلحانه باقی مانده و به کار و زندگی عادی خود مشغول باشند. بخش دوم را به یگانهای منظم تقسیم و برای مقاصد فوق‌الذکر تحت اختیار خود گرفت. اداره همین یک بخش هم در چنان روزهایی که حکومت تهران چیزی برای آذربایجان باقی نگذاشته بود، کار بسیار دشواری بود. رفته- رفته زمستان سرد از راه میرسید و به فدایی بیکفش و لباس و بدون سیورسات، در سنگرهای یخ بسته، امکان مبارزه نمیداد. حکومت ملی با پشتیبانی فرقه دموکرات آذربایجان، مشکل کمبود را نیز برطرف کرد. کارخانه‌هایی را که تا آن روز تعطیل و بسته مانده بود، راه اندازی کرد. کارگران قهرمان آذربایجان با همت بی بدیل خود، لباس و کفش و آذوقه لازم برای فداییان را فراهم آوردند و روانه جبهه‌ها کردند. بدین طریق، فداییانی که وضعیت چریکی و پارتیزانی داشتند، در کمترین زمان ممکن به صورت قوای مسلح منظم درآمدند و به دفاع از آزادی ادامه دادند.

فداییانی که در آغاز نهضت در شهرهای سراب، مراغه، اردبیل، مرند، خوی و تبریز جانفشانی کرده بودند، پس از این، سریعا به صورت منظم سازماندهی شده و به مقابله با نیروهای ارتجاعی دولت که آزادی ما را تهدید می‌کردند، گسیل شدند. با این اقدام، جبهه های

زنجان و سایین قلعه به وجود آمدند. فداییان قهرمان مستقر در این دو جبهه که هنوز فاقد لباس، سلاح و آذوقه مناسب بود، با نیروهای تا دندان مسلح دولت مرکزی آماده شدند. روحیه آنان بسیار بالا و توانا بود. ساعت به ساعت برای فتح تهران و همدان اجازه میخواستند.

اگر در آن روزها وضعیت عمومی و سیاسی اجازه میداد، همین فداییان پابرهنه و نیمه گرسنه به آسانترین وجه میتوانستند تهران را فتح کنند. با ورود فداییان ما به زنجان، مرتجعین تهران شروع کردند به بستن چمدانها و راهی آمریکا شدن. فداییان، در زنجان و سایین قلعه مجبور بودند در دو جبهه بجنگند. ذوالفقاری، زمیندار بزرگ و ارباب قدرتمند و بانفوذ در زنجان، با سلاح هایی که از «ارفع» رئیس ارکان حرب (وزیر جنگ) دریافت کرده بود، جبهه گسترده و خطرناکی علیه ما گشوده بود. «اسلحه دار باشی» و دیگر پارازیت‌هایی که تحت حمایت رژیم رضاخان ثروت انبوهی به هم زده بودند به ذوالفقاری کمک می‌کردند. در سایین قلعه هم «بیمین لشکر» را که ارباب جداندرجد آنجا بود، تجهیز و بر علیه ما خیزانده بودند. افزون بر این ها، اربابان قره داغ که سالیان سال با دست زدن به قاچاق تونی به هم زده بودند، به سرکوب مسلحانه جنبش، برخاسته بودند. حکومت ملی به درستی، در این اوضاع و احوال در برابر این همه دشمنان متخاصم، تنها به سلاحهای فداییان تکیه کرد. گروههای فدایی که احساسات عمیق آزادیخواهی داشتند، بی اعتنا به تمام مشکلاتی که پیش آمد، نیروهای متخاصم را به صورت اعجاب انگیزی منکوب و از میدان بیرون کرد و آزادی ما، این چنین تامین شد.

قهرمانیهایی که فداییان از خود بروز دارند، حس دوستی و احترام مردم را به خود جلب کرد و صدای اسلحه آنان نه تنها امید واپسگرایان داخلی، بلکه امید ارتجاع در سراسر ایران را به یاس تبدیل و آنان را وادار به سکوت میکرد. بیشتر نوشتیم که بنیانگذاران تشکیلات فداییان عموماً از اعضای فرقه دموکرات آذربایجان بودند. مجاهدتها و قهرمانیهایی که این دموکرات ها از خود بروز دادند، واقعا قابل ستایش است. به ویژه اجرای تام و تمام اوامر حکومت ملی و تبعیت بیچون و چرایشان از نظم مورد نظر حاکمیت ملی، چیزی نیست که نتوان یادآوری نکرد. سران تشکیلات فداییان فرزندان خلف خلق آذربایجان به حساب می‌آیند. از هدایایی که به فداییان برای بهبود وضع مادی آنها داده میشد، میتوان میزان محبت و دوستی مردم نسبت به آنان را حدس زد. تعداد کسانی که در امر اهدای هدایا به فداییان شرکت جسته‌اند، از مرز شش هزار نفر فراتر رفته است. از کودک هفت ساله گرفته تا سالمندان هفتاد ساله، اعم از زن و مرد، فداییان را هدیه باران می‌کردند. این هم یکی دیگر از مهمترین فصلهای تاریخ افتخارآمیز آذربایجان است.

ارتش خلق

ما چون در اندیشه جدایی از ایران نبودیم، بنابراین نمیخواستیم ارتش رسمی داشته باشیم و یا وزارت جنگ ایجادکنیم. بهمین دلیل هم وزارتخانه‌ای را که با امور نظامی سر و کار دارد، وزارت جنگ ننامیدیم. ما، وزارت جنگ نداشتیم، چنانکه وزارت امور خارجه نداشتیم. ولی نمیشد برای پاسداری از آزادی و دفاع از رهایی، ارتش ملی تدارک ندید، بنابراین، همزمان با ایجاد حکومت ملی، بحث تشکیل ارتش خلق نیز به میان آمد. نخست فکر میکردیم که ارتش ملی باید داوطلبانه تشکیل یابد، ولی بعد با در نظر گرفتن علاقه جوانان به نظام و ملاحظه اشتیاق مردم به آزادی، تشکیل ارتش را به صورت وظیفه ملی پذیرفتیم.

تشکیل ارتش با دست خالی، شاید آسان به نظر برسد (اما بسیار دشوار است)، با این حال ما به انجام آن موفق شدیم. فرقه، چنان که در هر امری به سرعت عمل معتقد بود، در اینمورد نیز نیز برق‌آسا عمل کرد.

تاریخ پیدایش ارتش پرافتخار ما از ۱۸ بهمن ماه سال ۱۳۲۴ آغاز می‌شود. در این تاریخ، آقای پیشه‌وری در بیانیه خود تحت عنوان «**به همه مردم، به همه مردم، به همه مردم!**»، جوانان ما را برای مشارکت در وظیفه ملی دعوت کرد. قرار حکومت ملی در زمینه تشکیل ارتش ملی در همان روز صادر شد و قانونی که پیشتر توسط حکومت ملی ما به تصویب رسیده بود، بر این اساس به موقع اجرا گذاشته شد. این تصمیم را مجلس ملی در تاریخ سیام آذرماه، یعنی نه روز پس از تشکیل حکومت ملی تعویب کرده بود. علت

تاخیر اجرای مصوبه، ریشه در برخی ملاحظات سیاسی داشت. فرقه دموکرات و حکومت ملی، هیچکدام نمیخواستند با اقدام به تشکیل ارتش ملی، بهانه به دست دشمنان موفقی بدهند. باگذشت زمان و به دلیل گسترده‌تر شدن دامنه مبارزه و افزایش فشار حکومت تهران بر ضد ما، ناگزیر از ایجاد آمادگی در خود برای نبردهای سنگینتر شدیم و بدین دلیل، گام بزرگ تشکیل ارتش ملی در ۱۸ بهمن ماه، سال ۱۳۲۴ برداشته شد. مردم نیز فراخوان به مشارکت در وظیفه ملی را با آغوش باز استقبال کرد.

خبر مینینگ پس از صدور اطلاعیه فراخوان به مشارکت در وظیفه ملی را به عنوان نمونه‌ای از درک و استقبال جوانان ما که در عرصه آموزش فعالیت میکردند، ذیلاً درج میکنیم.

یک روز بی نظیر!

چگونگی استقبال مردم از خدمت ملی نظام

دیروز، فرمان نظام وظیفه ملی که دو روز پیش توسط ارتش خلق آذربایجان منتشر شده بود، به گونه‌ای از طرف مردم تبریز استقبال شد که در تاریخ تبریز به جز در دوران جنبش ستارخان و باقرخان- در هیچ دوره ای نظیر نداشته است. همه توده های خلق قانون و اطلاعیه‌ای را که از طرف حکومت ملی منتشر شده بود، با احساساتی حاکی از صداقت و صمیمیت پذیرا شدند. بدون توجه به نامساعد بودن هوا، بارش برف و بیداد سرما، بنا به فراخوان ارتش خلق، گردهم آیی عظیمی برپا شد، بی آنکه از پیش آمادگی لازم پیشبینی شده باشد.

دانش آموزان همه مدارس با پرچمهای ویژه‌شان، در ساعت ۹ صبح برای استقبال از اطلاعیه حکومت ملی به سوی اداره نظام وظیفه حرکت کردند. آقای کاویان، وزیر نیروهای ارتش خلق، آقای بی‌ریا و کارکنان اداره نظام وظیفه از دانش آموزان در اداره نظام وظیفه استقبال کردند. آقای بی‌ریا، وزیر آموزش در نطق آتشین و هیجان برانگیز خود، ضمن سپاس از ابراز احساسات صمیمانه کارکنان وزارت آموزش، آموزگاران و دانش آموزان، از داوطلبان برای ثبت نام از روز یکشنبه در اداره نظام وظیفه، دعوت به عمل آورد. پس از سخنرانی آقای بی‌ریا، دانش آموزان با نظم و ترتیب کامل به مدارس خود بازگشتند. در همین لحظات، خبرگردهم آیی عظیمی که توسط کارگران، کشاورزان و دیگر طبقات مردم برگزار شده بود، رسید. این گردهم آیی در محوطه میدان بزرگ مقابل دانشسرای پسران جریان داشت. دهها هزار نفر تظاهر کننده میدان را انباشته بودند. بر روی پارچه‌های سفید عبارات زیرین با رنگهای سرخ و سیاه نوشته شده بود.

«برای حفاظت از حکومت ملی آذربایجان، همگان پیش به سوی ارتش ملی!»

«هر لحظه برای دفاع از میهنمان آماده‌ایم!»

«زنده باد ارتش خلقی آذربایجان!»

«زنده باد دولت ملی ما و ارتش ملی آن!»

«جوانان آذربایجان برداشتن اسلحه را افتخار می دانند!»

شعارهای نوشته شده بر پارچه‌ها در همه جای میدان به چشم میخورد. زنان، مادران قهرمان آذربایجان هم درگردهم آیی شرکت کرده بودند.

آقای میر رحیم ولایی، مسئول کمیته شهر و دبیر مجلس ملی در ساعت یازده آغاز مراسم را اعلام کرد. سپس وزیر فرهنگ ما، آقای بی‌ریا با صدایی گرم و شورانگیز به سخنرانی پرداخت که خلاصه آن را ذیلاً می‌آوریم.

«آذربایجان، سرزمین لهیب ها و آتشفها، بعد از اینکه سالیان سال به زنجیر اسارت محکوم شده ناموس مادران و خواهرامان لگمال شد، زنجیر اسارت را با قیام ۲۱ آذر از هم گسست. در ۲۱ آذر، زنان و دختران آذربایجان هم با جان و دل در قیام شرکت جستند و حکومت ملی را برپا داشتند. همچنانکه مردم در همه جا حکومت ملی برپا داشته اند، باید اقتدار و حاکمیت را هم خلق پاسداری کند و از حکومت ملی خود در برابر دشمنان فاع نماید.

برادران عزیز خلق آذربایجان نیز با فرمان وزارت ارتش خلق، برای حفظ حاکمیت ملی خود، دا و طلبانه وارد ارتش خلق خواهند شد. بگذار به دشمنان خود ثابت کنیم که ما مردم آذربایجان، با سینه های یولادین خود در مرزهای آذربایجان برای دفاع از این و خاک ایستاده ایم. باشدکه همه ملل آزاد از چنین جانفشانی ها و جانبازی های ما آگاه شوند، باشدکه آتش سرکش درون سینه های ما که برای آزادی میتپد، ارتجاع تهران و دشمنان ما را خاکستر کند.

خواهران و برادران عزیز کارکنان وزارت فرهنگ، آموزگاران و دانش آموزان من این جا، مانند یک فرزند غیرتمند آذربایجان، در برابر پرچم ملی مان قسم میخورم که خدمتگزار وطن باشم. در پایان سخنانم، همصدا با شما میگویم:

زنده باد فرقه دموکرات آذربایجان، پشتیبان حاکمیت ملی، و رهبر آن!

زنده باد حاکمیت خلق آذربایجان!

زنده باد مجلس ملی ما، نماینده اراده مردم ما!

زنده باد خلق قهرمان آذربایجان که حافظان وطن خویشند و در تمام طول تاریخ از خود شجاعت، شهامت و شرافت نشان داده اند!

سخنرانی آنتین آقای بی‌ریا، با ابراز احساسات، صدای هورا و کف زندهای مردم، جابه جا قطع میشد. آقای ولایی، معاون دبیر فرقه دموکرات آذربایجان پس از مشایعت سخنران، با ابراز احساسات صمیمانه حضار، اعلام کرد که آقای بادکان سخنرانی خواهند کرد. آقای بادکان در میان هلهله شادی و ابراز احساسات حضار، آغاز سخن کرد:

«کارگران، کشاورزان، آموزگاران و جوانان آذربایجان!

همه به یاد داریم که پیشتر، هنگام احضار به خدمت نظام، ژاندارمها و پاسبانها میریختند و جوانان را خانه به خانه برای انجام خدمت وظیفه جلب میکردند. امروزه، این انبوه توده های مردم که اینجا برای استقبال از دعوت حکومت ملی گرد آمده اند، نشان میدهند که برای دفاع از استقلال و خودمختاری چه علاقه توصیف ناپذیری دارند. به همین جهت من از جانب فرقه دموکرات آذربایجان این ابراز علاقه ملی را به شما تبریک گفته و از شما قدردانی میکنم.

جوانان عزیز! همه ملل آزاد در راه زندگی شرافتمندانه و آزادی افتخارآمیز، فداکاریها کرده و قربانیها داده اند. ما هم اطمینان کامل داریم که جوانان ما شائقانه آماده خدمت در راه وطن خود هستند. در آینده، آنان نیز مانند ملل زنده دیگر با سربلندی و افتخار زندگی خواهند کرد. مجلس ملی ما، حکومت ملی ما و فرقه دموکرات ملی ما در پاسخ این استقبال صمیمانه شما از دعوت آنها قول میدهند که در راه اعتلای این سرزمین به سطح ملل متمدن و معاصر از جان و دل فداکاری خواهند کرد.

پایدار باد میهن آزاد ما! زنده باد حکومت ملی ما!

زنده باد جوانان آذربایجان!».

بعد از پایان سخنان آقای بادکان، آقای دببانیان، از طرف هیئت رئیسه مجلس ملی و از طرف شخص آقای شبستری، رئیس مجلس ملی از ابراز احساسات مردم و استقبالشان سپاسگزاری کردند. سپس آقای کاویان، وزیر ارتش ملی، در میان ابراز احساسات و هلهله شادمان شرکت کنندگان در گردهم آیی، از طرف حکومت ملی و وزارت ارتش ملی از حضور انبوه خلق برای استقبال از تصمیم حکومت ملی تشکر و قدردانی کردند و از آنان دعوت به عمل آوردند تا فردا برای ثبت نام و ورود به صفوف ارتش ملی در اداره نظام وظیفه حضور یابند. گردهم آیی در ساعت دوازده ظهر پایان یافت.

گزارشگر

گزارش زیر را هم، به عنوان نمونه‌ای از ابراز علاقه و احساسات مردم و رهبران فرقه مان که به مناسبت فراخوان وظیفه ملی که در مجلس پذیرایی شرکت جسته بودند و همچنین به دلیل این که شایان توجه است، درج می‌کنیم.

حرف حق ، تنها از دهان توپها بیرون می آید!

خلاصه سخنرانی

آقای پیشه‌وری درباره خدمت نظام ملی در اداره وظیفه ملی

دیروز مجلس جشنی به مناسبت انتشار فراخوان وظیفه ملی، در محل اداره وظیفه ملی، توسط وزارت ارتش ملی ترتیب یافته بود. در این مجلس، رییس مجلس ملی، نخست وزیر حکومت ملی، و نمایندگان طبقات مختلف مردم تبریز شرکت کرده بودند. نماینده مطبوعات یوگسلاوی نیز در این جشن شرکت جسته بود. آقای شبستری، رییس مجلس ملی، ضمن افتتاح جلسه در ساعت ۹ و نیم صبح، آقای پیشه‌وری، نخست وزیر حکومت ملی را به ایراد سخنرانی دعوت کرد. آقای پیشه‌وری نیز در این مجلس سخنرانی کردند که خلاصه آن را ذیلا درج می‌کنیم.

«من فکر می‌کنم این گام بزرگی که حکومت ملی برداشته، برای تامین آزادی و سعادت آینده‌مان ضمانت بزرگی است و خود نتیجه گفت و گوها و جر و بحثهای ممتد و گسترده‌ای است که در زمینه کندوکاو و رمجست های ما در دفاع اصولی از موجودیت خود بدان رسیده است و این نتیجه عبارت است از این که مردم باید خود پاسدار آزادی باشند. مردم اگر نیروی نگهداری از آزادی را نداشته باشد، حتی اگر رایگان به دست آورده باشد، نخواهد توانست آنرا نگاه دارد.»

نهضت ما اینک تاثیر به سزایی در سراسر ایران بر جای گذاشته است، ولی ممکن است این تاثیر زودگذر باشد. ما نمیتوانیم به این تاثیرها دل خوش کنیم. در هر شرایطی، مردم، به تکیه گاه مطمئنی احتیاج دارد. این تکیه گاه مطمئن عبارت است از ارتش ملی! ملت ما آزادی به دست آورده را به هر شکل ممکن، باید توسط ارتش ملی خود که تبلور توان ملی است، نگاه داری کند.

اینک همه دنیا بدانند که آذربایجان آماده است در راه ادامه حیات از سر و جان بگذرد. حکومت واپسگرای تهران که میخواهد مردم ما را در بدبینی، فلاکت و ادبار باز نگاه دارد، اکنون در یافته است که آذربایجان نیروی ملی نیرومندی دارد. او، برای از میان برداشتن این

توان به هر وسیله ای دست می‌یازد. ارتجاع تهران تا امروز- امیدوار بود که میتواند توسط نیروی نظامی این نهضت را سرکوب کند. اکنون با تولد نیروی دفاعی قدرتمند در آذربایجان، از این اقدام مایوس شده، به چاره جوئیهای دیپلوماتیک متوسل میشود و میکوشد که آن نیت خود را از بالا عملی گرداند. در مقابل همه این تمهیدات، ما جواب سادای داریم: ما به ارتش ملی خود تکیه کرده و مسئله را با توان خود حل میکنیم.

ما ناگزیریم که ارتش ملی خود را به وجود بیاوریم. با اتکا به همین ارتش میتوانیم آزادی و امنیت داخلی خود را تامین کنیم. این کار را تا امروز نیروهای فدایی انجام داده‌اند و فداکارانه هم انجام داده‌اند. اما اگر حکومت واپسگرای تهران بخواهد آزادی آذربایجان را خفه کند، مردم آذربایجان حکومت تهران را منکوب خواهد کرد و در تهران حکومتی به وجود خواهد آورد که بصیرت شناسایی آزادی و خودمختاری آذربایجان را داشته باشد (ابراز احساسات شدید).

ما تنها دو راه پیشرو داریم، یا با اداره آزاده امور اقتصادی، فرهنگی و وظایف ملی توسط خود ما موافقت میشود و یا اگر به این امر تمکین نکنند و ما را از آزادی برای تعیین سرنوشت خود باز دارند، مجبوریم تهران را تسخیر و یک حکومت آزاد و دموکرات برپا بداریم و آزادی مردمان را از این طریق فراچنگ آوریم. این برترین وظیفه ما است (ابراز احساسات پرشور). تاکنون در این سرزمین دو بار سابقه نظام وظیفه وجود داشته است. یکی در دوره استبداد رضاخان صورت گرفته بود که با ابراز نفرت مردم روبرو شد و این واکنش باعث شد تا چند نفر از علما و روحانیون ما محکوم به زندان و یا تبعید شوند. چرا که مردم به آن دستگاه اعتمادی نداشتند و در این کار هم حق با مردم بود. یکبار دیگر هم در این اواخر خدمت نظام وظیفه مقرر شد که در این آخری مردم را به زور به خدمت سربازی میبردند. اما اینک همه مردم، حتی پیرمردان، در شهرها و روستاها داوطلبانه آماده خدمت نظام هستند و میخواهند مشتاقانه وارد ارتش شوند. هم اکنون نماینده مطبوعات یوگسلاوی کنار من نشسته است. بنا به اظهار وی، مشابهتهایی میات ملت ما و ملت یوگسلاوی وجود دارد. در یوگسلاوی، در دوران اشغال فاشیسم آلمان، پیرامون مارشال تیتو گرد آمدند و آزادی ملی خود را بازپس گرفتند.

درست است که ما هنوز نتوانسته‌ایم در آن حد قهرمانی از خود نشان دهیم، ولی حقیقت این است که خلق ما، خلقی بزرگ و قهرمان است. این مردم به هیچوجه مشابهتی با مردم تهران، اصفهان و جاهایی مشابه آنها ندارد. این خلق، مانند مردم یوگسلاوی برای کسب آزادی خود به پا خاسته است. او فارس نیست، و با فارسها فرق بارزی دارد. تظاهرات دیروز نشان داد که مردم ما به خود آمده و تعلق ملی خود را شناخته است. معنای آزادی را درک کرده و ارزش و بهای آنرا میداند.

دیروز، من با آقای ایپکچیان صحبت میکردم. ایشان میگفتند: به محض ورود فداییان به زنجان، مرتجعین تهران، تدارک فرار را فراهم کردند. هم اکنون اگر صد نفر از این نیروها در قزوین پیدا شوند، همه آن مرتجعین پا به فرار خواهند گذاشت. من نامه‌های فراوانی از تهران دریافت کرده‌ام. در این نامه‌ها نوشته که به محض حرکت شما به سمت تهران، در داخل این شهر قیام عظیمی برپا خواهد شد. اگر حکومت مرکزی ما را به انجام این کار وا دارد، مطمئنا همه خلقهای ایران از اسارت رهایی خواهند یافت. با این حال، همه باید بدانند که آرزوهای بزرگ را با نیروی نامنظم نمیتوان برآورده کرد. ما باید صاحب توپ، هواپیما و همه انواع سلاحها شویم.

ما، اگر شده، پلاس و زیراندازمان را میفروشیم و توپ، تانک و طیاره میخریم. آزادی ایران به آزادی آذربایجان بستگی دارد. حکومت واپسگرای صدر و حکیمی در تهران که روزی حاضر نبود حتی به هزاران تلگراف مردم، جواب دهد، امروز تحت فشار جنبش، حاضر شده است تا انتخابات انجمنهای ایالتی و ولایتی را در اصفهان و جاهای دیگر برگزار کند. در حالیکه پیشتر وجود قوانینی را مانع اجرای همین قانون انتخابات انجمنهای ایالتی-ولایتی دست آویز قرار می داد. ما برسر دوراهی قرار گرفته‌ایم، یا باید حکومت تهران راه آزادی را برگزیند و مانع در راه آزادی ما ایجاد نکند و یا اگر این راه را نرود، همراه او نخواهیم رفت و در صورت امکان آنرا ساقط میکنیم و به جای آن یک رژیم دموکرات ایجاد خواهیم کرد. (ابراز احساسات).

ممکن است چند روزی دچار مشکلات موقتی و فشار اقتصادی شویم، ولی ملتی که خواهان موفقیت بزرگ است و قصد انجام کارهای بزرگ را دارد، باید در برابر این فشارها پایداری کند. در اثنای جنگ، شاهد پایداری و فداکاری ملت روس و دیگر ملتها بودیم. پایداری آنها سرمشق خوبی برای ما است.

گردهم آبی دیروز و تلگرافها و نامه‌هایی که از دور و نزدیک رسیده، همگی از احساس همبستگی عظیم حکایت میکنند. مردم آذربایجان همیشه در طول تاریخ نسبت به آزادی خود علاقه‌مندی نشان داده است. جنبش صفویه را دو یا سه شیخ برپا کردند، در آن هنگام فرقه دموکراتی هم در کار نبوده است. اینک ما که فرقه نیرومند و سازمانیافته‌ای داریم، میتوانیم ارتش بزرگی به وجود بیاوریم. ملت ما گذشته درخشانی دارد و یکبار دیگر به جهانیان نشان خواهد داد که ملتی است درستکار، صمیمی، فداکار، مقتدر و پادار. این ملت، ملتی است صمیمی و قدران، او تنها نیازمند رهبری بود که امروزه با وجود فرقه دموکرات، این رهبری به وجود آمده است. باید اعتراف کرد که فرقه دموکرات در مدت پنج ماه اخیر، مردمان را در سختیها، تنگناها و راه‌های پر پیچ و خم به خوبی رهبری کرده است و در آینده نیز رهبری خواهد کرد.

حکومت تهران، روزی فرخ را با اختیارات کامل و پول کافی روانه آذربایجان میکرد و روز دیگر، بیات را! بیات در منزل آقای سراج به ما گفت که ما آماده هستیم خودمختاری اعطا کنیم. ما به ایشان گفتیم: شما که امروز وعده میدهید، فردا به آسانی میتوانید زیر قولتان بزنید، اما برای ما ضمانت حقیقی لازم است که این ضمانت عبارتست از ارتش خلق و حقیقت همیشه از دهان توپ بیرون می‌آید. یک ملت به وسیله گلوله و توپ میتواند حقوق خود را مشخص کند، هیچ کس به آه و ناله اعتنا نمیکند. حکومت ما، یک حکومت دموکراتیک است. حکومت همه طبقات ملت است. باشد که روحانیون، روشنفکران و همه طبقات اجتماعی دست به دست هم دهند و از خودمختاری ملی ما پاسداری کنند. بگذار جوانان در ارتش ملی فداکارانه خدمت کنند و سالمندان، لباس و آذوقه آنان را تامین نمایند. بدین طریق میتوانیم از نتایج همکاریهایمان بهره‌مند شویم. همچنانکه در آغاز ایجاد حکومت ملی وعده کرده ایم، از مال، جان و ناموس مردمان دفاع خواهیم کرد. حتی قول دادیم که برای اجرای این وعده، اگر لازم باشد، شب را دم در مغازه‌ها خواهیم خوابید. امروزه دیگر همه میدانند که ما به قولهایی که داده بودیم، مردانه عمل کرده‌ایم. هم اکنون نیز قول میدهیم که از جان، مال و ناموس مردم محافظت خواهیم کرد و همواره بر سر قولمان هستیم.

ما میتوانیم با افتخار تمام ادعا کنیم که همه مردم پشتیبان ما هستند، همه دهقانان و کارگران و طبقات متوسط شهر عموماً و شاید قاطبه طبقات بالا هم پشتیبان ما هستند.

مردم متحد خواهند شد. ما بر این امر اعتقاد کامل داریم. در این سرزمین، قانون باید حاکم باشد و برای حفظ قانون توپ و تفنگ لازم است. به همین دلیل، مشارکت مردم در صفوف ارتش را توصیه میکنیم. ما نمیگوییم که جنگ در پیشرو داریم و یا آماده جنگ میشویم، اما میگوییم که تا آخرین نفر برای نیل به پیروزی تلاش خواهیم کرد. همین الان نیز به نظر من جنگی اتفاق نخواهد افتاد. با اینحال، ما باید آمادگی لازم را داشته باشیم. عقب نشینی وجود ندارد. در صورتی که به آزادی ما دست درازی کنند، همه ما آماده پیکار هستیم. باید چنان آمادگی ای داشته باشیم که احدی جرات تجاوز به حریم آزادی ما را نداشته باشد. از اینرو، از همه مردم تقاضا میکنم تا برای این امر، مانند یک مبلغ انجام وظیفه کنند. مردم را روشن کنند تا آنها ارتش ملی ایجاد کنند. هنگام عبور نظامیان، مردم با شاخه‌های گل از آنان استقبال کنند تا بدین ترتیب جوانانی که در راه میهن آماده جانفشانی هستند، گلباران شوند. تشکیل ارتش نیز باید از طریق قانونی انجام گیرد و همه حائزین سن قانونی، وارد ارتش شوند. بگذار همه لباس نظامی بپوشند. من خودم نیز لباس نظامی خواهم پوشید. باشد که همه جهانیان دریابند که در دنیا ملتی وجود دارد که همه افراد آن، اعم از زن و مرد، پیر و جوان، برای پاسداری از آزادی خود سلاح به دست گرفته است. نباید به هیچوجه فاصله‌ای میان مردم و حکومت ایجاد شود. بگذارید اشتباهات ما را در روزنامه‌ها، تلگرافها و یا تلفنی به ما گوشزد کنند تا برای رفع اشتباه بکوشیم.

مردم باید حکومتی را که از خود آنان است، حفظ کنند. ممکن است ما دچار اشتباه شویم، اما ما آماده‌ایم که در صورت پی بردن به اشتباه، آنرا اصلاح کنیم. ما، به قولهایی که داده ایم، با سربلندی عمل کرده‌ایم. اکنون دشمنان ما، آنهایی که ما را چند نفر ماجراجو مینامند نیز، نمیتوانند ایراد خلف وعده از ما بگیرند. آنان دنبال بهانه‌های کوچکی میگردند. مثلا طرح مسئله زبان را برای ما یک گناه بزرگ میدانند. آقایان بهانه‌جو باید بدانند که آذربایجانی فارس نیست و زبان ملی خود را دارد و با زور هم نمیتوان ملیت او را به فارس تغییر داد.

ما، موفقیت‌های بزرگی به دست آورده‌ایم. مشکلات ما مرتفع خواهد شد. سرزمین ما، از نقطه نظر ثروتهای طبیعی، بسیار غنی است و از نظر جغرافیایی هم در مرکز تلاقی راههای بازرگانی قرار گرفته است. در این سرزمین، تمایزها و تبعیضها برچیده شده و خلقی واحد و متحد به وجود آمده است. باز هم تکرار میکنم، برای حفظ این وحدت و یکپارچگی، نیروی نظامی لازم است. ما، به هر طریق ممکن، حتی اگر شده با فروش وسایل منزلمان، باید اسلحه و تجهیزات فراهم نمائیم و با ایجاد ارتش ملی‌مان آزادی خود را حفظ کنیم و در صورت لزوم به طرف تهران حرکت کرده و کانون واپسگرایان ضد آزادی را بر هم زده و برای کسانی هم که در تهران زندگی میکنند، حکومت دموکراتیک برپا سازیم. (براز احساسات ممتد و شورانگیز).

پس از پایان سخنرانی آقای پیشه‌وری، آقای حاج علی اکبر صدقیانی، یکی از پیشکسوتان و ریش سفیدان بازرگانان آذربایجان، ضمن ابلاغ تبریک و تقدیر، درباره استقبال پرشور مردم از طرح تشکیل ارتش خلق سخن گفت. پس از آقای صدقیانی، نوبت سخن به آقای بادکان، معاون دبیر اول کمیته مرکزی فرقه دموکرات آذربایجان رسید.

«حضار گرامی! پس از بیانات جامع و مبسوط آقای پیشه‌وری سخن قابل توجهی برای گفتن من باقی نمانده، با این حال میخواهم عرض کنم که مولای متقیان، حضرت علی‌بن‌ابی‌طالب علیه‌السلام مفرماید: "الحیات تحت ظلال السیوف!"، یعنی، حیات زیر سایه شمشیرها است. هم چنان که آقای پیشه‌وری فرمودند، در این سرزمین همیشه احضار برای خدمت سربازی با یورش آژانها به خانه‌های مردم و جلب جوانان شروع میشد. اما واپسگرایان دیروز دیدند که بیش از ۱۵ هزار نفر برای ثبت نام داوطلبانه در خدمت نظام حرکت کردند و به اداره نظام وظیفه آمدند. از ما سؤال میکنند که آیا پیرمردان میتوانند داوطلب خدمت نظام شوند؟ من پیشنهاد میکنم همه میتوانند لباس نظام بپوشند و با همان لباس در ادارات سرکار حاضر شوند. با اینحال، من امید و اطمینان دارم که مردم برای حفظ آزادی خود، آماده است نه تنها به خدمت سربازی برود، حتی حاضر است از جان خود نیز بگذرد. مشارکت در خدمت نظام و بسیج عمومی، از طرف بازاریان و اصناف نیز به خوبی استقبال شده است. چنان که آقای پیشه‌وری فرمودند، من اطمینان کامل دارم که این ملت در راستای رسیدن به وحدت کامل در حرکت است. بحران کنونی، زودگذر و مقطعی است و معلول دگرگونیهای ناشی از تغییر نظام اجتماعی- سیاسی میباشد. در چنین مواقعی به سبب بروز اختلال در روابط اقتصادی، بحران زودگذر پدیدار میشود. بنابراین، باید این بحران را از سرگذراند و همکاری کنیم تا تمام طبقات به آسایش مناسب برسند. ما اعتقادی به برتری هیچ طبقه‌ای نداریم.» (براز احساسات).

بعد از آقای بادکان، آقای حاج عظیم خان، برادر ستارخان سردار ملی چنین گفتند: «من با این سن و سال حاضرم تفنگ به دست گیرم و به هر نقطه‌ای که فرمان دهند بروم. ما، تا دم مرگ، به مردم خدمت خواهیم کرد، ما خادمان ملت و برادران روستایی هستیم.» (براز احساسات پرشور).

آقای رفیعی (حاج نظام الدوله)، معاونت مجلس ملی طی سخنان کوتاهی گفت: «من با کمال سربلندی موفق شدم تا وارد فرقه و حکومت ملی شوم. من به درستی راهی که انتخاب کرده‌ام، اطمینان دارم. اینک از طرف خود و طبقه مالکان، این اقدام ملی را به همه تبریک عرض میکنم. من بسیار متأسفم که سن و سالم اجازه مشارکت در این خدمت مقدس را به من نمیدهد، اما نوه‌هایم در این امر شرکت خواهند جست.»

آقای قلی خان بورجالو، نماینده عشایر قاراپاپاق، پس از پایان سخنان آقای بادکان، آمادگی ایلات خود را برای شرکت در دفاع از آزادی آذربایجان به اطلاع رساند.

در اینهنگام، ازکسانیکه برای ورود به ارتش ملی حاضر شده بودند، ثبت نام آغاز شد. آقای بی‌ریا، وزیر فرهنگ برای داوطلبانی که در صفوف مرتب در محوطه به نوبت ثبت نام میکردند، سخنرانی مهیجی انجام دادند. اجلاس در ساعت ۱۱ به پایان رسید.

از همین امروز، از یکطرف جوانان دسته-دسته برای ورود به خدمت وظیفه ملی ثبت نام میکنند و از طرف دیگر، افسرانی مامور سازماندهی آنان هستند. ثبت نام کنندگان را افسران تحویل میگیرند، به یگانها تقسیم میکنند و مطابق طرح تهیه شده، ارتش ملی را شکل میدهند.

به جاست در این جا یادآوری کنیم که مسئله افسران در سازماندهی و تشکیل ارتش ملی، یک مسئله مبرم بود. افسران لشکر سوم غالباً در نتیجه سیاستهای خائنانه ارفع و از ترس از دست دادن درجه و موقعیت خود، پادگانها را ترک و فراری شده بودند. تعداد افسرانی که هنوز در پادگان مانده بودند، آن قدر اندک بودند که تشکیل ارتش ملی با این تعداد افسر، ممکن نبود.

در اینهنگام، افسرانی که در نتیجه فساد گسترده در ارتش ایران و عملکردهای خائنانه ارفع، مجبور به فرار شده بودند، با اطلاع از استحکام نهضت و پیشرفتهای فعالیت آن، گروه-گروه به ما ملحق میشدند. از همین افسران در همان آغاز تشکل سازمان فدایی، به خوبی بهره‌مند شده بودیم. افسرانی که برای ملحق شدن به نهضت باز میگشتند، در زمره فعالترین، آگاهترین، فداکارترین افسران ارتش ایران بودند، دارای تحصیلات عالی و از جوانان صمیمی به شمار میرفتند. به ویژه که همه اینها دارای تفکرات سیاسی و منش آزادی خواهی بودند. بهمین دلیل، در سازماندهی ارتش-ملی ما از جان و دل کوشیدند، با اینحال، کمبود افسران به طور چشمگیری احساس میشد. برای مرتفع ساختن این نیاز، آموزشگاههای نظامی در کمترین زمان تاسیس و به آموزش جوانان تحصیلکرده‌ای که شایستگی‌هایی در سازمان فداییان نشان داده بودند، اقدام کردیم و با اعطای درجه افسری به درجه دارانی که سوابق طولانی در ارتش داشتند، به ساده‌ترین وجه ممکن کمبود افسران را تامین کردیم.

لباس و ملزومات قشون ملی، با جدیت حکومت در راه اندازی کارگاهها و کارخانه‌ها، سریعاً تهیه شد. این کارها چنان سریع انجام گرفت که خود افسرانی هم که با تدارکات در ارتش سر و کار داشتند، تعجب و متحیر مانده بودند. چرا که فرزندان دهقانانی که همین دیروز چارق به پا از روستا آمده بودند، امروز در لباس نظامی، دوره آموزش را گذرانده و مانند یک نظامی کارآموده، مراحل رسمی گذر از آزمونها را پشت سر میگذاشتند و برای شرکت در ارتش ملی استعدادهای شایسته‌ای نشان میدادند.

در زمینه فرهنگ و آموزش

فرقه دموکرات آذربایجان، در زمینه فرهنگ و آموزش نیز گامهای موفقیت آمیزی برداشت. حکومت ملی ما از همان آغاز پیدایش خود، موارد مطروحه در بیانیه ۱۲ شهریور در مورد زبان و آموزش را با تلاش فراوان به اجرا گذاشت. زبان ملی ما در تمام دوایر دولتی و مدارس و آموزشگاه ها به عنوان تنها زبان رسمی شناخته شد. مردم که با دلهره چشم انتظار چنین فرصتی بودند، فرمان دولت ملی را از جان و دل پذیرفتند.

روزنامه آذربایجان به عنوان ارگان مبارزات خلق ما، در زمینه زبان و آموزش هم شایستگیهای برجسته‌ای از خود نشان داد. صفحات آن، میدان پهناور قلم برای نویسندگان و شاعران ما بود. نویسندگان و شاعران جدیدی پا به این میدان گذاشته و امکان بروز استعداد و هنرنمایی یافتند. به خصوص باید یادآور شد که نهضت ملی باعث اعتلای دم افزون روحیه عموم خلق، منشا الهام نویسندگان و شاعران شده بود و آنان را به خلاقیت و آفرینش وامیداشت. به جرات میتوان گفت که سروده‌های شاعران ما در خلال یکسال- از شهریور گذشته تا شهریور امسال- به مراتب بیشتر از اشعار سروده شده در مدت ۵۰ سال گذشته است. نظر تنها به فراوانی حجم نوشته‌ها و سروده‌ها نیست، بلکه، ارزش شعر را باید از روح سازندگی آن جستجو کرد که از این نظر، ادبیات و هنر یکساله اخیر بسیار غنی و پر بار است. باز میتوان گفت که علی فطرت، اعتماد، محزون، ساهر و... از شاعران با سابقه ما، احترام و اشتیاقی که از رهگذر سرودن شعر در تمام مدت فعالیت قلمی به دست آورده بودند، هم سنگ با شهرت و احترام یکساله گذشته نبوده است. شاعران جوان ما نیز اشتیاق و خلاقیت خود را مدیون الهامهای نهضت ملی‌مان هستند. هنرمندانی مانند: آذر اوغلو، علی توده، مدینه گولگون، مظفر درفشی و نظایر آن ها را تنها میتوان شاعران نهضت نامید. تمام سروده‌های قبل از جنبش آذربایجان این شعرا، با سروده‌های آنان در یکسال عمر نهضت، قابل مقایسه نیست.

افزون بر همه اینها، ما روزنامه‌ای داریم که به زبان ملی خودمان منتشر میگردد. هم اکنون ۸ روزنامه به زبان ملی‌مان چاپ میشود که ضمناً برنامه نشر مجلات ماهانه هم تدوین شده است و امیدواریم که نشر آنها در آینده نزدیک چشم روشنی جدیدی برای ما باشد. اگرچه در زمینه فعالیتهای ادبی ضعفهایی به چشم میخورد، اما چندان چشمگیر نیست. در خلال این یکسال، ۲۵۵ قطعه شعر در روزنامه آذربایجان چاپ شده است که اینکار، بیسابقه‌ای در آذربایجان است.

اگر به مطبوعات سیاسی بنگریم، میتوان گفت در این زمینه هم گامهای بلندی برداشته‌ایم. مقاله‌هایی که آقای پیشه‌وری در زمینه‌های سیاسی و مسایل عمومی حیات امروزی ما نوشته‌اند، تاثیری به سزا داشته‌است. آقای پیشه‌وری، همچنانکه در نوشتارهای فارسی سبک ویژه‌ای دارند، در آثار نوشته شده به زبان آذربایجانی هم سبک مخصوص به خود را دارند. نگارشهای آقای پیشه‌وری در عین سادگی و روانی، به سبب دربرداشتن مثلها، کنایات، پاسخهای منطقی و استدلال محکم، خواننده را به تفکر واداشته و اقتناع میکند، و تاثیر عمیقی که نوشتار در درک و روح خواننده بر جای میگذارد، پس از اتمام نوشته، اگر خواننده به درجات مختلف همراهی با نویسنده و شیوه حل مسایل هم نباشد، نمیتواند از دریافتهای خود ناخشنود باشد. این مثنی به خوبی توا نسته سرمشقی برای اهل قلم جوان ما باشد و سادگی و روانی در نوشتارهای جدید را به ارمان آورده است. در اینجا، نوشته دندانشکنی را که آقای پیشه‌وری در جواب یکی از روزنامه‌های مرکز نگاشته، به عنوان مثالی از سادگی و استحکام استدلال، درج میکنیم.

مرگ آری! پشت کردن به آرمان، هرگز!

آزادخواهان تهران، در مانده از درک حقیقی معنای گامهای بلندی که خلق ما در راه آزادی ملی برداشته است، دو ایراد و به زعم خودشان، دو ایراد بزرگ در کارهای ما جسته‌اند. نخستین آنها، زبان آذربایجانی و دومی ملیت آذربایجانیان میباشد. این ایرادها را، پیشتر از همه، از به اصطلاح آزادخواهان متعصب فارس شنیده‌ایم و برای همه آنها هم جواب ساده‌ای داشته‌ایم: آذربایجانی، فارس نیست و اکثریت آذربایجانیان زبان فارسی را نمیدانند. تحمیل زورگویانه این زبان به آذربایجانیان پیشتر ممکن نبوده و بعدا نیز ممکن نخواهد شد. در همه آذربایجان، نمیتوان خانواده‌ای پیدا کرد که آذربایجانی باشند و به زبان غیر از زبان آذربایجانی سخن بگویند و یا به زبان غیر رغبت نشان دهند. مرحوم حاج امام جمعه خویی پس از ۴۰ سال زندگی در تهران، نتوانسته بود «پی، اوغلان» تکیه کلام خود را به سبب نیافتن معادل مناسب برای آن، ترک کند. این امر، در میان تهرانیان به ضرب المثل تبدیل شده است. تنها در تهران، افزون بر یک صد هزار فرد آذربایجانی مانند حاجی امام جمعه خویی زندگی میکنند و همه آنها در گفتگو با همدیگر زبان آذربایجانی را ترجیح میدهند و از گفت و گو به این زبان به وجد می‌آیند و آن را دوست میدارند. آذربایجانی پس از حتی یک قرن زندگی در خارج، باز از نظر اندیشه، خصوصیات و روحیات شخصی، آذربایجانی است. آذربایجانی در هر جا که باشد، آب و خاک خود و زادگاه پدری و مادری خود را قلبا دوست میدارد و به آذربایجانی بودن خود افتخار میکند.

باید به اصطلاح آزادخواهان فارس که به آذربایجانیان دل میسوزانند، گفت: اگر شما بتوانید به قلبهای کسانی که آنها را از وحشت موهوم ترسانده و به تهران کشانده‌اید، نفوذ کنید، با مشاهده عشق و علاقه بی بدیل آنان به آذربایجان، دچار حیرت و سردرگمی خواهید شد، چرا که شما هرگز به آب و خاک خود علاقه‌ای ندارید. چنانکه آذربایجانی از هیچ نظر شباهتی به شما ندارد، در عشق به میهن و حب مادری نیز شبیه شما نیست. شما نمیتوانید آذربایجانی را بشناسید، چرا که اثری از حس غرور ملی متلاطم در درون وی، در شما وجود ندارد. درست است، آذربایجانی تا آغاز جنبش دموکراتیک و مردمی، کمتر از ملیت آذربایجانی خود سخن گفته است، با اینحال در عمل همیشه خود را ملتی مستقل دانسته، و به فارس‌هایی که بیجهت و بدون علت عزیز کرده‌اند به چشم بیگانه نگاه کرده و زندگی در تحت حاکمیت آنها را عار دانسته است.

پیشنهاد میکنم بروید به جنوب تهران و محله‌های کارگرنشین و اندکی بیشتر مذاقه کنید، با حال و روز فقرا، زحمتکشان و انسانهای واقعا قهرمانیکه برای یک لقمه نان تن به ترک یار و دیار داده و از گوشه و کنار سرزمین آذربایجان به آنجا مهاجرت کرده‌اند، بیشتر آشنا شوید. آنها را با طفلیها و آدمهای سرگردانی که در قهوه‌خانه‌های همان محله دریای منقلهای تریاک قیافه انسانی خود را گم کرده‌اند و یا آنهاییکه با فوکول و کراوات در کرج کنار نهر در اطراف دیگهای سیرابی که تجسم کثافت است چمباتمه زده و عرق زهرمار میکنند، مقایسه کنید. پس از این بررسیها درمییابید که چرا مردم ما خود را از شما نمیدانند، و خود را یک ملت شناخته و محق تعیین سرنوشت خویش میدانند!

روزنامه کیهان، که در تهران منتشر میشود، سرمقاله خود را تحت عنوان «پیام به پیشه‌وری»، به من اختصاص داده و خطاب به من نوشته است. من به دلیل اینکه با خودستایی میانه‌ای ندارم، حتی به سخنان مثبتی که موافق با من نوشته، ارزشی قائل نیستم. بنابراین، نمیخواهم در اینمورد سخنی بگویم. اساسا واپسگرایان فارس، آذربایجانیان را در مقایسه با خود نفهم و خشن میدانند و حتی آنان را با عناوینی که در شان خودشان است، می‌نامند و از اینکار غیر انسانی و زشت خود هم خجالت نمیکشند. هم روزنامه و هم آقایی که مقاله را نوشته، خواسته‌اند «سرم را بشکنند و گردو در دامنم بریزند»، با این خیال خام که از این مسایل سر در نمی‌آورند. ریاکاری و دورویی، همه ارزانی تهرانیها، نیرنگ آنها دیگر نمیتواند ما را خام کند، پیام برای پیشه‌وری هم، دیگرکاری از پیش نمیبرد. جنبش آذربایجان را پیشه‌وری بر پای نداشته، این انعکاس فریادی بوده که از ضمیر، قلب و روح ملت برجهیده است. پیشه‌وری و هم مسلکان وی هم به دلیل این که مردم را دوست میدارند و سعادت و بهروزی آنها از اعماق درون آرزو میکنند، نمیتوانستند از نهضت مردم کنار بکشند و در این جنبش همراه آنان

گام برنارند. پیشه‌وری، تنها یک نویسنده ساده است. ولی او همیشه از مردم الهام می‌گرفته و به دلیل این که خلق برای او سرچشمه لایزال اندیشه بوده، در زمره کسانی که درد آنان، نیازهای آنان و خواسته‌های آنان را می‌شناسند، قرار گرفته و سعادت‌مندی این ملت را هدف غایی خود قرار داده است.

اشتباه آقای نوشاد، نویسنده مقاله روزنامه کیهان در این است که وی دلایل مشارکت آقای پیشه‌وری در مبارزات رهایی ملی آذربایجان را در صدماتی که واپس‌گرایان بر پیشه‌وری وارد کرده‌اند و یا خیانت‌های آنان علیه شخص پیشه‌وری جست‌وجو میکند. این بمعنای تحقیر پیشه‌وری است. پیشه‌وری و خادمان مردم نظیر وی، ملاحظات شخصی خود را در مبارزات سیاسی داخل نمی‌کنند. این عمل، کار اشخاص کوچک و نادان است.

من دیرگاهی است که یازده سال زندان پهلوی و بازیهای کودکانه و توطئه مسخره‌آمیز مرتجعان مجلس در موضوع اعتبارنامه خود را فراموش کرده‌ام. ما، اکنون به کار بزرگ و جدی دست زده‌ایم. دیگر برای یادآوری گذشته وقت نداریم. من، حتی آن دوران سیاه را با اندیشه انتقام فردی و شخصی نزیسته‌ام و اینرا میتوانم با سربلندی به قلم آورم. در این مورد، وجدانم سالم و آسوده است. رنگ و روی خصوصی زدن به مبارزه ملی خلق ما توسط آزادیخواهان ظاهری را، «با آرشین خود گزکردن» می‌گویند. مبارزات ما، شخصی نیست و جنبه فردی ندارد و در صدد تقاص از کسی نیستیم. در کار سیاسی، پرداختن به انتقامکشی جایی ندارد. بحث بر سر خصوصیات و کردارهای شخصی پیشه‌وری نیست. خواندن چنین نوشته‌هایی که نویسندگان تهرانی می‌خواهند بدان وسیله ما را تطمیع کنند، مایه رنجش و ضعف اخلاقی آنان مایه تاسف است.

به عنوان مثال، روزنامه کیهان می‌نویسد: «اگر شما از طرح مسئله زبان و ملیت آذربایجان صرف‌نظر کنید، میتوانید به یک کوچک خان، ستارخان و یا خیابانی تبدیل شوید». من همواره نام بزرگان را با حس احترام یاد کرده‌ام، اما هرگز آرزومند تقلید از آنان نبوده‌ام، چرا که برای آوازه و شهرت شخصی فعالیت نمی‌کنم. من، یک عضو معمولی فرقه دموکرات آذربایجان هستم و آرزوی من این است که نهضت مردم ما به نام فرقه تمام شود و من هم به نام بلند فرقه، افتخار می‌کنم. گذشته از اینها، قدردانی و پاداش تهران به ستارخان، خیابانی، میرزا کوچکخان، محمدتقی خان (پسیان) داد، چیزی نیست که آرزوی من را کرد. اندیشه لنین و مصطفی کمال (آتا تورک) شدن، ابدا نمیتواند در من وجود داشته باشد، چراکه شخصیتهایی مانند لنین، در همه جا زاده نمیشوند و آتاتورک هم در شرایط ویژه زمانی پدید آمده است.

«بیباید، پا از این دایره‌ای که پیرامون خودکشیده‌اید، بیرون بگذارید و خط فاصلی را که میان آذربایجان و دیگر نقاط ایران رسم کرده‌اید، از میان بردارید تا به یک میرزا کوچخان، یا ستارخان، یا خیابانی و یا حتی لنین و آتاتورک تبدیل شوید».

این نوشته یکی از آزادیخواهان تهرانی است. این ثابت میکند که آنان، آدمهای بسیار ناتوان و زبونی هستند که، حتی به توان و اداره خودشان هم اعتماد ندارند. دنبال یک ناجی خارجی می‌گردند و برای یک ملت این بدبختی عظیمی است که بزرگتر از آن وجود ندارد. کسانی که دیروز از رضاشاه انتظار نجات داشتند، امروز از پیشه‌وری درخواست میکنند که خطی را که پیرامون آذربایجان کشیده، پاک کند تا آنان بتوانند آزادی خود را باز یابند. این، درماندگی است. ملت‌های زنده و اندیشمند، از یادآوری چنین درماندگی و عجزی نفرت دارند. پیشه‌وری هم شرم دارد از این که مسخره و آلت دست شود.

درست است که پیشه‌وری یکی از ریش سفیدان فرقه دموکرات آذربایجان شمرده میشود و مجلس ملی آذربایجان هم به او اعتماد کرده و وی را بر صدارت گماشته است، اما این دلیل مطلق العنان بودن وی نیست. او، تنها یک سرباز ساده ملت و فرقه است. پیشه‌وری، مطابق خواست اولی و به فرمان دومی قدم برمیدارد و بس!

ملاحظه میشود که این تهرانیهای بیچاره، هنوز هم از درک قدرت مردم و ملت عاجز هستند. آنان خیال میکنند که شهرت پیشه‌وری و یا اعتمادی که مردم آذربایجان به وی دارند، نتیجه نقشه‌ای است که وی از قبل طرح کرده است و یا پیشگامی پیشه‌وری در جریان این مبارزه‌ها، از نیت رهبرشدن وی سرچشمه میگیرد.

اینجاست که نکاویت و برجستگیهای روحی مردم آذربایجان آشکار میشود. آذربایجانی هرگز به دام کسب آزادی از فرد نمی‌افتد تا خطاب به او بگوید که مرزها را برچین و کمال مصطفی یا ستارخان برای ما باش! اما، تهرانی ازگفتن چنین سخنانی خجالت هم نمیکشد و حتی علاوه برگفتن، مطلب را در روزنامه طراز اول مینویسد و با جرات هم منتشر میکند. اینها نمیخواهند بفهمند که قدرت و نیروی ما، ناشی از خصلت ملی مبارزه ماست. این نتیجه شعارهای ملی ارائه شده توسط فرقه دموکرات است که مردم آذربایجان را متحد کرده و پیوند آنان را با فرقه دموکرات آذربایجان تامین نموده.

ما برای تمامی ایران کم کار نکرده‌ایم، هنوز نامه‌ها و تلگرافهای بیشماری که حزب توده به تهران فرستاده، فراموش نشده است. تهران ناتوانتر از آن است که آزادی اهدا کند. سخن گفتن در این مورد، بیفایده است. تازه، بعد از گرفتن آن نوع آزادی، فکر آنرا کرده‌ایم که، باز زیر اسارت ملی باقی خواهیم ماند. ما نمیتوانیم فاسد و پوچ گردانیدن مغزهای فرزندان هفت ساله‌مان را - که تازه با کم و کیف زبان آشنا میشوند - بوسیله فروکردن زبان بیگانه در آن، آزادی بنامیم. تابع کردن زورمدارانه یک خلق پنج میلیونی به حاکمیت یک خلق بیگانه، آزادی نیست. و در شان انسانیت نیست که ملت مردمی را که قرن‌ها مبارزه کرده‌اند، صرفاً برای ملاحظه ناخشنودی سه نفر، انکارکنیم. هدف کسانی که میخواهند رنگ ملی و خصلت ملی جنبش بزرگی را که شروع کرده‌ایم عوض کنند، خلع سلاح کردن خلق ماست. ماسک آزادیخواهی آنان، دیگر نمیتواند ما را فریب دهد. انسانهای آزادیخواه نمیتوانند خواستار اعمال حاکمیت ملتی بر ملت دیگر باشند، آزادیخواهی حلوا نیست که خیرات کنند. آدمهای آزادیخواه حق حقیقت را نباید انکار کنند. حق و حقیقت اینست که، مردم آذربایجان زبان ملی، آداب و رسوم ملی، اخلاق و منش ملی، استعداد ملی و تاریخ ملی خود را دارد.

آزادیخواهان تهران، با انکار ملیت ما، دارای سرشت خشن و سخیف زورگویی و استبداد شده و ثابت کردند که حتی از مرتجعان شناخته شده هم مرتجعتر شده‌اند. اما خلق آذربایجان، اقتدار خود را در وحدت ملی و آزادی ملی میدانند و بس!

اینک آذربایجان یک سرزمین ملی است و خلق قهرمان آن به تمام جهانیان ثابت کرده است که شایستگی و توانایی اداره امور ملی خود را دارد. تبریز، بدون توجه به خدعه‌ها و سیاستهای خاننانه مرکز، از هر جهت پیشروتر و جلوتر از تهران است.

تدابیری که برای امنیت، آسایش، حل دشواریهای مردم، ارزانی، مبارزه بابیکاری، اصلاحات اقتصادی - سیاسی و فرهنگی اندیشیده‌ایم، مردم را هر روز بیش از پیش به آینده‌شان امیدوارتر میکند، اما در قلمرو حاکمیت تهران، یاس و ناامیدی جانگناه بیداد میکند. یک ملت مایوس، خواهی - نخواهی محکوم بزوال است. اما یک ملت امیدوار با تحمل سختیها به دشواریها غلبه میکند و برای نیل به خواسته‌های خود از هیچ فداکاری و جان فشانی پا پس نمیکشد. اینک ما، روز به روز و ساعت به ساعت به پیش میتازیم اما تهران در سایه سیاه عملکرد و افسوسگرایی و یاهو سرایانی که میخواهند خود را آزادیخواه جابزنند، رو به فلاکت و سیاه‌روزی پیش میرود.

ما سوگند یاد کرده‌ایم که مبارزه را تا آخر ادامه دهیم. بنابراین، مرگ، آری! پشت کردن به آرمان، هرگز!

پیشه‌وری

کتابهای درسی که به زبان ملی منتشر کرده‌ایم و دانشگاه ملی که پی و بنیان آنرا ریخته‌ایم، از جمله کارها در زمینه فرهنگ ملی ماست که باید در صفحات زرین تاریخ فرقه دموکرات آذربایجان ثبت شود. بدین ترتیب میتوانیم افتخار کنیم که مفاد بیانیه ۱۲ شهریور را بهتر از میزان پیش بینی شده، اجرا کرده ایم.

جنبش ما و سیاست جهانی

با گسترده تر شدن دامنه نهضت ما و اهمیت روزافزونی که مییابد، توجه و علاقه سیاستمداران و آزادیخواهان جهان نیز نسبت به آن فزونی میگیرد. اینک کار به جایی رسیده که مسئله آذربایجان شکل بین‌المللی به خودگرفته و در میان موضوعهای روز جهان، جایگاه نخستین را در مطبوعات و رسانه‌ها به خود اختصاص داده است. رادیوهای جهانی به زبانهای مختلف میکوشند تا در طرح نام سرزمین ما و گزارش جریان جنبش ما از یکدیگر پیشی بگیرند.

این زبانزد شدن نام سرزمین ما و جنبش ما، میتواند علل گوناگونی داشته باشد. برخی تلاش میکنند که از این امر علیه اتحاد شوروی بهره برداری کنند، به زعم ما آن سیاستی است خانانانه و ستمگرانه. آنان از جان و دل میکوشند تا بدین طریق از دشمنان داخلی ما حمایت کنند. در حالیکه برای ایران، مسئله جنبش آذربایجان، یک مسئله داخلی است. چون همه مردم ایران به این جنبش امید بسته‌اند، ارتجاع داخلی و جهانی با طرح مسائلی و کشیدن آنها به محافل جهانی، میخوهند جنبش ما را عقیم بگذارند. برخی از دشمنان ما هم با دادن عنوان مسخره تجزیه طلبی به جنبش ملی ما، می خواهند دیگر مردمان ایران را بر علیه ما تحریک کنند. خودمختاری داخلی، کجا می تواند تجزیه طلبی تلقی شود. فرقه دموکرات آذربایجان در بیانیه ۱۲ شهریور خود، با دلایل غیر قابل تردیدی این امر را از یکدیگر تفکیک کرده و از بروز چنین احتمالی جلوگیری کرده است. به زعم ما اداره یک سرزمین به شیوه «فدراتیو» هم به معنای تجزیه کردن مملکت نیست. همچنانکه در بیانیه ۱۲ شهریور هم شرح داده شده، اگر میشد به شیوه «فدراتیو» نام تجزیه گذاشت در این صورت، ایالات متحده امریکا و کشور سوئیس، ممالکی تجزیه شده و مناطقی منتزع از مرکزیت نامیده میشدند. بر خلاف ادعاهای افترا آمیز مخالفان، خودمختاری ملی- محلی و استفاده از زبان ملی و یا اختیارات گسترده‌ای که به انجمنهای ایالتی داده شده، نه تنها به منزله تجزیه یک کشور نیست، بلکه گونه‌ای ساختار دولتی است که حقیقتاً مشارکت عموم مردم در نهاد دولتی- حکومتی را امکانپذیر میسازد و عامل بنیادین و آزموده شده تامین وحدت خلل ناپذیر خلقها در ترکیب یک کشور است. غیر ممکن است که شکلی غیر از اینرا بتوان تصور کرد، اما چه میتوان کرد که کارگزاران دولتهای استعمارگر بزرگ که، در مشرق علائق استعماری دارند، چشم دیدن جنبشهای ملی- دموکراتیک را ندارند. اگر آنان محدود شدن این جنبش به حدود ملی آذربایجان را باور میداشتند، شاید این همه گرد و خاک به پا نمیکردند و غوغا به راه نمی‌انداختند. کاری نمیتوان کرد که آنها هم به روشنی آفتاب میبینند که جنبشهای مردمی در حصار کشورها و حدود سرزمین‌ها محصور نمی‌مانند. بنابراین، با استفاده از وسایل فراوان و امکانات بی حد و حصری که در اختیار دارند، میکوشند تا جنبش ملی ما را که برای ما جنبه مرگ و زندگی دارد، سرکوب کنند و از بین ببرند. این ملاحظات، رفته- رفته از قلمرو مطبوعات و رادیوها بیرون زده، به محافل و جمعهای رسمی بین‌المللی راه یافته است. خانانانی مانند تقی زاده و علا که امتحان کاسه‌لیسی امپریالیستی داده و کیسه‌های خود را از مزدوری انباشته اند، اینک نقابهای خود را کنار زده، خواستار حل مسئله نهضت آذربایجان که یک امر داخلی است، توسط مداخلات کشورهای خارجی شده‌اند. تحقق این امر به مثابه مخدوش شدن استقلال و تمامیت ارضی ایران و سپردن سرنوشت خلقهای ایران به دست اجانب میباشد. با کشیده شدن کار به این مرحله، ضمن اینکه خلق آذربایجان را خشمگین میسازد، چشمان آنها را به روی حقیقتی بازکرد و به آنان فهماند که عناصر طفیلی تشکیل دهنده هیئت حاکمه ایران هنگام احساس تلاشی حاکمیتشان، از محو و قربانی کردن ملت و مملکتشان نیز ابایی ندارند. کارهای تقی زاده و علا در لندن و واشنگتن معنایی جز این ندارد.

خلق آذربایجان از انجام چنین اعمالی تجارب تلخی کسب کرد. مطبوعات و نشریات تهران به استثنای چند روزنامه پیشرو، از نشان دادن قضایای پشت پرده و حقایق به مردم خودداری کردند. آنها را جنبش ملی-دموکراتیک برخاسته از درون سینه‌های خلق ما به وحشت انداخته است. یعنی برخی از مطبوعات واپسگرا، خودفروخته و قلم به مزد تهران هم مانند بیگانه پرستانی چون تقی زاده ها و علاها، رفتن به زیر یوغ اجنبی را به حاکمیت خلقی و آزادی ملت خود ترجیح دادند. فرقه دموکرات آذربایجان به خوبی درک میکرد که در شرایط عدم رهایی سراسر ایران، رهایی آذربایجان قابل تامین نیست. بهمین سبب، فرقه دموکرات آذربایجان روزهای نخستین، جنبش ملی را در چهارچوب ایران برنامه‌ریزی کرده بود و باز به همین دلیل، دعوت آستی ملی هیئت دولت قوام السلطنه را که جایگزین دولت واپسگرای محض شده بود، پذیرفت. اگر این حرکت، اغمازی از طرف توسط مردم به پا خاسته هم تلقی شود، اغمازی بوده است لازم! چرا که اولاً با این اغماض امید بیگانگانی که به از بین رفتن استقلال ایران چشم دوخته بودند، به یاس تبدیل شد و ثانیاً، کسانی را که میخواستند با افتراها جنبش ما را تجزیه و همچنین عناصری راکه مخل و خائن به نهضت آذربایجان بودند، خلع سلاح کرد و پرده تیره‌ای را که مقابل دیدگان مردم کشیده شده بود تا مردم ایران واقعیتها را نبینند، از هم درید و نهضت جنبه یک حرکت دموکراتیک برای سراسر ایران را به خود گرفت.

توافقتنامه ای که با قوام السلطنه منعقد کرده‌ایم، در تاریخ ایران بسیار ارزشمند است. جنبش ملی آذربایجان به وسیله این توافقنامه، نام ضامن آزادی تمامی ایران را به خودگرفت. بهمین وسیله بود که سخنان حلقه به گوشان امیرالیسم که میخواستند از کاه، کوه بسازند، محمل خود را از دست داد و مزدوران مجبور شدند دست از بهانه جویی بردارند.

در دنیا، پدیده‌ای وجود ندارد که دارای دو جنبه نباشد. بنابه همین اصل، جنجالی که واپسگرایان جهان بر ضد ما برپا کرده بودند، جنبه سودمندی هم داشت. با همین جنجالها بود که همه جهان ما را شناخت. جهانیان در نتیجه این هیاهوها دریافتند که ما دارای زبان، آداب و رسوم، فرهنگ و خصائص ملی مخصوص به خود هستیم. نام آذربایجان اعتلا یافت و ما از دشمنی آنها هم به خوبی استفاده کردیم.

کار همواره بدین منوال بوده و هست. ملتی زنده و هوشیار و ملتی که آماده فداکاری است، میتواند از هر رخدادی به خوبی استفاده کند. فارسها مثلی دارند که میگوید: «عدو شود سبب خیر، اگر خدا خواهد!». این گفته کاملاً درست است. در حالیکه دشمنان ما به خصومت خود مشغول بودند، توانستیم از دشمنی آنها نتیجه مفیدی بگیریم. این دست‌آورد را هم نباید ناچیز شمرد. متعصبان فارس همواره میکوشیدند تا چنین الفا کنند که آذربایجان ملیت، زبان و ادبیات و خصائص مخصوص به خود ندارد، نهضت بزرگمان به این سخنان ابلهانه پایان داد. حتی اغلب مطبوعات انگلستان و آمریکا که، بنا به ملاحظات سیاسی نظر مثبتی به آذربایجان و جنبش آن نداشتند، ناگزیر دریافتند که ادعای متعصبان فارس حقیقت ندارد. مردم آذربایجان، زبان مخصوص به خود را دارد و این زبان شاخه‌ای از زبان فارسی نیست و اساساً یک زبان دیگری است. همچنین، طرز تفکر، آداب معاشرت آذربایجانیان به هیچ وجه شباهتی با مال فارسها ندارد. این خلق برای پیشرفت و رسیدن به قافله ملل معاصر دنیا، ناگزیر است که بر اساس زبان خود، فرهنگ خود، آداب و رسوم ملی خود حرکت کند.

حکومت ملی

حکومت ملی که با راهبردهای فرقه ما و تحت رهبری مستقیم رییس فرقه تشکیل یافته بود، از همان روز تشکیل، شروع به فعالیت کرد. با اینکه وزرای تشکیل دهنده هیئت دولت عموماً تازه کار و در کارهای دولتی کم تجربه بودند، با اینحال، در نتیجه صداقت و فداکاری که وجودشان را سرشار کرده بود، بدون توجه به دشواریهایی که پیشرو داشتند و به پشتوانه آگاهیها و اطلاعات وسیع رییس فرقه که نتیجه تجربیات مبارزات سیاسی-اجتماعی ممتد وی بود و به پشتگرمی رهنمودهای وی، همه مسئولیتهایی را که به آنان واگذار شده بود، با لیاقت و صداقت کامل به انجام میرساندند.

از آن جائیکه دولت ملی خود را دربرابر فرقه، مجلس ملی و خلق مسئول میدانست، از نخستین گامهای آغاز فعالیت، برنامه تقدیمی خود را سرلوحه کار قرار داد و به اجرای مواد آن همت گماشت. تصفیه نهاد دولتی از عناصر فاسد و زیانکار در وحله اول و سامان دادن به این نهاد، به گونه‌ای که هم خود را در تامین آمال خلق صرف نماید، ضروری به نظر میرسید. این کار سترگ، امری نبود که بتوان آن را در یکی - دو روز انجام داد. بنابراین، اطلاعیه زیرین به عنوان اتمام حجت خطاب به عناصر تشکیل دهنده این نهاد، ضروری تشخیص داده شد.

اطلاعیه حکومت ملی آذربایجان

بدین وسیله، آغاز کار دولت ملی منتخب مجلس ملی آذربایجان را ضمن حفظ استقلال و تمامیت ارضی ایران، به آگاهی همه مردم آذربایجان میرسانیم.

همه ادارات دولتی از زمان انتشار این آگهی- به شرط حفظ حرمت مالکیت خصوصی- در اختیار حکومت جدید قرار می‌گیرد و به همه کارکنان دولت مؤکداً سفارش میشود که وظایف محوله به آنان را با جدیت و صداقت و درستکاری انجام دهند.

همه، تابع اوامر دولت جدید باشند و برای کسانی که مطابق فرامین دولت عمل کنند، شرایط مناسب کار و ترقی فراهم خواهد شد و کسانی که از کار در خور دولت جدید سرباز زنند، با کمال احترام روانه جایی خواهند شد که سزاوار آنجا هستند.

از آن جایی که پیدایش حکومت ملی آذربایجان صرفاً برای تامین سعادت و نیکبختی خلق بوده است، همگان را به فعالیت، درستکاری، تامین آسایش و امنیت و زندگی برادروار با یکدیگر فرا میخواند.

کسانی که امنیت را مختل کنند و به اموال، جان و ناموس مردم دست درازی کنند، همچنین، کسانی که دست خیانت به اموال دولت درازکنند، در ادارات دولتی به سو استفاده مشغول و یا در ادارات دولتی خرابکاری، سهل انگاری و در انجام وظایف محوله کوتاهی کنند و هر نوع خیانتکاری از این دست را مرتکب شوند، علاوه بر آن که دشمن خلق محسوب و منفور ملت و دولت واقع میشوند، توسط مراجع قانونی شدیداً مجازات خواهند شد. انتظار می‌رود که همگان در راه خدمت به خلق و این این و خاک همت کنند و از هیچ تلاشی در نیل به آینده بهتر کوتاهی نکنند. دولت نیز در ایجاد امکانات چنین امری مجدانه خواهد کوشید.

هیئت وزیران دولت ملی آذربایجان به اطلاع نمایندگان سیاسی دولتهای خارجی در آذربایجان که در حال حاضر به انجام ماموریت مشغول هستند، میرساند که حقوق و حدود اختیارات آنان بر اساس قوانین بین المللی، کما فی السابق با کمال دقت و احترام مراعات خواهد شد. همچنین، دولت ملی آذربایجان در راستای تامین امنیت و آسایش اتباع دول مردمی در آذربایجان، از هیچ کوشش و جدیتی فروگذار نخواهد کرد. اموال منقول و غیر منقول متعلق به دولت و همچنین، از آن جایی که نقود، اجناس و اعتبارات ملی در ید اختیارات دولت ملی قرار گرفته، از همین امروز، کارکنان دولتی که مسئول حفظ و نگهداری آنها هستند، موظفند بر اساس تعهدی که پیشتر سیرده اند، با نهایت دقت از آن ها حراست نمایند. حیف و میل کنندگان این اموال به شدیدترین مجازات ها محکوم خواهند شد.

اینک حکومت ملی آذربایجان موجودیت یافته است. بنا به اراده مردم، دولت ملی داخلی محقق شده است و رسماً به اجرای آمال و تامین آرزوهای مردم مشغول شده است. مردم نیز باید با تمام توان خود از دولت ملی حمایت کنند و برای ادامه فعالیت دولت، شرایط مناسب را فراهم آورند.

چنان که فوقاً ذکر شد، دولت ملی، با تمام توان خود به حفظ امنیت می‌کوشد، بنابراین هیچ دلیلی برای نگرانی مردم وجود ندارد. هر فردی ضمن ارائه فعالیت های روزمره‌اش، میتواند به زندگی مطلوب خود ادامه دهد. تعطیلی بازار و مدارس و ایجاد وحشت و اضطراب کاملاً بیمعناست. دولت ملی برنامه‌های خود را منطبق با نیازهای مردم تنظیم کرده است. بنابراین، به رخ دادهایی که به ناراحتی و نگرانی مردم منجر شود، اجازه وقوع

نخواهد داد و به رخ دادهای تصادفی هم در اسرع وقت پایان داده خواهد شد. ماجراجویان و اخلاک‌گران آسایش مردم توسط مقامات قضایی صلاحیتدار به شدیدترین وجهی مجازات خواهند شد. نباید هیچ رویداد نامطلوبی اتفاق بیفتد. نباید به حریم حقوق احدی تعرض و دست درازی شود. حکومت ملی نظمیه (نیروی انتظامی) را با نیروهای تازه نفس تقویت و اختیارات وسیعی به آن تفویض کرده است. دیگر به هرج و مرج و نا امنی میدان خودنمایی داده نخواهد شد، بالاخص مدارس باید به برنامه‌های خود ادامه دهند و دانش‌آموزان باید با تمام توان خود برای برگزاری امتحانات آماده شوند.

کار و فعالیت در شهرستانها و روستاها نیز مطابق روال عادی شروع شده است و حالت عادی اعاده شده است و ماموران دولتی باید بدون دخالت‌های فدایی‌ها و همچنین بدون این که به دخالت غیر مسئول امکان داده شود، به انجام وظایف محوله مشغول خواهند شد. فعالیت گروههای فدایی نظاممند و تابع مدیریتی متمرکز خواهد شد و بدین ترتیب از هر سو اتفاقی جلوگیری خواهد شد.

بروید، به فعالیت و کار ادامه دهید، مسئولیتی را که برای تأمین سعادت و آینده بهتر ملتمان به عهده گرفته آید با خیال آسوده به انجام رسانید. دولت ملی انجام همین امر را از عموم هموطنان انتظار دارد.

در آن روزها، هرکس درباره آینده خلق آذربایجان، به گونه ای میان‌بیشید، حتی بودند کسانی که با تردید و دو دلی به حکومت ملی که با مساعی رهبران فرقه ما پدید آمده بود، مینگریستند. مقاله زیرین را به عنوان نمونه‌ای از نگرش مردم و برخی روشنفکران که در جرگه عناصر فرقه فعالیت می‌کردند، در این جا می‌آوریم. این مقاله، در شماره ۷۹ نشریه آذربایجان با امضای نام مستعار "نوروز" درج شده بود.

رویاروی با مسولیتی سنگین

تا همین دیروز، کارگزاران دولت مرکزی را مسئول فلاکت ملتمان می شناختیم. دیروزگذشت اینک باید به تقبیح فعالیت عناصری که در راس امور بودند، نقطه پایان گذاشت. ستمهای ستمگرانه و کارشکنی‌های آنان کاسه صبر ملت ما را لبریزکرد و در نتیجه آن، گروههای فدایی یا به عرصه وجود نهادند و در اندک زمانی زمام اداره نظم حکومت را در دست گرفتند و تزلزل ناپذیری اراده ملت را به اثبات رساندند. به همین دلیل، با تخطئه و تنقید کارگزاران دیروزی، امور امروز سرزمینمان به سامان نمیرسد. از همین امروز، ملت ما، هیئت دولت ملی و تلاش‌ورزان فرقه ما که ملت ما را رهبری می‌کنند، مسئول مستقیم سعادت ملت و سوق آن به راه راستین میدانند. چنان که رییس دولت ما، آقای پیشه‌وری گفته، مسولیت سنگینی رو در روی دولت ملی ما قد علم کرده است.

آذربایجان را هنگامی به دست دولت ملی می سپارند که در آن هیچ نشانی از ترقی و رشد به چشم نمیکورد. شهرهایمان خراب، روستاهایمان ویران و قاطبه مردمان از علوم و فنون متجلی در دوران ما بی بهره هستند. در چنین زمانی، زندگی و سرنوشت ملت آذربایجان را به دست دولت ملی می سپارند. بنابراین، دولت زیر بار مسولیت سنگینی رفته است. با این حال روشن است که برآورده شدن امیدها و آرزوهای مردم ما به عملکرد دولت جدید بستگی دارد.

کارگزاران نالاین تهران، سالیان دراز همه چیز خلق آذربایجان، مال و ناموس و... این ملت را به یغما و تاراج برده و یک ملت پنج میلیونی را در بی خبری محض نگه داشته اند. آنها قدرت مقابله با استعمار ملت را فراموش کردند، درست آن چنان که ناپلئون احتمال باردیدن باران را در جنگ واترلو از یاد برد، و ناگزیر به شکست امروز تن در دادند.

آذربایجان، درست مانند مجروحی که از چنگ جلادان مستبد و ستمگر رهایی یافته باشد، به طیبی حاذق و با شفقت نیازمنداست. برای التیام زخمهای آن، باید هرچه بیشتر فداکاری کرد. شخصیت‌های فداکاری که این امر خطیر را به عهده گرفته اند، به تلاش خستگی ناپذیر و شبانه روزی خود ادامه می دهند. ملت آذربایجان، آن مسولیت سنگین را به عهده آقای پیشه‌وری، رییس محترم فرقه دموکرات آذربایجان گذاشته است. تلاش پیگیر، فداکاری و جدیت آقای پیشه‌وری، ما را به انجام این مهم امیدوار کرده و از هم اکنون میتوان آینده سعادت‌مندانهای را برای خلق پیشبینی کرد. آقای پیشه‌وری، بدون توجه به کبر سنشان و ضعف جسمانی در وجودشان، مسولیت سنگین نجات ملت ستمدیده را از سقوط به پرتگاه هراسناک، به دوش گرفته است.

ما، این جانفشانی‌های عظیم را به آقای پیشه‌وری و به مردمان که چنین فرزندان شایسته ای را تقدیم جامعه کرده، تبریک می‌گوییم و موفقیت‌های ایشان را آرزومندیم. بعد از این، آقای پیشه‌وری در برابر مجلس ملی آذربایجان، مسئول هرگونه اشتباهی است که ممکن است از دولت آذربایجان سر بزند. مجلس،

ضمن چشم داشت سعادت ملت آذربایجان از آقای پیشه‌وری، وی را مسئول همه اشتباهات و رخ دادهایی میداند که ممکن است بر ضد ملت ما صورت گیرد. بدین ترتیب، رئیس دولت با دو مسئولیت بزرگ رویارو است که هر دو نیز حایز اهمیت فوق العاده هستند. نخست، مبارزه خستگی ناپذیر، با خائنان ملی؛ این اخلاط‌گران را باید در مبارزه‌ای بی‌امان دستگیر و به کیفر داوری ملی سپرد. دوم، قبول مسئولیت به‌روزی ملت و سوق آن به راه نیکبختی است. در حال حاضر، این مسئولیت محرز به عهده دولت است. با همه اینها، همت و اراده، از هر مسئولیت بزرگی، بزرگتر است. هر فردی که حب میهن در دل و اراده خلل ناپذیر در ضمیر داشته باشد، قادر به حل همه این مشکلات است. اراده محکم، صداقت و جدیت موجود در هیئت دولت، ما را به پیروزی به همه این دشواری‌های امیدوار کرده است. پس از این، ما خیانت‌های خائنان پیشین را به دست فراموشی میسپاریم و فعالیت‌های دولت کنونی را گام به گام پی می‌گیریم.

«نوروز»

یک سند تاریخی

حکومت ملی که در ۲۱ آذر تشکیل یافت، برای روشن شدن تکلیف نیروهای نظامی موجود در شهر، اعم از نیروهای شهرداری و ژاندارمری به روش مسالمت آمیز، در ۲۲ آذر ماه به مذاکراتی که از روز تشکیل ملی شروع شده بود، ادامه داد. نخست نیروهای شهرداری و به دنبال آن، نیروهای ژاندارمری، بدون قید و شرطی تسلیم شدند. نیروهای شهرداری، با همکاری نیروهای نوینی که از طرف دولت ملی بر این کارگماشته شده بودند، مأمور تأمین نظم و امنیت شهر شدند. نیروهای ژاندارمری نیز همگی خلع سلاح شدند و مجبور شدند جایگاه‌های استقرار خود را به دولت واگذار نمایند.

فرمانده لشکر با استناد به امریه خائنان‌های که از تهران دریافت کرده بود، مدت متمادی پایداری می‌کرد و به حل مسالمت آمیز مسئله تن در نمیداد، این، در واقع به معنای امحای خود و اضمحلال تشکیلات نظامی تحت فرماندهی وی بود. چرا که اگر کار به جنگ و تیراندازی منجر می‌شد، همه ۱۲۰۰ نفر نظامی موجود در محل استقرار لشکر (پادگان) به محاصره در می‌آمدند و حتی یک نفر هم از آنان جان سالم به در نمیبرد. در آن هنگام، سرتیب درخشانی که سمت فرماندهی لشکر سوم را داشت، لحظه به لحظه منتظر دریافت پاسخ تهران بود. سرانجام پاسخی که او چشم به راهش بود، ساعت ۸ بعد از ظهر روز پنجشنبه واصل شد. این پاسخ حاکی از این بود که «برای تعیین تکلیف پادگان، با افسران مشورت و با نظرخواهی از آنان، تصمیم بگیرید».

با وصول این پاسخ، سرتیب درخشانی دیگر از زیر بار مسئولیت نظامی سنگینی‌های یافت. پس از این، اگر خونی ریخته میشد، وی مستقیماً مسئول این خونریزی شناخته میشد و گناه آن به گردن سرتیب درخشانی بود. رئیس دولت ملی و فرقه که از وصول پاسخ بی‌خبر نمانده بودند، حل سریع و بدون فوت وقت مسئله را قاطعانه خواستار شدند. به راستی اگر حل مسئله به درازا میکشید، میتوانست حوادث ناگواری اتفاق بیفتد و عناصر خائنی، مانند سرهنگ «ورهرام» که با سرانگشت دشمنان آزادی، مخصوصاً «ارفع» میرقصیدند و در صدد تبدیل آذربایجان به دریای خوت و راه اندازی جنگ داخلی و برادرکشی بودند، امکان نیل به نیت خود را مییافتند. به همین دلیل، آقای پیشه‌وری با همکاری آقای شبستری کوشیدند مسئله را در همان لحظات آغازین حل و فصل نمایند. با این حال، گفت و گو ۴ ساعت تمام به درازا کشید. سرتیب درخشانی جرات نمیکرد به تنهایی تصمیم قطعی بگیرد، آخر سر با چند نفر از افسران زیر دست خود به مشورت نشست و مسئله را با آنان در میان گذاشت. سپس آقای پیشه‌وری تعداد کثیری از افسران را فرا خواند و حقایقی از قضایا را برای آنان بازکرد. سرانجام، در ساعت ۸/۳۰ بعد از ظهر، قرارداد زیر در مقرر عالی قاپو (آلا قاپی) معروف تنظیم و به امضای طرفین رسید.

متن موافقت نامه منعقد شده میان رییس دولت داخلی آذربایجان و فرمانده پادگان تبریز

چون دولت داخلی آذربایجان از طرف مجلس ملی آذربایجان مأمور حفظ امنیت و آرامش و جلوگیری از بروز هرگونه سو تفاهم و به تبع آن وقوع برادرکشی و خون‌ریزی شده بود، به دفعات با فرمانده لشکر سوم پادگان به گفت و گو نشست و برای ایجاد تفاهم کوشید. پس از چند روز مبادله افکار، سرانجام روز پنجشنبه، ساعت ۸/۲۵ بعد از ظهر، ۲۲ آذر ماه سال ۱۳۲۴، سرتیب درخشانی، فرمانده لشکر سوم، موافقت کرد که اسلحه را زمین بگذارد و برای همکاری با پادگان تبریز، موافقتنامه زیر را در معاهده‌ای با نمایندگان هیئت دولت آذربایجان تنظیم و به ترتیب زیر اعلام نمودند.

۱- از طرف پادگان تبریز، جناب تیمسار سرتیب درخشانی و از جانب هیئت دولت داخلی، آقای سید جعفر پیشه‌وری به عنوان طرفین مذاکره تعیین و شروط مشروحه زیر را امضا کردند.

۲- هیچ یک از افراد مستقر در پادگان تبریز، تا صدور اطلاع ثانوی از پادگان خارج نخواهند شد و دولت داخلی وسایل زندگی آنان را تامین خواهد کرد.

۳- کلیه سلاح‌ها گردآوری و به انبارها تحویل و توسط افرادی که از طرف دولت داخلی آذربایجان تعیین میشود، نگهداری خواهد شد.

۴- هرکدام از افسران که بخواهند به مسقط الراس خود بازگردند و یا به هر نقطه دلخواه منتقل شوند، در جابجایی مختارند و دولت ملی آماده است تا امکانات و وسایل لازم را در حدود مقدرات برای این جابجاییها فراهم کند.

۵- دولت ملی آذربایجان، افسران و نظامیانی را که آماده همکاری با ارتش ملی آذربایجان باشند، پس از انجام مراسم تحلیف و سوگند به خدمت میپذیرد و وسایل زندگی آنان را فراهم خواهد کرد.

۶- درجه داران (استوارها، گروهانها و...) میتوانند پس از انجام مراسم سوگند سلاحهای خود را دریافت دارند و به خدمت نظامی خود ادامه دهند.

۷- این موافقت نامه در دو نسخه تنظیم و توسط سرتیب درخشانی فرمانده لشکر ۳ از یک طرف و آقای سید جعفر پیشه‌وری، رئیس دولت داخلی آذربایجان از طرف دیگر، امضا و مبادله شد.

فرمانده لشکر سوم آذربایجان، سرتیب درخشانی- امضا
رئیس هیئت دولت داخلی آذربایجان، سید جعفر پیشه‌وری- امضا

در همان ساعت، سرتیب درخشانی آگهی زیر را که خطاب به نیروهای پادگان تبریز نوشته شده بود، امضا و انتشار آن را از دولت ملی درخواست کرد. آگهی ساعت ۱۰ صبح فردا منتشر شد.

پادگان تبریز، سلاح خود را زمین گذاشت

نظر به تصمیمی که در کمیسیونی از افسران پادگان تبریز، به منظور جلوگیری از خونریزی، برادرکشی و اتلاف نفوس ملت و هم چنین به قصد جلوگیری از تاراج شدن اموال تجار و دیگر آحاد مردم، دستور موافق میدهم بر اینکه همه نیروهای مستقر در پادگان تبریز، سلاح‌های خود را زمین بگذارند و مطابق اعلامیه صادره رفتار نمایند.

فرمانده لشکر ۳ آذربایجان، سرتیب درخشانی- امضا

علی رغم همه این تمهیدات، چندان از افسران به سرکردگی سرهنگ وره‌رام، به منظور ایجاد بی نظمی و اغتشاش، مرتکب خیانت بزرگی شدند و به جای اجرای موافقتنامه، نمایندگان حکومت ملی را سرگرم کرده، دروازه‌های پادگان را باز کردند و فرمانی مشعر بر این که «سربازان، رهسپار خانه هایتان شوید» صادر نمودند. بدین ترتیب، در ساعت ۱۲ شب، ۱۲۰۰ نفر سرباز و بیشتر از دویست نفر درجه‌دار، سربازخانه را غارت و در شهر پراکنده شدند. اگر اعضای فرقه و سربازان گروههای فدایی غفلت می‌کردند، میتوانست به بروز هرج و مرج عظیمی در شهر بینجامد. خوشبختانه به سبب بیداری فرقه و تسلط کامل حکومت ملی بر اوضاع، از این هرج و مرج جلوگیری به عمل آمده. با اینحال، همه ملزومات موجود در سربازخانه، با این اقدام از بین رفت. این جنایتکاران تنها به یغمای ملزومات اکتفا نکرده بودند، بلکه سلاحهای نیمه سنگینی از قبیل مسلسل و لوازم ارتباطی، مانند فرستنده‌ها و گیرنده‌ها را شکسته و از بین برده بودند. خبری را که این حادثه را بازگو می‌کند، به عنوان نمونه ذیلا درج می‌کنیم.

متواری شدن سربازان لشکر ۳

در ماده دوم موافقتنامه به امضا رسیده میان فرمانده لشکر ۳ آذربایجان و رئیس دولت ملی آذربایجان تصریح شده که: «هیچ کدام از افراد مستقر در سربازخانه، تا صدور اطلاع ثانوی، پادگان را ترک نکنند و...» پس از امضای قرار داد، افسران بلافاصله پادگان را ترک میکنند و سربازان بی سرپرست بلاتکلیف، به فرار از سربازخانه اقدام می‌کنند. علاوه بر این که این عمل خلاف و توهین به شئونات سربازی است، ممکن است به امنیت عمومی نیز خسارت جبران ناپذیری وارد کند. با توجه به این امر، هیئت دولت ملی آذربایجان برای جلوگیری از عواقب و پی آمدهای این رخ داد، فرمانی صادر کرد مشعر بر این که اقدامات موثر به عمل آید و تدابیری جدی برای برقراری امنیت شهر اندیشیده شود. تصور بر این است که این اقدام نتیجه آخرین جمله‌ای است که در امریه حکومت مرکزی درج شده است.

تیراندازیهای دیشب

دیشب، در تمام نقاط شهر، امنیت کامل برقرار بود و در نتیجه اقدامات بسیار جدی نیروهای انتظامی، نظم تأمین شده بود.

صدای تیراندازی که از برخی نقاط شهر به گوش میرسید، نتیجه ابراز خوشحالی به مناسبت جشن پایان مقاومت لشکر ۳ بوده است.

ثمرات موفقیت های حکومت ملی

"نوروز" نویسنده مقاله «لحظات فراموش ناشدنی» (مندرج در شماره ۲۲ آذر ماه روزنامه آذربایجان، این بار متأثر از افکار عمومی که در نتیجه اقدامات کارساز حکومت ملی پدیدار شده است، به فاصله دو روز، مقاله زیرین را نوشته و منتشر کرده است که برای نمایش تغییرات پدید آمده در اندیشه‌های عامه و بالاخص روشن فکران، شایان توجه است.

پیروزی تاریخی

جبهه آزادی، چهار روز پیش در اثر حسن سیاست رهبران مدبر، کوشا و فعال فرقه‌مان به پیروزی نایل آمد و حق را به صاحبش برگرداند. افرادی که به جنبش خلق ما و حرکت های آزادی خواهی می خندیدند، چهار روز پیش با قدرت شکست ناپذیر فرقه ما مواجه و به این حقیقت مقرر شدند که: «خانه ای که با ظلم آباد شود، به دست عدالت بر باد میشود». اگر روسا و عالی مقامان که به جایگاه وزارت و صدارت تکیه زده اند، اندکی عاقل و دوراندیش باشند، باید از این رویداد تاریخی عبرت بگیرند و دیگر به دور ظلم و احجاف نگردند. همه هیاهو و گرد و خاک هایی که علیه فرقه ما بر پا کرده بودند، بی نتیجه ماند. و پست هایی که ما را شارلاتان و اشرار مینامیدند، دیگر نمیتوانند پیش مردم سرشان را بلندکنند.

گروه های فدایی با نظم و ترتیب وارد شهر شدند، پس از انجام وظیفه، بی آنکه فریب فریبکاران را بخورند، با نظم و ترتیب به محل های خودشان بازگشتند. کوچکترین نشانه‌ای از اتهامات غارت خانه ها، چپاول بازار و تجاوز به ناموس مردم که به فداییان نسبت میدادند، در هیچ جای شهر به چشم نخورد. اینجاست که ضمن امیدواری به آرمان فداییان و رهبریت مدبرانه فرقه‌مان، هرگز فراموش نمی‌کنیم که ایشان گفته اند: «چپاول کنندگان بازار و متجاوزان به مال و ناموس مردم باید از روی نعش رهبران فرقه دموکرات آذربایجان بگذرد تا بتوانند

به نیت شومشان برسند. یعنی، تا زمانی که فرقه دموکرات از قدرت خلق برخوردار است، احدی نمیتواند به جان و مال و ناموس مردم دست درازی کند».

با رهبرهای آقای پیشه‌وری و در سایه مجاهدتها و فرامین پر بار وی بود که نهضت آذربایجان با این توانایی و مهارت به ثمر رسید و موجب بهت و حیرت جهانیان شد، چراکه در انجام این مهم، خون از دماغ احدی نریخت.

نامه های سپاسگزاری که در خلال دو روز به دفتر روزنامه رسیده، از مرز ۲۰۰ فقره فراتر رفته است. مردم از مجاهدتها و فعالیت های فداییان فرقه دموکرات آذربایجان برای اعمال قانون، صمیمانه قدردانی می‌کنند. یک فدایی در فصل زمستان که جوراب به پا نداشته، ۴۵۵۰ تومان پول را بی آنکه به یک ریال آنهم دست بزند، تمام وکامل برای رساندن به صاحبش، به مافوق خود تحویل داده، نمونه ای است که در بزرگترین انقلابهای دنیا هم نظیر نداشته است. ما، نخست از فداکارهایی از این نوع در اعضا فرقه دموکرات خود، اطمینان پیدا کردیم و سپس به جنبش اقدام نمودیم. ما با تمام توان خود، تا فدا کردن جانمان برای نجات مردمان، آماده هستیم. بنابراین، سم پاشی‌های آشوب طلبان در عین بی اثر بودن، ما را به پایداری تا رسیدن به مقصودمان تشویق میکند.

قطعه نامه دولت ملی

پس از ۲۱ آذر، فرقه دموکرات هدایت دولت ملی را به عهده می‌گیرد و به این وسیله، به اهداف خود جامه عمل می‌پوشاند. همه میدانیم که صدها روستایی و شهری در نتیجه ستمگریهای ژاندارمها، روانه زندانها شدند و در آن جا زندگی جانکاه و طاقتفرسایی داشتند. سران فرقه که به حکومت دست یافتند، باید بدون فوت وقت به این همه ستم و جور خاتمه می دادند. حتی پیش از آن که فرقه قدرت حکومتی را قبضه کند، در زمان حیات هیئت ملی، انبوهی از زندانیان این چنینی، با یاری فرقه رهایی یافتند، با این حال زندانها پر بود از زندانیان بیگناه. دولت ملی، برای پایان دادن به این وضعیت اسفبار، لایحه عفو عمومی را تنظیم کرد، از تصویب گذراند و بلافاصله عملاً به اجرا در آورد. بدین ترتیب، قربانیان ژاندارمهای خیانت پیشه و پلیس خون آشام از زندان ها رهایی یافتند و به زندگی نوین قدم گذاشتند.

پیش از درج گزارش آقای پیشه‌وری به مجلس ملی، حاوی کارنامه ۶ ماهه حکومت ملی، سه مصوبه دولت ملی را که در یک روز اعلام شده، اشاره وار و به عنوان نمونه کار، در اینجا می‌آوریم.

۱- دانشگاه دولتی آذربایجان

متن مصوبه دولت ملی آذربایجان درباره تاسیس دانشگاه در تبریز

با توجه به خواسته های ملتمان و قطع نامه کنگره ملی آذربایجان و به منظور نیل به رشد فرهنگ ملی و توسعه اجتماعی، دولت ملی آذربایجان، برای تاسیس دانشگاه دولتی آذربایجان در شهر تبریز، مرکز میهنمان در خلال سال تحصیلی که در پیش رو داریم، مقرر میدارد:

۱- وزارت فرهنگ آذربایجان میزان بودجه لازم برای تاسیس دانشگاه دولتی آذربایجان را برآورد و تقدیم هیئت دولت نماید.

۲- دانشگاه دولتی آذربایجان در حال حاضر شامل سه دانشکده خواهد بود: (۱)- دانشکده پزشکی، (۲)- دانشکده کشاورزی و (۳)- دانشکده علوم تعلیم - تربیتی (پداگوژی) مشتمل بر رشته های تاریخ، زبان، ادبیات، فلسفه، ریاضیات و علوم طبیعی.

۳- وزارت فرهنگ موظف است از هم اکنون در تدارک انتخاب هیئت علمی باشد و امکانات لازم را برای شروع آموزش به زبان آذربایجانی فرا هم آورد.

نخست وزیر دولت ملی آذربایجان- پیشه‌وری

۲- در مورد زبان

متن مصوبه دولت ملی آذربایجان در مورد زبان

برای هرچه نزدیکتر کردن خلقمان به نهاد دولتی و درک صحیح نیازهای عامه مردم به طریق مستقیم و هم به منظور پاکسازی راههای حرکت زبان و فرهنگ ملی ما به سوی ترقی و تکامل، دولت ملی آذربایجان در جلسه ۱۶ دی ماه خود مواد زیر را به تصویب رساند.

۱- زبان آذربایجانی از امروز به عنوان زبان رسمی در آذربایجان اعلام میشود. باید بیانیه ها، ابلاغیه ها و آگهیهای دولتی، همچنین فرمانهای خطاب به یگانهای نیروها مسلح و لایحه های قانونی، فقط و فقط به زبان آذربایجانی نوشته شوند.

۲- همه ادارات (اعم از دولتی، ملی، و شرکتهای بازرگانی و صنفی) موظف هستند مکاتبات و مکتوبات خود را به زبان آذربایجانی بنویسند. اسناد و مدارکی که به زبانی غیر از زبان آذربایجانی نوشته شوند، دارای اعتبار رسمی و قانونی نیستند.

۳- جریان محاکمات قضایی باید به زبان آذربایجانی برگزار شود و برای کسانی که زبان آذربایجانی نمیدانند، باید مترجم انتخاب شود.

۴- باید همه تابلوهای سردر ادارات دولتی، مؤسسات دولتی و ملی و مراکز بازرگانی به زبان آذربایجانی نوشته شود.

۵- گرد هم آبی های رسمی، سخنرانیها و مذاکرات باید به زبان آذربایجانی برگزار شود.

۶- کسانی که در ادارات و مؤسسات عمومی و دولتی مشغول به کار هستند و زبان آذربایجانی نمیدانند، موظفند خواندن، نوشتن و سخن گفتن به زبان آذربایجانی را یاد بگیرند.

۷- وزارت آموزش برای آشنا کردن کسانی که در ادارات کار میکنند و زبان آذربایجانی را نمیدانند، کلاسهای در جنب محل کار آنها در سطح بزرگسالان تاسیس کند. باید روزانه یک ساعت از مدت کار افرادی که در این کلاسها شرکت می کنند، کاسته شود.

۸- اتباع دیگر ملل که در آذربایجان زندگی میکنند، میتوانند به زبان مادری خود مکالمه و مکاتبه کنند، با این حال آنها نیز باید آگهیهای رسمی خود را به دو زبان درکنار زبان مادری، به زبان آذربایجانی- به عنوان زبان رسمی و دولتی، منتشرکنند.

۹- اقلیت های ملی مقیم یا تابع آذربایجان، ضمن تدریس زبان ملی خود در مدارس اختصاصی، موظفند زبان آذربایجانی را هم به عنوان زبان رسمی بیاموزند.

۱۰- حکومت ملی آذربایجان، پیش نویس لایحه قانونی وزارت آموزش و پرورش را در مورد تدریس به زبان آذربایجانی در مدارس تصویب می کند و به تمام آموزگاران و معلمها سفارش میکند که اهتمام برای گذر به زبان ملی را یک وظیفه ملی تلقی کنند.

نخست وزیر دولت ملی آذربایجان- پیشه‌وری

۳- در مورد کودکان یتیم و بی سرپرست

متن مصوبه دولت ملی آذربایجان در مورد کودکان یتیم و بی سرپرست

نظام صدها ساله استبداد و ارتجاع پوسیده، وضعیتی به وجود آورده که در آن آینده ملت ما و بخش قابل توجهی از کودکانی که شالوده نسل آتی ما را تشکیل میدهد، یتیم و بی سرپرست مانده اند و به فلاکت و گدایی

درکوجه‌ها و خیابانها افتاده‌اند که سجایای انسانی را تحقیر می‌کند. آنان، گرسنه و عریان و مبتلا به انواع بیماری ها، مانند شکوفه های خزانزده میریزند و از بین میروند.

حکومت ملی آذربایجان به منظور تامین رفاه و آسایش مردم و همچنین تامین بهداشت و سلامت و امکان شکوفایی نسل جوان، از همین ابتدا مصمم است به این وضعیت اسفبار و تلخکامیها خاتمه دهد و کودکان و نوجوانان بی سرپرست را گردآوری کند و به نگهداری و تعلیم آن ها همت گمارد. بنابراین، مصوبه زیرین را تصویب و اجرای هرچه سریعتر آنرا ضروری تشخیص می دهد.

۱- تشکیل هیئتی از نخبگان وزارت بهداشت و آموزش، از شخصیت‌های ملی و خیرخواه آذربایجان، تحت صدارت افتخاری رئیس مجلس ملی، ضروری است، تا با تدابیر جدی و عملی، تعلیم و تربیت کودکان بی سرپرست را به عهده گیرد.

۲- باید برای نگهداری و پرورش دختران و پسران ۳ تا ۱۴ ساله یتیم و بی سرپرست، دو پرورشگاه دخترانه و دو پرورشگاه پسرانه در تبریز برای آغاز کار دایر شود و مقدمات لازم برای ایجاد چنین مؤسساتی در دیگر شهرها فرا هم شود.

۳- وزارت بهداشت باید دو باب «خانه پرورش» برای نگهداری کودکان زیر سه سال و پرورش آنها تاسیس نماید.

توضیح: باید در مدرسه بی سرپرستان و فقرا دستکم ۴۰۰ کودک امکان تحصیل داشته باشند و در پرورشگاه وزارت بهداشت یک صد نفر خردسال برای آغاز کار پذیرفته شوند.

۴- وزارتخانه‌های بهداشت و آموزش موظفند بودجه لازم برای اجرای امر را ظرف ۱۰ روز تنظیم و به هیئت دولت تقدیم کنند.

۵- هیئت متشکله، زیر نظارت افتخاری رئیس مجلس ملی، با نام «انجمن خیریه» موظف است با جمع آوری کمکهای مردمی و اعانات توسط افراد خیر، انساندوست و فرهنگپرور، امکانات پرورش، نگهداری و تحصیل کودکان بی سرپرست، یتیم و فرزند آن خانواده‌های بیچیز را فرا هم آورند.

۶- «انجمن خیریه» آذربایجان که به عنوان نهاد جنبی وزارت آموزش تاسیس میشود، موظف است شعبات خود را در همه شهرها و قصبات تاسیس کند و با کمک افراد خیر و انسان دوست به فقر و نداری پایان دهد.

۷- انجمن خیریه آذربایجان باید نام اشخاصی را که بیشترین کمکهای مالی را برای نجات نسل جوان از فقر و فلاکت ارائه میدهند، در روزنامه‌ها درج و ضمن معرفی آنان به عنوان اعانه‌دهندگان بزرگ و ارائه دهندگان دیگر خدمات انسان دوستانه، از طرف ملت از آنان قدردانی کند.

۸- حکومت ملی آذربایجان همه هموطنان را برای مبارزه قاطع با گدایی که مایه ننگ ملت است، فرا میخواند و برای ریشه‌کن کردن سریع آفتی که شرافت و سریلندی آذربایجان را لکه دار میکند، اهتمام ملی میطلبد.

نخست وزیر حکومت ملی آذربایجان- پیشه‌وری

در راستای دفاع از آزادی سازمان فدائیان

حاکمیت در آذربایجان، در نتیجه سیاستهای داهیانه فرقه بدون خونریزی- به جز چند مورد برخوردهای محلی- از استیلای ارتجاع خارج و به دست مردم افتاد. این امر به تنهایی، موفقیت بزرگی بود و فرقه ضمن در دست گرفتن قدرت حاکمیت، آنرا در راستای اهداف خود به کار انداخت. اما این به تنهایی کافی نبود. پاسداری از آزادی به دست آمده و استفاده از آن برای نیل به بهروزی خلق ضروری بود. سران فرقه به خوبی میدانستند که ارتجاع خاموش که در نتیجه چشم زهر فدائیان مجبور به سکوت شده، آرام نخواهد نشست و مردم را با سعادت بازیافته‌شان تنها نخواهند گذاشت. افزون بر این، نهضت تنها یک جا به جایی صرف حاکمیت نیست و نمیتواند در حد تبدیل دولت باقی بماند. مردم چشم براه تدابیر اقتصادی بوده و به اقدامات لازم جهت تامین سعادت و بهروزی

خود امید داشتند. این نیز به مذاق متمولین، مخصوصاً مفتخورانی که تا آنروز در سایه رژیم ارتجاعی با مکیدن خون مردم به ثروت و سامان رسیده بودند، خوش نمی‌آمد.

عاروه بر اینها، با انتقال قدرت حاکمیت به دست مردم، دکان طفیلیهائی که تاکنون با سو استفاده از نام آذربایجان در داخل و خارج بساط موفقیت پهن کرده و استفاده های کلان سیاسی و اقتصادی میبردند برچیده میشود. آنها دیگر نمیتوانند خود را به عنوان نمایندگان خلق آذربایجان به دوا بر دولتی و مجلس شورای ملی تحمیل کنند. نهایتاً، اربابان گردن کلفتی نظیر ذوالفقاری ها، یمین لشکرها و... که با وحشیانه ترین و خشن ترین شیوه های ملوک الطوائفی رفتار میکردند، در نتیجه پیروزی نهضت، دستشان از اقتدار و استیلا کوتاه شده ساکت نخواهند نشست. گذشته از اینها، واپسگرایان تهران و اربابان آنها، از بیم سرایت نهضت آذربایجان به سراسر ایران، دست روی دست نخواهند گذاشت و ارتجاع سیاه موجود در داخل و خارج ایران را بر علیه حکومت آذربایجان تحریک خواهند کرد. حکومت ملی و رهبران فرقه نمیتوانست هیچکدام از اینها را از نظر دور بدارد.

با توجه به این حقایق، سازمان دادن گروه های فدایی و استفاده از توان آنها به مثابه یک نیروی متشکل، از روزهای آغازین نهضت مانند یک ضرورت خودنمایی کرد.

در آغاز جنبش، فداییان داوطلبانه با لباس و تجهیزات شخصی و با هزینه خود سلاح برداشته و پا به میدان مبارزه گذاشتند. اگر آنان در محلهای خود به حالت مسلح باقی میماندند و در مواقع لزوم به کمک فرا خوانده میشدند نیز، مشکلی پیش نمی‌آمد، اما برای پاسداری از پیروزی به دست آمده و حراست مرزهای سرزمین آذربایجان و همچنین برای تحکیم پایه های نهضت، سازمان دادن واحدهای متشکل در شهرها ضرورت داشت. بنابراین، حکومت ملی، فداییان را به دو بخش عمده تقسیم کرد و به بخشی از آنها اجازه داد تا در محلهای خود مسلحانه باقی مانده و به کار و زندگی عادی خود مشغول باشند. بخش دوم را به یگانهای منظم تقسیم و برای مقاصد فوق الذکر تحت اختیار خود گرفت. اداره همین یک بخش هم در چنان روزهایی که حکومت تهران چیزی برای آذربایجان باقی نگذاشته بود، کار بسیار دشواری بود. رفته رفته زمستان سرد از راه میرسید و به فدایی بیگفش و لباس و بدون سیورسات، در سنگرهای یخ بسته، امکان مبارزه نمیداد. حکومت ملی با پشتیبانی فرقه دموکرات آذربایجان، مشکل کمبود را نیز برطرف کرد، کارخانه های را که تا آن روز تعطیل و بسته مانده بود، راه اندازی کرد. کارگران قهرمان آذربایجان با همت بی بدیل خود، لباس و کفش و آذوقه لازم برای فداییان را فراهم آوردند و روانه جبهه ها کردند. بدین طریق، فداییانی که وضعیت چریکی و پارتیزانی داشتند، در کمترین زمان ممکن به صورت قوای مسلح منظم درآمدند و به دفاع از آزادی ادامه دادند.

فداییانی که در آغاز نهضت در شهرهای سراب، مراغه، اردبیل، مرند، خوی و تبریز جانفشانی کرده بودند، پس از این، سریعاً به صورت منظم سازماندهی شده و به مقابله با نیروهای ارتجاعی دولت که آزادی ما را تهدید می کردند، گسیل شدند. با این اقدام، جبهه های زنجان و ساین قلعه به وجود آمدند. فداییان قهرمان مستقر در این دو جبهه که هنوز فاقد لباس، سلاح و آذوقه مناسب بود، با نیروهای تا دندان مسلح دولت مرکزی آماده شدند. روحیه آنان بسیار بالا و توانا بود. ساعت به ساعت برای فتح تهران و همدان اجازه میخواستند.

اگر در آن روزها وضعیت عمومی و سیاسی اجازه میداد، همین فداییان پابرنه و نیمه گرسنه به آسانترین وجه میتوانستند تهران را فتح کنند. با ورود فداییان ما به زنجان، مرتجعین تهران شروع کردند به بستن چمدانها و راهی آمریکا شدن. فداییان، در زنجان و ساین قلعه مجبور بودند در دو جبهه بجنگند. ذوالفقاری، زمیندار بزرگ و ارباب قدرتمند و بانفوذ در زنجان، با سلاح هایی که از «ارفع» رئیس ارکان حرب (وزیر جنگ) دریافت کرده بود، جبهه گسترده و خطرناکی علیه ما گشوده بود. «اسلحه دار باشی» و دیگر پارازیت هایی که تحت حمایت رژیم رضاخان ثروت انبوهی به هم زده بودند به ذوالفقاری کمک می کردند. در ساین قلعه هم «یمین لشکر» را که ارباب جداندرجد آنجا بود، تجهیز و بر علیه ما خیزانده بودند. افزون بر این ها، اربابان قره داغ که سالیان سال با دست زدن به قاچاق توانی به هم زده بودند، به سرکوب مسلحانه جنبش، برخاسته بودند. حکومت ملی به درستی، در این اوضاع و احوال در برابر این همه دشمنان متخاصم، تنها به سلاح های فداییان تکیه کرد. گروه های فدایی که احساسات عمیق آزادی خواهی داشتند، بی اعتنا به تمام مشکلاتی که پیش آمد، نیروهای متخاصم را به صورت اعجاب انگیزی منکوب و از میدان بیرون کرد و آزادی ما، این چنین تامین شد.

قهرمانیهایی که فداییان از خود بروز دارند، حس دوستی و احترام مردم را به خود جلب کرد و صدای اسلحه آنان نه تنها امید واپسگرایان داخلی، بلکه امید ارتجاع در سراسر ایران را به یاس تبدیل و آنان را وادار به سکوت میکرد. پیشتر نوشتیم که بنیانگذاران تشکیلات فداییان عموماً از اعضای فرقه دموکرات آذربایجان بودند. مجاهدتها و قهرمانیهایی که این دموکرات ها از خود بروز دادند، واقعا قابل ستایش است. به ویژه اجرای تام و تمام اوامر حکومت ملی و تبعیت بیچون و چرایشان از نظم مورد نظر حاکمیت ملی، چیزی نیست که نتوان یادآوری نکرد. سران تشکیلات فداییان فرزندان خلف خلق آذربایجان به حساب می آیند. از هدایایی که به فداییان برای بهبود وضع مادی آنها داده میشد، میتوان میزان محبت و دوستی مردم نسبت به آنان را حدس زد. تعداد کسانی که در امر اهدای هدایا به فداییان شرکت جسته اند، از مرز شش هزار نفر فراتر رفته است. از کودک هفت ساله گرفته تا سالمندان هفتاد ساله، اعم از زن و مرد، فداییان را هدیه باران می کردند. این هم یکی دیگر از مهمترین فصلهای تاریخ افتخارآمیز آذربایجان است.

ارتش خلق

ما چون در اندیشه جدایی از ایران نبودیم، بنابراین نمیخواستیم ارتش رسمی داشته باشیم و یا وزارت جنگ ایجاد کنیم. بهمین دلیل هم وزارتخانه‌ای را که با امور نظامی سر و کار دارد، وزارت جنگ نامیدیم. ما، وزارت جنگ نداشتیم، چنانکه وزارت امور خارجه نداشتیم. ولی نمیشد برای پاسداری از آزادی و دفاع از رهایی، ارتش ملی تدارک ندید، بنابراین، همزمان با ایجاد حکومت ملی، بحث تشکیل ارتش خلق نیز به میان آمد. نخست فکر میکردیم که ارتش ملی باید داوطلبانه تشکیل یابد، ولی بعد با در نظر گرفتن علاقه جوانان به نظام و ملاحظه اشتیاق مردم به آزادی، تشکیل ارتش را به صورت وظیفه ملی پذیرفتیم.

تشکیل ارتش با دست خالی، شاید آسان به نظر برسد (اما بسیار دشوار است)، با این حال ما به انجام آن موفق شدیم. فرقه، چنان که در هر امری به سرعت عمل معتقد بود، در اینمورد نیز برق‌آسا عمل کرد.

تاریخ پیدایش ارتش پرافتخار ما از ۱۸ بهمن ماه سال ۱۳۲۴ آغاز می‌شود. در این تاریخ، آقای پیشه‌وری در بیانیه خود تحت عنوان «**به همه مردم، به همه مردم، به همه مردم!**»، جوانان ما را برای مشارکت در وظیفه ملی دعوت کرد. قرار حکومت ملی در زمینه تشکیل ارتش ملی در همان روز صادر شد و قانونی که پیشتر توسط حکومت ملی ما به تصویب رسیده بود، بر این اساس به موقع اجرا گذاشته شد. این تصمیم را مجلس ملی در تاریخ سی‌ام آذرماه، یعنی نه روز پس از تشکیل حکومت ملی تعویب کرده بود. علت تاخیر اجرای مصوبه، ریشه در برخی ملاحظات سیاسی داشت. فرقه دموکرات و حکومت ملی، هیچکدام نمیخواستند با اقدام به تشکیل ارتش ملی، بهانه به دست دشمنان مفتری بدهند. باگذشت زمان و به دلیل گسترده‌تر شدن دامنه مبارزه و افزایش فشار حکومت تهران بر ضد ما، ناگزیر از ایجاد آمادگی در خود برای نبردهای سنگین‌تر شدیم و بدین دلیل، گام بزرگ تشکیل ارتش ملی در ۱۸ بهمن ماه، سال ۱۳۲۴ برداشته شد. مردم نیز فراخوان به مشارکت در وظیفه ملی را با آغوش باز استقبال کرد.

خبر میتینگ پس از صدور اطلاعیه فراخوان به مشارکت در وظیفه ملی را به عنوان نمونه‌ای از درک و استقبال جوانان ما که در عرصه آموزش فعالیت میکردند، ذیلاً درج میکنیم.

یک روز بی نظیر !

چگونگی استقبال مردم از خدمت ملی نظام

دیروز، فرمان نظام وظیفه ملی که دو روز پیش توسط ارتش خلق آذربایجان منتشر شده بود، به گونه‌ای از طرف مردم تبریز استقبال شد که در تاریخ تبریز به جز در دوران جنبش ستارخان و باقرخان- در هیچ دوره‌ای نظیر نداشته است. همه توده‌های خلق قانون و اطلاعیه‌ای را که از طرف حکومت ملی منتشر شده بود، با احساساتی حاکی از صداقت و صمیمیت پذیرا شدند. بدون توجه به نامساعد بودن هوا، بارش برف و بیداد سرما، بنا به فراخوان ارتش خلق، گردهم آیی عظیمی برپا شد، بی آنکه از پیش آمادگی لازم پیشبینی شده باشد.

دانش آموزان همه مدارس با پرچمهای ویژه‌شان، در ساعت ۹ صبح برای استقبال از اطلاعیه حکومت ملی به سوی اداره نظام وظیفه حرکت کردند. آقای کاویان، وزیر نیروهای ارتش خلق، آقای بی‌ریا و کارکنان اداره نظام وظیفه از دانش آموزان در اداره نظام وظیفه استقبال کردند. آقای بی‌ریا، وزیر آموزش در نطق آتشین و هیجان برانگیز خود، ضمن سپاس از ابراز احساسات صمیمانه کارکنان وزارت آموزش، آموزگاران و دانش آموزان، از داوطلبان برای ثبت نام از روز یکشنبه در اداره نظام وظیفه، دعوت به عمل آورد. پس از سخنرانی آقای بی‌ریا، دانش آموزان با نظم و ترتیب کامل به مدارس خود بازگشتند. در همین لحظات، خبرگردهم آیی عظیمی که توسط کارگران، کشاورزان و دیگر طبقات مردم برگزار شده بود، رسید. این گردهم آیی در محوطه میدان بزرگ مقابل دانشسرای پسران جریان داشت. دهها هزار نفر تظاهر کننده میدان را انباشته بودند. بر روی پارچه‌های سفید عبارات زیرین با رنگهای سرخ و سیاه نوشته شده بود.

«برای حفاظت از حکومت ملی آذربایجان، همگان پیش به سوی ارتش ملی!»
«هر لحظه برای دفاع از میهنمان آماده‌ایم!»

«زنده باد ارتش خلقی آذربایجان!»

«زنده باد دولت ملی ما و ارتش ملی آن!»

«جوانان آذربایجان برداشتن اسلحه را افتخار می دانند!»

شعارهای نوشته شده بر پارچه‌ها در همه جای میدان به چشم میخورد. زنان، مادران قهرمان آذربایجان هم درگردهم آبی شرکت کرده بودند.

آقای میر رحیم ولایی، مسئول کمیته شهر و دبیر مجلس ملی در ساعت یازده آغاز مراسم را اعلام کرد. سپس وزیر فرهنگ ما، آقای بی‌ریا با صدایی گرم و شورانگیز به سخنرانی پرداخت که خلاصه آن را ذیلا می‌آوریم.

«آذربایجان، سرزمین لهبیب‌ها و آتشفشانها، بعد از اینکه سالیان سال به زنجیراسارت محکوم شده ناموس مادران و خواهران لگمال شد، زنجیر اسارت را با قیام ۲۱ آذر از هم گسست. در ۲۱ آذر، زنان و دختران آذربایجان هم با جان و دل در قیام شرکت جستند و حکومت ملی را برپا داشتند. همچنانکه مردم در همه جا حکومت ملی برپا داشته‌اند، باید اقتدار و حاکمیت را هم خلق پاسداری کند و از حکومت ملی خود در برابر دشمنان فاع نماید.

برادران عزیز خلق آذربایجان نیز با فرمان وزارت ارتش خلق، برای حفظ حاکمیت ملی خود، دا وطلبانه وارد ارتش خلق خواهند شد. بگذار به دشمنان خود ثابت کنیم که ما مردم آذربایجان، با سینه‌های یولادین خود در مرزهای آذربایجان برای دفاع از این و خاک ایستاده ایم. باشدکه همه ملل آزاد از چنین جانفشانی‌ها و جانبازی‌های ما آگاه شوند، باشدکه آتش سرکش درون سینه‌های ما که برای آزادی میتپد، ارتجاع تهران و دشمنان ما را خاکستر کند.

خواهران و برادران عزیز کارکنان وزارت فرهنگ، آموزگاران و دانش‌آموزان من این جا، مانند یک فرزند غیرتمند آذربایجان، در برابر پرچم ملی‌مان قسم میخورم که خدمتگزار وطنم باشم. در پایان سخنانم، همصدا با شما میگویم:

زنده باد فرقه دموکرات آذربایجان، پشتیبان حاکمیت ملی، و رهبر آن!

زنده باد حاکمیت خلق آذربایجان!

زنده باد مجلس ملی ما، نماینده اراده مردم ما!

زنده باد خلق قهرمان آذربایجان که حافظان وطن خویشند و در تمام طول تاریخ از خود شجاعت، شهامت و شرافت نشان داده‌اند!

سخنرانی آتشین آقای بی‌ریا، با ابراز احساسات، صدای هورا و کف زندهای مردم، جابه‌جا قطع میشد. آقای ولایی، معاون دبیر فرقه دموکرات آذربایجان پس از مشایعت سخنران، با ابراز احساسات صمیمانه حاضر، اعلام کرد که آقای بادکان سخنرانی خواهند کرد. آقای بادکان در میان هلهله شادی و ابراز احساسات حاضران، آغاز سخن کرد:

«کارگران، کشاورزان، آموزگاران و جوانان آذربایجان!»

همه به یاد داریم که پیشتر، هنگام احضار به خدمت نظام، زاندارمها و پاسبانها میریختند و جوانان را خانه به خانه برای انجام خدمت و وظیفه جلب میکردند. امروزه، این انبوه توده‌های مردم که اینجا برای استقبال از دعوت حکومت ملی گرد آمده‌اند، نشان میدهند که برای دفاع از استقلال و خودمختاری چه علاقه توصیف‌ناپذیری دارند. به همین جهت من از جانب فرقه دموکرات آذربایجان این ابراز علاقه ملی را به شما تبریک گفته و از شما قدردانی میکنم.

جوانان عزیز! همه ملل آزاد در راه زندگی شرافتمندانه و آزادی افتخارآمیز، فداکاریها کرده و قربانیها داده‌اند. ما هم اطمینان کامل داریم که جوانان ما شائقانه آماده خدمت در راه وطن خود هستند. در آینده، آنان نیز مانند ملل زنده دیگر با سربلندی و افتخار زندگی خواهند کرد. مجلس ملی ما، حکومت ملی ما و فرقه دموکرات ملی ما در پاسخ این استقبال صمیمانه شما از دعوت آنها قول میدهند که در راه اعتلای این سرزمین به سطح ملل متمدن و معاصر از جان و دل فداکاری خواهند کرد.

پایدار باد میهن آزاد ما! زنده باد حکومت ملی ما!

زنده باد جوانان آذربایجان!».

بعد از پایان سخنان آقای بادکان، آقای دیبانیان، از طرف هیئت رئیسه مجلس ملی و از طرف شخص آقای شبستری، رئیس مجلس ملی از ابراز احساسات مردم و استقبالشان سپاسگزاری کردند. سپس آقای کاویان، وزیر ارتش ملی، در میان ابراز احساسات و هلهله شادمان شرکت‌کنندگان در گردهم آبی، از طرف حکومت ملی و وزارت ارتش ملی از حضور انبوه خلق برای استقبال از تصمیم حکومت ملی تشکر و قدردانی کردند و از آنان دعوت به عمل آوردند تا فردا برای ثبت نام و ورود به صفوف ارتش ملی در اداره نظام وظیفه حضور یابند. گردهم آبی در ساعت دوازده ظهر پایان یافت.

گزارشگر

گزارش زیر را هم، به عنوان نمونه‌ای از ابراز علاقه و احساسات مردم و رهبران فرقه مان که به مناسبت فراخوان وظیفه ملی که در مجلس پذیرایی شرکت جسته بودند و همچنین به دلیل این که شایان توجه است، درج می‌کنیم.

حرف حق ، تنها از دهان توپها بیرون می آید!

خلاصه سخنرانی

آقای پیشه‌وری درباره خدمت نظام ملی در اداره وظیفه ملی

دیروز مجلس جشنی به مناسبت انتشار فراخوان وظیفه ملی، در محل اداره وظیفه ملی، توسط وزارت ارتش ملی ترتیب یافته بود. در این مجلس، رییس مجلس ملی، نخست وزیر حکومت ملی، و نمایندگان طبقات مختلف مردم تبریز شرکت کرده بودند. نماینده مطبوعات یوگسلاوی نیز در این جشن شرکت جسته بود. آقای شبستری، رییس مجلس ملی، ضمن افتتاح جلسه در ساعت ۹ و نیم صبح، آقای پیشه‌وری، نخست وزیر حکومت ملی را به ایراد سخنرانی دعوت کرد. آقای پیشه‌وری نیز در این مجلس سخنرانی کردند که خلاصه آن را ذیلا درج می‌کنیم.

«من فکر می‌کنم این گام بزرگی که حکومت ملی برداشته، برای تامین آزادی و سعادت آینده‌مان ضمانت بزرگی است و خود نتیجه گفت و گوها و جر و بحثهای ممتد و گسترده‌ای است که در زمینه کندوکاو و ره‌جست‌های ما در دفاع اصولی از موجودیت خود بدان رسیده است و این نتیجه عبارت است از این که مردم باید خود پاسدار آزادی باشند. مردم اگر نیروی نگهداری از آزادی را نداشته باشند، حتی اگر رایگان به دست آورده باشند، نخواهد توانست آنرا نگه دارد.»

نهضت ما اینک تاثیر به سزایی در سراسر ایران بر جای گذاشته است، ولی ممکن است این تاثیر زودگذر باشد. ما نمیتوانیم به این تاثیرها دل خوش کنیم. در هر شرایطی، مردم، به تکیه گاه مطمئنی احتیاج دارد. این تکیه گاه مطمئن عبارت است از ارتش ملی! ملت ما آزادی به دست آورده را به هر شکل ممکن، باید توسط ارتش ملی خود که تبلور توان ملی است، نگه داری کند.

اینک همه دنیا بدانند که آذربایجان آماده است در راه ادامه حیات از سر و جان بگذرد. حکومت واپس‌گرای تهران که میخواهد مردم ما را در بدبینی، فلاکت و ادبار باز نگه دارد، اکنون در یافته است که آذربایجان نیروی ملی نیرومندی دارد. او، برای از میان برداشتن این توان به هر وسیله ای دست می‌یازد. ارتجاع تهران تا امروز امیدوار بود که میتواند توسط نیروی نظامی این نهضت را سرکوب کند. اکنون با تولد نیروی دفاعی قدرتمند در آذربایجان، از این اقدام مایوس شده، به چاره جوتیهای دیپلماتیک متوسل میشود و میکوشد که آن نیت خود را از بالا عملی گرداند. در مقابل همه این تمهیدات، ما جواب سادای داریم: ما به ارتش ملی خود تکیه کرده و مسئله را با توان خود حل می‌کنیم.

ما ناگزیریم که ارتش ملی خود را به وجود بیاوریم. با اتکا به همین ارتش میتوانیم آزادی و امنیت داخلی خود را تامین کنیم. این کار را تا امروز نیروهای فدایی انجام داده‌اند و فداکارانه هم انجام داده‌اند. اما اگر حکومت واپس‌گرای تهران بخواهد آزادی آذربایجان را خفه کند، مردم آذربایجان حکومت تهران را منکوب خواهد کرد و در تهران حکومتی به وجود خواهد آورد که بصیرت شناسایی آزادی و خودمختاری آذربایجان را داشته باشد (ابراز احساسات شدید).

ما تنها دو راه پیشرو داریم، یا با اداره آزادانه امور اقتصادی، فرهنگی و وظایف ملی توسط خود ما موافقت میشود و یا اگر به این امر تمکین نکنند و ما را از آزادی برای تعیین سرنوشت خود باز دارند، مجبوریم تهران را تسخیر و یک حکومت آزاد و دموکرات برپا بداریم و آزادی مردمان را از این طریق فراچنگ آوریم. این برترین وظیفه ما است (ابراز احساسات پرشور). تاکنون در این سرزمین دو بار سابقه نظام وظیفه وجود داشته است. یکی در دوره استبداد رضاخان صورت گرفته بود که با ابراز نفرت مردم روبرو شد و این واکنش باعث شد تا چند نفر از علما و روحانیون ما محکوم به زندان و یا تبعید شوند. چرا که مردم به آن دستگاه اعتمادی نداشتند و در این کار هم حق با مردم بود. یکبار دیگر هم در این اواخر خدمت نظام وظیفه مقرر شد که در این آخری مردم را به زور به خدمت سربازی میبردند. اما اینک همه مردم، حتی پیرمردان، در شهرها و روستاها داوطلبانه آماده خدمت نظام هستند و میخواهند مشتاقانه وارد ارتش شوند. هم اکنون نماینده مطبوعات یوگسلاوی کنار من نشسته است.

بنا به اظهار وی، مشابهتهایی میان ملت ما و ملت یوگسلاوی وجود دارد. در یوگسلاوی، در دوران اشغال فاشیسم آلمان، پیرامون مارشال تیتو گرد آمدند و آزادی ملی خود را بازپس گرفتند.

درست است که ما هنوز نتوانسته‌ایم در آن حد قهرمانی از خود نشان دهیم، ولی حقیقت این است که خلق ما، خلقی بزرگ و قهرمان است. این مردم به هیچوجه مشابهتی با مردم تهران، اصفهان و جاهایی مشابه آنها ندارد. این خلق، مانند مردم یوگسلاوی برای کسب آزادی خود به پا خاسته است. او فارس نیست، و با فارسها فرق بازرگی دارد. تظاهرات دیروز نشان داد که مردم ما به خود آمده و تعلق ملی خود را شناخته است. معنای آزادی را درک کرده و ارزش و بهای آنرا میداند.

دیروز، من با آقای ایپکچیان صحبت میکردم. ایشان میگفتند: به محض ورود فداییان به زنجان، مرتجعین تهران، تدارک فرار را فراهم کردند. هم اکنون اگر صد نفر از این نیروها در قزوین پیدا شوند، همه آن مرتجعین پا به فرار خواهند گذاشت. من نامه‌های فراوانی از تهران دریافت کرده‌ام. در این نامه‌ها نوشته که به محض حرکت شما به سمت تهران، در داخل این شهر قیام عظیمی برپا خواهد شد. اگر حکومت مرکزی ما را به انجام این کار وا دارد، مطمئناً همه خلفهای ایران از اسارت رهایی خواهند یافت. با این حال، همه باید بدانند که آرزوهای بزرگ را با نیروی نامنظم نمیتوان برآورده کرد. ما باید صاحب توپ، هواپیما و همه انواع سلاحها شویم.

ما، اگر شده، پلاس و زیراندازمان را میفروشیم و توپ، تانک و طیاره میخریم. آزادی ایران به آزادی آذربایجان بستگی دارد. حکومت واپسگرای صدر و حکیمی در تهران که روزی حاضر نبود حتی به هزاران تلگراف مردم، جواب دهد، امروز تحت فشار جنبش، حاضر شده است تا انتخابات انجمنهای ایالتی و ولایتی را در اصفهان و جاهای دیگر برگزار کند. در حالیکه پیشتر وجود قوانینی را مانع اجرای همین قانون انتخابات انجمنهای ایالتی-ولایتی دست آویز قرار می داد. ما برسر دوراهی قرار گرفته‌ایم، یا باید حکومت تهران راه آزادی را برگزیند و مانع در راه آزادی ما ایجاد نکند و یا اگر این راه را نرود، همراه او نخواهیم رفت و در صورت امکان آنرا ساقط میکنیم و به جای آن یک رژیم دموکرات ایجاد خواهیم کرد. (ابراز احساسات).

ممکن است چند روزی دچار مشکلات موقتی و فشار اقتصادی شویم، ولی ملتی که خواهان موفقیت بزرگ است و قصد انجام کارهای بزرگ را دارد، باید در برابر این فشارها پایداری کند. در اثنای جنگ، شاهد پایداری و فداکاری ملت روس و دیگر ملتها بودیم. پایداری آنها سرمشق خوبی برای ما است.

گردهم آیی دیروز و تلگرافها و نامه‌هایی که از دور و نزدیک رسیده، همگی از احساس همبستگی عظیم حکایت میکنند. مردم آذربایجان همیشه در طول تاریخ نسبت به آزادی خود علاقه‌مندی نشان داده است. جنبش صفویه را دو یا سه شیخ برپا کردند، در آن هنگام فرقه دموکراتی هم درکار نبوده است. اینک ما که فرقه نیرومند و سازمانیافته‌ای داریم، میتوانیم ارتش بزرگی به وجود بیاوریم. ملت ما گذشته درخشانی دارد و یکبار دیگر به جهانیان نشان خواهد داد که ملتی است درستکار، صمیمی، فداکار، مقتدر و پایدار. این ملت، ملتی است صمیمی و قدر دان، او تنها نیازمند رهبری بود که امروزه با وجود فرقه دموکرات، این رهبری به وجود آمده است. باید اعتراف کرد که فرقه دموکرات در مدت پنج ماه اخیر، مردمان را در سختیها، تنگناها و راه‌های پر پیچ و خم به خوبی رهبری کرده است و در آینده نیز رهبری خواهد کرد.

حکومت تهران، روزی فرخ را با اختیارات کامل و پول کافی روانه آذربایجان میکرد و روز دیگر، بیات را! بیات در منزل آقای سراج به ما گفت که ما آماده هستیم خودمختاری اعطا کنیم. ما به ایشان گفتیم: شما که امروز وعده میدهید، فردا به آسانی میتوانید زیر قولتان بزنید، اما برای ما ضمانت حقیقی لازم است که این ضمانت عبارتست از ارتش خلق و حقیقت همیشه از دهان توپ بیرون می‌آید. یک ملت به وسیله گلوله و توپ میتواند حقوق خود را مشخص کند، هیچ کس به آه و ناله اعتنا نمیکند. حکومت ما، یک حکومت دموکراتیک است. حکومت همه طبقات ملت است. باشد که روحانیون، روشنفکران و همه طبقات اجتماعی دست به دست هم دهند و از خودمختاری ملی ما پاسداری کنند. بگذار جوانان در ارتش ملی فداکارانه خدمت کنند و سالمندان، لباس و آذوقه آنان را تامین نمایند. بدین طریق میتوانیم از نتایج همکاریهایمان بهره‌مند شویم. همچنانکه در آغاز ایجاد حکومت ملی وعده کرده ایم، از مال، جان و ناموس مردمان دفاع خواهیم کرد. حتی قول دادیم که برای اجرای این وعده، اگر لازم باشد، شب را دم در مغازه‌ها خواهیم خوابید. امروزه دیگر همه میدانند که ما به قولهایی که داده بودیم، مردانه عمل کرده‌ایم. هم اکنون نیز قول میدهیم که از جان، مال و ناموس مردم محافظت خواهیم کرد و همواره بر سر قولمان هستیم.

ما میتوانیم با افتخار تمام ادعا کنیم که همه مردم پشتیبان ما هستند، همه دهقانان و کارگران و طبقات متوسط شهر عموماً و شاید قاطبه طبقات بالا هم پشتیبان ما هستند.

مردم متحد خواهند شد. ما بر این امر اعتقاد کامل داریم. در این سرزمین، قانون باید حاکم باشد و برای حفظ قانون توپ و تفنگ لازم است. به همین دلیل، مشارکت مردم در صفوف ارتش را توصیه میکنیم. ما نمیگوییم که جنگ در پیشرو داریم و یا آماده جنگ میشویم، اما میگوییم که تا آخرین نفر برای نیل به پیروزی تلاش خواهیم کرد. همین الان نیز به نظر من جنگی اتفاق نخواهد افتاد. با اینحال، ما باید آمادگی لازم را داشته باشیم. عقب

نشینی وجود ندارد. در صورتی که به آزادی ما دست درازی کنند، همه ما آماده پیکار هستیم. باید چنان آمادگی ای داشته باشیم که احدی جرات تجاوز به حریم آزادی ما را نداشته باشد. از اینرو، از همه مردم تقاضا میکنم تا برای این امر، مانند یک مبلغ انجام وظیفه کنند. مردم را روشن کنند تا آنها ارتش ملی ایجاد کنند. هنگام عبور نظامیان، مردم با شاخه‌های گل از آنان استقبال کنند تا بدین ترتیب جوانانی که در راه میهن آماده جانفشانی هستند، گلباران شوند. تشکیل ارتش نیز باید از طریق قانونی انجام گیرد و همه حائزین سن قانونی، وارد ارتش شوند. بگذار همه لباس نظامی بپوشند. من خودم نیز لباس نظامی خواهم پوشید. باشد که همه جهانیان دریابند که در دنیا ملتی وجود دارد که همه افراد آن، اعم از زن و مرد، پیر و جوان، برای پاسداری از آزادی خود سلاح به دست گرفته است. نباید به هیچوجه فاصله‌ای میان مردم و حکومت ایجاد شود. بگذارید اشتباهات ما را در روزنامه‌ها، تلگرافها و یا تلفنی به ما گوشزد کنند تا برای رفع اشتباه بکوشیم.

مردم باید حکومتی را که از خود آنان است، حفظ کنند. ممکن است ما دچار اشتباه شویم، اما ما آماده‌ایم که در صورت پی بردن به اشتباه، آنرا اصلاح کنیم. ما، به قولهایی که داده ایم، با سربلندی عمل کرده‌ایم. اکنون دشمنان ما، آنهایی که ما را چند نفر ماجراجو مینامند نیز، نمیتوانند ایراد خلف وعده از ما بگیرند. آنان دنبال بهانه‌های کوچکی میگردند. مثلا طرح مسئله زبان را برای ما یک گناه بزرگ میدانند. آقایان بهانه‌جو باید بدانند که آذربایجانی فارس نیست و زبان ملی خود را دارد و با زور هم نمیتوان ملیت او را به فارس تغییر داد.

ما، موفقیت‌های بزرگی به دست آورده‌ایم. مشکلات ما مرتفع خواهد شد. سرزمین ما، از نقطه نظر ثروتهای طبیعی، بسیار غنی است و از نظر جغرافیایی هم در مرکز تلاقی راههای بازرگانی قرار گرفته است. در این سرزمین، تمایزها و تبعیضها برچیده شده و خلقتی واحد و متحد به وجود آمده است. باز هم تکرار میکنم، برای حفظ این وحدت و یکپارچگی، نیروی نظامی لازم است. ما، به هر طریق ممکن، حتی اگر شده با فروش وسایل منزلتان، باید اسلحه و تجهیزات فراهم نمایم و با ایجاد ارتش ملی‌مان آزادی خود را حفظ کنیم و در صورت لزوم به طرف تهران حرکت کرده و کانون واپسگرایان ضد آزادی را بر هم زده و برای کسانی هم که در تهران زندگی میکنند، حکومت دموکراتیک برپا سازیم. (براز احساسات ممتد و شورانگیز).

پس از پایان سخنرانی آقای پیشه‌وری، آقای حاج علی اکبر صدقیانی، یکی از پیشکسوتان و ریش سفیدان بازرگانان آذربایجان، ضمن ابلاغ تبریک و تقدیر، درباره استقبال پرشور مردم از طرح تشکیل ارتش خلق سخن گفت. پس از آقای صدقیانی، نوبت سخن به آقای بادکان، معاون دبیر اول کمیته مرکزی فرقه دموکرات آذربایجان رسید.

«حاضر گرامی! پس از بیانات جامع و مبسوط آقای پیشه‌وری سخن قابل توجهی برای گفتن من باقی نمانده، با این حال میخواهم عرض کنم که مولای متقیان، حضرت علی‌ابن‌ابی‌طالب علیه‌السلام فرماید: "الحیات تحت ظلال السیوف!"، یعنی، حیات زیر سایه شمشیرها است. هم چنان که آقای پیشه‌وری فرمودند، در این سرزمین همیشه احضار برای خدمت سربازی با یورش از آنها به خانه‌های مردم و جلب جوانان شروع میشد. اما واپسگرایان دیروز دیدند که بیش از ۱۵ هزار نفر برای ثبت نام داوطلبانه در خدمت نظام حرکت کردند و به اداره نظام وظیفه آمدند. از ما سؤال میکنند که آیا پیرمردان میتوانند داوطلب خدمت نظام شوند؟ من پیشنهاد میکنم همه میتوانند لباس نظام بپوشند و پا همان لباس در ادارات سرکار حاضر شوند. با اینحال، من امید و اطمینان دارم که مردم برای حفظ آزادی خود، آماده است نه تنها به خدمت سربازی بروند، حتی حاضر است از جان خود نیز بگذرد. مشارکت در خدمت نظام و بسیج عمومی، از طرف بازاریان و اصناف نیز به خوبی استقبال شده است. چنان که آقای پیشه‌وری فرمودند، من اطمینان کامل دارم که این ملت در راستای رسیدن به وحدت کامل در حرکت است. بحران کنونی، زودگذر و مقطعی است و معلول دگرگونیهای ناشی از تغییر نظام اجتماعی-سیاسی میباشد. در چنین مواقعی به سبب بروز اختلال در روابط اقتصادی، بحران زودگذر پدیدار میشود. بنابراین، باید این بحران را از سرگذرانند و همکاری کنیم تا تمام طبقات به آسایش مناسب برسند. ما اعتقادی به برتری هیچ طبقه‌ای نداریم.» (ابراز احساسات).

بعد از آقای بادکان، آقای حاج عظیم خان، برادر ستارخان سردار ملی چنین گفتند: «من با این سن و سال حاضرم تفنگ به دست گیرم و به هر نقطه‌ای که فرمان دهند بروم. ما، تا دم مرگ، به مردم خدمت خواهیم کرد، ما خادمان ملت و برادران روستایی هستیم.» (ابراز احساسات پرشور).

آقای رفیعی (حاج نظام الدوله)، معاونت مجلس ملی طی سخنان کوتاهی گفت: «من با کمال سربلندی موفق شدم تا وارد فرقه و حکومت ملی شوم. من به درستی راهی که انتخاب کرده‌ام، اطمینان دارم. اینک از طرف خود و طبقه مالکان، این اقدام ملی را به همه تبریک عرض میکنم. من بسیار متأسفم که سن و سالم اجازه مشارکت در این خدمت مقدس را به من نمیدهد، اما نوه‌هایم در این امر شرکت خواهند جست.»

آقای قلی خان پورجالو، نماینده عشایر قاراپاپاق، پس از پایان سخنان آقای بادکان، آمادگی ایلات خود را برای شرکت در دفاع از آزادی آذربایجان به اطلاع رساند.

در این‌هنگام، از کسانیکه برای ورود به ارتش ملی حاضر شده بودند، ثبت نام آغاز شد. آقای بی‌ریا، وزیر فرهنگ برای داوطلبانی که در صفوف مرتب در محوطه به نوبت ثبت نام میکردند، سخنرانی مهیجی انجام دادند. اجلاس در ساعت ۱۱ به پایان رسید.

از همین امروز، از یکطرف جوانان دسته- دسته برای ورود به خدمت وظیفه ملی ثبت نام میکنند و از طرف دیگر، افسرانی مامور سازماندهی آنان هستند. ثبت نام کنندگان را افسران تحویل میگیرند، به یگانها تقسیم میکنند و مطابق طرح تهیه شده، ارتش ملی را شکل میدهند.

به جاست در این جا یادآوری کنیم که مسئله افسران در سازماندهی و تشکیل ارتش ملی، یک مسئله مبرم بود. افسران لشکر سوم غالباً در نتیجه سیاستهای خائنانه ارفع و از ترس ازدست دادن درجه و موقعیت خود، پادگانها را ترک و فراری شده بودند. تعداد افسرانی که هنوز در پادگان مانده بودند، آن قدر اندک بودند که تشکیل ارتش ملی با این تعداد افسر، ممکن نبود.

در این‌هنگام، افسرانی که در نتیجه فساد گسترده در ارتش ایران و عملکردهای خائنانه ارفع، مجبور به فرار شده بودند، با اطلاع از استحکام نهضت و پیشرفتهای فعالیت آن، گروه- گروه به ما ملحق میشدند. از همین افسران در همان آغاز تشکیل سازمان فدایی، به خوبی بهره‌مند شده بودیم. افسرانی که برای ملحق شدن به نهضت باز میگشتند، در زمره فعالترین، آگاهترین، فداکارترین افسران ارتش ایران بودند، دارای تحصیلات عالی و از جوانان صمیمی به شمار میرفتند. به ویژه که همه اینها دارای تفکرات سیاسی و منش آزادی خواهی بودند. بهمین دلیل، در سازماندهی ارتش- ملی ما از جان و دل کوشیدند، با اینحال، کمبود افسران به طور چشمگیری احساس میشد. برای مرتفع ساختن این نیاز، آموزشگاههای نظامی در کمترین زمان تاسیس و به آموزش جوانان تحصیلکرده‌ای که شایستگی‌هایی در سازمان فداییان نشان داده بودند، اقدام کردیم و با اعطای درجه افسری به درجه دارانی که سوابق طولانی در ارتش داشتند، به ساده‌ترین وجه ممکن کمبود افسران را تامین کردیم.

لباس و ملزومات قشون ملی، با جدیت حکومت در راه اندازی کارگاهها و کارخانه‌ها، سریعاً تهیه شد. این کارها چنان سریع انجام گرفت که خود افسرانی هم که با تدارکات در ارتش سر و کار داشتند، تعجب و متعجب مانده بودند. چرا که فرزندان دهقانانی که همین دیروز چارق به پا از روستا آمده بودند، امروز در لباس نظامی، دوره آموزش را گذرانده و مانند یک نظامی کارآموده، مراحل رسمی گذر از آزمونها را پشت سر میگذاشتند و برای شرکت در ارتش ملی استعدادها شایسته‌ای نشان میدادند.

در زمینه فرهنگ و آموزش

فرقه دموکرات آذربایجان، در زمینه فرهنگ و آموزش نیز گامهای موفقیت آمیزی برداشت. حکومت ملی ما از همان آغاز پیدایش خود، موارد مطرحه در بیانیه ۱۲ شهریور در مورد زبان و آموزش را با تلاش فراوان به اجرا گذاشت. زبان ملی ما در تمام دوایر دولتی و مدارس و آموزشگاه ها به عنوان تنها زبان رسمی شناخته شد. مردم که با دلهره چشم انتظار چنین فرصتی بودند، فرمان دولت ملی را از جان و دل پذیرفتند.

روزنامه آذربایجان به عنوان ارگان مبارزات خلق ما، در زمینه زبان و آموزش هم شایستگیهای برجسته‌ای از خود نشان داد. صفحات آن، میدان پهناور قلم برای نویسندگان و شاعران ما بود. نویسندگان و شاعران جدیدی پا به این میدان گذاشته و امکان بروز استعداد و هنرنمایی یافتند. به خصوص باید یادآور شد که نهضت ملی باعث اعتلای دم افزون روحیه عموم خلق، منشا الهام نویسندگان و شاعران شده بود و آنان را به خلاقیت و آفرینش وامیداشت. به جرات میتوان گفت که سروده‌های شاعران ما در خلال یکسال- از شهریور گذشته تا شهریور امسال- به مراتب بیشتر از اشعار سروده شده در مدت ۵۰ سال گذشته است. نظر تنها به فراوانی حجم نوشته‌ها و سروده‌ها نیست، بلکه، ارزش شعر را باید از روح سازندگی آن جستجو کرد که از این نظر، ادبیات و هنر یکساله اخیر بسیار غنی و پربار است. باز میتوان گفت که علی فطرت، اعتماد، محزون، ساهر و... از شاعران باسابقه ما، احترام و اشتیاقی که از رهگذر سرودن شعر در تمام مدت فعالیت قلمی به دست آورده بودند، هم سنگ با شهرت و احترام یکساله گذشته نبوده است. شاعران جوان ما نیز اشتیاق و خلاقیت خود را مبدون الهامهای نهضت ملی‌مان هستند. هنرمندانی مانند: آذر اوغلو، علی توده، مدینه گولگون، مظفر درفشی و نظایر آن ها را تنها میتوان شاعران نهضت نامید. تمام سروده‌های قبل از جنبش آذربایجان این شعرا، با سروده‌های آنان در یکسال عمر نهضت، قابل مقایسه نیست.

افزون بر همه اینها، ما روزنامه‌ای داریم که به زبان ملی خودمان منتشر میگردد. هم اکنون ۸ روزنامه به زبان ملی‌مان چاپ میشود که ضمناً برنامه نشر مجلات ماهانه هم تدوین شده است و امیدواریم که نشر آنها در آینده نزدیک چشم روشنی جدیدی برای ما باشد. اگرچه در زمینه فعالیتهای ادبی ضعفهایی به چشم میخورد، اما چندان چشمگیر نیست. در خلال این یکسال، ۲۵۵ قطعه شعر در روزنامه آذربایجان چاپ شده است که اینکار، بیسابقه‌ای در آذربایجان است.

اگر به مطبوعات سیاسی بنگریم، میتوان گفت در این زمینه هم گامهای بلندی برداشته‌ایم. مقاله‌هایی که آقای پیشه‌وری در زمینه‌های سیاسی و مسایل عمومی حیات امروزی ما نوشته‌اند، تاثیری به سزا داشته‌است. آقای پیشه‌وری، همچنانکه در نوشتارهای فارسی سبک ویژه‌ای دارند، در آثار نوشته شده به زبان آذربایجانی هم سبک مخصوص به خود را دارند. نگارشهای آقای پیشه‌وری در عین سادگی و روانی، به سبب دربرداشتن مثلها، کنایات، پاسخهای منطقی و استدلال محکم، خواننده را به تفکر واداشته و اقناع میکند، و تاثیر عمیقی که نوشتار در درک و روح خواننده بر جای میگذارد، پس از اتمام نوشته، اگر خواننده به درجات مختلف همراهی با نویسنده و شیوه حل مسایل هم نباشد، نمیتواند از دریافتهای خود ناخشنود باشد. این مشی به خوبی توا نسته سرمشقی برای اهل قلم جوان ما باشد و سادگی و روانی در نوشتارهای جدید را به ارمغان آورده است. در اینجا، نوشته دندان شکنی را که آقای پیشه‌وری در جواب یکی از روزنامه‌های مرکز نگاشته، به عنوان مثالی از سادگی و استحکام استدلال، درج میکنیم.

مرگ آری! پشت کردن به آرمان، هرگز!

آزادبخوانان تهران، درمانده از درک حقیقی معنای گامهای بلندی که خلق ما در راه آزادی ملی برداشته است، دو ایراد و به زعم خودشان، دو ایراد بزرگ در کارهای ما جستند. نخستین آنها، زبان آذربایجانی و دومی ملیت آذربایجانیان میباشد. این ایرادها را، پیشتر از همه، از به اصطلاح آزادبخوانان متعصب فارس شنیده‌ایم و برای همه آنها هم جواب ساده‌ای داشته‌ایم: آذربایجانی، فارس نیست و اکثریت آذربایجانیان زبان فارسی را نمیدانند. تحمیل زورگویانه این زبان به آذربایجانیان پیشتر ممکن نبوده و بعداً نیز ممکن نخواهد شد. در همه آذربایجان، نمیتوان خانواده‌ای پیدا کرد که آذربایجانی باشند و به زبان غیر از زبان آذربایجانی سخن بگویند و یا به زبان غیر رغبت نشان دهند. مرحوم حاج امام جمعه خوبی پس از ۴۰ سال زندگی در تهران، نتوانسته بود «پی، اوغلان» تکیه کلام خود را به سبب نیافتن معادل مناسب برای آن، ترک کند. این امر، در میان تهرانیان به ضرب المثل تبدیل شده است. تنها در تهران، افزون بر یک صد هزار فرد آذربایجانی مانند حاجی امام جمعه خوبی زندگی میکنند و همه آنها در گفتگو با همدیگر زبان آذربایجانی را ترجیح میدهند و از گفت وگو به این زبان به وجد می‌آیند و آن را دوست میدارند. آذربایجانی پس از حتی یک قرن زندگی در خارج، باز از نظر اندیشه، خصوصیات و روحیات شخصی، آذربایجانی است. آذربایجانی در هر جا که باشد، آب و خاک خود و زادگاه پدری و مادری خود را قلباً دوست میدارد و به آذربایجانی بودن خود افتخار میکند.

باید به اصطلاح آزادبخوانان فارس که به آذربایجانیان دل میسوزانند، گفت: اگر شما بتوانید به قلبهای کسانی که آنها را از وحشت موهوم ترسانده و به تهران کشانده‌اید، نفوذ کنید، با مشاهده عشق و علاقه بی بدیل آنان به آذربایجان، دچار حیرت و سردرگمی خواهید شد، چرا که شما هرگز به آب و خاک خود علاقه‌ای ندارید. چنانکه آذربایجانی از هیچ نظر شباهتی به شما ندارد، در عشق به میهن و حب مادری نیز شبیه شما نیست. شما نمیتوانید آذربایجانی را بشناسید، چرا که اثری از حس غرور ملی متلاطم در درون وی، در شما وجود ندارد. درست است، آذربایجانی تا آغاز جنبش دموکراتیک و مردمی، کمتر از ملیت آذربایجانی خود سخن گفته است، با اینحال در عمل همیشه خود را ملتی مستقل دانسته، و به فارس‌هایی که بیجهت و بدون علت عزیز کرده‌اند به چشم بیگانه نگاه کرده و زندگی در تحت حاکمیت آنها را عار دانسته است.

پیشنهاد میکنم بروید به جنوب تهران و محله‌های کارگرنشین و اندکی بیشتر مذاقه کنید، با حال و روز فقرا، زحمتکشان و انسانهای واقعا قهرمانیکه برای یک لقمه نان تن به ترک یار و دیار داده و از گوشه و کنار سرزمین آذربایجان به آنجا مهاجرت کرده‌اند، بیشتر آشنا شوید. آنها را با طفیلیها و آدمهای سرگردانی که در قهوه‌خانه‌های همان محله دریای منقلهای تریاک قیافه انسانی خود را گم کرده‌اند و یا آنها تکیه با فوکول و کراوات در کرج کنار نهر در اطراف دیگهای سیرابی که تجسم کثافت است چمباتمه زده و عرق زهرمار میکنند، مقایسه کنید. پس از این بررسیها درمییابید که چرا مردم ما خود را از شما نمیدانند، و خود را یک ملت شناخته و محق تعیین سرنوشت خویش میدانند!

روزنامه کیهان، که در تهران منتشر میشود، سرمقاله خود را تحت عنوان «پیام به پیشه‌وری»، به من اختصاص داده و خطاب به من نوشته است. من به دلیل اینکه با خودستایی میانه‌ای ندارم، حتی به سخنان مثبتی که موافق با من نوشته، ارزشی قائل نیستم. بنابراین، نمیخواهم در این مورد سخنی بگویم. اساساً واپسگرایان فارس، آذربایجانیان را در مقایسه با خود نفهم و خشن میدانند و حتی آنان را با عناوینی که در شان خودشان است، می نامند و از اینکار غیر انسانی و زشت خود هم خجالت نمیکنند. هم روزنامه و هم آقایایی که

مقاله را نوشته، خواسته اند «سرم را بشکنند وگردو در دامنم بریزند»، با این خیال خام که از این مسایل سر در نمی‌آورند. ریا کاری و دورویی، همه ارزانی تهرانیها، نیرنگ آنها دیگر نمیتواند ما را خام کند، پیام برای پیشه‌وری هم، دیگرکاری از پیش نمیبرد. جنبش آذربایجان را پیشه‌وری بر پای نداشته، این انعکاس فریادی بوده که از ضمیر، قلب و روح ملت برچیده است. پیشه‌وری و هم مسلکان وی هم به دلیل این که مردم را دوست میدارند و سعادت و بهروزی آنها از اعماق درون آرزو میکنند، نمیتوانستند از نهضت مردم کنار بکشند و در این جنبش همراه آنان گام برندارند. پیشه‌وری، تنها یک نویسنده ساده است. ولی او همیشه از مردم الهام میگرفته و به دلیل این که خلق برای او سرچشمه لایزال اندیشه بوده، در زمره کسانی که درد آنان، نیازهای آنان و خواسته‌های آنان را میشناسند، قرارگرفته و سعادت‌مندی این ملت را هدف غایی خود قرار داده است.

اشتباه آقای نوشاد، نویسنده مقاله روزنامه کیهان در این است که وی دلایل مشارکت آقای پیشه‌وری در مبارزات رهایی ملی آذربایجان را در صدماتی که واپسگرایان بر پیشه‌وری وارد کرده‌اند و یا خیانت‌های آنان علیه شخص پیشه‌وری جست وجو میکند. این بمعنای تحقیر پیشه‌وری است. پیشه‌وری و خادمان مردم نظیر وی، ملاحظات شخصی خود را در مبارزات سیاسی داخل نمیکند. این عمل، کار اشخاص کوچک و نادان است.

من دیرگاهی است که یازده سال زندان پهلوی و بازیهای کودکانه و توطئه مسخره‌آمیز مرتجعان مجلس در موضوع اعتبارنامه خود را فرا موش کرده‌ام. ما، اکنون به کار بزرگ و جدی دست زده‌ایم. دیگر برای یادآوری گذشته وقت نداریم. من، حتی آن دوران سیاه را با اندیشه انتقام فردی و شخصی نزیسته‌ام و اینرا میتوانم با سربلندی به قلم آورم. در این مورد، وجدانم سالم و آسوده است. رنگ و روی خصوصی زدن به مبارزه ملی خلق ما توسط آزادیخواهان ظاهری را، «با آرشین خود گذردن» میگویند. مبارزات ما، شخصی نیست و جنبه فردی ندارد و در صدد تقاص ازکسی نیستیم. درکار سیاسی، پرداختن به انتقامکشی جایی ندارد. بحث بر سر خصوصیات و کردارهای شخصی پیشه‌وری نیست. خواندن چنین نوشته‌هایی که نویسندگان تهرانی میخواهند بدان وسیله ما را تطمیع کنند، مایه رنجش و ضعف اخلاقی آنان مایه تاسف است.

به عنوان مثال، روزنامه کیهان می نویسد: «اگر شما از طرح مسئله زبان و ملیت آذربایجان صرفنظرکنید، میتوانید به یک کوچک خان، ستارخان و یا خیابانی تبدیل شوید». من همواره نام بزرگان را با حس احترام یاد کرده‌ام، اما هرگز آرزومند تقلید از آنان نبوده‌ام، چرا که برای آوازه و شهرت شخصی فعالیت نمیکم. من، یک عضو معمولی فرقه دموکرات آذربایجان هستم و آرزوی من این است که نهضت مردم ما به نام فرقه تمام شود و من هم به نام بلند فرقه، افتخار میکنم. گذشته از اینها، قهرمانی و پاداش تهران به ستارخان، خیابانی، میرزا کوچکخان، محمدتقی خان (پسیان) داد، چیزی نیست که آرزوی من را کرد. اندیشه لنین و مصطفی کمال (آتا تورک) شدن، ابدا نمیتواند در من وجود داشته باشد، چراکه شخصیهایی مانند لنین، در همه جا زاده نمیشوند و آتاتورک هم در شرایط ویژه زمانی پدید آمده است.

«بیاید، پا از این دایره‌ای که پیرامون خودکشیده‌اید، بیرون بگذارید و خط فاصلی را که میان آذربایجان و دیگر نقاط ایران رسم کرده‌اید، از میان بردارید تا به یک میرزا کوچکخان، یا ستارخان، یا خیابانی و یا حتی لنین و آتاتورک تبدیل شوید».

این نوشته یکی از آزادیخواهان تهرانی است. این ثابت میکند که آنان، آدمهای بسیار ناتوان و زبونی هستند که، حتی به توان و اداره خودشان هم اعتماد ندارند. دنبال یک ناجی خارجی میگردند و برای یک ملت این بدبختی عظیمی است که بزرگتر از آن وجود ندارد. کسانی که دیروز از رضاشاه انتظار نجات داشتند، امروز از پیشه‌وری درخواست میکنند که خطی را که پیرامون آذربایجان کشیده، پاک کند تا آنان بتوانند آزادی خود را بازیابند. این، درماندگی است. ملت‌های زنده و اندیشمند، از یادآوری چنین درماندگی و عجزی نفرت دارند. پیشه‌وری هم شرم دارد از این که مسخره و آلت دست شود.

درست است که پیشه‌وری یکی از ریش سفیدان فرقه دموکرات آذربایجان شمرده میشود و مجلس ملی آذربایجان هم به او اعتماد کرده و وی را بر صدارت گماشته است، اما این دلیل مطلق العنان بودن وی نیست. او، تنها یک سرباز ساده ملت و فرقه است. پیشه‌وری، مطابق خواست اولی و به فرمان دومی قدم برمیدارد و بس!

ملاحظه میشود که این تهرانیهای بیچاره، هنوز هم از درک قدرت مردم و ملت عاجز هستند. آنان خیال میکنند که شهرت پیشه‌وری و یا اعتمادی که مردم آذربایجان به وی دارند، نتیجه نقشه‌ای است که وی از قبل طرح کرده است و یا پیشگامی پیشه‌وری در جریان این مبارزه‌ها، از نیت رهبرشدن وی سرچشمه میگردد.

اینجاست که ذکاوت و برجستگیهای روحی مردم آذربایجان آشکار میشود. آذربایجانی هرگز به دام کسب آزادی از فرد نمی‌افتد تا خطاب به او بگوید که مرزها را برچین وکمال مصطفی یا ستارخان برای ما باش! اما، تهرانی ازگفتن چنین سخنانی خجالت هم نمیکشد و حتی علاوه برگفتن، مطلب را در روزنامه طرا ز اول مینویسد و با جرات هم منتشر میکند. اینها نمیخواهند بفهمند که قدرت و نیروی ما، ناشی از خصلت ملی مبارزه ماست. این نتیجه شعارهای ملی ارائه شده توسط فرقه دموکرات است که مردم آذربایجان را متحد کرده و پیوند آنان را با فرقه دموکرات آذربایجان تامین نموده.

ما برای تمامی ایران کم کار نکرده‌ایم، هنوز نامه‌ها و تلگرافهای بیشماری که حزب توده به تهران فرستاده، فراموش نشده است. تهران ناتوانتر از آن است که آزادی اهدا کند. سخن گفتن در این مورد، بیفایده است. تازه، بعد از گرفتن آن نوع آزادی، فکر آنرا کرده‌ایم که، باز زیر اسارت ملی باقی خواهیم ماند. ما نمیتوانیم فاسد و پوچ گردانیدن مغزهای فرزندان هفت ساله‌مان را- که تازه با کم و کیف زبان آشنا میشوند- بوسیله فروکردن زبان بیگانه در آن، آزادی بنامیم. تابع کردن زورمداران را یک خلق پنج میلیونی به حاکمیت یک خلق بیگانه، آزادی نیست. و در شان انسانیت نیست که ملیت مردمی را که قرن‌ها مبارزه کرده‌اند، صرفاً برای ملاحظه ناخشنودی سه نفر، انکارکنیم. هدف کسانی که میخواهند رنگ ملی و خصلت ملی جنبش بزرگی را که شروع کرده‌ایم عوض کنند، خلع سلاح کردن خلق ماست. ماسک آزادیخواهی آنان، دیگر نمیتواند ما را فریب دهد. انسانهای آزادیخواه نمیتوانند خواستار اعمال حاکمیت ملتی بر ملت دیگر باشند، آزادیخواهی حلوا نیست که خیرات کنند. آدمهای آزادیخواه حق حقیقت را نباید انکارکنند. حق و حقیقت اینست که، مردم آذربایجان زبان ملی، آداب و رسوم ملی، اخلاق و منش ملی، استعداد ملی و تاریخ ملی خود را دارد.

آزادیخواهان تهران، با انکار ملیت ما، دارای سرشت خشن و سخیف زورگویی و استبداد شده و ثابت کردند که حتی از مرتجعان شناخته شده هم مرتجعتر شده‌اند. اما خلق آذربایجان، اقتدار خود را در وحدت ملی و آزادی ملی میداند و بس!

اینک آذربایجان یک سرزمین ملی است و خلق قهرمان آن به تمام جهانیان ثابت کرده است که شایستگی و توانایی اداره امور ملی خود را دارد. تبریز، بدون توجه به خدعه‌ها و سیاستهای خائنانه مرکز، از هر جهت پیشروتر و جلوتر از تهران است.

تدابیری که برای امنیت، آسایش، حل دشواریهای مردم، ارزانی، مبارزه بایکاری، اصلاحات اقتصادی-سیاسی و فرهنگی اندیشیده‌ایم، مردم را هر روز بیش از پیش به آینده‌شان امیدوارتر میکند، اما در قلمرو حاکمیت تهران، یاس و ناامیدی جانکاه بیداد میکند. یک ملت مایوس، خواهی- نخواهی محکوم بزوال است. اما یک ملت امیدوار با تحمل سختیها به دشواریها غلبه میکند و برای نیل به خواسته‌های خود از هیچ فداکاری و جان فشانی پا پس نمیکشد. اینک ما، روز به روز و ساعت به ساعت به پیش میتازیم اما تهران در سایه سپاه عملکرد واپسگرایان و پاره سرایانی که میخواهند خود را آزادیخواه جا بزنند، رو به فلاکت و سیاه‌روزی پیش میرود.

ما سوگند یاد کرده‌ایم که مبارزه را تا آخر ادامه دهیم. بنابراین، مرگ، آری! پشت کردن به آرمان، هرگز!

پیششوری

کتابهای درسی که به زبان ملی منتشر کرده‌ایم و دانشگاه ملی که پی و بنیان آنرا ریخته‌ایم، از جمله کارها در زمینه فرهنگ ملی ماست که باید در صفحات زرین تاریخ فرقه دموکرات آذربایجان ثبت شود. بدین ترتیب میتوانیم افتخارکنیم که مفاد بیانیه ۱۲ شهریور را بهتر از میزان پیش بینی شده، اجرا کرده ایم.

جنبش ما و سیاست جهانی

با گسترده تر شدن دامنه نهضت ما و اهمیت روزافزونی که مییابد، توجه و علاقه سیاستمداران و آزادیخواهان جهان نیز نسبت به آن فزونی میگیرد. اینک کار به جایی رسیده که مسئله آذربایجان شکل بین‌المللی به خودگرفته و در میان موضوعهای روز جهان، جایگاه نخستین را در مطبوعات و رسانه‌ها به خود اختصاص داده است. رادیوهای جهانی به زبانهای مختلف میکوشند تا در طرح نام سرزمین ما و گزارش جریان جنبش ما از یکدیگر پیشی بگیرد.

این زیانزد شدن نام سرزمین ما و جنبش ما، میتواند علل گوناگونی داشته باشد. برخی تلاش میکنند که از این امر علیه اتحاد شوروی بهره برداری کنند، به زعم ما آن سیاستی است خائنانه و ستمگرانه. آنان از جان و دل میکوشند تا بدین طریق از دشمنان داخلی ما حمایت کنند. در حالیکه برای ایران، مسئله جنبش آذربایجان، یک مسئله داخلی است. چون همه مردم ایران به این جنبش امید بسته‌اند، ارتجاع داخلی و جهانی با طرح مسائلی و کشیدن آنها به محافل جهانی، میخواهند جنبش ما را عقیم بگذارند. برخی از دشمنان ما هم با دادن عنوان مسخره تجزیه طلبی به جنبش ملی ما، می‌خواهند دیگر مردمان ایران را بر علیه ما تحریک کنند. خودمختاری داخلی، کجا می‌تواند تجزیه طلبی تلقی شود. فرقه دموکرات آذربایجان در بیانیه ۱۲ شهریور خود، با دلایل غیر قابل تردیدی این امر را از یکدیگر تفکیک کرده و از بروز چنین احتمالی جلوگیری کرده است. به زعم ما

اداره یک سرزمین به شیوه «فدراتیو» هم به معنای تجزیه کردن مملکت نیست. همچنانکه در بیانیه ۱۲ شهریور هم شرح داده شده، اگر میشد به شیوه «فدراتیو» نام تجزیه گذاشت در این صورت، ایالات متحده آمریکا و کشور سوئیس، ممالکی تجزیه شده و مناطقی منتزع از مرکزیت نامیده میشدند. بر خلاف ادعاهای افترا آمیز مخالفان، خودمختاری ملی- محلی و استفاده از زبان ملی و یا اختیارات گسترده‌ای که به انجمنهای ایالتی داده شده، نه تنها به منزله تجزیه یک کشور نیست، بلکه گونه‌ای ساختار دولتی است که حقیقتاً مشارکت عموم مردم در نهاد دولتی- حکومتی را امکانپذیر میسازد و عامل بنیادین و آزموده شده تامین وحدت خلل ناپذیر خلقها در ترکیب یک کشور است. غیر ممکن است که شکلی غیر از اینرا بتوان تصور کرد، اما چه میتوان کرد که کارگزاران دولتهای استعمارگر بزرگ که، در مشرق علائق استعماری دارند، چشم دیدن جنبشهای ملی- دموکراتیک را ندارند. اگر آنان محدود شدن این جنبش به حدود ملی آذربایجان را باور میداشتند، شاید این همه گرد و خاک به پا نمیکردند و غوغا به راه نمی‌انداختند. کاری نمیتوان کرد که آنها هم به روشنی آفتاب میبینند که جنبشهای مردمی در حصار کشورها و حدود سرزمین ها محصور نمیماند. بنابراین، با استفاده از وسایل فراوان و امکانات بی حد و حصری که در اختیار دارند، میکوشند تا جنبش ملی ما را که برای ما جنبه مرگ و زندگی دارد، سرکوب کنند و از بین ببرند. این ملاحظات، رفته- رفته از قلمرو مطبوعات و رادیوها بیرون زده، به محافل و تجمعات رسمی بین المللی راه یافته است. خائنانی مانند تقی زاده و علا که امتحان کاسه‌لیسی امپریالیستی داده و کیسه‌های خود را از مزدوری انباشته اند، اینک نقابهای خود را کنار زده، خواستار حل مسئله نهضت آذربایجان که یک امر داخلی است، توسط مداخلات کشورهای خارجی شده‌اند. تحقق این امر به مثابه مخدوش شدن استقلال و تمامیت ارضی ایران و سپردن سرنوشت خلقهای ایران به دست اجانب میباشد. با کشیده شدن کار به این مرحله، ضمن اینکه خلق آذربایجان را خشمگین میسازد، چشمان آنها را به روی حقیقتی باز کرد و به آنان فهماند که عناصر طفیلی تشکیل دهنده هیئت حاکمه ایران هنگام احساس تلاشی حاکمیتشان، از محو و قربانی کردن ملت و مملکتشان نیز ابایی ندارند. کارهای تقی زاده و علا در لندن و واشنگتن معنایی جز این ندارد.

خلق آذربایجان از انجام چنین اعمالی تجارب تلخی کسب کرد. مطبوعات و نشریات تهران به استثنای چند روزنامه پیشرو، از نشان دادن قضایای پشت پرده و حقایق به مردم خودداری کردند. آنها را جنبش ملی- دموکراتیک برخاسته از درون سینه‌های خلق ما به وحشت انداخته است. یعنی برخی از مطبوعات واپسگرا، خودفروخته و قلم به مزد تهران هم مانند بیگانه پرستانی چون تقی زاده ها و علاها، رفتن به زیر یوغ اجنبی را به حاکمیت خلقی و آزادی ملت خود ترجیح دادند. فرقه دموکرات آذربایجان به خوبی درک میکرد که در شرایط عدم رهایی سراسر ایران، رهایی آذربایجان قابل تامین نیست. بهمین سبب، فرقه دموکرات آذربایجان روزهای نخستین، جنبش ملی را در چهارچوب ایران برنامه‌ریزی کرده بود و باز به همین دلیل، دعوت آشتی ملی هیئت دولت قوام السلطنه را که جایگزین دولت واپسگرای محض شده بود، پذیرفت. اگر این حرکت، اغماضی از طرف توسط مردم به پا خاسته هم تلقی شود، اغماضی بوده است! چرا که اولاً با این اغماض امید بیگانگانی که به از بین رفتن استقلال ایران چشم دوخته بودند، به یاس تبدیل شد و ثانیاً، کسانی را که میخواستند با افتراها جنبش ما را تجزیه و همچنین عناصری را که مخل و خائن به نهضت آذربایجان بودند، خلع سلاح کرد و پرده تیره‌ای را که مقابل دیدگان مردم کشیده شده بود تا مردم ایران واقعیتها را نبینند، از هم درید و نهضت جنبه یک حرکت دموکراتیک برای سراسر ایران را به خود گرفت.

توافقنامه ای که با قوام السلطنه منعقد کرده‌ایم، در تاریخ ایران بسیار ارزشمند است. جنبش ملی آذربایجان به وسیله این توافقنامه، نام ضامن آزادی تمامی ایران را به خودگرفت. بهمین وسیله بود که سخنان حلقه به گوشان امیرالیسم که میخواستند از کاه، کوه بسازند، محمل خود را از دست داد و مزدوران مجبور شدند دست از بهانه جویی بردارند.

در دنیا، پدیده‌ای وجود ندارد که دارای دو جنبه نباشد. بنابه همین اصل، جنجالی که واپسگرایان جهان بر ضد ما برپا کرده بودند، جنبه سودمندی هم داشت. با همین جنجالها بود که همه جهان ما را شناخت. جهانیان در نتیجه این هیاهوها دریافتند که ما دارای زبان، آداب و رسوم، فرهنگ و خصائص ملی مخصوص به خود هستیم. نام آذربایجان اعتلا یافت و ما از دشمنی آنها هم به خوبی استفاده کردیم.

کار همواره بدین منوال بوده و هست. ملتی زنده و هوشیار و ملتی که آماده فداکاری است، میتواند از هر رخدادی به خوبی استفاده کند. فارسها مثلی دارند که میگوید: «عدو شود سبب خیر، اگر خدا خواهد!». این گفته کاملاً درست است. در حالیکه دشمنان ما به خصومت خود مشغول بودند، توانستیم از دشمنی آنها نتیجه مفیدی بگیریم. این دست‌آورد را هم نباید ناچیز شمرد. متعصبان فارس همواره میکوشیدند تا چنین الفا کنند که آذربایجان ملیت، زبان و ادبیات و خصائص مخصوص به خود ندارد، نهضت بزرگمان به این سخنان ابلهانه پایان داد. حتی اغلب مطبوعات انگلستان و آمریکا که، بنا به ملاحظات سیاسی نظر مثبتی به آذربایجان و جنبش آن نداشتند، ناگزیر دریافتند که ادعای متعصبان فارس حقیقت ندارد. مردم آذربایجان، زبان مخصوص به خود را دارد و این زبان شاخه‌ای از زبان فارسی نیست و اساساً یک زبان دیگری است. همچنین، طرز تفکر، آداب معاشرت آذربایجانیان به هیچ وجه شباهتی با مال فارسها ندارد. این خلق برای پیشرفت و رسیدن به قافله ملل معاصر دنیا، ناگزیر است که بر اساس زبان خود، فرهنگ خود، آداب و رسوم ملی خود حرکت کند.

میرجعفر پیشہ وری

شہریورین اون ایگی سی
دوازدهم شہریور

کتابخانه کوچک سوسیالیسم

Edited with the demo version of
Infix Pro PDF Editor

To remove this notice, visit:
www.iceni.com/unlock.htm